

The Project Gutenberg eBook of A vörös regina: regény, by Árpád Abonyi

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: A vörös regina: regény

Author: Árpád Abonyi

Release Date: December 27, 2010 [EBook #34759]

Language: Hungarian

Credits: Produced by Judit Horváth, Tamás Róth and the Online Distributed Proofreading Team at DP Europe (<http://dp.rastko.net>)

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK A VÖRÖS REGINA: REGÉNY ***

[ELSŐ FEJEZET](#)

[MÁSODIK FEJEZET](#)

[HARMADIK FEJEZET](#)

[NEGYEDIK FEJEZET](#)

[ÖTÖDIK FEJEZET](#)

[HATODIK FEJEZET](#)

[HETEDIK FEJEZET](#)

[NYOLCADIK FEJEZET](#)

[KILENCEDIK FEJEZET](#)

[TIZEDIK FEJEZET](#)

[TIZENEGYEDIK FEJEZET](#)

[TIZENKETTEDIK FEJEZET](#)

[TIZENHARMADIK FEJEZET](#)

[TIZENNEGYEDIK FEJEZET](#)

A VÖRÖS REGINA

[Pg 5]

REGÉNY

ÍRTA

ABONYI ÁRPÁD

BUDAPEST, 1918.
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSULAT KIADÁSA

8946.—Budapest, az Athenaeum nyomása

[Pg 6]

ELSŐ FEJEZET

[Pg 7]

Búcsút mondok csendes erdészházamnak és 1914 augusztus elején bevonulok, mint tartalékos közlegény, ezredemhez.—Új bakancsomat meg kell foltoztatnom és emiatt sok bajom támad.—Kopár orosz vidékek, fölperzselt házak.—Lángban álló mezei tanya, hol egy egész népes család szörnyű tűzhalált halt.—A Morelli-század átesik a tűzkeresztségen és »Stand«-ba jut.

Állami erdész vagyok a kincstár egyik felvidéki több ezer holdas birtokán, ahol kocsin is néhány óráig lehet utazni, amíg valaki kéri az erdőségekből. Ott is laktam az erdőben, egy mély völgyben levő magányos erdészházban, két kerülővel és a kutyámmal. Nőtlen ember vagyok, egyik polyák kerülőm szintén, a másíknak azonban van felesége, aki mindhármunk számára főz és mos. Hetenkint csak egyszer lovagolok be a városba bevásárlások végett, mert negyven kilométernyi utat nem szívesen tesz meg az ember, csak akkor, ha már elkerülhetetlenül muszáj. A másik legközelebb eső város, Dobsina, még messzebb van tőlem, több, mint ötven kilométer s az odavezető út háromszor oly fárasztó, mint ez a másik. Mindezt csak azért említem meg, hogy lássék, mennyire távol élünk mi ott az erdők mélységében mindentől, ami kultúrának és általában polgári életnek neveztetik.

[Pg 8]

Lehet, ez volt az oka, hogy amikor a háború kitörésekor, 1914 augusztus harmadikán, vagy negyedikén, megkaptam behívómat, hogy huszonnégy óra alatt vonuljak be ezredemhez, amelynek tartalékos voltam,—épen akkor töltöttem be harmincegyedik életévemet—semmiféle felindulást nem éreztem, pedig tudtam, hogy ezúttal nem fegyvergyakorlatról, hanem valóságos és komoly hadjáratról van szó. Magam sem tudom okát adni, hogy miért, de az első pillanatban mintha még bizonyos elégedettséget is éreztem volna. Az járt a fejemben, hogy egyidőre ismét belecsoppenek az emberek közé és töméntelen fa, a tót és polyák parasztok, nemkülönben az erdei vadak helyett embereket, városokat, szóval életet fogok látni, amelyből éveken keresztül ki voltam közösítve. Persze, ha családom lett volna—nem fogtam volna így fel a dolgot—dehát senkim sem volt, sem feleségem, sem gyermekem, sem szüleim, akik szegények, rég pihennek, az ilyen magányos kakuk tehát nem hagy itt senkit, akiért aggódjék és miatta sem érez bánatot senki. Az egyetlen élőlény, amelyet sajnáltam otthagyni lusta öreg kerülőim gondozására, hűséges kutyám volt, a Zsandár. No, de meg is fenyegettem a vén lustákat, hogy kicserzem bőrüket, ha valami hiba talál esni a kutyámban, míg oda leszek.

[Pg 9]

Meg sem mondtam nekik, hogy hová megyek. Az ilyen csontos fejű vén parasztnak amúgy is mindegy. Nem érdekli ezeket már semmi, csak a róka, meg a farkas—annak is csak a bőre.

Még aznap összecsomagoltam holmimat és lóra ülve, egész éjjel nyeregben voltam, míg másnap reggel nyolc óra tájban végre beérkeztem a városba és jelentkezhettem ezredem laktanyájában.

Bizony, alig ismertem rá a máskor mindig csendes és néptelen városkára. Olyan volt az egész, mint egy tábor. A sok bevonuló rezervista ugyancsak elevenné tette, még a környéket is. S milyen vígak és hangosak voltak ezek az emberek. Majdnem valamennyinek virág volt a kalapja vagy kucsmája mellett, különösen a magyar legények tűntek ki szertelen hangosságukkal, amely úgy zengett végig a városkán, mintha valami nagyszerű lakodalom lett volna készülóban. Engem eleinte valósággal elkábított a nagy láрма és a sürgő-forgó roppant elevenség, amely mindenfelől egyszerre csapott le rám. Az erdők örökös csendje és békéje után most egyszerre ez a lármás zaj,—nem csoda, hogy szinte belekábultam, míg lassankint valahogy mégis hozzá tudtam szokni.

A kaszárnyából azzal küldtek el, hogy néhány napig várnom kell, míg a sor ránk—rezervistákra—kerül, mert elsősorban a lineabeli csapatok felszerelését kell befejezni.

—Vajjon meddig kell várakozni?—kíváncsiskodtam az őrmesternél.

—Három-négy napig—hangzott a válasz.

[Pg 10]

Nem igen örültem ennek a hírnak. Hazamenni erre a három-négy napra már nem volt érdemes, elhatároztam tehát, hogy ott maradok. Meg voltam akadva a lovammal is, ezen a bajon azonban hamar túlestem, mert alig tettem vele néhány lépést, egy kapitány már megszólított, hogy ez a ló is az avatás-köteles lovak közé tartozik-e? Megmondtam, hogy nem tartozik. Az állásomhoz tartozik, kincstári ló.

—Lefoglalom—szólt röviden a tisz.

Le is foglalta és azt nagyon okosan cselekedte, legalább letettem nyakamról a gondját. Kaptam érte—nem is utalványban, hanem készpénzben—négy száz forintot. Ha megkérdezik az árát, szívesen odaadtam volna százötvenért. Dehát nem kérdezték.

Aztán nem is négy napig, de öt napig lézengtem és lézengtünk, valahányan berukkolt tartalékosok csak voltunk, míg végre az ötödik nap a sorhadbeliek kivonultak a városból, és mi bevonulhattunk a kaszárnyába.

Annyian voltunk, hogy alig fértünk. És micsoda vígság verte fel a széles udvart, meg az egész rengeteg épületet. Az ember a saját szavát sem hallotta. Mindenki vidám és hangos volt. A tisztek tréfálkoztak velünk, az őrmesterek nyájasok, jókedvűek, szolgálatkészek voltak. A megszokott régi kaszárnyai gorombaságnak és nyerseségnek sehol semmi nyoma. Egy jóképű szakállas rezervista nagy komolyan ki is jelentette, hogy mindezen csodák után pedig okvetlenül össze fog omlani a világ...

[Pg 11]

A világ azonban nem omlott össze, minket ellenben annak rendje és módja szerint beöltöztettek és hamarosan kiadták az összes Rüstungot is. Minden finom, komótos és vadonatúj volt. Olyanok

voltunk az új egyenruhákban, mintha csupamerő »extrában« feszítettünk volna és nem bejöttünk volna, hanem hazamenőben lennénk az extrában, hadd dagadjon odahaza, ha meglát, a Rózsi vagy a Kati szíve.

Pénzemet, mely a hazuról hozott százhusz forinttal együtt, lovam árát is hozzáadva, ötszázhusz forintot tett ki, ügyesen bevarrtam a blúzom belső zsebébe. Ezt a belső zsebet én csináltam, mert bévülről t. i. nincs zsebe a rendes katonai blúznak. Adjusztálni egyébként semmit sem kellett, úgy állt rajtam az új csukaszürke, mint a parancsolat. Hát hiszen jól megnőtt, nagy darab, olajbarna képű ember vagyok, rám nem kunszt ruhát szabni.

Nagyon jól festett volna bár két szál káplári csillagocska az új blúzon, dehát nem lettem annak idejében még káplár sem, mert örökös hadilábon álltam bemák-ivadék őrmesteremmel és emiatt persze meg is maradtam végig közlegény-sorban.

Láttam néhány pityergős jelenetet is, de nem sokat. Egy ráncosképű, töpörödött parasztasszony sírdogálása hatott meg mindössze különösebben. Ott állt szegény a kaszárnya kapujában és csendeskén törölgette könyeit. Három unokája vonult be. Egymaga maradt odahaza. Nem tréfa az, ha valaki már a hetven felé jár, mint ez az öreg néni. Mit fog ez csinálni egymagában, ha nem akadnak jó emberek, kik elhagyatottságában megvigasztalják és egyben-másban megsegítsék? Adtam szegénynek a pénzemből öt forintot. Megköszönte, de csak tovább sírdogált csendeskén ott a kaszárnya kapujában egészen estig.

[Pg 12]

Századomban—a »siegreiche 16-te Kompagnie«-ban—Morelli százados úron kívül csak két tiszt volt: főhadnagy úr Nagy és hadnagy úr Schultz. A százados bizony már jócskán idős úr volt—lehetett vagy ötvennégy-ötvenöt esztendő. Azokból a régimódi tisztekből való volt, akik sohasem mennek előbbre a századosi rangnál,—zömök termetű, kicsit ragyás, roppant lármás, azonban jószívű és emberséges katona volt—a legénység szerette, mintha apja lett volna. Nagy István főhadnagy—valóságos óriás volt a százados úrhoz képest—fekete, mint az ördög, de vakmerő is, mint az ördög. Jobban tudott káromkodni, mint egy tucát huszár, különösen ha kártyázott és vesztett. Már pedig mindig kártyázott és mindig vesztett. Schultz hadnagy úr teljes és tökéletes ellentéte volt mindenkben: elegáns, finom, szőke fiatalember. Mintha mindig valamely illatszeres skatulyából lépett volna ki, akár jött, akár ment. Soha a keztyűjén egyetlen foltocskát nem látott emberfia. Azonban tehette. Igen gazdag bécsi sörgyárosnak volt a fia,—pénze mindig bőven volt és ki is adta urasan—ebben nem volt hiba. Hallottam, hogy a Bataillon valamennyi tisztje be volt nála »dőlve« kisebb-nagyobb summák erejéig, ami tekintélyét persze törnyomagasságnyra fokozta, de nem hallottam, hogy ezzel a hatalommal visszaélt volna. Magyarul nem sokat tudott.

[Pg 13]

A kilencedik nap délutánján felolvasott ezredparancsból megtudtuk, hogy még aznap este be leszünk vagonirozva, elhagyjuk a városkát és egyesülni fogunk az előreküldött rendes csapatokkal.

Nem mondhatnám, hogy valami rendkívüli sürgés-forgás lett volna a parancs vétele után, vagy túlsok lekonyult fejet láttam volna. Akadt egynéhány ebből is, de igazán nem sok. Sőt majdnem azt mondhatnám, hogy a legénység legjava-része még örült is a dolognak, legalább nem kellett tovább elszenvednie hozzátartozói szomorkodását, ami ilyenkor elkerülhetetlen.

Nekem könnyű dolgom volt,—utánam és érettem nem lamentált senki. De hogy én se vigyem el szárazon, arról gondoskodott a balszerencse egy kiálló szeg képében, amelybe belebotlottam és kiszakítottam oldalvást az új bakancsomat. Ritkán szoktam káromkodni, de most igazán nagyon mérges voltam a saját ügyetlenségemre. Már most csak hamar egy csizmadiát, aki a repedést befoltozza. Elindultam suszter-vadászatra és a közeli utcában találtam is egy májsztert, aki kész volt a repedést—negyven krajcárak fejében—azonnal befoltozni. Be is foltozta. Csakhogy egy kicsit összébb találta húzni a bőrt, semmint kellett volna, ennél fogva éreztem, hogy a bakancs bizony szorítja a lábamat. A májszter biztatott, hogy egy-két óra alatt »kijárom« és akkor nem fog szorítani. Ez csak az elején van így, mert a bakancs különben is új. Ha azonban mégis szorítani találna—hozzam vissza és szívesen kifejti s megint újra visszavarrja a foltot.

[Pg 14]

Este hét órakor teljes Mars-Adjustirungban, felkészülve álltunk a kaszárnya udvarán. Az ezredes a front elé lovagolt és beszédet intézett a legénységhez. Nagyon lelkesen beszélt, én azonban egy szót sem értettem az egészből, mert igen messze álltam a középső fronttól. A beszéd után felharsanó hurrákból és mennydörgő éljenekből következtetve, az ezredes úr alighanem a legénység szája íze szerint szónokolhatott.

Azután vezényszók hallatszottak, kivonultunk a kaszárnyából és kimasiroztunk a pályaudvarra. A fél város apraja-nagyja kísért. Elárasztottak szerencsekívánatokkal és teméntelen virággal. Még akkor is hullott a virágosó, amikor a végeláthatatlanul hosszú katonai vonat szép lassan kicammogott a pályaudvarról és mindegyre távolodott a kendőket lobogtató, éljenző és még a távolból is búcsúzkodó közönségtől.

*

A menázi-szünetek leszámításával, amikor a vonat megállt, s szabad volt leszállanunk—négy teljes napig szakadatlanul mentünk észak felé. Igaz, hogy förtelmesen lassan mentünk. Az ember már a második napon sem tud magával mit kezdeni, hát még a harmadikon és a negyediken! A vidám nótázás már a második napon megszűnt. A virágot pedig sok legény már az első nap kidobta mérgében a kocsiból. Én nem dobtam ki a magamét. Általában sokkal jobban túrtem az unalmas utat, mint társaim, akik nem voltak hozzá szokva,—mint én—hogy félnapokig egy helyben gubbasztva lessenek valamely ravasz erdei vadra.

[Pg 15]

Hát hiszen azért eléggé úntam biz ezt a szörnyen lassú és lábakat, kezeket zsibbasztó utazást. Meg aztán aggasztott a bakancsom is. Megint éreztem, hogy a rácsapott folt tájékán szorít. Hol levettem, hol megint felhúztam,—próbáltam tágítani is—de biz az nem engedett. Keserű szemrehányásokat kezdtem tehát magamnak tenni, hogy nem mentem vissza a májszterhoz, aki ajánlkozott, hogy kibontja és újra varrja a foltot. Végre is csak az a reményem maradt, hogy ebben a mostani száraz és meleg időben, ha nem is enged a folt, majd enged esze nélkül, ha egyszer amúgy istenigazában átázik és ellágyulnak konokul kemény erkölcsi.

Ebben az időben igen nagy meleg volt. Az áthévelt levegő szinte reszketni látszott a kiszikkadt föld közelében, amely csak úgy ontotta magából a forróságot. Minden pocsolya fenéig ki volt száradva, még a nádasok is. A felrepedezett agyagos föld oly keményre szikkadt, hogy nemcsak gyalogos embert, de talán még ágyúkat is elbírt volna. A marhakocsik, melyekben minket szállítottak, napközben valóságos kemencék voltak. Ez talán még jobban kifárasztotta az embereket, mint a négy napos út. Már alig álltak. Volt olyan is, aki elég hangosan, a tiszturak füle hallatára mondta ki véleményét... baj azonban ebből a szabadszájúságból sem lett. A mi Morelli századosunk épen oly dühös volt, mint a legénység s ugyancsak sűrűn emlegette a »schweinerei«-t. Pergamen-színűre égett, ragyás arca szinte rángatózott a haragos türelmetlenségtől. A Nagy főhadnagy úré nemkülönb. Azt, amit ez az óriás hangosan kimondott, semmiféle papiros nem tűri meg. Csak a mindig finom Schultz hadnagy úr nem mondott soha semmit, amin az illendőség fennakadhatott volna.

[Pg 16]

De hát egyszer a leghosszabb prédikációnak is vége szokott lenni. Véget ért a negyedik nap délutánján a mi megpróbáltatásunk is. Megérkeztünk rendeltetésünk helyére—a határra, vagy talán még azon is túl.

—Auswaggonirung! Kiszállni emberek!

Mondhatom, hogy soha életemben parancsot szívesebben és fürgébben nem hajtottam végre. Szinte repültem kifelé a gyalázatos marhakocsiból, mint a gummilabda! Végig is mértem egész hosszúsággal az anyaföldet, de oda se neki! És nem törődtek hasonló csekélységekkel a többiek sem. Azt a szapora kifelé bomlást, ami itt elkezdődött! Egymás hegyin-hátán ugráltak ki az emberek a kocsikból... ki a hasára esvén, ki az orrára... de csakhogy künn volt!

Délután öt órára elkészültünk a menázsival is. Igen jó levest, marhahúst és pörkölt tarhonyát kaptunk, minden ember annyit, amennyit csak meg tudott enni.

[Pg 17]

Fél hatra »Vergatterung«-ot fújtak.

Cudar meleg volt, de ezzel most már nem törődtek az emberek. Lengedezett valami kicsi szél is, s ez annyira amennyire elviselhetővé tette a forróságot. A földlog az volt, hogy nem ültünk a marhakocsikban.

A vidék, amit be lehetett látni, nem volt valami szép. Kopár dombok, lankás emelkedések, messze elnyúló lapos völgyek látszottak a távolságban. A legtávolabbi láthatárt sem zárták be a hegyek. Lehet, hogy alföldi ember más szemmel nézte volna ezt a vidéket, mi azonban egy szálíg hegyvidéki emberek voltunk, hát persze, hogy csunyának találtuk.

Este nyolc órakor lekanyarodott a regiment egy elég mélynek látszó völgybe.

A fordulóról már észrevettük, hogy odalenn katonai tábor van. Sátrak szürke vászna tűnt szembe jókora területen. Gulába rakott fegyverek nagy sokaságát vettük észre a sátrak vonalában, tábori konyhák füstje szivárgott a szél irányában, amely most valamivel élénkebb jóindulattal hűtötte le homlokunkon a verítéket.

Szemmértékkel mérve, egy teljes divízióra becsültem a lenn táborozó katonaságot. Később megtudtam, hogy jól taksáltam, mert tényleg a mi hadosztályunk táborozott itt már hét nap óta. Mi voltunk az utolsó tartalékosok, akik még hiányoztak. A mi bevonulásunkkal komplett hadilétszámon állt a divízió, amelynek vezére báró G. altábornagy úr ő excellenciája volt. A fiatal sorhadbeliek ismerték, mi öregebbek nem.

[Pg 18]

Fél kilencre lenn voltunk a völgyben.

Roppant zajos fogadtatásban részesültünk, amikor bevonultunk a táborba,—olyan hurrázás és éljenzés harsogott felénk, mintha már megvertük volna az ellenséget. Fogalmam sincs róla, miért örültem magam is, hogy már itt vagyunk, de örültem és még sokkal jobban örültem volna, ha lábamon az az átkozott bakancs-folt nem komiszkodott volna.

Amint kijelölt helyünket a táborban elfoglaltuk és komócióba tehattük magunkat, azonnal levettem a bakancsomat. Azt reméltem, hogy talán a kapca gyűrődött össze a folt tájékán, azért szorít most jobban, mint eddig,—de bizony a kapca símán fogta körül a lábamat. Megint csak szemrehányásokat tettem magamnak, hogy nem használtam fel a májszter ajánlkozását és hittem a »kijárás«-ban—most persze már későn, mert más bakancsot itt nem kaphattam. Kivághattam volna ugyan a varrást, de hátha esős idő fogja felváltani a forróságot—mit csináljak lyukas lábbeliben? Az ördög vigye el ezt az egész dolgot.

A meleg nem engedett napszállta után sem, de nagyon szép csillagos éjszakánk volt.

A tábor-órszemeken kívül mindenki aludt. Én sokáig nem tudtam elszunnyadni. Hátamra fekvé bámészkodtam a csillagos égre és elkalandoztam, gondolatban, haza, erdeim közé. Vajjon mit csinálhat két lustám, ha nem kell tőle tartaniok, hogy a sarkukban vagyok? Szegény jó kutyám!

[Pg 19]

Hogy kereshetett az engem napokig, míg végre belenyugodott, hogy egy darabig nem fogjuk egymást látni.

Hm... de hátha soha többé nem fogjuk egymást látni? Lám, lám... ez eddig eszembe sem jutott. Igazán egy pillanatig sem gondoltam rá eddig, hogy voltaképpen ez az eshetőség sincs kizárva...

Most, hogy eszembe jutott—úgy éreztem, hogy semmi hatással sincs reám. Elvégre, aki olyan életpályát választott magának, mint én, annak arra is lépten-nyomon el kell készülnie lennie, hogy valamelyik tettenért vadászó gyorsabb talál lenni és hamarabb röpít golyót a fejembe, mint mi az ő fejébe, punktum... eddig van és igazán nincsen tovább. Az erdősegek mélységeiben járván, sohasem tudtam, hogy mikor és honnan lehetnek rám ezek a gazfickók,—hozzá voltam tehát szokva, hogy minden egyes utamon a fejemmel játszom. Innen van, hogy a halál gondolata rám semmiféle különösebb hatást nem tehetett.

A csillagok állásából következtetve, lehetett tizenegy óra is, amikor végre magam is elaludtam.

Reggelre kelve nagy örömmel tapasztaltam, hogy a forróság valamennyire engedett és ami még jobban megörvendeztetett, az a bakancsom kegyes engedékenysége volt,—alig éreztem, amikor felhúztam. Derék dolog! Egészen kényelmesen tudtam benne járni. Arra persze ebben a pillanatban nem gondoltam, hogy reggel az ember lába jelentékenyen kisebb, mint napközben, ha már munkában van.

[Pg 20]

Öt órakor már az egész tábor fenn volt. A konyhákon főtt a kávé, az emberek egy a táboron keresztül folyó, elég bő vizű érben mosdáshoz láttak. A naposok parancsot hoztak, hogy fél hétre mindenki legyen készen, mert lehet, hogy ezt a táborhelyet a divízió egy része el fogja hagyni. Úgy is volt. Valamivel fél hét óra után úgy a tábor jobb-, valamint balszárnyán, ahol mi lógeroztunk, élénk mozgólódás támadt.

Századparancsnokom, Morelli kapitány úr, szinte futva érkezett meg a hadiszállás felől és izgatott arccal, mindazonáltal büszkén és nagyon elégedetten közölte tisztjeivel és a legénységgel, hogy a regiment keleti »Vorhut«-jának (elővédjének) az ezredes úr a mi századunkat rendelte ki. Also auf.

Tíz perc alatt készen voltunk. Morelli kapitány úr nyeregbe kapaszkodott és kicsit borízú, rekedtes hangján elkiáltotta magát:

—Vorwärts, fiaim, éljen a haza!

Dörgő éjjennel válaszoltunk és elindultunk észak-keleti irányban a táborhelytől. Marsközben egyszer még visszaneéztem. Az jutott eszembe, hogy látjuk-e még vajjon valaha azokat, akiket most ebben a határszéli völgyben hátrahagytunk? Miért jutott ez épen most eszembe, igazán nem tudom.

Délelőtt tizenegyig szakadatlanul mentünk.

[Pg 21]

Keresztülhaladtunk egy kis erdőcskén is. Silány erdőcske volt biz ez, odahaza inkább csak ciherszámba mehetett volna.

Útnak, vagy útfélének itt már híre-hamva sem mutatkozott. Még marhacsapást sem láttunk, pedig már jókora darab földet hagytunk a hátunk mögött. Se szarvasmarha nem járt itt, sem ember. Mert bizony embert sem láttunk. Felkapaszkodván egy lankás hágóra, ott egy nyírfákkal körülszegett tisztáson végre megpillantottuk az ember—nyomát. Csak a nyomát és nem az embert.

Egy porig leégett tanya vagy más efféle szerdek lehetett, ami itt szemeink elé került.

Az épület földig le volt égve, közel ehez a hamurakáshoz még két másik hamurakás is szürkéllett, talán az ólak vagy kukorica-kasok maradéka. A szegény fák megperzselve szomorkodtak a pusztulás e néma helye felett, amely találgatásainkra semmiféle választ nem adhatott.

Röviddel esti hét óra előtt az erdő szélére érve—mintegy ezer lépésnyi távolságban—megint nagyon csúnya látvány ütközött váratlanul a szemünk közé.

Az innen tovahúzódnó legelő közepén egy nagy tanya állt lángokban.

Rengeteg koromfekete füst és szikrázó perje vágódott föl a levegőbe. A recsegést egészen az erdőig hallottuk, holott jó ezer lépésnyi volt a távolság. Három hosszú szín-féle épület, a lakóház, a hátulsó kasok és ólak, nemkülönben a szalma-és széna-kazlak égtek. Óriási fekete füst szállongott különösen a kazlak felett. Egy-egy pillanatra semmit sem lehetett látni, csak ezt a vastag, szikrával kevert, széles lökésekkel szerteszt gomolygó fekete füstöt... Szabad szemmel is észre lehetett venni, hogy a megriadva ide-oda futkosó barmokat lovas katonák fogdossák össze és terelik hátra az égő tanya mögé.

[Pg 22]

Rövid vártatva Morelli kapitány komolyra keményedett ragyás arcát pillantottuk meg az erdő szélén. Megállt egy bokor alatt és nyomban gukkerezni kezdte az égő tanyát. Azután magához intette a tiszt urakat és látszólag semmivel sem izgatottabban, mint ahogy a manővereken szokta, így szólt:

—Fél szotnya kozák. Meg fogjuk őket támadni.

A többit a tiszt urak is tudják, mi is. Általános, heves fegyver-ropogás indult meg az egész vonalon. Megfoghatatlan! Az emberek—ez volt első tűzkeresztiségük—oly dühösek lettek saját

fegyverek hangjától, mintha az ördög bújt volna beléjük. Mintha a puskák dörrenése és a könnyedén tovaszálló lőporfüst egyenként valamennyit felbőszítette volna...

Felugráltak a rajvonalból és szuronnal rohantak az égő tanya felé, hogy a még el nem menekült kozákokat kézrekerítsék. Mert ezek a gyújtogató rablók csak alig tíz percig állták a tüzet, azután menekült, aki tudott. Harminc-harmincöt lehetett a vad iramban menekülők száma, a többi szerteszét szóródva, részint halva, részint megsebesülve hevert a földön. Az emberek nagyszerű pontossággal lőttek, a kapitány úr meg lehetett elégedve a »trefferek«-kel, amelyekkel egyébként soha sem volt megelégedve. Mire öregedő lábaival ő is a tanyához ért, a legénység már az életben maradt kozák lovasok lefegyverzésével is elkészült. A halottakat összeszedték és valamennyit egymás mellé fektették a fűbe, hogy a kapitány úr is megvizsgálhassa őket.

[Pg 23]

Ezen munka közben egy rémülten sikongató kis leány és egy bevérezett arcú idős asszony bújt elé a füstös romok mögül. A szerencsétlen lerogyott a kapitány úr elé és zokogó hangon, kétségbeesve, fuldokló sírással beszélt... beszélt... beszélt...

Nem értettük meg, hogy mit beszél, mert messze álltunk tőle, de láttuk, hogy zsidó és most már mindent megértettünk.

Egyedül maradt a szerencsétlen a mellette sikongó vézna kis leánnyal, a kozákok legyilkolták egész háznépét, s a holttesteket bedobálták a tűzbe. A kapitány úr ragyás arca lángolt a dühtől.

—A kutyák... a kutyák... sziszegte felbőszülve.

Az égő épületek ezalatt rendre összerogytak. Amikor a hosszú földszintes lakóház fedele összeomlott—hatalmas szikrafelhő vágódott fel nyomában a levegőbe és oly vastag füst csapódott szét, hogy egy-két pillanatig mindnyájan eltűntünk benne. Az emberek köhögési ingert kaptak a bűdös füsttől s szaporán retiráltak hátrafelé, hogy friss levegőhöz jussanak. Még benne voltunk a vastag füstben, midőn a már-már izzó hamuvá leégett kazlak közelében váratlanul egy lövés esett.

[Pg 24]

Morelli kapitány úr azonnal odafordult és bosszankodva tudakolta annak a számarnak a nevét, aki patront felejtett a fegyverében. Azt hitte, hogy »schlamperei« történt, pedig most az egyszer nem schlampereiről volt szó. Én már csak akkor érkeztem oda, midőn az emberek elszörnyedve jelentették a kapitány úrnak, hogy az egyik foglyul esett kaukázusi kozák altiszt, aki addig mozdulatlanul várta két szuronyos legény között a sorsát és akit elfelejtettek megmotozni—egyszerre csak revolvért rántott, s villámgyors mozdulattal arrafelé lőtt, ahol a kapitány úr állott. A golyó azonban célt tévesztett és a szegény Schmidt őrmester hátát ütötte át, aki háttal állt az orgyilkos kozák felé és nem is sejtette, hogy veszélyben forog.

A következő pillanatban a nekivadult gyilkos már le volt fegyverezve, de ez persze a szegény őrmesteren nem segített. A lövés után még visszafordult és mondani akart valamit... Azután szép csendesen megfordult a sarka körül, leült a földre és előrehajtotta fejét annyira, hogy sípkája a pernye közé esett. Mindjárt utána, abban a percben, amint az emberek melléje térdeltek, hogy segítsenek rajta, ha lehet—nagy csomó vér buggyant ki száján, tagjai reszketni kezdtek, s a szegény őrmester egész hosszában elnyúlt a földön... Mire a reszketés megszűnt, szája kinyílt, szemei kitágultak és megüvegesedve, meredten bámultak üregeikben...

[Pg 25]

Egy káplár mellére nyomta a fülét és hallgatódzott.

—Már nem dobog... mondotta fölgerjedve.

Morelli kapitány úr szintén megvizsgálta kedvenc őrmesterét, de ez a vizsgálat is szomorúan ütött ki—meg kellett róla győződnie, hogy a kötelességtudó, derék katona kiszervedett.

—Meghalt... mormogta sötét arccal.

Schultz hadnagy úr idegesen tépegette finom bajuszkáját.

—Der arme... ő már befejezte.

Nagy főhadnagy úr bika-vállai ennél a szónál ismét megrándultak. Hirtelen odafordult a kapitány úrhoz, mintha mondani akart volna neki valamit, de aztán csak mégse mondott semmit, hanem ehelyett odalépett a dacosan álló gyilkos kozákhöz és olyan hangon, amelynek dühét sohasem fogom elfelejteni, ráordított:

—Nyomorult orgyilkos! Az ilyen becstelen katonát, mint te...

S a főhadnagy úr nehéz ökle minden acélkalapácsnál súlyosabb erővel zuhant le a kozák fejére. A rettenetes ütés földhöz sújtotta a kozákot, a feldühösödött emberek pedig megragadták, s még mielőtt a kapitány úr tiltó parancsa elhangzott volna—egy szempillantás alatt hátra csavarták karjait, hogy visszájára kössék gúzsba, mint ahogy a farkast szokták. A kozák azonban szilaj és erős ember volt—roppant erőfeszítéssel kirántotta hátracsavart jobbkarját a szorításból és akkorát vágott a vele szemben álló Pitelka Tóni arcába, hogy annak menten eleredt orrán-száján a vér. Másodszor is ütésre emelte karját ez a szőrös képű izmos vadállat, de oly eszeveszett lendülettel kapta öklét a levegőbe, hogy egyensúlyt veszve hátratántorodott és belezuhant a mellébe izzó kazal-hamu zsarátokába. Egy csomó szikra csapódott fel a levegőbe, s a zuhanás nyomán támadt lyuk ismét betemetődött izzó hamutömeggel...

[Pg 26]

A legények hiába kaptak utána, hogy kirántsák a tüzes pokolból.

Néhány pillanat múlva egy ennél még sokkal kellemetlenebb jelenetet is meg kellett érnünk.

Az öreg zsidó asszony, ki eddig ott sírdogált a leégett lakóház közelében, amely szeretteit maga alá temette—abban a minutumban, amikor a kozák hatalmas alakja eltűnt a zsarátnokban—felugrott kuporgó helyzetéből és eltorzult arccal, felbomlott ősz hajjal, mely mint egy kígyó-csomó röpködött halántékai körül, odarohant a tüzes zsarátnok elé és sovány karjait égnek emelve, a kielégített bosszú eszelős örömeivel rikácsolt a tűzbe valami rettenetes átkot.

Azután beleköpött a tűzbe...

Hát hiszen igaz, ami igaz, volt miért gyűlölnie az ellenséget, mely egész családját kiirtotta és volt miért örülnie, hogy a gyilkosok közül legalább egy aképpen pusztult el, mint ahogy az övéi elpusztultak, reánk azonban mégis oly rossz hatással volt ez a dolog, mintha váratlanul egy rocska hideg vízzel öntöttek volna végig...

[Pg 27]

A kapitány úr maga elé vezettette és sokáig beszélt neki valamit német nyelven. Nem értettük hogy mit, mert messze álltunk,—csak azt láttuk, hogy az öreg asszony ismét sírni kezdett és a fejét rázogatta. Később azonban, úgy látszik, mégis csak szót fogadott, mert kézen fogta a mellette keservesen pityergő kis leányocskát és egy melléje adott káplár társaságában elindult vele a frontunk háta mögé. Ezen a porrá égett tanyán már úgy sem volt mit keresnie.

Alig hogy az erdő szélén eltűntek a messzeségben, két huszár érkezett vágatva az erdő felől.

Parancsot hoztak a kapitány úrnak.

Mi volt a parancsban, azt nem tudhattuk, a kapitány úr bosszús arcáról azonban valami affélet lehetett leolvasni, hogy túlságosan jó dolog nem lehetett benne.

A huszárok csakhamar visszavágtattak, amerről jöttek.

Nekünk meg kiadta a parancsot a kapitány úr, hogy íziben lássunk munkához és temessük el a halottakat. Ez meg is történt. A foglyokat hátra indították a divízió felé—a halottakat eltemettük. Szerencsétlenül járt Schmidt őrmesterünket természetesen külön sírba temették el. Keresztet is csináltunk sírja fölé. Nagyon primitív fakereszt volt biz ez, de mégis csak kereszt volt. A kapitány úr rövid beszédet tartott felette, mikor leeresztettük a becsületesen kiásott mély gödörbe, s a ceremóniának ezzel vége volt. Katona-temetés, ellenséges földön. Nem tartott tovább tíz rövid percnél.

[Pg 28]

Midőn valamennyi halottal készen voltunk—a kapitány úr hosszabb ideig tanácskozott a tiszt urakkal. E tanácskozás eredménye az volt, hogy az egész századot visszaindították oda, ahonnan idejöttünk: az erdő mellé.

Midőn a századvonal legszélén, egy vén nyírfa tövében, elfoglaltam helyemet—első dolgom megint csak az volt, hogy levettem és földhöz vágtam átkozott bakancsomat, mely ismét szorítani kezdte a lábamat.

Azonban megállj, nyomorult »Fussbedeckung«—itt lesz ma éjjelre az az eső,—kiteszlek és meg fogsz ázni, mint egy patkány!

Tizenegy óra lehetett, mire végre elálmosodtam és elaludtam. Félálomban még hallottam, hogy az eső—hála istennek—eleredt és elég szaporán kopogtatja nyírfám koronáját... Csak hulljon minél több ebből a nagyszerű áldásból, legalább véget vet a forróságnak és megpuhítja bakancsomat is. Finomul ázik a gonosz...

Ezen a szeles és esős éjszakán csak Morelli kapitány úr volt ébren.

Meggyújték,—az őrtálló posztok legalább így beszéltek—hogy egész éjjel fenn volt a sátrában és a térképeket bujta. A szél mindegyre kioltotta a kis kézi lámpást, mely a térképekre volt helyezve, de a virrasztó századparancsnok mindannyiszor ismét meggyújtotta és tovább tanulmányozta a térképeit.

Második fejezet

[Pg 29]

Morelli-rendszerű árkok kiásása és megépítése.—A halhatatlan gulyás dicsérete.—Ágyúmoraj észak-nyugat felől.—Shrapnelek világítanak az éjszakában.—Varga őrmester örömhírt hoz.—Apró pontok mutatkoznak a láthatáron.—Varga őrmester kegyetlenül haragszik, de később megbékül és ragyogtatja csodálatos fegyverművészetét.—Shrapnelt kapok a ballábamba.—A század tovább vonul észak felé,—engem ott hagynak.

A következő nap délelőttjén több ízben végigjárta az egész frontot és ismételten is alaposan kioktatta az embereket, hogy milyen egy becsületes »Schützen-Graben.« Tudta minden ember, hogy milyen, de azért úgy hallgatták a recsegő magyarázatot, mintha most hallanának a dologról először életükben. Az öreg úr ugyanis szerette, ha nagyon figyelmesen hallgatják. A legfigyelmesebben fülelő, vagy fülelni látszó, legényeket ilyenkor egy-két jóféle cigarettával is megajándékozta.

Az ebéd gulyás volt. Mozgókonyhát még nem kaptunk, a dicső gulyás tehát csak rendes üstökben főtt meg, de így is nagyszerű volt az ő messze illatozó pompájában. Hát én most is azt mondom, amit mindig makacsul állítottam—nincs ennél nagyszerűbb étel a világon! És ami fő: bárhol van is

[Pg 30]

rá szükség, korlátlan minőségben főzhető meg. Mi a magunkéba aznap például a következő kincseket adjusztáltuk bele: paprikát, borsot, sót, krumplit, répát, sok hagymát, apróra vágott szalonnát, lebbencs metéltet, zellert, két marék pörít. E kincsek javarésze a porrá égett tanya veteményes kertjéből került ki, ahol a legények szemlét tartottak a még használható kerti vetemények felett. Találtak néhány érett paradicsomot is. Elhozták, betették a gulyásba. Találtak vagy félmarék gyömbért is. Azt is elhozták, betették a gulyásba. Látnivaló, hogy a gulyásba mindenfélét be lehet tenni, csak annál nagyszerűbb lesz tőle. És meg lehet tőle vonni—a hagymán kívül—akármit, felséges íze és menyei illata az éhes ember előtt ugyanaz marad. Ezért első étele a világnak a gulyás.

Morelli kapitány úr kétszer is hozatott magának belőle, nemkülönben Nagy főhadnagy úr is,—csak Schultzhadnagy nem kért a világ első ételéből, mert hogy az neki »erős«. Nem állta finom szája a paprikát. Hát hiszen paprika volt benne—az igaz. Azonban ki látott becsületes magyar gulyást paprika nélkül, ha egyáltalában van kéznél ebből a szép piros gyönyörűségből? Az ember nagyokat köszörül tőle a torkán, de örömmel eszi és boldogan törölgeti kicsorduló könyeit élvezet közben. A mi örökké finom és előkelő Schultzhadnagyunk egy doboz szardiniát menázsizott és megevett hozzá két nagy karéj »komiszt«. Vajjon mit gondolhattak azok a szintén finom halacsák, amikor hófehér zsemle helyett komisz baka-prófundtal kerültek össze?

[Pg 31]

Ebéd után tovább folyt a munka.

Dolgoztunk egész esti alkonyatig, amíg mindenki elkészült a maga árkával és letehetette az ásót.

Este hét óra tájban végre én is sarokba állíthattam a magamét és elindulhattam vízért a velünk szemben levő leégett tanya kútjához. Ez a kerek kút Isten csodájára nem pusztult el a tüzes pokolban, amely itt néhány óra alatt mindent elpusztított, amit egy szorgalmas család évekig tartó munkával megalkotott. Romhalmaz, korom és szürke hamu az egész. Ezért fáradtak, szegények? Semmi szükség nem volt rá, hogy ezt a magányos tanyát felégyessék, az meg épen hajmeresztő gázság, hogy egy öreg asszony és egy kis gyermek kivételével kiirtsák az egész ártatlan családot. Amilyen igaz, hogy a gulyás a világ első étele—épen olyan szent igaz, hogy a kozák a világ utolsó katonája.

Vacsorára a fejedelmi gulyás maradékát fogyasztottuk el. Jutott belőle elegendő porció mindenkinek vacsorára is. Kár is lett volna minden cseppért, bármint vélekedik is róla Schultzhadnagy úr.

Szakaszom parancsnokát Varga Ferencnek hívták és tartalékos őrmester volt. A polgári életben igen jóra való és igen értelmes lakatosmester, a hadi dolgokból azonban már rég »...rausgekommén«, amint Nagy főhadnagy féltréfásan mondani szokta. Nehéz és izmos ember volt századunknak ez az óriása, mint a vas, amivel dolgozni szokott és csak egy katonai regula maradt egykori altiszti tudományából: »Meg kell támadni az ellenséget ott, ahol találjuk és meg kell verni!«—Egészen helyes beszéd. Semmi ok sem volt rá, hogy a tiszt urak ilyenkor mindig jóízűen nevettek rajta.

[Pg 32]

A szélső jobbszárnyon most felhangzott az »alarm!«

Őrmester úr Varga hozzánk sietett és a maga érces, mély hangján, mely olyan tiszta és csengő volt, mint a megkondult harang, így magyarázta meg a riadó okát:

—A kapitány úr allarmot fúvatott, gyerekek... a fene tudja, hogy miért. Talpra tehát minden ember és várjuk, hogy mi a fene lesz ebből...

No, most már tudták a fiúk, hogy miért harsant meg a riadó.

Mindenki talpraugrott s az alvókat hirtelen felrázták. Auf! Alarm van, emberek!

Morelli kapitány végigjárta az egész frontot és rendre megvizsgálta a szakaszokat.

—Nur langsam, fiaim, semmi hudri-budri... recsegte hol itt, hol ott, ahol izgatottabb kapkodást vett észre a sorok között—csak szép lassan, nyugodtan és semmi hudri-budri!... No, also! Még semmi sem történt és talán nem is fog történni semmi, de készen kell lenni minden eshetőségre. No, also! Tehát csak aufpassen és nyugalom.

Távozása után a szél egyszerre oly haragos erővel feküdt neki az erdőnek, hogy csak úgy zúgott bele a sok milliónyi hajladozó faág, s az egész nyugati égbolt elsötétült.

[Pg 33]

Őrmester úr Varga néhány perc múlva meg is jegyezte:

—Fenét!... Már villámlik is.

Ez azonban nagyon furcsa villám volt... Alig hogy kitört a nyugati ég nehéz sötétségéből, szétszakadt s utána szennyesbarna füstfelhőske oszladozott bele a sötétségbe.

Nyomában a nagy távolság miatt igen gyenge pukkanó hang szűrődött füleimhez.

Ebben a pillanatban észrevettem, hogy a mi örökké elegáns és finom Schultzhadnagyunk áll közelemben és gukkerezi a mindegyre sűrűbben mutatkozó különös villámokat. Nyírfám volt itt a legmagasabban fekvő pont, azért jött ide.

Rövid vártatva levette szemeiről a látcsövet, betolta tokjába és hozzám fordult.

—Tudja, hogy mi az?

—Azt hiszem—válaszoltam gondolomra—hogyan shrapnel.

Schultz hadnagy bólintott.

—Úgy van. De még nagyon messze operálnak... várhatunk.

Őrmester úr Varga nyomban mellettem termett, amint a hadnagy eltávozott és megkérdezte, hogy miről van szó.

—Arról van szó,—magyaráztam neki a most már nyilvános titkot—hogyan odalenn valahol messze... alighanem ütközet kezdődött, s a shrapnelek fénye egészen ideig világít.

[Pg 34]

Varga Ferenc bólingatott, hogy érti, de egyben azt is azonnal hozzáharangozta a maga pompás mély hangján:

—Ha ott van az ellenség, hát akkor oda kell menni és meg kell verni, a fene egye meg... Annál hamarabb mehetünk haza.

Persze, hogy annál hamarabb mehetünk haza. De hol van még ez a haza? Félistennek kellene lennie, aki ezt pontosan megjósolja.

Esti tíz óra után elcsendesedett a távoli ágyúzás, s ettől kezdve már csak a folyton erősödő szélvihar zúgása hallatszott. Saját külön nyírfám hajlékony ágai majdnem földig bókoltak a szél hatalmas lökései alatt. Ahányan voltunk, mind a legnagyobb figyelemmel hegyeztük füleinket, hogy újra kezdődik-e a »bál« vagy erre az éjszakára be van fejezve és a rendezők egyebet gondoltak,—a távolból azonban ettől kezdve semmiféle hang nem érkezett hozzánk. Az egész óriási fronton csendesség támadt.

A szél még javában ordította, amikor végre az én szememet is lefogta az álmom.

*

Hajnali négy óra után egy vállaimra nehezedő súlyos kéz érintése ébresztett fel. Az ég most is mindenfelől be volt borulva, eső azonban egy csepp sem esett. A tegnap déli óta garázdálkodó szél valamivel alábbhagyta a komiszkodást, ereje azért eléggé érezhető volt így is.

Őrmester úr Varga ébresztett fel. Barátságos, széles arca, szinte világított az örömtől, amikor nyelvével csettintve, a következő örömhírt közölte velem:

[Pg 35]

—Úgy nézem, hogy ma már vége lesz ennek az eddigvaló gyalázatos semmittevésnek és nem esz meg továbbat is a fene...

Kidörzsöltem szememből az álmat és talpraugrottam. Lám, be furcsa örömhírei vannak ennek a vasgyúrónak...

—Hogy tetszik ezt gondolni?

—Úgy,—hangzott az örvendő válasz—hogyan ha csak a fene megint bele nem üti az orrát—ma elintézzhetjük ügyünket az ellenséggel és aztán fel is út, le is... mehetünk haza.

Ezt a kedves együgyűséget annyi melegséggel tálalta ki nekem a vasnak ez a kitűnő májsztere, hogy nem tudtam nevetni rajta.

Aki reggelijének elköltésével volt elfoglalva, az most hirtelen abbahagyta a szalonnazást és a tőlünk nyugatra fekvő dombvidék felé kapkodta fejét. Szabad szemmel is észre lehetett venni, hogy az ezen a dombvidéken elhelyezkedő tüzerütegek hosszú frontján élénk mozgólódás támadt. Vágató lovasok száguldoztak egyik állástól a másikig. Egy-két gépkocsit is láttunk sebes rohanásban a nyugatra lehúzó völgyektől északra eső dombosorok felé. És aztán minél figyelmesebben vizsgáltam az előttem elterülő messze vidéket—annál jobban elbámultam. Honnan lett ide az a sok ember? Mikor jöttek? Megfoghatatlan, hogy mi semmit sem vettünk észre, pedig el sem mozdultunk árkaik mellől. Alighanem a földből nőttek ki, mint langyos tavaszi eső után a gomba...

[Pg 36]

Morelli kapitány úr éles sípja most megszólalt. Ez azt jelentette, hogy »Ruhe!«—ettől a pillanattól kezdve csend legyen.

—Aufpassen und Ruhe!... hangzott a kapitány recsegő hangja.

Őrmester úr Varga mellettem hasalt és semmiképpen nem volt megelégedve a paranccsal.

—Minek a fenének... dörmögte békétlenül,—iszen nem mutatkozik sehol semmi...

Nemsokára azonban mutatkozott.

Az ágyúütegek távoli vonala felől hol itt, hol ott vágódott fel a levegőbe egy-egy csomó szennyesbarna füst... s rövid vártatva rá meghozta a szél az ágyúdörgés tompa lökéseinek hangját is. Ez a veszedelmes zenéje a háborúnak rendkívüli izgalmat váltott ki nálunk is az egész fronton és nem hagyta érintetlenül a mellettem hasaló Varga őrmestert sem. Láttam, hogy egészséges piros arca gyorsan vörösödik, azután hirtelen elsápad... majd ismét elborítja egy friss vérhullám úgy, hogy egész a hajáig belepirul... Nem kivétel ez alól senki. Az én természetem elég nyugodt. Nem igen izgulok. Félelmet sohasem ismertem. Mégis éreztem, hogy egész testemen végigzibong valami különös nyugtalanság, s a kezem nem egészen mozdulatlanul markolja a Mannlicher agyát.

—Most tehát mégis csak mutatkozik valami... súgtam oda az őrmesternek.

[Pg 37]

—Igen... úgy látszik—bólított fejével a nagy békétlen.

Midőn a messze nyugati tájak felől heves fegyverropogás is hallható lett, őrmester úr Varga felütötte a fejét.

—Jól van, ez már beszéd... mormogta elégedetten.

Nem értettem, hogy mire céloz.

—Hogy tetszik ezt gondolni?

Rám nézett.

—A fene gondol valamit—válaszolta szemmel látható izgatottsággal,—hanem tudja, az úgy van, hogy amíg csak az ágyúk diskurálnak, addig nem is érdemes odafigyelni, mert nagyon messze van a bál—amikor azonban már a puskák is beleszólnak a dologba, akkor remélni lehet, hogy az úgy komolyodik. Igen, igen... most már csakugyan komolyodik. Hallja?

Intettem, hogy hallom.

Erős gépfegyverkattogás vegyült a puskák ropogásába.

—Hát igen... ismételte egyre nagyobb izgatottsággal a vasgyúró, ez már beszéd... ez már komoly beszéd...

Néhány perc múlva harmadszor is megszólalt a Morelli kapitány úr sípja.

—Aufpassen! Vigyázni, fiaim...

Ebben a pillanatban a leégett tanya irányában levő lankás magaslaton—tőlünk körülbelül kétezer lépésnyire—alig kivehető apró pontok jelentek meg a láthatár vonalában.

[Pg 38]

A távolság még sokkal nagyobb volt, semhogy a talajból alig kiemelkedő pontoknál egyebet is ki tudtam volna venni, annyit azonban szabadszemmel is láttam, hogy ezek az apró pontok mozgásban vannak. Rendes vonalban, ritkásan voltak elosztva, s hol előtűntek a talaj homályos alapjából, hol meg ismét beleolvadtak, úgy, hogy percekig nem látszott semmi.

Most Varga őrmester piros arca jelent meg az árok végén, ahol az én Standom volt. Morelli kapitány úr parancsait osztogatta ki a legények között, s eképen jutott el útjának legvégére az én állásomig.

Roppant haragos volt a derék mester az egész mindenségre. Ebbeli elkeseredett hangulatában mindenkit letegezett, s kifejezéseinek egynémelyike vetekedett borsosság dolgában a legerősebben megfűszerezett gulyással is.

Széles melle úgy dolgozott, mint egy kovácsfűjtató,—öklével—azzal az ő minden acélkalapácsnál nehezebb öklével—akkorákat vágott mérgében az árkom földjére, hogy ezekbe a lyukakba egy gyermekfej is könnyen belefért volna. Miatyánk ki vagy a mennyekben, ha ez az ember egyszer komolyan fejbe talál valakit ütni ezekkel az ő rettentő ökleivel!

—Sohse haragudjék, őrmester úr—próbáltam csillapítani a mérges Herkulest—egyszer majd csak vége lesz.

—Ennek?

—Ennek.

[Pg 39]

—Ennek a marhaságnak?

—Ennek.

—Ennek lesz valaha vége?... fakadt ki még mérgesebben az óriás és szorgalmasan döngette ökleivel az árok földjét... sohasem lesz ennek, kérem, vége, ha így haladunk... meg fogja látni! Az összes fiatal fák ki fognak addig korhadni a maga erdeiben... és még mindig nem lesz vége, ha így haladunk. Tudja kérem, az úgy van,—fordította felém a fejét—hogy én szívesen verekszem, ha meg kell lenni, tátogni azonban nem szeretek. Akinek, mint nekem is, családja vagy odahaza... feleség, három gyerek... az szereti gyorsan elintézni a dolgait.

A mester morgott és összeráncolt homlokkal morfondírozott maga elé. Öklei azonban ekkor már nem is simogatták a földet. Tétlenül, mély hallgatásba merülve hasalt mellettem az árok oldalában.

A tőlünk nyugatra eső dombvidéken az ágyúdörgés fokozatosan mindegyre élénkebbé vált. Szabad szemmel is láttam, hogy az isten tudja mekkora távolságban levő ellenség shrapneljei szintén sűrűbben jelentkeznek a levegőben—volt olyan perc is, hogy egyszerre tíz-tizenöt fehér felhőcske is mutatkozott.

Valami egy negyedóra múlva aztán a mivelünk szemben levő fronton is mutatkozni kezdtek hasonló füstfelhőcskék, csak hogy sokkal kisebbek, mint amelyeneket az ágyú-shrapnel lök a levegőbe. A láthatár vonalában fel-feltűnedező apró pontok nemsokára közelebb mutatkoztak... s néhány perc múlva már egészen jól ki lehetett venni a hegyes orosz puska »cserebogarak« zümmögését...

[Pg 40]

—No, végre, a fene egye meg... dörmögte elégedetten a mellettem morfondírozó mester és egészen felfrissülve ütötte fel a fejét,—csak hogy már kezdik.

Feszülten füleltünk a kapitány úr sípjelzésére, de még eltelt egy jó óra, míg végre meghallottuk. Abban a percben hallottuk meg, amikor a szemben levő lankásan menedékes terepen egy hosszú sor előreszaladó zöldes-szürke alakot pillantottunk meg magunk előtt körülbelül hét-nyolcszáz lépésnyire.

Árkainkból ebben a pillanatban majdnem egyszerre dörgött kifelé a kétszázötven Manlicher.

Őrmester úr Varga csodálatos biztossággal kezelte a magáét,—egy pillanat alatt kilőtte mind az öt patrót, s a rákövetkező pillanatban már ismét be volt tolva fegyverébe az új magazin.

Az előre szaladó zöldes-szürke sorból egész csomó kibukott és eltűnt a fűben. Egy-egy ordítás, egy-egy jajgató hang egészen hozzánk elhallatszott... Szegények, azok már lefeküdtek.

—Csak ide gyorsan... mormogta elégedetten Varga őrmester, miközben majdnem egy gépfegyver boszorkányos gyorsaságával lőtte ki egyik magazint a másik után és jóformán mindenik lövése talált,—minél gyorsabban intézzük el egymással a dolgot, annál hamarabb mehetünk haza...

Megbámultam a mestert. Éreztem, hogy én, aki egész életemben mindig fegyverrel bántam és azt képzeltem, hogy amit egy golyós puskával gyorsaság és biztos »treffer«
dolgában produkálni lehet, abban engem senki sem mulhat felül—képtelen vagyok versenyezni ezzel az emberrel, akinek pedig ez nem is tanult mestersége.

[Pg 41]

Oly gyorsan dolgozott, mint az ördög.

—Ügyekeztek, főerdőtanácsosúr!—kiáltotta felém és édesdeden elnevette magát,—minél szaporábban ügyekezünk, annál hamarabb mehetünk haza... bumszti, a pléhangyalát, ezt elhibáztam!

A szakadatlan fegyverropogásba most egy váratlan vendég szállott bele. Magasan fejünk felett jelent meg és fülsükítető dördüléssel robbant szét a csaták e legmérgeesebb és legveszedelmesebb vipersája és orgyilkosa: a shrapnel.

Láttam, hogy néhány emberünk hátrahanyatlik és visszaesik az árokba—ezeket megcsípte az undok kígyó valamelyik méregfoga. Egyiküknek a feje volt csupa vér, egy másiknak vállába szakított bele a shrapnelszilánk... Szekeres Tóni és Hudecz Mihály azonnal szörnyethaltak...

Morelli kapitány úr és szanitéceink térdeltek mellettük. Mi többiek egy pillanatra se hagytuk abba a tüzet, melyet ez után a szerencsétlenség után még a boszúvágy is szított.

Szakadatlanul ropogtak egész frontunkon a fegyverek, s a fejünk felett tovabúgó új, meg új shrapneleket most már dühös ordítás fogadta. Ezek az undok dögök kihozták sodrúkból az egyébként nyugodt légénységet, öklök emelkedtek a levegőbe, valahányszor csak egy-egy ilyen átkozott bestia keresztülsivított árkaink felett és becsapott a hátunk mögött levő erdő fái közé.

[Pg 42]

Egy-egy bükkfának emberderékvastagságú oldalágai úgy repültek szerteszéjjel, mintha vékony cirokseprő ágszájai lettek volna. Hallatlan, micsoda gyilkos ereje van egy ilyen pokolfajzatjának! S a hangja... az az ő hegyesen bűgő, átható, százezer egyszerre megrepedt üveg fülsértő pengéséhez hasonló förtelmes hangja... No, hogy az ördög vigye el a gazdáját,—igazán mondhatom, hogy ki tudja lódítani békességes sodrából még az ilyen magamszórú csendes természeteket is. Nem csodálkoztam rajta, hogy a fiúk az öklükkel fenyegették meg a fejük felett tovasikoltozó shrapneleket.

A hátunk mögött levő szerencsétlen erdő menthetetlenül lángba borult volna, ha a shrapnel saját óriási légnyomása ki nem oltotta volna a keletkezhető tüzet.

Egy pimasz suhintást saját külön nyirfám legfelső ágai is kaptak. Egész csomó letépett levél repült le róluk.

Világvégéig persze semmi sem tart.

A fiúk elkeseredett haragja is csak valami félóráig bírta heves lobogással, azután már lohadt a harag s végül egészen elcsendesedett.

Morelli kapitány úr valahonnan a földből e pillanatban a hátunk mögött termett. Arca csak úgy ragyogott az elégedettségtől.

—Nagyszerűen megy, fiaim, nagyszerűen megy, meg vagyok veletek elégedve. Nem hoztok szégyent öreg kapitányotokra. Köszönöm! Derék fiúk... így is kell! Összomlott az egész támadás. Meg vannak állítva. Hátrálnak!

[Pg 43]

Az öreg úr kezeit dörzsölgette örömeiben s egy szempillantás mulva már messze járt tőlünk, hogy a front valamely másik pontján dícsérje meg a fiai ügyességét...

Varga őrmester nagyokat fújva ráncolta össze homlokát.

—Azt mondta a kapitány úr, hogy hátrálnak?—kérdezte szinte megütközve.

Intettem, hogy azt mondta.

—Nézzük csak, kérem, igaz-e?

Mindketten figyelmes vizsgálat alá vettük az ellenséges vonalat és meggyőződünk róla, hogy Morelli kapitány úr helyesen ítélte meg a beállott fordulatot. Az összetört ellenséges vonal rendetlen visszavonulóban volt. Egy-egy részén világosan ki lehetett venni, hogy valósággal menekülnek a feltűnedező apró pontok s sietve bukdácsolnak tova a fűben, mely végig meg volt rakva mozdulatlan pontokkal. Ezek voltak a sebesültek és a halottak... Sok ilyen pont hevert a fűben s a számuk eközben is nőtt. Hol itt bukott fel fegyvereink ádáz tüzeiben öt-hat ilyen emberi pont, hol ott. Borzasztó... Most, hogy Varga őrmesterrel abbahagytuk a tüzelést, ösztönszerűen arra gondoltam, hogy azoknak az embereknek odahaza szintén van édesanyjuk, aki reszkető lélekkel várja haza a gyermekét és íme, hiába várja... A szerencsétlen ott kínlódik vérében a száraz fű között és nincs aki segítsen rajta.

Szörnyű sors... de szörnyű akkor is, ha minket ér. Kölcsönbe megy. Minket sem pólyáz puha vattába a hadjárat... tehát voltaképpen miért iparkodik kivirágzani szívünkben a szánalom? [Pg 44]

Különös teremtménye a természetnek az ember. A legádázabb pusztító harci készség után— asszonyos ellágyulás. S ez mind belefér az öklömnyi szívbe. Mégis csak ez a legóriásibb műhely...

Őrmester úr Varga eközben még mindig megütközve figyelte a távolságban visszafelé bukdácsoló apró pontokat, azután szinte elkeseredve fordult hozzám, s hatalmas ökleivel ismét elkezdte döngötni az árok puha földjét.

—Hátrálnak, kérem... hátrálnak, a fene egye meg őket, ebben nem lehet kétség! Itt hagynak és nekünk nem szabad utánuk mennünk. Nem lehet velük véglegesen elintézni a dolgot és emiatt nem lehet hazamenni... Tetszik érteni, hogy mi ez? Itt muszáj maradni száz esztendeig, ha így megy! A suszterangyalát ennek a pizsok világnak... ha így megy...

A közelben posztoló legények mind felénk pislogattak és suba alatt, titokban röhögtek a roppant haragos mesteren, akinek egészségétől duzzadó arca ismét el volt borítva a leggyilkosabb méreggel.

Ebben a pillanatban oly közel robbant szét fejünk felett egy bestia, hogy ösztönszerűen valamennyien hasra vágódtunk.

Lassan felemeltem a fejemet és körülnéztem.

Egy csomó apró galy és szétroncsolt levél hullott nyirfámról a nyakam közé. A shrapnel tehát valahol itt robbanhatott szét közvetlen közelünkben.

Utánam az emberek is felemelkedtek és szintén körülnéztek az árokban—elkárósodott-e vajjon valaki, vagy sem. Ilyenkor első dolog, hogy az ember önmagát is megvizsgálja, mert csak a vérről tudja meg, hogy megsebesült,—a sebet, amit kapott, jó hosszú ideig senki sem érzi. Rendesen úgy van, hogy mindig más mondja meg az embernek a bajt. [Pg 45]

Most is így volt.

Baloldali szomszédom, egy jóképű parasztlegény, figyelmeztetett, hogy vizsgáljam meg a ballábamat, mert úgy nézi—vér szivárog keresztül a nadrágomon.

—Hejnye, a teremtésit annak a dögnek!—kiáltotta részvétellel a mester, mialatt hozzám sietve gyorsan lekényszerített a földre—bizonyos, hogy megcsípte a lábát... üljön csak le szépen, mindjárt megnézzük, hogy mekkora csipés esett rajta.

Ketten, hárman is hozzám siettek és egy-kettőre leszedték ballábamról a bakancsomat. Azt a foltost, amelyik szorított. Szerettem volna jót rúgni rajta...

Azután megállapították, hogy a shrapnel-szilánk egy kis hasítást »eszközölt« közvetlenül a bokám felett. Nem volt nagy dolog az egész. Szó sem lehetett róla, hogy ilyesmiért a Verband-Platzra engedjem vitetni magamat, jöllehet Morelli kapitány úr szigorúan elrendelte, hogy a legkisebb sérüléssel is azonnal jelentkezni kell. Nyilván arra gondolt, hogy a legények bizony nem mindig nyúlnak tiszta kézzel a sebhez és könnyen bepizskolják. [Pg 46]

A mester maga kötözte le sérülésemet. És ezt is oly ügyes kézzel »eszközölte«, mintha egész életében mindig effélével foglalkozott volna, pedig nehéz keze volt! Mint egy súlyos pőröly. Mégis oly könnyedén dolgozott a lábamon, hogy jóformán nem is éreztem az érintését.

—Igy ni, kérem!—mondogatta bátorítva—nincs semmi baj, főerdőtanácsos úr. Nyolc nap mulva a fene se fogja észrevenni, hogy az a pizsok dög ide eresztette be egyik méregfogát. Kár a nadrágért, meg a bakancsért—mind a kettő véres lett.

De erre már belőlem is kikíváncozott a jogos harag.

—A bakancsért nem kár! Ezért a cudarért nem kár, hogy az ördög vigye el... bárcsak szétment volna.

Őrmester úr Vargát derült hangulatba hozta ádáz gyűlöletem a bakancsom iránt. Nevetni kezdett.

—Helyes, kérem! De akkor a lába is szétment volna, kérem. Ez pedig nem lett volna helyes, kérem.

Igazat adtam neki és szépen megköszöntem a szívességét.

—Nincs mit, kérem,—válaszolta szívélyesen—hálát kell adnia az úristennek, hogy az a bűdös nem szakította le az egész lábát, mert azt is megtehetette volna, kérem és akkor miképpen tetszett volna

odahaza ellátni a hivatalát, főerdőtanácsos úr?

Bizony, miképen?

Még csak most éreztem, mily különös hideg borzong végig a tagjaimon. Nem félelem volt ez, hanem valami furcsa borzadály attól a jövődtől, melyet a mester rövid megjegyzése hirtelen szemeim—helyesebben szólva a fantáziám—elé rajzolt. Láttam magamat, mint mankóra szorult féllábú nyomorékot... Még a szívem is összeszorult.

[Pg 47]

*

Árkaink frontjában most mindenütt csendesség lett. Sem puskalövés nem esett, sem shrapnel nem vágott le több a hátunk mögött levő erdő épen eléggé megtépázott fái közé.

Rövid vártatva meghallottuk Morelli kapitány úr jeladó sípjának avizóját is.

—Mára schluss!—kiáltott oda a mester a fülelő legényeknek—elő a sajkákat, gyerekek és iparkodjék mindenki a menázsija után. Aki későn érkezik—keveset kap. Laufschrift!

Az emberek nevettek és sajkákkal felfegyverkezve, ugyancsak sebesen iparkodtak a század konyhája felé, nehogy a menázi kiosztásához későre érkezzenek.

Az ellenségre senki sem gondolt. A távolból még sokáig áthangzott hozzánk az ágyúütegek dörgése, de az ember füle végre is annyira megszokja ezt a folytonos lármát, hogy már nem is hallja.

Végighordozva tekintetemet a nyugatra és észak-keletre eső láthatáron, megállapítottam, hogy az egész hatalmas vidék megtisztult az emberi hangyák nyüzsgésétől. Az ütközet messzire elhúzódhatott. A nyugatra eső dombokon semmit sem láttam. Az összes ágyúütegek eltűntek róluk, pedig mennyi volt! Egy láng volt órákig az egész beláthatatlanul hosszú vonal.

[Pg 48]

Most, ime, semmi. Mindenütt kopár dombhátak.

Eltűntek.

Este hét óra tájban sürgés-forgást vettem észre Morelli kapitány tábora körül.

A visszazállingózó legények azt újságolták, hogy parancs érkezett az ezredes úrtól,—azt tanulmányozzák a tiszt urak és amiatt van ott lenn a sürgés-forgás.

Úgy is volt. Morelli kapitány úr nemsokára ki is hirdette a parancsot, amely általános örvendetes fogadtatásban részesült, mert az azonnal való »Vorrückung«-ot rendelte el.

—Also, auf!—rendelkezett harsány hangon a kapitány—und sofort abrücken!

Bizony isten, magam is szívesen ráncigáltam megsérült lábamra a bakancsomat. Még meg is bocsátottam ideiglenesen a foltozott cudarnak—pedig ugyancsak haragban voltam vele—afelett való örömben, hogy tovább mehetek innen.

Pedig korán örültem. Az istennyila sem csaphatott volna belém nagyobb rosszindulattal, mint az a parancs, amit néhány perc múlva maga Morelli kapitány úr közölt velem, aki tudtomra adta, hogy én nem fogok elmenni a századdal, hanem »megfigyelő és biztosító őrszem« gyanánt továbbra is itt maradok.

Borzasztó savanyú képet vághattam, hogy a kapitány úr is azonnal észrevette rajta a megrökönyödést.

[Pg 49]

Hozzámlépett, megveregette vállamat és mosolyogva így szólt:

—Sajnálom, de erre a posztra különösen nyugodt és értelmes emberre van szükségem. Nem hagyhatok itt parasztlegényt. Önnek kell ittmaradnia. Megvigasztalhatom azzal, hogy amint lehet, azonnal berendelem.

Sarkonfordult és otthagytott.

Mehettem elkeseredésemmel panasza a sóhivatalhoz...

És azután csakugyan otthagytak. Tíz perc múlva az egész század vidám dudorászással elindult észak felé—én meg, kezemben az írásos parancssal, melyben teendőim voltak nyilván felsorolva—ottmaradtam árván a nyirfám alatt. Láttam, hogy Varga őrmester, Orgonás, meg a többiek sípkáikkal integetnek felém. Viszonoztam a búcsú-integetést, de abban a percben igazán nagyon el voltam keseredve...

A láthatár vonala mögött nemsokára az utolsó ember is eltűnt.

Egymagam maradtam.

Roppant hajlandóság fogta el összes érzéseimet, hogy valamit amúgy istenigazában földhöz csapjak...

**Az első nyugalmas éjszaka.—Beletörődöm sorsomba és nagymosást rendezek.—
Fölbukkan és ámulatba ejt egy vöröshajú furcsa emberi lény.—Megtudom, hogy ezt a
furcsa teremtést Reginának hívják és elméjében meg van zavarodva.—A vörös Regina
szintén kimossa szakadozott köntösét és egy erdei forrás vizében megtisztálkodik.—A
leány hallucinál.**

Amikor végérvényesen és megapelláthatatlanul bizonyos volt, hogy csakugyan itthagytak és ezen most már minden kesergés hiábavaló, ismét leraktam magamról az imént hirtelen magamra szíjjazott Rüstungot és letelepedve nyirfám tövébe... kezdtem sehogy sem érteni a dolgot. Elég értelmes katona voltam rendes sorhadbeli fiatal koromban is, de soha efféléről nem hallottam, hogy a tovamonuló csapat úgynevezett »Verbindung«-nál egyéb fajta embert is hagyott volna a háta mögött. Már pedig én nem voltam Verbindung, mert nem volt mit verbindolnom—utánunk semmi sem következett. Én legalább nem tudtam róla és nyilván a kapitány úr sem, különben ezt is értésemre adta volna. A szememet is hiába meresztettem, sehol a háttér hatalmas távolságában nem voltam képes semmiféle mozgást észrevenni—ennélfogva tehát ez idő szerint nem is volt ott semmi, amire figyelnem kellett volna.

[Pg 51]

És ennélfogva tehát mi voltaképen az én feladatom?

Miért hagytak itt?

Mire való ide olyan ember, aki nem lehet paraszt? Morelli kapitány úr világosan megmondotta, hogy erre a posztra nem állíthat parasztot. Lám... dehát miért nem állíthat?

Lássuk az írást, amit a kezembe adtak! Hátha attól okosabb lészen a haragos magyar. Mert igazán haragudtam, amiért épen engem ütött így tarkón a balszerencse. Bár hiszen a mérge csak ártani fog a szépségemnek... Okosabb, ha belenyugszom, amin változtatni úgy sem áll hatalmamban.

Kiterítettem a litografált írást a térdemre és végigolvastam az utolsó betűig. Magyar nyelven volt írva és amolyan utasításféle volt, vagy akart lenni, csak az volt a baj, hogy aki írta, vagy németből fordította, vagy nem tudott magyarul. Tréfából visszafelé is elolvastam, de így sem voltam képes az egész megérteni. Itt-ott azonban mégis sikerült belőle kihámoznom a magot, s ebből a kevésből legalább annyit sikerült megértenem, hogy én itt tulajdonképen megfigyelő és biztosító őrszeme vagyok a századnak arra az esetre—ha a folyamatban levő események további fordulata közben esetleg vissza kellene vonulnia.

[Pg 52]

Hm... »a folyamatban levő események további fordulata közben«... Roppant világos! Csak tudnám, hogy mit kell alatta érteni? Egyéb baj nincs.

Mi lesz például, ha engem itt megtámadnak és elnémítanak? Hogyan adjam akkor tudtul Morelli kapitány úrnak »a folyamatban levő események további fordulata közben«, hogy erre a helyre jó lesz nem visszajönni, mert ezen a helyen addigra... hadjáratban semmi sem lehetetlen... akár egy egész regiment orosz is befészkelhette magát. Nem valószínű ugyan ez a lehetőség, de nem is olyan képtelenség, amit számításon kívül kellene hagyni.

Lassankint mindazonáltal megnyugodtam. Becsületesen meg fogom csinálni, amivel meg vagyok bízva—a többi nem az én dolgom. Bizonyos, hogy nem ok nélkül állítottak erre a posztra. Ennélfogva tehát az is bizonyos, hogy Morelli kapitány úr nem fog csalódni bennem.

Esteledett.

A tegnap óta csak igen mérsékelt meleggel letűző nap elérte a nyugati láthatár horizontját.

Arra, amerre lenyugszik—van Magyarország. Ha kissé délnek húzok egy képzeletbeli egyenes vonalat—van az én szűkebb hazám, szülőföldem és a kincstári erdőm. Két lusta kerülőm, lakásom, összes ingóbingóm és szegény Zsandár kutyám. Az egész kicsi mindenség, ami hozzám tartozik és amire gondolni szoktam. Királynak ország—szegény embernek alig egy tenyér. De ez a tenyérszéli birtok semmivel sem csekélyebb értékünk, mint bármely hatalmas királynak az ő országa. Ezt persze nem én mondom, hanem nagytiszteletű Herepei uram szokta mondani vasárnaponként a templomunk szószékéről. Vajjon megszabadult-e már a nagytiszteletű úr a zsábájától? Igen panaszkodott, amikor utoljára beszéltem vele, pedig egyébként izmos öreg ember.

[Pg 53]

A kapitány úr egy láda konzervet cipeltetett árkomba, de nem nyúltam hozzá.

Amint a nap eltűnt a láthatár pereme mögött, kényelembe helyezkedtem nyirfám alatt és a magam kincseinek raktárából vacsoráztam pár szelet szalámit és egy karéj kenyerét. Azután leküldtem rá egy korty hazai szilvóriumot és vagy egy kupa vizet. Vízem volt elég, nem kellett vele takarékoskodnom. Hús-huszonöt lépésnyire a hátam mögött levő erdőben elég bő vízü forrást fedeztünk fel az este—abból annyi vizet szerezhettem, amennyire csak szükségem volt. El is határoztam, hogy holnap reggel nagymosást rendezek és magamat is alaposan ki fogom mosni. A rajtam levő ing meg alsónadrág épen úgy rászorult a szappanos vízre, mint jómagam. Hát igenis, hogy hadjáratban ez a legdrágább gyémánt: egy szép tiszta ing. Aki még nem viselt testén négy-öt hétig egy inget—annak fogalma sincs róla, mekkora mesebeli drágakő egy szép tiszta ing!

Kilenc óra tájban magamra húztam takarómat és lefeküdtem.

Teljes biztonságban éreztem magamat. Eszembe se jutott, hogy meglepetés érhet.

[Pg 54]

Ma legalább még nem. Bármerre húzódtok is az ütközet, valami éktelenül nagy távolságra mégsem lehetek a csapatainktól. Ugy okoskodtam, hogy ha talán megfordul időközben a hadiszerencse és a hátráló ellenség új erőre kapva—visszanyomja a diadalmasan előrenyomuló frontot, a visszafelé hullámzó ütközet legszélső mozgása úgyis körül fogja nyaldosni ezt a vidéket és én még jóidejében meg fogom tudni, hogy főhadiszállásom itt a nyírfám tövében többé nem bátorságos.

Addig azonban nyugodtan alhatom.

Meg is cselekedtem.

Nem telt bele tíz perc és már aludtam is. A háború óta ezen az éjszakán aludtam legelső ízben úgy, hogy egyetlenegyszer sem ébredtem fel,—sem pedig fel nem ébresztettek. Eddig minden áldott éjjel felvert egyszer-kétszer a hirtelen felhangzó alarm. Persze aztán hiába sült ki, hogy ok nélkül való riadalomról van szó—az álom egy egészséges darabja akkor már az ördögé volt.

Hold nem világított ezen az első igazán csendes és nyugalmas éjszakámon. Sötétségben feküdtem és sem a kabócák ciripelését, sem a mindenhol jelenlevő tücskök hegedülését nem hallottam.

*

Másnap reggel borult időben ébredtem fel. Nézem az órámat. Egynegyed kilenc. Hallatlan!

Alig akartam hinni a szememnek, hogy már egynegyed kilenc és én—mint egy princ—még mindig itt nyújtózkodok a takaróm alatt. Ez a csoda sem esett meg velem Isten tudja mióta, mert otthon is korán kelő ember vagyok. A felkelő nappal ébrednek és a tyúkokkal megyek aludni. Most meg már egynegyed kilenc! Látszik, hogy a több hetes fáradság felhasználta a jó alkalmat és kivette köteles részét a kárpótlásból. Hát hiszen, helyesen cselekedte. Nem kergetett senki, uraskodhattam egymagamban, mint egy magányos kakuk. Még pedig—sánta kakuk. Mert bizony egy kicsit sántikálnom kellett. Megsebzett lábam nem sajtolt valami túlságosan, rálépni azonban csak úgy tudtam, ha előbb biccenek egyet.

[Pg 55]

Semmi no, majd elmúlik! Az a fő, hogy tisztán le van kötve és nem piszkolódott be. És az a fő, hogy nem kellett ráhúznom bakancsot, azt a komisz foltost, nagy ellenségemet, akinek már százszor is megigértem, hogy nekimegyek a peniculusommal és vérét veszem.

Járhatok, ha tetszik, mezítláb is.

Sőt járhattam volna itt akár úgy is, mint ártatlan korában Ádám apánk a paradicsomban—nem sértettem volna meg vele senkinek a szemérmességét. Magam voltam itt élő ember. Amerre szemem ellátott—mindenfelé mozdulatlan csend, béke és hangtalan nyugalom borult a tájra. Szinte álomnak tetszett, hogy azokon a lankás nyugati dombokon tegnap és tegnapelőtt este szakadatlanul dörgött és ordított a halál, s csupa tűzláng volt az egész nagy távolság egészen a láthatár legszéléig.

Mindennek még a nyoma sincs meg. Eltűnt, mint valamely rég szikkadó forró talajon a tavaszi eső.

[Pg 56]

Nekifoghattam az este tervbe vett nagymosásnak, nem nézte szorgalmas munkámat senki, csak a jóságos Isten.

Kiszedtem kincseim közül a szappant. Glycerinszappannal ugyan nem igen szokás inget mosni—más azonban nem volt. És ebből sem lehetett túlsokat elprédálni, mert csak egyetlenegy darabot birtokoltam. Az a derék vén Milecz grájzleros, akitől vásároltam, néhány száz kilométer távolságnyira köhécsel tőlem boltocskájának pudlija mögött, s nyilván bolondnak tartott volna, ha egy ekkora darab szappanért szívesen markába nyomtam volna tíz forintot. Pedig igazán szívesen megvettem volna.

Igy igen kellett takarékoskodnom a kincessel, nehogy elfogyjon. A hideg forrásvízben nem is oldódott valami jól. Keményebb dörzsölésnek sem akartam kitenni ingemet, nehogy elszakadjon. Tehát inkább csak símogattam, lágyan és óvatosan, mint valamely drága selymet. Tisztának mindazonáltal tiszta lett a kitűnő ing—vagy legalább is tisztának látszott. Már az a tudat is roppant sokat ér, hogy ki van mosva.

Visszamentem vele nyírfám alá és kiterítettem a fűre. Száradjon. Ráér, nem sürgős—száradhat akár holnapig is. Ha majd a kegyelmes nap kibújik a fellegek mögül—az is fehérít rajta valamelyest. Annyi bizonyos, hogy ha életemben még egyszer hadbavonulok, fehér vászoninget nem viszek magammal.

[Pg 57]

Elhelyezkedtem szemben az inggel a fa alatt és épen a reggelim erányában kezdtem gondolkozni, amikor hirtelen olyan meglepetés ért, hogy majdnem eltátottam bámulatomban a számat. Egy pillanatig nem is akartam hinni a szememnek.

Egy emberi lény! Rajtam kívül ebben a nagy csendességben még egy emberi lény... Úgy bámultam rá, mint egy kísértetre.

Szoknyát viselt az istenadta, tehát leány volt, vagy asszony, de milyen rongyos! És milyen kócos. Milyen ágrólszakadt.

Amikor kibújt az erdő bokrai közül és megpillantott, egy ideig csak mereven nézett rám, mint a vad, ha a vadászt váratlanul meglátja és menekülésre már nincs ideje. Szinte látni véltem, mint tágulnak és húzódnak össze az orrcimpái... s mily sebesen dolgozik melle a félelemtől.

Azaz, hogy... ebben a pontban részemről alighanem tévedés történt. A rongyos teremtés—erről hamarosan meg kellett győződnöm—nem mutatott félelmet, mert csakhamar közeledni kezdett és néhány pillanat múlva közvetlen közelemben állt meg.

Most jól megnéztem.

Kicsiny termetű, lesóványodott, vézna lelkecske volt az istenadta,—bronzvörösbe játszó haja kócos kontyocskába volt felcsavarva fejére, de lelógott belőle halántékára is, a homlokába is. Bámész tekintetét úgy meresztette rám, mintha most látott volna életében először embert. Kicsiny, helyesen pisze orra mozgott, mint a mókusé. ha fintorgatva vizsgálódik. Cipője, harisnyája egy rongy és ugyanolyan volt szoknyája is. Akkora cafatok lógtak le róla, mint a tenyerem. Hol az Isten csodájába csavaroghatott ez, hogy ennyire megtépődött? Mert látnivaló volt, hogy bokrok, meg tüskék tépték össze rajta ily csunyán a ruhát. Annak a kendőnek a színét, amelybe burkolódzott—senki emberfia ki nem találta volna—pedig még ez a nagykendő volt rajta az egyetlen valamirevaló köntösdarab, a többiért mind összevéve sem adott volna többet a handle öt hatosnál.

[Pg 58]

Gyerekek néztem és szemmértékre nem becsültem többre tizenkét-tizenhárom esztendősnél. Pedig lám, csalódhatik az ember! Amikor hosszas báméskodás után egy lépéssel megint közelebb merészkedett és levette vállairól a kiismerhetetlen színű nagykendőt—láttam, hogy idősebbnek kell lennie: a szakadozott blúzt egészen kifejtett mellek feszítették. Ez annál furcsább volt, mert ezek a feltűnően előretolakodó, kemény mellek sehogy sem illettek ily gyerekesen fejletlennek látszó, kicsiny és—mondom—felette vézna teremtéshez. Szinte érthetetlen furcsasága volt a természetnek. Már pedig a természet mindig komolyan szokta intézni a maga dolgait és nem hederít rá, miképen nézi alkotásait a kotnyeles ember.

Megelégetve a báméskodást, rászóltam anélkül, hogy ültő-helyemből megmozdultam volna. Azt hittem, hogy ha megmozdulok, megriad és elfut.

[Pg 59]

—Hát maga, kis leány, honnan kerül ide és hogy hívják?

Újabb hosszas báméskodás,—ellenben semmi válasz.

Aha! Nem érti. Persze, ezen az idegen földön nem értik a magyar beszédet. Megismételtem tehát a kérdést német nyelven.

Erre felneszelt és erősen hunyorgatott. Valószínűnek látszott, hogy ért németül, mert belenyulkált kócos vörös hajába és megvakarta fejét, mintha az adandó válaszon gondolkoznék. Úgy látszik azonban, hogy semmi sem akart eszébe jutni, mert a válasz elmaradt.

Aztán újabb hosszas báméskodás és újabb orrfintorgatások. Egy lépéssel megint közelebb jött. Azután összefogta szakadozott szoknyáját a térde alatt és hirtelen leült velem szembe a fűbe.

Elhatároztam, hogy mindaddig nem szólok most már egy árva szót sem, míg ez az én kis rongyos vendégem magától meg nem szólal. Elvégre az is lehet, hogy a németül hozzá intézett kérdést sem értette meg. Talán csak oroszul, ruthénul, tótul, vagy másféle nyelven tud. Én ugyan povedáltam egy kicsit tótul, de épen azokat a szavakat nem tudtam összekereségetni, melyek a hozzá intézendő kérdéshez szükségesek lettek volna,—ennélfogva tehát nem állhattam vele szóba ezen a teleszájú nyelven.

További próbálkozás helyett inkább elővettem kincstáramat és kenyeret, szalonnát szelve—megkínáltam.

[Pg 60]

—Egyék, kis leány.

No, ezt látni kellett! Ezt a sietős, őszintén állati mohóságot! Valósággal kiragadta kezemből a kenyeret, mint egy éhes vércse. Szép fehér gyöngyfogai... ezek az egészséges fogak voltak szegénykén az egyetlen ékességek... egyszerre vágódtak bele a kenyérbe. Nem is harapta, hanem tépte és szaggatta, akkora sietséggel, mintha attól rettegett volna, hogy visszaveszem az adományt.

Biz ez a rettenetes mohó falás nem igen volt valami gusztusos látvány, de nem is volt annyira visszataszító, mint amilyen más—rendes—körülmények között lehetett volna. Láttam már ilyet. Láttam már olyat is, hogy egyik fiatal regrutánk, akinek valami másfél napig kellett koplalnia—egy darab nyers húst úgy lenyelt, mint valamely éhes kopó. Még azt se mondta, kukk!... és már lenn volt. Igaz, hogy kapott is ezért a számár viccért akkora pofont, hogy csak úgy zengett, de az a fő, hogy sem a pofon nem ártott meg neki, sem a nyers hús. Rendes viszonyok között mind a kettőt sokáig emlegette volna.

A kenyér hihetetlenül gyorsan elfogyott a leány nagyszerű fogai alatt—a szalonnát azonban csak megszagolta, de nem ette meg.

—Ez nem kell—szólalt meg német nyelven.

Különös hangzása volt a németiségének, de csakhogy megszólalt. A furcsán bizonytalan, bámész—mondhatni—bamba nézése sem igen volt ínyemre, de legalább kinyitotta a száját. Ezzel az idegenszerű nézéssel egyébként nem tudtam tisztába jönni. Volt úgy, hogy tökéletesen butának

[Pg 61]

találtam—egy pillanat mulva azonban oly sunyi és ravasz tekintet villant meg aluszékonyan lehunyta szemei szegletében, hogy akaratlanul is a róka jutott eszembe... Vigyázat! Rá fog szedni és meg fog csalni. A rókasághoz külszínre szükségeltető vörösség ott csillogott a hajában. Az is vörös volt—mint a rókáé. Igaz, hogy nem világos lángszínű, hanem sötétbe árnyékol, mint az olvasztott bronz... de mégis csak vörös.

Ami különben azt illeti, hogy bármiféle rászédéstől kellenék tartanom, hát ez egyszerűen sült bolondság. Szinte resteltem, hogy ilyesmi eszembe jutott.

A szalonna helyett, amelyet visszaadott, még egy karéj kenyeret szegtem neki. Elfogadta és azt is épen oly sietve ette, mint az elsőt. Nagyon ki lehetett éhezve szegény.

—Kiadósabb lett volna szalonnával—próbáltam megindítani a diskurzust,—az ilyen katonakenyér szinte megkívánja a szalonnát. Nem akar? Szívesen adom.

—Nem kérek szalonnát,—válaszolta fejét rázogatva—sohasem ettem.

Amint tetszik! Visszatettem a szalonnát többi kincseim közé és megint csak az iménti kérdést intéztem hozzá:

—Most már, hogy nem éhes, megmondhatja, miféle szél fújta erre és hogyan hívják?

[Pg 62]

—Regina.

—Regina? Errefelé is szeretik a bibliai neveket, mint a székelység közt? Ott vannak efféle nevek. És aztán miféle Regina?

—Regina.

—Ezt már hallottam. De miféle Regina?

Ágrólszakadt vendégem rámbámult és megint csak megismételte a választ, de most már immel-ámmal, kedvetlenül, mintha sokallotta volna a kérdezősködést:

—Regina.

Lám, ez a vörös nem akarja a vezetéknevét megmondani. Csak nem tart valamitől? Vajjon mi az istencsodájától? És vajjon mi az istencsodájáért vagyok én kíváncsi a vezetéknevére... szeretném tudni? Hát nem mindegy nekem, akárminek is hívják?

Elnevettem magamat, annyira együgyűnek találtam a magam csacsiságot. A kis vörös Regina mintha gyanút fogott volna nevetésemre, mert egyszerre összerezzen, beharapta a száját és megint csak ráammeresztette tekintetét. Vékony karjai nekifeszültek a földnek, mintha fel akart volna ugrani, hogy elszaladjon...

—Sohse ugráljon, kis leány,—intettem neki a kezemmel is, a szememmel is—eszem ágában sincs, hogy bántsam! Nem volna szép, ha egy ilyen magamfajta nagy darab magyar katona bántana egy ilyen gyenge gyereket, mint amilyen maga.

—Nem vagyok gyerek... rázogatta fejét a leány.

[Pg 63]

—Hát mi?

—Voltak itt katonák,—folytatta anélkül, hogy a kötekedő kérdésre választ adott volna—akik bántani akartak.

—Azok orosz kozákok voltak, lellem.

—Igen, orosz kozákok!... kiáltotta szinte rémulten a leány, s tágranyílt tekintete merőn báméskodott a nyirfámmal szemben levő leégett tanya felé, melynek kormos falait egészen idáig jól ki lehetett venni,—jaj, azok az átkozott disznók... folytatta ijedt hangon—azok az átkozottak... azok az átkozottak...

Ohó! Sejteni kezdtem valamit.

—Mondja csak, kis leány,—fordultam hozzá legnyájasabb hangon—nem *onnan* való maga?

Kinyújtottam karomat és a porráégett tanya romjai felé mutattam.

A leány kimeresztett szemmel nézett a mutatott irányba.

—Igen, ott... Ott laktunk. Én is ott laktam. A néni is,—a többiek is ott laktak és most is ott laknak. Amikor azok a disznók jöttek, mind el akartunk szaladni, de csak én szaladhattam be ide az erdőbe... és a nénike bújhatott el valahova a Szidikével... a többieket megfogták.... És azok most is ott laknak. Mert ottfogták őket a kozákok, hát most is ott vannak...

Valami ártatlanul bizakodó mosoly jelent meg e pillanatban a leány bágyadtan kinyíló ajkai körül.

—Most is ott vannak úgy-e? Te biztosan tudod. Nem voltak lángok... nem volt tűz... nem ordított senki... Nem is tudom, hogy miért szaladtam el. Te úgy-e itt voltál és bizonyosan tudod, hogy semmi sem történt és most is ott vannak a házban... Csak az én fejem nincs ott...

[Pg 64]

Csendesen bólintottam. Bizony, nincs...

Úgy látszik, ez a Regina meg van zavarodva. A rémullet, amin átesett, kihibbantott egy szeget a

fejéből.

Választ látszott várni zűrzavaros beszédére, mert ismét rám meresztette a tekintetét. Azonban mit mondhattam neki? Az igazságot? Azt saját szemével is láthatja, ha a romokban heverő tanya felé néz. Egyebet pedig ugyan mit mondhatok?

Jobb lesz másfelé kanyarodni ezzel a diskurzussal.

—Aztán hol bujkált maga, kis leány itt az erdőben, hogy senki se látta?

—A nagy barlangban.

—Van itt olyan is?

—Van.

—És mit evett ez alatt az egész hosszú idő alatt?

—Nem tudom,—válaszolta eltűnődve—körtét... málnát...

—Egyebet nem?

—De igen... málnát...

—Ezt már mondta.

—Mondtam?...

[Pg 65]

Elfordította tekintetét és megint a tanya felé bámészkodott. Láttá-e, nem-e, hogy ott minden korom, hamu és romhalmaz—nem bizonyos.

—Tudja mit, Regina,—rukkoltam ki egy indítvánnyal, abban a reményben, hogy hátha visszaugrik régebbi helyére a fejéből kihibbant szeg—*menjen haza* oda a tanyára, ahol lakott és nézze meg.

—Menjek oda?

—Bátran mehet,—nincs ott senki

—Megyek, de gyere te is... hangzott a gyanakvó válasz.

—Szívesen elkísérnélek,—fordítottam most már én is atyafiságos tegeződésre a beszédet—de ma még nem igen sétálhatok, mert fáj a lábam. Sántikálok, ha rálépek. Te azonban öt perc alatt odaérsz, mindent megnézel és azután megint visszajössz. No, kis Regina, egy-kettő... szaladj!

A leány felugrott.

—De hátha... azok a disznók... mormogta tétovázva.

—Rég elvitte azokat az ördög, bátran mehetsz!

—Bátran mehetek? Nem csalsz meg?

—Nem.

—Akkor hát... De itt foglak találni, ha visszajövök?

—Itt.

—Bizonyosan?

—Bizonyosan. El se tudnék menni, ha akarnék is,—mondottam bekötött lábamra mutatva—a sánta kutyát hamar utolériuk.

[Pg 66]

Intett, hogy ez igaz.

—Jó, hát elmegyek... de mindjárt visszajövök.

Letette mellém a kendőjét és elindult. Eleinte csak lépésben, vigyázva, meg-megállapodva haladt és minduntalan visszanézett—később azonban, úgy látszik, mégis csak nekibátorodott és most már futva iparkodott a tanya felé.

Míg odajárt, ráértem okoskodni. Első gondolatom természetesen az volt, hogy mit kezdjek vajjon ezzel a megzavarodott elméjű teremttel? Itt tartsam? Elkergessem? Egyik sem látszott kivihetőnek. Mit csináljak vele, ha itt tartom és mi fog vele történni, ha elkergetem? Felette bolond história... Belerekedhet az ember gondolkozó elméje kerékagyig.

Ha időközben erre találna tévedni valami szekérféle a trénből, vagy egy patrull—átadnám nekik, hogy szállítsák el a legközelebbi faluba, ahol parancsnokságunk van. De hátha senkit sem hoz ide a jó szerencse? Mi a macskát fogok csinálni ezzel a félbolonddal? Mondhatom—buta ügy. Fogalmam sem volt róla, miképpen lehetne belőle tisztességgel kievickélni.

Eközben valami kellemetlenül nehéz szag ütötte meg az orromat. Körülnéztem, hogy mi lehet.

Ahá! A kendő. A Regina nagykendője, amely mellettem hevert. Felemeltem és... hamar visszatettem. Csakugyan az illatozott így visszájára. Már most, ha a kendő ilyen, milyen lehet a lerongyosodott köntös, amely a testén van? Igaz, hogy ha valaki éjjel-nappal mindig ugyanabban a ruhában kénytelen maradni, nem lehet olyan illata, mint a gyöngyvirágnak—a vizet azonban

[Pg 67]

azért teremtette az úristen, hogy használjuk. Víz pedig elég van itt hátrább a forrásnál, ahol az ingemet és magamat mostam.

Kerülj csak vissza Regina, majd odavezényellek.

Elég sokára került vissza. Beletelt jó háromnegyed óra, míg vézna alakját ismét megpillantottam. Maga elé tűnődve, csendesesen, minden izgalom nélkül jött keresztül a tanyától idáig terjedő legelőn és akkor is teljesen nyugodtnak látszott, midőn előbbi helyét ismét elfoglalva, egykedvű hangon így szólt:

—Ott voltam.

Vártam, hogy folytatni fogja, de nem folytatta. Csak bámult maga elé és hallgatott. No, gondoltam, szépen vagyunk! A kihibbant szeg visszazökkenése alighanem elmaradt... a valóságnak szemtől-szembe való látása, úgy látszik, mit sem használt. Nem gyújtott világosságot a fejében, nem oszlatta el az elméjére boruló homályt. Szegény Regina, sajnállak—de mi az istennyilát kezdjek egy félbolonddal?

Haszontalan elmélkedésemből megint csak az orrom zavart ki. Most, hogy a szegény lélek igen közel talált hozzám leülni, ismét csak úgy találtam, hogy testének illata egyáltalában nem hasonlít a gyöngyvirág illatához...

Ezen a bajon segíteni kell...

—Mondd csak, kis leány, mikor mosdottál utoljára?

[Pg 68]

—Nem tudom.

—Van itt lejjebb, vagy huszonöt lépésnyire benn az erdőben, egy forrás. Jó sok víz van benne. Eredj oda és mosdj meg! Meg is fürödhetsz. Sőt meg kell fürödnöd,—ez szükséges.

Kikerestem kincses-raktáramból a szappant és átnyújtottam neki.

—Ennyi szappanom még van,—szívesen odaadom, bár nincs több, csak ez. De ne spórolj vele—használd!

Elvette, de nem mozdult.

—Nem megyek egyedül... mormogta fejét rázva. Félek, hogy eltévedek... Szeretnék tiszta lenni, de félek...

—Ugyan kitől?

—Azoktól... riadt fel összerázkódva és gyorsan, ijedten körülnézett.

Még mindig a kozákoktól rettegett a szerencsétlen.

—Hányadszor mondjam, hogy azokat a gazfickókat már rég elvitte az ördög! Azoktól ne félj, Regina.

—Ha elkísérsz és vigyázol rám—válaszolta tétován—elhiszem, hogy igazat mondasz és nem fogok félni.

Felugrott és azonnal indulni akart.

—Gyerünk! Amíg fürdök... te vigyázol.

*

Nem ütköztem meg a dolgon. Még csak illetlennek sem találtam a kívánságot. Ez a megzavarodott elméjű teremtés sem azért nem felelős, amit beszél, sem azért, amit csinál. A vak bizalom, melyet irántam érezni látszott,—öntudatlan ösztönnél alig egyéb. Valamely titokzatos eredetű benső sejtelem súghatta neki, hogy attól az embertől, akinek megpillantása nem riasztotta vissza az erdőbe—nem kell tartania, mert ez nem ellenség, hanem jóbarát. Micsoda különös sugallat lehetett ez ennek a boldogtalannak elhomályosodott elméjében—én nem tudom. Az állatok hasonló sajátságos—sohasem tévedő—bizalmáról bőséges tapasztalataim voltak, emberi lénynél most láttam effélet először és alighanem utoljára.

[Pg 69]

Nem is áhítoztam utána, hogy hasonló példával életemben még egyszer találkozzam.

Az is természetes, hogy ha nem tudtam volna egészen bizonyosan, hogy az úristen mindent meglátó szemén kívül más magamformájú értelmes teremtmény szeme nem láthat ide—nem vállalkoztam volna a dologra. Egy kevés hiúság még a legeszesebb emberben is lappang,—nem soroztam magamat a legeszesebbek közé, ennél mindig több eszem volt, de nem igen vágtam volna zsebre, ha okot adtam volna rá, hogy valaki kedvére kinevessen. Nevetséges figurává senki sem akar dicsőülni. Már pedig menthetetlenül nevetséges szürke »keresztes«-sé dicsőülök, ha valaki meglátta volna, hogy figyelő posztot állok egy leányzó közelében, amíg az fürdik. Ilyenkor nagyon mellékes, hogy ez a leányzó épeszű-e, vagy nem épeszű. Az emberi csufondáros hajlam csak azt szúrja fel a maga roppant hegyes gombostűjére, hogy két különböző nemű emberi teremtmény között—az egyiknek tartózkodó okossága, vagy szánalma—hasonló helyzetben—mindig nevetséges.

[Pg 70]

Látnivaló, mennyire igaztalan és durva kiforgatása ez a valóságnak,—de olyan második Szent Sebestyén még nem született erre a világra, aki sikerrel tudott volna szembeszállni a vidám

tökfilkók kacajával.

Elindultunk.

A vörös elől, én utána.

Néhány lépésnyire azonban hátramaradt és ettől kezdve most már én mentem elől. Mutattam az utat. A járás nem ment valami könnyen, mert minden lépésnél biccentenem kellett egyet—kellemetlenebb fájdalmat mindazonáltal nem éreztem. Csontot tehát nem sértett a shrapnel-szilánk.

A forrás, ahová igyekeztünk, egy óspalából képződött domb tövében volt.

Összevisszanőtt, sűrű mogyorófa és fiatal égerbokrok zárták körül az alig pár méteres tisztást, melyen át a forrás bő vízere útjára indult. Aki nem tudta, hogy ezen az elrejtett helyen vizet talál, bajosan akadt volna rá a sűrűségben. A mi embereinket is csak a véletlen szerencse vetette ide.

Míg a forrás felé bicegtem, megkérdeztem a hátam mögött lépegető Reginától, hogy mit látott ott... ahol volt. Nincs semmi mondanivalója?

—Nincs,—hangzott az egykedvű válasz.

[Pg 71]

Hm... hát ezen csakugyan semmit sem segített a közvetlen szemlélődés.

—De csak láttad, Regina, hogy ott mi van?—firtattam tovább a dolgot.

—Láttam.

—No, és?...

—Meg is tapogattam...

—Úgy?

—Igen, úgy... Mindent megtapogattam a kezemmel. A falakat, a kormot, a hamut, a sok üszköt—mindent.

—Igy hát tudod...

—Igen, tudom,—hangzott ismét a közömbös válasz—tudom, mert mondom, mindent megtapogattam... még az elgörbült kapcsolóvasakat is, amelyek kilógnak a falakból. Gondolhatod, mekkora tűz lehetett az, amely ezeket a vastag kapcsoló-vasakat ennyire el tudta görbíteni.

—Nagyon gondolhatom, mert akkor már itt voltunk.

—Láttad a tüzet is?

—Persze, hogy láttam!

—Hát akkor tudod... Egy láng lett minden, amikor *azok* jöttek és mindent felgyújtottak. Mi szaladtunk. Én egyenesen az erdőbe szaladtam. A többiek... a többiek... Nem is emlékszem, hogy mi lett a többiekkel? Azt gondoltam, hogy a többiek most is ott vannak... de nincsenek ott. Senki sincs ott... láttam. Igaz, hogy nem is lehetnének ott, mert minden összedőlt, leégett, korommá vált... de ha nincsenek odahaza—hol lehetnek?

[Pg 72]

Megmondjam neki az igazságot, vagy ne mondjam meg? Nem mondom meg.

—Elmenekültek és most valahol biztos helyen vannak.

—Elmenekültek... biztos helyen vannak... Nem mondasz igazat.

—Nem-e?

—Nem... ismételte szárazon a leány—nem mondasz igazat, mert azt még láttam, hogy megfogták őket... és összekötözték... és korbáccsal verték... Öreg gazdámnak csupa vér lett a feje, arca, szakálla... Ennyit még láttam, miközben futottam.

Ebből a mormogásból—mert inkább valami dünnögő mormogás volt ez, semmint értelmes beszéd—legalább megtudtam, hogy ez a névtelen Regina cseléd volt az elpusztult tanyán, vagy ilyesmi. Esetleg valami távoli szegény rokon, akit a szörnyű véget ért jómódú család cselédnek használt.

Elhárítottam az utolsó bokrot is az útból és a forráshoz léptem.

—Itt volnánk.

Regina közelebb lépett a forrás medencéjéhez és bólított.

—Ismerem ezt a helyet,—mondotta valamivel élénkebben, miközben vizsgatekintettel körülnézett és kendőjét ledobta a fűbe,—sokszor voltam itt a nagy Reginával.

—Még egy Regina?

—Igen, a nagy Regina. Ketten voltunk. Ő volt a nagy, én voltam a kicsi. A gazdám leánya volt ez a nagy Regina és zongorázni is tudott. Úgy kellett szólítani, hogy gnädiges Fräulein, különben megharagudott. De nem mindig. Ha jó kedve volt, megfeledezett a gnädigségéről és úgy

[Pg 73]

hancurozott, mint egy helytelen gyerek.

Úgy tetszett, mintha valami sápadt mosolyféle jelent volna meg e pillanatban a leány ajkai körül.

—Amikor ide jöttünk, ehez a forráshoz,—folytatta csendes, tünődő hangon, akadozva, mintha emlékeit akarta volna a fejét borító homályból életre kényszeríteni,—mindig helytelenkedett... igen... Itt mindig jó kedve volt a gnädiges Fräuleinnak. Hancurozott velem, letepert a földre és hemperegtünk... igen. Mint két kölyök. Aztán levetkőztünk, fürödtünk és akkor azt kérdezte a kisasszony, hogy kihez hasonlít inkább, Vénuszhoz... igen, Vénuszhoz... vagy Dianához? Emlékszem, Vénuszt és Dianát mondtam... Én nem tudtam, hogy kik ezek,—erre számárnak nevezett és azt mondta, hogy Vénuszhoz szeretne hasonlítani, mert az volt a szépség istenasszonya. Én azt mondtam, hogy szépnek úgy is szép, ha senkihez sem hasonlítja magát és ez igaz is volt... igen, ez igaz volt! Most is mondom, Mert igaz volt. Nem hiszed, hogy igaz volt?

Szinte rámkiáltott ezzel a heves és követelő kérdéssel, amely oly furcsán hangzott, hogy akaratlanul is elkacagtam magamat.

—Már miért ne hinném?

—Hiába röhögsz... kiáltott ingerülten, s pisze orra megint csak úgy fintorgott, mint a mókusé—és hiába nem hiszed, mert azért mégis szép volt... ha százszor nem hiszed is! Fényes fekete haja volt és olyan fehér bőre, mint a hó. Még az én bőrömnél is fehérebb, de nálam nem csoda, mert vörös a hajam, s az ilyeneknek mindig fehér a bőrük... mint a sületlen zsemle. Neki azonban fekete haja volt, s teste mégis olyan fehér volt, mint a sületlen zsemle. Piha... ez szép?...

[Pg 74]

Félbeszakítottam ezt a zagyva beszédet.

—Elég lesz már, kis leány, a kisasszonyból! Úgy sem ismerem és nem is fogom ismerni.

—Nem baj, ne sajnáld!—vágott szavamba fitymáló kézlegyintéssel—nem vesztesz vele... Mondom, hogy igen nagy volt. Valóságos tehén: mindene széles és húsos, zsíros karjai, nagy lábai, nagy melle, vastag combjai... Piha, ez szép? Szép, ha egy úri kisasszony akkora, mint egy vaskos parasztleány? Volt akkora, mint te... igen, volt akkora, mint te.

Teringettét! Most legalább azt is megtudtam, hogy vaskos parasztleány vagyok. Jól haladok.

—Fogj hozzá és ne beszélj többet! Itt a sok jó víz, nálad a szappan... egy-kettő! Én majd addig ide hátra megyek a bokrok mögé és egyedül hagylak.

—Jó,—bólintott fejével a leány—de ne menj messze! Csak annyira menj, hogy halljam a hangodat... különben nem maradok itt!

—Meglesz.

—Minden ruhámat ki fogom mosni, mert minden bűdös... Nálad nélkül is tudom, hogy minden bűdös, ami rajtam van,—nem kellett volna fintorgatnod az orrodát.

[Pg 75]

Lám... nem is gondoltam, hogy észreveszi. Ez egy kicsit megint megzavart és gyanakodóvá tett kócos vörös fejének igazi állapotára nézvést. Őszintén félbolond-e vajjon ez a furcsa jószág, vagy csak bizonyos dolgokra nézve hull ki fejéből a bizonyos negyedik szeg? A teljesen zavart ember nem figyel afféle csekélységekre, hogy elfintorítja-e valaki valami miatt az orrát, vagy nem fintorítja el. Ez megfigyelte fintorgásomat és a maga állapotának meghatározásában ugyancsak öntudatosnak mutatkozott.

—De baj van, hallod-e!—szólt meg kelletlenül,—ha mindent kimosok, ami rajtam van, miben járok addig, míg a ruháim megszáradnak?

No tessék, hát ez is egészen értelmes beszéd. Igazi, tökéletes bolondnak nem jutott volna eszébe, hogy mit csinál addig, míg nedves ruhái megszáradnak, hanem Morelli kapitány úr »hudribudri«-ságával vakon nekifogott volna a paskolásnak.

—Míg a holmid megszárad,—adtam meg a választ, miközben előkészületeket tettem a távozásra—odaadom használatra a katonaköpenyegemet. Az leér a sarkadig. Még sleppelni is fog utánad.

A kis vörös egészen természetesnek találta az ajánlatot.

—Jó!—biccentett a fejével—menj és hozd el.

Elindultam.

—De rögtön gyere vissza! Különben nem maradok itt.

—Maradhatsz bátran,—szóltam vissza neki a vállamon keresztül—századszor mondom, hogy nem érhet semmi veszedelem.

[Pg 76]

—Nem, nem! *Azok* a föld alól is kibújnak... félek...

—Azok ugyan, akik *akkor* nálatok voltak, többé nem bújnak ki.... No, de most fogj hozzá! Addig elhozom a köpenyegét. Minden ruhádat kimosd, Regina!

—Tudom, tudom! Nem kell századszor mondanod, hogy minden bűdös... Mondtam már, hogy ezt úgyis tudom...

Vállat vont s fölbiggyesztette a száját. Azután hátat fordított és kezdte ledobálni magáról a

rongyait.

Erre én is hátat fordítottam neki és belépve a bokrok közé, elindultam a nyírfámhoz, hogy elhozzam az ideiglenes, sőt felette »különleges« szolgálatra följánlt köpenyeget.

A majdnem állandóan észak-nyugati irányból érkező légáramlatot eközben meleg déli szélfúvás váltotta föl. Azért kell melléje ragasztanom a »fúvás«-t is, mert a szél nevét gyengesége miatt voltaképpen nem érdemelte meg. A minapi meleget azonban így is visszahozta. Ez persze akkor vált egész pompájában érezhetővé, amikor rövid vártatva a nap is kisütött a gyorsan oszladozó fellegek mögül és nagyszerű ragyogását ismét az eddigi tékozló bőségben sugározta a földre.

A nyírfa alatt levő főhadiszállásomra való bicegés közben több ízben megálltam és vizsgálgódtam. Tekintetem azonban hasztalan kutatta végig a láthatárt,—sehol az életnek legkisebb nyomait sem tudtam fölfedezni. Mindenütt az előbbi nagy csend és mozdulatlanság—bármerre néztem. Valóságos Treuga Dei—isteni béke. Ez annyira különös és szokatlan tünemény gyanánt foglalkoztatta érzékeimet, hogy szinte lehangoltságot éreztem, megnyugvás és öröm helyett. Nincs hálátlanabb teremtménye az Istennek, mint az ember...

[Pg 77]

Főhadiszállásomon mindössze annyi teendőm akadt, hogy a számomra itthagytott konzerves ládát becipeltem az árokba, rálapátoltam a »Spaten«-nel egy csomó friss földet és sátort húztam föléje a pokrócóból. Legyen árnyékban, hűvös helyen. A konzerv jó dolog, de nem állja a meleget. A munka is jó dolog volt, amit végeztem, de kimászni az árokból már nem volt jó dolog, mert sérült lábammal kétszer is visszacsúsztam. Egy kicsit sziszegtem is eközben, mint a kígyó, ha a farkára lépnek... pontosan ott súroltam neki sérült lábamat az árok oldalának, ahol fáj. Tehát megadtam a módját és sziszegtem. A kígyó-hasonlat ugyan sehogysem passzolt ide, mert nem éreztem magamat kígyónak... legkevésbé azon halhatatlan paradicsomi kígyónak, aki Éva anyánk ártatlanságát megrontotta. Ennek az én mostani nyugalmas paradicsomomnak ártatlan Éváját én nem akarom megrontani.

Halt! Már kiabál is paradicsomom ártatlanja...

—Kumm zuruck!

Tölcseért formáltam szájam elé a tenyeremből és harsányan visszakíáltottam neki a saját furcsa német dialektusában:

—Kumm schon, kumm!

[Pg 78]

—Aber sofort!

—Sofurt!

Úgy kellett lennie, ez a névtelen Regina most is irtózott azoktól a kozákoktól, akik már rég csendes emberek, be vannak kaparva a föld alá és soha többé eszmiféle gyalázatosságot el nem követhetnek. Ez a szegény lélek nem hiszi, hogy így van és most is látja őket, hiába próbálná neki az ember bebizonyítani, hogy hallucinál.

Alighanem itt kellene megtalálni azt a bizonyos negyedik szeget, amely kihibbant helyéből, sőt talán végkép ki is hullott...

Panyókára löktem vállamra a köpenyt és indultam vissza.

Szt... az ördög vigye el—már megint odasúroltam fájós lábamat, ahová nem kellett volna. Szó ami szó, de nagy nyomorúság az ilyen sebhelyes láb, ha még oly jelentéktelen is rajta a sérülés—hát még ha nehezebb csípés esik rajta. Mint azon a sok ezer emberen, akik csak ezen a vidéken estek össze... Valjon hányak a kínlódása szárad ezek közül az én lelkemen? Bár hiszen épen így megnyomoríthatnak volna engem is, ha jobban rám talál a balszerencse.

—Kumm sofort... hol maradsz annyit!—csapott ismét fülembe a kis vörös hangja.

—Jövök!

—Azonnal gyere, különben nem maradok itt!...—kiabálta mérgesen a leány—nem érted, hogy félek egyedül...

—Nem érted, hogy nincs mitől? Tudhatnád, hogy nem lehetek messze, ha a szavam meg hallod... tehát ne ordíts.

[Pg 79]

—Nem ordítok!—hangzott a még mérgesebb kiáltás—te ordítasz!

—Regina kisasszony, csendesebben...

—Nem vagyok Regina kisasszony... itt vagy?

—Itt.

—Hol?

—Itt a bokrok mögött.

—Akkor jól van... ha itt vagy. Te erős ember vagy, megvédesz. Nem engeded, hogy azok megfogjanak, mint ahogy a nagy Reginát megfogták. Regina kisasszonyt hárman is tartották, letépték róla a ruhát és röhögve cipelték a szénakazal mögé... Elhoztad a köpenyeget?

—El.

—De várakoznod kell rám, mert nem vagyok készen.

—Jójó... várok, csak moss ki ügyesen mindent. A kendődet is.

—Azt már kimostam.

—Hát akkor a többit. Nem kell kímélni a szappant.

—Ezt már mondtad.

—Most ismét mondom.

—Esel! Nem vagyok olyan buta, hogy elfelejtsem...

No lám! Ez a meghibbant lélek már le is szamarazza az embert. Mily megindító bizalmaskodás! És milyen gyorsan! Alig néhány órája, hogy ismerjük egymást.

[Pg 80]

Hallottam, hogy elkacagja magát, de nem törődtem vele. Az a fő, hogy szorgalmasan használja a szappant.

—Haragszol, amiért száárnak neveztelek?—hangzott ki a bokrok mögül a kérdés—hegyesen, mintha egy kis kakas kötekedett volna.

—Dehogyan haragszom—beszélhetsz.

—Hol vagy?

—Jobb lesz, ha dolgozol és nem beszélsz annyit.

—Azért én mosok, ha beszélek is. Nem hallod, hogy mosok? Csak azért beszélek, hogy ne menj el. Amíg felelsz a kérdéseimre, addig tudom, hogy itt vagy és nem vagyok egyedül... Hallod, hogy mosok? Most épen a szoknyámat mosom.

—Ráfér...

—Nu, ja... ráfér. Ezt én is tudom.

*

Egy darabig csend lett. A kis vörös csakugyan szorgalmasan mosott, mert ugyancsak nagy zajjal paskolta a vizet. Eközben mintha valami vékonyhangú dudolást is hallottam volna. Cérnavékonyságú cirpeléshez, vagy egy roppant finom penicilus élességéhez hasonlított-e inkább ez a dudorászás—nehéz lett volna eldönteni. Az én fülemre aképen hatott, mintha száraz fűszállal csiklandozták volna.

Megsokallván az állingálást, leültem a bokrok alá a fűbe.

Alig ültem azonban néhány percig, a vékony dudorászást rémült kiáltás váltotta fel.

—Uristen... segítség!...

[Pg 81]

Ohó a patvarba, mi ez? Amilyen gyorsan csak tudtam talpra ugrottam és széthajtva a bokrokat, szempillantás alatt a forrás körüli tisztáson termettem.

—Mi az? Mi történt?

A leány félelemtől eltorzult arccal, egész testében reszketve lapult a forrás széléhez és a szemközt levő bokrokra intett.

—Ott... egy ember...

—Micsoda?

—Egy ember... egy ember...

—Nem lehet az!

—Egy ember... Nézd, nézd! Egy ember...

Villámgyorsan átkutattam szemeimmel a közeli bokrokat, de nem láttam semmit. Minden mozdulatlan, csendes és békességes volt. Rögtön tisztában voltam vele, hogy képzelődik—nagyobb bizonyosság kedvéért azonban megtettem, hogy átmentem a másik oldalra és az összes ottlevő bokrokat egyenkint félrehajtogattam, hadd győződjék meg a saját szemével, hogy semmi oka sincs a rémületre.

—Rosszul láttál, Regina—nincs itt semmi.

—Ott lejjebb... még lejjebb...

Félrehajtogattam a meggyanúsított sűrűlevelű málnabokrot is, de persze, ott sem volt semmi.

—Látod, hogy nincsen semmi?

—Látom... mondotta megkönnyebbült, mély lélegzettel s most már valamivel bátrabban hajolt előre, hogy még mindig ijedt tekintetét a mozdulatlan bokrok sűrűségébe fúrja... látom, hogy

[Pg 82]

nincsen semmi, de volt...

—Nem volt.

—De volt, volt!... Láttam, hogy egy ember mereszti rám onnan a szemeit...

Ráhagytam—legyen úgy. Hiszen bizonyos, hogy vissza-visszatérő rémüldözési rohamában tényleg látta, amit más emberfiának normális elméje nem figyelhet meg. Nem ingereltem tehát az ellentmondással, amit az ilyen hallucináló betegeket rendszerint csak annál makacsabbakká szokta tenni.

Sehol sincs inkább helyén a bölcs közmondás, hogy az okosabb enged, mint hasonló esetekben.

—Fekete szakálla volt—dunnyogta lassankint lecsillapodva a leány—és vastag orra... és veres vércseszeme... Ez volt az, aki Regina kisasszonyt először ragadta meg és leszakította melléről a ruhát... Ez volt az a disznó... Ó, ó... erre a cudarra jól emlékszem...

Haszontalan fáradság lett volna, ha meg akartam volna vele értetni, hogy a szóbanforgó kozák szintén a rég elföldelt emberek közé tartozik, mert úgysem adott volna hitelt szavaimnak. Hagytam tehát, hogy beszéljen.

Még dünnögött valamit, de azt már nem értettem meg. Azután megdörzsölte homlokát, hátrálökte fején a vörös haját és ismét kezébe vette szoknyáját, meg a szappant. Folytatni akarta a félbenhagyott munkát.

—Még csak ezt kell kimosni és az ingemet, azután készen vagyok.

Figyeltem a hangra, de a félelemnek most már legkisebb nyomát sem lehetett belőle kiérezni. [Pg 83]
Úgy látszik, hogy ezeknél a hallucináló betegeknél pillanatok alatt változnak az indulatok.

Kicsavarta a szoknyából a vizet és kidobta mellém a fűbe.

—Ez is megvan, még csak az inget kell kimosni.

Az ing még rajta volt. Egyéb nem is takarta tagjait, csak a szakadozott, rongyos ing, amelynek valaha fehér vásznába mintha játékos macskák karmolták volna bele a festéseket. A francia forradalom rémnapjaiban a csőcselék húzott ily rongyos ingeket a vesztőhelyre cipelt francia márkinők puderes vállaira...

Ez a kis vörös nem volt francia márkinő, a válla sem volt puderes, a bőre azonban oly fehér volt, hogy szinte világított a rongyos ing feslései alatt, mint a hó, ha rácsillog a nap.

Nyugodtan tekintettem rá és épen oly nyugodtan fordítottam neki hátat, amikor vézna alakjához képest aránytalanul kifejtett nagy mellei kiduzzadtak az ingből és a következő pillanatban az ing is átfordult a leány soványka hátán. Levetette, hogy kimossa. Ott vagyok-e még, vagy nem vagyok —nem látszott észrevenni. Ugy tetszett, hogy ebben a percben csakugyan nem volt rólam tudomása. Ki tudja, hogy zavaros feje hol kalandozhatott.

Megfordultam és visszamentem a bokrok mögé.

Ne lásson ott, ha öntudata ismét visszatér és képessé teszi a figyelmemre.

Egy darabig csend volt. Hallottam, miközben ismét leültem előbbi helyemre a fűbe, hogy az ing kimosása elkezdődött. Csakhamar egy halk kacajt is föl fogott a fülem. [Pg 84]

—Jé, mein Gott... ez nagyon rongyos.

—Ki nevet ott?

—Én!—kiáltotta vissza és megint kacagott—azon röhögök, hogy ebben az én szegény ingemben száz macska sem fogna meg egy egeret, annyi rajta a feslés. Huh!... ha látnád, milyen! Nem is érdemes kimosni.

—De csak mosd ki! Ha megszárad, a fesléseket be lehet varrni.

—Mivel? Az ujjammal?

—Túvel és cérnával—van nálam az is.

—Akkor kimosom.

Tíz percig megint csend lett. Amikor a mosás bevégződött, ismét megszólalt:

—Készen vagyok. Minden holmim ki van mosva és magam is ki vagyok mosakodva—a szappannak azonban fuccs!... elfogyott. Nem maradt belőle egy csepp se. Már most mi lesz? Hogy jöjjenek ki? Nem mutogathatom magamat meztelenül...

—Itt hagyom a bokrok alatt a köpenyegemet és visszamegyek a Standomra. Te magadra veszed a köpenyegemet és a holmiddal együtt utánam jössz. Verstanden?

—Ja, ja... verstanden!—hangzott a nevető válasz, amely azonban hirtelen ismét aggodalmassá vált —eredj odébb, míg fölveszem a köpenyegedet, de ne menj messze...

Erre már nem is válaszoltam. Lassankint mindenhez hozzá lehet szokni—még egy beteg elme kiszámíthatatlan ugrálásaihoz is.

—Jövök!—kiáltotta aggodalmas sietséggel a leány—már künn is vagyok... de ne nézz ide...

—Eszem ágában sincs, hogy odanézzek!... kiáltottam vissza megnyugtatóan, miközben letettem köpenyegemet a bokrok alá és szép lassan, lépésben bicegve elindultam a nyírfám felé. Valóságosan is úgy gondolkodtam, amit beszéltem. Nem volt csak afféle tessék-lássék szólás, hogy eszem ágában sincs a kotnyeles kíváncsiság, mert csakugyan nem járta meg fejemet hasonló gyerekes szándék. Beértem annyival, amennyit akaratlanul is látnom kellett. Jobban szerettem volna, ha elméje zavaros műhelyébe tudtam volna belátni, hátha meg tudtam volna találni a hiányzó negyedik szeget. Sejtettem, hogy enélkül bajos lesz a dologból tisztességgel kievickélni.

Nem sántikálhattam messzebb tíz lépésnyinél és már megszólalt a bokrok mögött a leány nyugtalan hangja:

—Nit géh wát!... Hol vagy?

—Mondtam már, hogy nem megyek messze... hát ne kiabálj, hanem gyere.

—Kumm schon!

Jött.

Nagyon furcsa figura volt szegény, nem tudtam kacagás nélkül megállni. Hosszú bakaköpenyegem legalább két arasznyira sleppelt utána a földön,—lépni sem igen tudott benne. Az ujjakat felgyűrte, mégis alig látszottak ki belőlük a kezei, melyek a kimosott rongyokat markolásták. Botorkálva tipegett előre, biztosra vettem, hogy no, most-most botlik bele a köpeny aljába és esik orra.

[Pg 86]

—Ne röhögj, hanem segíts!...—kiáltotta mérgesen, miközben megállt és odavágta a kimosott holmit a fűbe,—nem bírok menni is, meg ezt cipelni is. Folyton botlok... ebben a te hosszú kaftánodban.

—Köpeny az, nem kaftán.

—Azt mondom, hogy hosszú!... Nem érted?

—Jó, jó...

Megint az okosabb enged. Fölszedtem a földhöz vágott nedves holmit és vittem.

—Eltranszferálok a ruhádat—gyere!

Elöl én sántikáltam sérült lábammal, utánam Regina botorkált a sleppelő köpenyegben—de legalább most már biztosítva volt, hogy nem esik orra. Lavírozott is mindkét vékony karjával, hogy az egyensúlyt megtarthassa. Mondom, nagyon furcsa figura volt szegényke—hasonlított azokhoz a betlehemes gyerekekhez, akik faluhelyen alkalmasabb maskara hiányában apjuk köntösébe bújnak és kócparókat nyomnak a fejükbe, hogy föl ne ismerjék őket. A nedves vörös haj majdnem akként festett a leány fején, mint egy oda nem tartozó idegen láng-paróka. Ha egy kis aranyfüstpapiros is lett volna benne—tökéletes lett volna a maskarádé. Bár hiszen így is elég nevetséges volt.

Istentelen pusztítást vittek végbe itt a shrapnelek—erdésszívem szinte fájt, mikor egy-egy derékvastagságú ágat kellett kikerülnöm, melyet úgy hasított le az az átkozott dög, mintha mesebeli kutyák szaggatták volna le a törzsről. Millió szilánk és forgács hevert mellette a földön. Némely helyen viszont egész kosárnyi letépett levél állta el az utat. Ezt a rengeteg falevelet mind a légnymás csapta le a fákról. Már pedig ahány levél, annyi tüdő, amin a fa lélegzetet vesz. Egész sereg szép nagy fa fog itt elszáradni tüdősorvadásban. Saját külön Standom és jelenleg főhadiszállásom nyírfája is kapott egy-két shrapnel-suhintást a koronája fölé—nagyobb kár azonban szerencsére nem esett benne. Sajnáltam volna, hogy árnyéka nélkül maradok ebben az ismét hevesen letűző forróságban.

[Pg 87]

Odaérkezve, letettem Regina vizes holmiját a fűbe és levettem a bluzomat. Igen ellepte homlokomat a meleg verejték—én bizony nem izzadok, ha nem muszáj, száz félbolond kedvéért sem. Nagyszerűen esett szellős ingemen át a levegő.

—Du hast es gut... bólintott fejével a leány, miközben lekuporodott köpenyestől a nyírfá alá—neked jó, de nekem nem jó, mert nem bújhatok ki ebből a kaftánból. Pedig nekem is olyan melegem van, hogy majdnem megsülök.

Láttam, hogy ez igaz. Piros volt, mint a pipacs, s a homloka tele verejtékkal.

—Türelem—biztattam jóindulattal—azonnal kiterítem homlidat a napra és nem vetek bele félórát, száraz lesz minden, mint a puskapor. Fölveheted és kibújhatsz a kaftánból... ha már zsidó kaftánnak nézed az én becsületes köpenyegemet.

[Pg 88]

—Arról van szó, hogy hosszú,—dunnyogta fejét rázogatóan a leány—még mindig nem érted?

—Jó, jó...

—Minden kaftán hosszú.

—Bánom is én!

—Olyan hosszú, mint ez a tied.

Erre a makacskodásra már nem is válaszoltam. Elészedtem a vizes ruhákat és sorjában kiterítettem valamennyit a napra. Száradjanak.

Regina figyelemmel kísérte a manipulációt, de nem szólt közbe. Csak akkor szólalt meg, amikor észrevette, hogy nagykendőjét véletlenségből viszájára fordítva terítettem ki. Integtettem, hogy fordítsam a színére.

—Az a szőrösebbik fele, az szárad nehezebben—magyarázta oktató hangon.

—Helyes,—válaszoltam engedékenyen—de a viszáján nem szívná ki annyira a nap.

—Nincs mit kiszívni rajta,—hangzott a fitymáló válasz—kopott rongy ennek a színe is, a viszája is.

Hm... már megint! Ez íme, megint annyira értelmes megjegyzés volt, hogy öntudatosabbat kívánni sem lehetett volna. Persze, hogy megint csak gyanakodva tekintettem rá—teringettét, hogyan is állunk hát voltaképpen a bolondsággal? Hol vannak a határai? Melyik ösvény viszi kajla területre és melyik a normális értelemhez?

A kis vörös észrevette, hogy erősen figyelem.

Fintorgatta pisze orrocskáját és szintén figyelte minden mozdulatomat. Majd bosszúsán megrázta fejét és majdnem haragosan rám kiáltott:

[Pg 89]

—Mit nézel rajtam?

—Én-e?

—Igen, te!

—Nem szabad rád nézni?

—Szabad, de nem így.

—Hogy?

—*Igy*, mint te!

—Lám... hát én hogy nézek?

—Azt hiszed, nem tudom, hogy bolondnak tartasz?

Ohó!... ez vágott, mint a kés. A hang is volt olyan éles, mint egy kés. A dühös tekintet is, amely a leány szeméből arcomba metszett. Magam sem tudom... de egy pillanatra annyira megzavarodtam, hogy szinte megdöbbenve bámultam rá. A patvarba, mi ez? Csak nem az fog kisülni ebből a dologból, hogy voltaképpen én voltam félbolond, amikor ezt a kis vöröst bolondnak tartottam? Nem, ez nem valószínű—igyekeztem magamat kellemetlen zavaromban megnyugtatni—ily emeletes számár talán csak mégsem vagyok...

Letelepedtem egy üres történyesládára.

—Ne dühösködj, Regina—válaszoltam engesztelő hangon.

—Beszélhetsz... tudom én jól, hogy bolondnak tartasz, azért nézel így rám, mint Frau Mikelre a doktor... Frau Mikel azonban igazán bolond volt és amikor a doktor megvizsgálta és *így* nézett rá, mint te rám és amikor azt mondta neki, hogy Liebe Frau, sie müssen nach Lemberg in a Sanatórium géhén—hát akkor Frau Mikel úgy megütötte a doktor arcát, hogy csupa vér lett és belekapaszkodott szakállába is és jó csomót ki is tépett belőle... igen, azt tette.

[Pg 90]

—Szerencse, hogy nekem nincs szakállam.

A leány méltatlankodva rázta meg vörös fejét.

—Mondtam, hogy Frau Mikel bolond volt, aki ilyet is tehetett, mert gyermeknek, bolondnak minden szabad. Nekem azonban jó eszem van. Az én körmeim akkor sem mennének neki a szakálladnak, ha volna szakállad. Pedig megérdemelnéd... igen, megérdemelnéd! Mert most is úgy mereszted rám a szemedet, mint Frau Mikelre a doktor...

Elnevettem magamat.

—Rosszul látsz, Regina.

—Ná!... Van nekem eszem.

Megint dühösködni kezdett. Apró szemei úgy égtek, mint a parázs. Elérkezettnek láttam az időt, hogy valamiféle tréfával üssem el a dolgot. Közben ismét és ezúttal végérvényesen eldöntöttem, hogy minden fel-feltűnedező látszat dacára, mely az ellenkező mellett is bizonyíthatott volna—csakugyan betegelméjű teremtéssel van dolgom, akinek hisztérikus idegállapotát nem tanácsos ellentmondásokkal ingerelni. Eleresztettem tehát enyhítésül egy szeliden nyálkás komplimentumot:

—Szép arcod van, Regina—azt bámulom, ha épen tudni akarod.

—Mondtam már,—hangzott az erélyes válasz—hogym nekem beszélhetsz.

—Igazat beszélek.

—Butaságot beszélés... dunnyogta a leány.

[Pg 91]

Aztán mondja valaki, hogy nem volt okom a gyanakvásra. Ez is éppen olyan értelmes megjegyzés volt, mint az előbbi, amely nem ok nélkül hökkentett meg.

—Nekem is van egy kis eszem, Regina... iparkodtam a veszendő tekintélyt megmenteni.

—Tudom, hogy van,—felelte hirtelen a leány—nem is te vagy buta, hanem az, amit mondtál... az nagy butaság.

—Dehogya!

—Dehogya, vagy nem dehogya, nagy butaság... Még ha kisasszonyomnak, a nagy Reginának mondtad volna, hogy szép arca van... ezt érteném.

Míg beszélt, fölemelkedtem a töltényes-ládáról és a közeledő délre való tekintettel hozzáfogtam az ebéd elkészítéséhez. Egyszerű és felette gyorsan elvégezhető munka. Az ember megtölti a »kokeszli«-t (Koch-Kessel) vízzel, ügyesen ráhelyezi két lapos kőre, összegyűjt egy marék száraz ágat és gízgáz, alája rakja és begyűjt. Ha leég, új száraz ág és új gízgáz mindaddig, míg a kokeszliben fölforr a víz. Akkor a bajonét végivel fölfeszít egy konzerves dobozt s a tartalmát beleszerkeszti a buzgó vízbe. Alkalmaz bele egy kis sót, hozzájárul egy csipetnyi fáj törött borssal és kész az ebéd,—tálalni lehet a világ legnagyobb és legfinomabb enivalóját—a halhatatlan gulyást. Gulyás-konzervet főztem ugyanis, mert ez a legjobb. Jó a borsófőzelék-konzerv is—a gulyás azonban királya, sőt császára ellenséges földön minden ételeknek, nemcsak azért, mert valóban jó, hanem tán legkivált azért, mert haza emlékezteti ízével és felséges illatával a messze idegenbe vetődött magyar katonát. Míg eszi és kenyeret mártogat belé az ember,—azt képzelheti, hogy valahol otthon, az Alföld valamelyik pusztáján, ülőget mellette a földön—előtte a bogrács, háta mögött a pihenő ménes, jobbkézt valahol a gémes kút, balkézt valahol a tanya... Ilyen nagy varázsló a gulyás! Nem csoda, hogy akkora előttünk a becsülete.

[Pg 92]

A Regina leány érdeklődve figyelte a menázsifőzés műveletét, s közben úgy izzadt szegény feje a meleg köpenyegben, hogy végre is megsajnálta.

—Meleg van odabe, Regina...

—Egy darabig még állom, de nem sokáig—lihegte homlokát törölgetve.

—Várj, segítünk a bajon... biztattam vigasztaló hangon, mialatt a napra terített ruhákhoz járulva, megtapogattam őket, hogy szárazak-e már annyira, hogy föl lehessen őket venni? Az alsószoknya, meg az össze-vissza feslett ing már száraz volt, a többi holmi még nem. Ezt a két ruhadarabot azonban már föl lehetett venni. Felette szellős ruházat, de ebben a forróságban éppen ilyen szellős ruházat a jó.

—Meggzáradtak?—kérdezte élénken a leány.

—Az ingedet meg az alsószoknyádat fölveheted.

—Dobd ide, aztán fordíts hátat egy percre... fölveszem őket, különben rögtön megüt a guta ebben a meleg kaftánban.

—Köpenyeg az, hé,—nem zsidó kaftán—igazítottam helyre a köpenyegemen esett csúfságot harmadszor is.

[Pg 93]

—Nem érted, hogy arról van szó, hogy hosszú!...—méltatlankodott neheztelve a leány.

—Jó, jó... ezt már hallottam.

—Hát akkor miért beszélés?

Visszamentem a kokeszlihez és hátat fordítottam neki. Bújjon ki a köpenyegből és szedje magára szellős rongyait, nehogy valahogy Isten csudájára csakugyan meglegyintse a guta. Nem is pipacsvörös volt már az arca, hanem céklapiros—szinte lángolt a forróságtól. Nem is gondoltam volna, hogy ebben a vézna testecskében ennyi a vér.

Mire az átöltözéssel elkészült és rámkiáltott, hogy már szembefordulhatok vele, ha akarok—én is készen voltam a fejedelmi gulyással. Tálalhattam és azonnal tálaltam is. Teleraktam a sajkámat—ez a Regináé. Ami a kokeszliben marad, az az enyim. Két karaj kenyér, a nagyobbik Regináé. Egy kés meg egy bicska, a kés a Regináé. Két tiszta vászonkapca kineveztetik szalvétának, az egyik Regináé. Törölje bele pittyedt száját, ha a fejedelmi gulyás hasonlíthatatlanul kitűnő ízű zsiros levélvel bemaszatozja. Mikor mindez készen volt, szembefordultam vele, hogy meginvitáljam a menázsizhoz... de amint megpillantottam, úgy elfogott a kacagás, hogy nem tudtam szóhoz jutni.

Nem tudok eligazodni a vörös Regina zavaros elméjében.—Standom paradicsomi nyugalma fölborul.—Menekülés egy közeledő őrjárat elől.—Az erdei barlang.—Kétségeim vannak, hogy ellenséges őrjárat elől menekültem-e, vagy szégyenszemre a mienk elől?—Mindenáron bizonyosságot szerzek.

Roppant siralmas figura volt szegény Regina rövid alsószoknyájában, mely a mosásban még jobban összemert, meg a szakadozott ingében, melyet hasztalan fogott össze mellén, hogy minél kevesebb helyen villanjon ki alóla fehér bőre, mert bizony így is csak az nem látszott ki alóla, ami előtt az ember jóakaratulag szemet hunyt. Hát hiszen ebben nem volt hiány. Jóakaratulag szemet hunytam. Úgy tettem, mintha nem vettem volna észre, mily aggodalommal iparkodik kihívóan előreáll melleit az ing rongyai mögé elrejteni... higgye, ha akarja, hogy efféle csekélységekre nem figyelek. Voltaképen nem is igen figyeltem—ez az igazság. Hozzászokhattam, mióta itt van a szemem előtt. Inkább a dolog ritka különössége foglalkoztatott egy-egy percre—okosabb megfigyelni való hiányában—semmint úgynevezett ingerlő vonatkozása a jellegzetes nőiességre. Ezzel igazán nem törődtem. Ami tőlem tellett, az mindössze annyi volt, hogy titokban meg mertem egy kicsit kritizálni a természetet, amely egy ily sovány és mindenképen vézna testecskét, mint amilyen ezé a Regináé volt, ily semmiképen hozzá nem illő női szépséggel tüntetett ki. Kárpótlásképen tette, vagy azért, hogy korlátlanul szeszélyes hatalmát a kotnyeles ember bábész szemeibe csillogtassa—én nem tudom.

[Pg 95]

Persze, nem emiatt fogott el ellenállhatatlanul a kacagás, hanem kócos vendégem általános külseje miatt, mely a maga siralmas rongyosságában módfelett hasonlított az én vidékemen szokásos madárijesztőkhöz. Nálunk felé szokás a madárijesztőkre efféle fehér rongyokat akasztani. Boldogult édesanyám is azt hitte, hogy a fehér szín hatásosabban riasztja el az ültetvényeire kiszemtelenkedő verebeket, mint a fekete, vagy a másegyéb színű ringy-rongy, amit az ilyen—egyébként semmit sem érő—madárijesztő-vázra ráakasztani szoktak. Nem ijeszt az vissza—másnap—már egyetlenegy verebet sem. Hamar megszokják—akárcsak én ezt a Regina leányt az ő szakadozott rongyaival és előre kevélykedő szép mellével.

—Könnyű röhögni!...—fakadt ki haragosan—de honnan vegyek jobb ruhát, ha nincs?

Megnyugtattam, hogy tökéletesen igaza van. Nem járja, hogy nevetek. Könnyű a szegényt kigúnyolni, de nehéz felruházni, tanítja minden röhögő tökfilkó okulására a Szentírás is. Bizonyos, hogy ha nagytiszteletű Herepei uram meglátott volna, illedelmetlen magaviseletemért alaposan megpirongat. Azonban nagyon messze vagon most tőlem a derék tiszteltes úr, a haragos Reginát pedig majd mindjárt kiengesztelem.

[Pg 96]

—Nem rajtad nevetek, Regina fiam, hanem a ruhádon... aminthogy te sem engem tartottál az imént butának, hanem csak azt, amit mondtam. Most tehát—kvitt! Nem tartozunk egymásnak semmivel. Akarod, hogy ne tartozunk egymásnak semmivel?

—Jó,—bólintott békülékenyen—különben rád kellene támadnom, hogy ha utálatosnak tartasz így, adj jobb köntöst és akkor rögtön ledobom ezeket a rongyokat.

—Ruhig... ki tart utálatosnak? Most egyébként nem locsogunk többet, hanem ebédelünk. Itt a jó finom gulyás—egy püspök sem eszik jobbat! Bár ugyan olyan püspökről még nem hallottam, aki gulyást ebédelt volna.

Kikanalaztam a kokeszliből egy nagy porciót és beleraktam a sajkámba.—Nesze, Regina, egyél. Itt hozzá a kenyér is. Itt hozzá a kés is és itt a tiszta vászonkapca is—szalvétának. Nem igaz ember, aki jobbat akar nyújtani, mint amire képes.

—Ez a kincstári finom cinkanál meg arra való, hogy segedelmével e császári étel utolsó csöppjét is gondosan kikanalazd a sajkából. Azután tisztítsd ki kenyérrel, ami még benne marad. Egyrészt azért, mert ekként semmi sem megy belőle kárba, másrészt így könnyebb kimosni. A katona mindenre gondol, Regina fiam, merthogy a sajkát neki kell kimosnia.

[Pg 97]

Szakadt ingecske, hiányos alsószoknya és minden egyéb tökéletlenség el volt felejtve abban a pillanatban, amint a párolgó étel nagyszerű illata a Regina fitos orrába csapott.

Oly mohón nyult a sajka után, hogy szinte kiütötte a kezemből.

—Add!... Éhes vagyok.

Adtam és a kis vörös evett. Én is térdem közé fogtam a »kokeszli«-t és ettem, de persze sokkal lassabban, mint Regina. Azzal tátoztam el a közbeeső időt, hogy az ő leírhatatlanul egészséges étvágyában gyönyörködtem azalatt, míg evett. Apró gyöngyfogai a legnagyobb könnyűséggel intézték el a kemény kenyérhéjat. Nekem is hibátlan fogaim vannak, ilyen produkciókra azonban nem merném őket munkába állítani. Dicséretére legyen mondva, ezúttal mégsem »falt« úgy, mint néhány órával ezelőtt, amikor az erdőben levő búvóhelyéről ide merészkedett. A száját sem a kezefejével törölte le, hanem a szalvétával. Sőt még azt is észrevette, hogy a szalvétája voltaképen nem szalvétája.

—Mondd... új vászon ez az izé... wat soll i sagen?...

Intettem, hogy az, egészen új,—azonképen nyaralt a borjumban, ahogy még odahaza kifaszoltuk a többi Ausrüstunggal.

—Mert ha már a lábodon volt...

Utánozhatatlan grimace-ra fintorodott el egész arca.

—Ná?... kérdezte gyanakodva.

—Ná, ná... ördögöt!—tiltakoztam erélyes nyersséggel,—háborúban sok minden lehet,—de az már csak mégsem lehet, hogy használt kapcával töröljem le a számat. Akkor inkább letörölöm a kezem fejével, mint ahogy te, meg a többi paraszt...

Gondoltam, nesze vörös a gyanusításért,—kapsz a füledbe egy kis égő taplót. Azonban nem látszott tudomásul venni a fülébe elhelyezett taplót... nyugodt maradt, s csak soványka vállait vonogatta.

—Nem vagyok paraszt,—dunnyogta egykedvűen.

—Hm... én sem.

—Azt én nem is mondtam... és nem is bánom, akárki vagy. Azt is csak úgy említem, hogy árván maradtam és akkor kerültem *oda* a rokonaimhoz, akik cselédnek használtak—ha rosszkedvük volt. Ha jó kedvük volt, én is épen úgy éltem, mint a nagy Regina.

—Mégis nagyságos kisasszonynak kellett szólítanod?

—Ná! Nem mindig, csak ha rossz kedve volt, vagy ha idegenek hallották—magyarázta élénken a leány—máskor nem... A nagy Regina nem volt rossszívű, jól fog vele járni, aki elveszi.

Aha... ez az a görbe ösvény, amelyen értelme kihibban a normális kerékvágásból,—helyesen teszem, ha a diskurzussal másfelé kanyarodok. Ez a szegény lélek még most sem tudja, hogy abból a szerencsétlen nagy Reginából csak egy marék hamu maradt a porrá égett tanya többi hamuja közé keveredve... Pedig ott volt és látta a kormot, meg a hamut, sőt megtapogatta tulajdon kezével is, mégsem térítette észre a rettentő látvány.

[Pg 99]

—Jóllaktál?

—Jól.

—Nem szoktál cigarettázni ebéd után?

Rám nézett.

—Csufolódol?

—Nem én! Ma már sok kisasszony füstöl.

—Mondtam már, hogy nem vagyok kisasszony... Én nem cigarettázni szoktam ebéd után, hanem mosogatni.

—Azt is lehet,—ragadtam meg vidáman a szót—itt a kokeszli, meg a sajka, nem árt nekik, ha szakértelemmel kimosod őket.

—Kimosom, de előbb vizet kell melegíteni.

—Hozz a forrásból,—van ott elég.

A leány fejét rázta.

—Oda nem megyek egyedül... mormogta aggodalmasan.

Halt! Ez is a görbe ösvények közé tartozik... vissza! Különben megint kisiklunk az értelemmel.

—Hagyd! A mosogatással ráérünk estefelé is. Alkonyattájban majd együtt megyünk vízért és együtt mosogatunk. Most nézd meg a blúzodat, meg a többi holmidat,—azt hiszem, hogy már szárazak és fel lehet őket venni. Igaz, hogy ebben a forróságban kényelmesebb így, mint felöltözve.

[Pg 100]

A leány felugrott és a napra kiterített holmija felé sietett,

—Lehet, hogy kényelmesebb,—mondotta útközben—de nem szeretek így lenni.

—Tőlem lehetsz.

—Tudom, de magam előtt sem szeretek így lenni... ebben a szakadt ingben olyan érzésem van, mintha meztelen lennék.

Eközben fölvette az immár szintén teljesen száraz blúzt és gondosan bekapcsolta.

—So... mondotta megkönnyebbülve,—így mégis csak jobb. Nem kell szégyezkezni. Gyűrött és csúnya... nincs kivasalva... de mégis csak ruha.

Visszaült előbbi helyére, maga alá szedte lábait és miközben apró, hunyorgó szemeivel merőn a szemembe nézett, hirtelen ezt a kérdést intézte hozzám:

—Mondd... van feleséged? A Weib, aki várja, hogy hazamenj?

A követelő, sőt majdnem vallató hangot annyira mulatságosnak találtam, hogy nevetnem kellett rajta.

—Ne röhögj,—utasított rendre ingerülten a leány,—hanem mondd, van vagy nincs?

—Már hogy az istennyilába volna, ha nincs! Miért kérdezed?

—Nur so... Gyermeked sincs?

—Ahol feleség nincs—ott gyerek sincs... okos!

A kis vörös eltűnődött.

[Pg 101]

—Ja... ez igaz—dunnyogta végül helyeselve—ez igaz... A mi Adolfkánknak ugyan nem volt még felesége, mert még csak Fratz volt,—de gyereke már volt. Odahozták a házhoz és azt mondták, hogy tartsa el. Látod—ez is lehet!

—Egy szóval se mondtam, hogy nem lehet.

—Látod, látod... hogy ez is lehet!—magyarázta diadalmasan a leány, mintha valami hamiskodáson, vagy tagadáson kapott volna rajta,—pedig a gyerek mamája is csak Fratz volt... és nagyon megverték. Ugy-e jól tették, hogy megverték?

—Bánom is én!

—És engem is megvernének... folytatta elgondolkozva, miközben hunyorgó szemei belebámultak a távolságba,—ezt mondtam mindig Adolfnak és jól tettem, hogy mondtam.

—Aztán ki volt ez a Dolfi?

—Az? Egy fiú. A bácsim fia,—a nagy Regina testvére.

—Aha! Tehát afféle házi tolvajszarka.

—Mi az?

—*Most* már semmi...

Nem akartam hozzátoldani, hogy most már ez a boldogtalan éretlen szoknyavadász »Fratz« is ott keveredik a többi hamuval, családjának elhamvadt pora között...

Regina tovább fűzőgette a megkezdett szálát. Csöppet sem érdekelt ez az egész históriácska a sárgaszájú úrfiról, aki az apja háztája körül található szoknyák után futkos,—de hagytam, hogy beszéljen. Hátha a visszaemlékezés esetleg megnyitja elméje előtt a világosságot azon a ponton is, amely most még el van borulva?

[Pg 102]

Valami affélét mondott, hogy az úrfi csúnya fiú volt. Ennél a pontnál még a száját is fölbiggyesztette és kétszer-háromszor is elismételte azon a sajátságos dunnyogó—félig orrhangon,—amely minden volt, csak kellemes nem.

—Vörös volt... róka, mint én és épen olyan csúnya, mint én...

Megint az iménti fürkésző figyelemmel nézett rám, mintha ennek a kijelentésnek megerősítését várta volna. Gondoltam, megvigasztalom szegény kis kócos vendégemet:

—Igaz, hogy a te hajad vörös, Regina fiam, de azért nem vagy csúnya.

—Mindenkori csúnya, aki vörös—folytatta meggyőződéssel a leány, s vékony vértelen ujjával elégedetlenül tépegette ki a közelében levő fűszálakat. Egyet a szájába vett és összerágta.—Adolfunknak is mondtam, hogy csúnya... leharapom az orrát, ha meg mer fogni, mert nekem az ilyen vörös róka nem kell. S hozzá még kicsiny is volt... épen mint én. Két ilyen csúnya vörös kicsiny—a wahrer skandál... nit?—Nem lett volna az igazi skandál? Jól tettem, hogy egyszer úgy megrúgtam, hogy két napig sántikált. Attól kezdve nem mertem egyedül kimenni sem a földekre, sem ide az erdőbe, vagy a forráshoz, vagy a forráshoz, mert mérgében azzal fenyegetett, hogy rám les és erőszakkal is a szeretőjévé tesz. Hein... ilyen malac volt.

[Pg 103]

El voltam foglalva sérült lábam friss bekötésével hát csak úgy félfüllel hallgattam a dunnyogást. Bágyasztott a délutáni nagy forróság is, melynek pazar bőségétől saját külön nyárfám eléggé árnyékos koronája sem tudott megvédeni.

—Szóval, nem tetszett neked a Dolfi gyerek—válaszoltam, csakhogy épen mondjak valamit.

—Ná!—hangzott a fitymáló lekicsinylés—inkább megfojtottam volna magam a kötényem szalagjával... Meg is kellett volna magamat fojtanom, ha be tudta volna váltani fenyegetését, de nem tudta. Vigyáztam magamra.

—Úgy is kell.

—Úgy... Fáj a lábad?

—Nem nagyon, csak amennyire kell.

—Én is be tudom kötni... segítsek?

—Köszönöm, már megvan.

—Szívesen segítek...

Ez a csendes dunnyogás oly szokatlanul melegen hangzott, hogy szinte megütköztem rajta. És

meglepett az is, hogy e már jó félórája tartó fecsegés közben egyetlen zavaros félreugrást sem produkált a kis Regina.

—Elhiszem, hogy jó szívvvel vagy hozzám,—válaszoltam a tőlem kitelhető legnagyobb nyájassággal,—de amint látod, már készen vagyok.

—Neked mindent szívesen megteszek,—mormogta maga elé a leány, miközben ismét letépett néhány fűszálat és egyet megint csak szájába vett, mert te szép, nagy vagy... és nem vagy vörös és jó vagy... Irántam legalább az vagy... és ami fő, nem vagy vörös és csúnya, mint én, vagy az a szentelen Fratz.

[Pg 104]

Ebben a pillanatban kezdtem nem jól érezni magamat. Ösztönszerű sejtelmem támadt, amely nem egészen helytelen gyanunak is beillett volna... öl akartam emelkedni helyemről, hogy véget vessek a további diskurzusnak, a kis Regina azonban hirtelen hozzám csúszott és oly erővel ragadta meg a kezemet, hogy majdnem a körme is tenyerembe mélyedt. Ohó szent Indibalanc, s ti többi kegyelmes bakaszentek... mit akar ez?

—Ha megígéred—lehelte fülembé meleg, de majdnem követelő hangon,—hogya ezután is jó leszel hozzám... mondok valamit...

Lehúzta fejemet egészen az arca elé és úgy furta nyugtalanul égő tekintetét a szemem közé.

—Mondok valamit—suttogta még halkabban.

Nem adtam mindjárt választ, mert elsőbben is azon kellett mesterkednem, hogy kiszabadítsam arcomat a kezei, helyesebben szólva—körmei közül. Vigyázat—járta meg fejemet a gyanakvó aggodalom—mázolva... Ha behajlítja körmét és beleereszti mind a tizet a pofámba, bizonyos, hogy aképen fogok festeni, mintha valamely macskával harcoltam volna. Valami nagyon erélyesen sem akartam végrehajtani ezt a pofamentő műveletet, nehogy durvaságnak lássék—tehát csak szép lassan, csínyján és elég gyöngéden iparkodtam ez idő szerint még karmolatlan arcomat minél távolabb elmesterkedni a körmeitől.

Csak azután szólaltam meg.

[Pg 105]

—Semmit sem kell megígérenem, Regina fiam, mert magad is látod, hogy sem eddig nem ettelek meg, sem pedig ezután nem foglak megenni.

—Látom—dunnyogta a leány.

—Ebben nyugodj meg—és mosd ki ügyesen a kokeszlit, meg a csajkát, akiből ettél. Remélem, jól laktál?

—Oh... jól. De most mondani akarok valamit. A csajkát, azt mondtad, majd estefelé együtt fogjuk megmosni... arról hát ne beszélj, hanem gyere közelebb és hallgass ide.

Intettem, hogy beszélhet, ha akar. Elég közel vagyok és különben is nagyszerű füleim vannak.

—Azt akarom mondani,—folytatta lassú hangon—hogya ha nincs otthon senki, veled megyek. Tudod... itthagynom *azokat* és elmegyek veled, akármeddig kellene is mennem. De csak ha ezután is jó leszel hozzám és ha igazán nincs otthon se feleséged, se szeretőd, se gyereked... ha egyedül vagy, mint ahogy én egyedül vagyok. Tudod... én innen már nem fogok többet hazamenni, hanem elbújok, ha a bácsim vagy a nagy Regina, vagy az a bűdös Fratz erre találna jönni... megvárom, amíg elmennek és akkor elmegyek veled... jó? Nem bánod, ha elmegyek veled? Amint beesteledik és nem fog ilyen forrón sütni a nap,—elindulunk. Én jól ismerem az utat—vezetni foglak... jó?

Mit felelhettem erre a zavaros beszédre? Majd nagyot nézne Morelli kapitány úr, ha visszajövet nem találna helyemen, hanem megtudná, hogy mint egykoriban a mese Bolond Istókja, elindultam nagy bolondjába Debrecenbe...

[Pg 106]

Azonban megmaradok azon a különben elég keskeny értelmi-ösvényen, mely már eddig is legcélirányosabbnak bizonyult.

—Erről még beszélünk, Regina—máskor. Ma még bajos erről beszélni, mert egyelőre ide vagyok parancsolva és itt kell maradnom.

—Úgy?... Neked is parancsolnak?

—Meghiszem azt!

—Te nem vagy cseléd a bácsidnál... mégis parancsolnak?

—Persze! Nem látod, hogy katona vagyok?

—Látom.

—No, csakhogya látod.

—De azt is látom—folytatta eltűnődve—hogya most nincs itt senki, aki parancsoljon. Egyedül vagy, magadnak pedig azt parancsolhatod, amit akarsz... nem?

—De nem ám!

—Furcsa...

—Dehogya furcsa! Tudhatnád, hogya a katona—úgy értem, hogya a becsületes és bátor katona—

sohasem hagyja el azt a helyet, ahová állították.

Regina fejét rázogatta erre a neki nyilván csöppet sem értelmes magyarázatra.

—Akkor sem szabad innét hazamenned, ha azok a disznók idejönnek és korbáccsal vernek... mint ahogy a bácsit verték? Akkor sem, ha be akarnak dobni a tűzbe? Vagy elhurcolnak a kazlak mögé —mint a nagy Reginát? Mondd... akkor is itt kell maradnod? És akkor is itt kell maradnod, ha megkötöznek és puskával ütnek?

[Pg 107]

Aha! Megint arra a bizonyos görbe ösvényre kanyarodunk. Jó lesz tehát megint megállni félúton, mint az imént.

—Az más, Regina fiam—válaszoltam megnyugtatóan—ha túlerő találna meglepni, annak ki kellene térni az útjából.

—Akkor elfutnánk?

—El.

—Különben nem?

—Nem.

A leány kiköpte a szájában tartogatott fűszálat és valami effélet mormogott maga elé:

—Akkor szeretném, ha *azok* jó sokan jönnének...

—De nem jönnek!

—Csak annyit mondtam, hogy szeretném, ha jönnének...

—Nem igaz beszéd ez, Regina.

—De... igaz.

—Megfelelkezel róla, hogy te is itt vagy.

—Nem! Tudom, hogy itt vagyok.

—És elfelejtetted, hogy téged is megfognának.

—Nem felejttem—válaszolta elszántan a leány—de nekem könnyű... I helfet mer schon! És tudod, hogyan segítenék magamon? Úgy, hogy kötényem szalagjával fölakasztanám magamat arra az ágra... arra, amelyik erről a fáról lelóg és olyan közel van, hogy még az ilyen vezli is elérheti, mint én.

[Pg 108]

Ezt olyan komolyan mondta a kis vörös, hogy nem volt lelkem szembenevetni érte. Megvártam, míg szokása szerint kétszer-háromszor is megismétli a dolgot, azután elkezdtem neki magyarázni, hogy hasonló hősies elhatározásra egyelőre nem kerülhet a sor, mert az ellenség messze van. Semmi kilátás, hogy hősies elhatározásokra alkalmat szolgáltasson.

A leány rám meresztette tekintetét.

—Mi sem gondoltuk, hogy jönni fognak, mégis eljöttek.

—Az más!

—Miért más?

—Azért más, mert itt most mi vagyunk az urak.

—Más nincs itt senki, csak te.

—Ez alatt a fa alatt csak én, de amoda túl a láthatáron...

—Ami ott van—szakított félbe rosszaló hangon a leány—az ott van és nincs itt! Azoktól, akik ott vannak... százszor is elveszhetünk. Die Schweine kennen kommen... és sokan jöhetnek... és mindkettőnket idekötözhetnek ehez a fához.

Erre az aggodalmas hangú mesebeszédre azonban már nem adtam választ. Szótlanul gubbasztottam nyírfám árnyékában és szívtam a cigarettámat. Regina egy ideig szintén szótlanul tépegette maga körül a füvet, azután megvonogatta vállait, elszántan fölbiggyesztette száját és megérintve ujjával a vállamat, így szólt:

[Pg 109]

—Nem bánom, várok, ameddig kell, de azután veled megyek.

—Jól van.

Magamban természetesen nem így gondolkoztam. Megesnék bele—együtt maradni ezzel az összekonfundált lelkecskével! Csinos kis komédia volna, ha a hadjárat végeztével ily sovány hadizsákmánnyal érkeznek haza, mint ez a Nemtudomkicsoda Regina. Bizonyos, hogy még két világlustája erdőkerülőm is félrehúzná a száját. Hát csak beszéljen és tervezzen szegényke.

Bár hiszen az is bizonyos, hogy valamit okvetlen csinálni kell velem—csak tudnám, mit? Addig, míg itt vagyok, el lehet itt is, de ha elparancsolnak innen, vagy a század visszatér, vagy más valami történik, ami ennek a posztnak elhagyására kényszerít—nem maradhat mellettem. Ez olyan

világos, mint a vakablak... hogy az ördög vigye el! Semmiképen nem tudtam egy jóra való gondolatot fölön csípni. S minél többet morfondíroztam a dolog fölött, annál inkább kiderült, hogy a folytonos haszontalan ismétlések körbenforgóját járom—mert mindezeket néhányszor már mind eltáncoltam, anélkül, hogy egy egészséges gondolatban meg tudtam volna állapodni.

A délutáni nagy forróság segítségemre sietett, mert elnyomott az álom. Leragadtak a szempilláim—nem morfondíroztam tovább. Úgy ültömben aludtam, ahogy voltam, csak éppen sérült lábamat raktam át a másikra, nehogy valahogy ránehezdjék.

[Pg 110]

Félálomban úgy tetszett, mintha egy kis vörösfejű hegyimanó kuporgott volna oldalam mellett.

*

Nem tudom, mennyi ideig szundíthattam ebben a lankasztó délutáni forróságban, mely úgy rebegett a mezőségek fölött, mintha a földet belülről fűtötte volna valamely láthatatlan gondviselés.. félálomban azonban megint csak úgy tetszett, mintha a közelemben kuporgó hegyimanó fölriadt volna mozdulatlanságából és megrázott volna...

—Kelj föl! Kelj föl... stéh auf!—kiáltotta fülembé rémült hangon.

A hang annyira éles és riasztó volt, hogy rögtön kirepült szemeimből az álom.

—Mi baj?

A leány hozzám csúszott és reszkető szájjal mutatott a leégett tanyán túl tovahúzódo távoli láthatár felé.

—Nézz oda...

Odanéztem.

A láthatár távoli vonalában fel-feltűnedező fekete pontok mutatkoztak. A távolság igen nagy volt—egy lovas alakot és valami harminc különálló fekete pontot azonban még így—szabad szemmel is meg lehetett különböztetni. Föltámadt aggodalmam közben is megcsodáltam a kis Regina rendkívül finom látását, mely a még csak alig kivehető pontokat is azonnal észre tudta venni. Alapjában véve nyugodt természetű ember vagyok—különösebb izgalom nem igen telik tőlem—de amennyi izgatottság ki tudott belőlem váltódni, az most egy szempillantás alatt kiváltódott.

[Pg 111]

Legfőként azért, mert a tökéletes biztosság tudatát hirtelen a bizonytalanság érzése váltotta föl.

Összeszedtem minden éleslátásomat, hogy a feltűnedező pontok hovatarozandóságát fölismerjem. A mieink-e, vagy nem a mieink? Jóbarát, vagy ellenség? S e bizonytalan kérdésekkel kapcsolatban: itt maradjak-e, vagy elmeneküljek? Mert ha a mieink közelednek és én itthagynom őrhelyemet, ahova kirendeltek—nem fog használni semmi mentegetődzés, irgalmatlanul ki fog nevetni nyúlászívűségemért még a legtejfölösebb szájú regruta is. Éreztem, hogy nagy csomó vér fut az arcomba és egész testemet megborzongatja valami nyálkás hideg...

Regina merőn nézett a láthatár alá húzódo fekete pontokra, azután megragadta karomat és talpraszókött.

—Gott... én már látom... én már látom—rebegette kétségbeesve, miközben fölkapta nagykendőjét és riadt szemei az üldözött vad rémületével fordultak az erdő felé,—*azok* jönnek ott... Szent isten...

—Jól látsz, Regina?—vetettem oda, mialatt holmimat a legnagyobb sietséggel szintén összeszedtem.

—Jól látok... szent isten, szaladjunk az erdőbe! Csak az erdőbe... az erdőbe... ott nem fognak meg! Siess, az istenért... amíg nem késő! Még messze vannak, de az egyiknek lova is van...

[Pg 112]

Nem voltam bizonyos a dolgomban, egy megmagyarázhatatlan ösztön azonban arra unszolt, hogy hitelt adjak a leány szavainak. Hátamra raktam mindent, amit el bírtam vinni. Regina fölkapta pokrócomat, bakancsaimat és vitte. Kenyeres tarisznyámba bedobáltam egy csomó konzerves dobozt—a többit belerúgtam az árokba és oly gyorsan sántikáltam sérült lábammal az erdő felé siető leány után, amilyen gyorsan csak tudtam.

Regina gyerekes testecskejét, mintha acélrugók hajtották volna, oly gyorsan ment és oly fürgén furakodott keresztül az egymásra nőtt bokrok össze-vissza gubancolt buja sűrűségén, hogy csak a legnagyobb fáradtsággal tudtam nyomában maradni. Most én botorkáltam, nem ő. És persze hogy lépten-nyomon odaütöttem sérült lábamat, ahová nem kellett volna. Lehet, hogy sokkal nagyobb biztossággal botorkáltam volna utána, ha meg lettem volna győződve, hogy jól látott és csakugyan nem a mieink közelednek, hanem az ellenség valamely előretolt őrzárata, vagy detachmentja, csakhogy épen erről a leglényegesebb dologról nem voltam meggyőződve. Tisztára és kizárólag a Regina szemeire és ösztönére bíztam magamat, amikor elhittem neki, hogy ellenségről van szó és nem jóbarátról. Magamban forrón óhajtottam, hogy igaza legyen. Borzasztóan szégyelném, ha saját katonaságunk elől kerekedtem volna sántító nyüllábra, anélkül, hogy a valóságról előbb kétséget kizárólag megbizonyosodtam volna. Bár hiszen az is igaz, hogy ez a kétségtelen bizonyosság esetleg a fejembe és ennek az előttem haladó lelkecskének az életébe kerülhetett volna...

[Pg 113]

Nehéz ügy. Jobban lenyomja a habozó ember értelmét, mint vállait egy mázsa só.

Csakhamar a forrásnál találtam magamat, ahol a nagymosás folyt. Regina azonban nem állt meg, hanem átbújt a baloldali bokrok alatt és tovább sietett.

—Maradj mindig a nyomomban, vezetni foglak,—szólt hátra, miközben egy kiszáradt vízmosás hepehupás medrébe lépett.

Szótlanul követtem és amennyire tudtam, iparkodtam a nyomában maradni. Mert—hiába—nem igen tudtam. Akármilyen jelentéktelen volt is lábamon a sérülés, de akadályozott a járásban és fájt, ha odaütöttem botorkálás közben a kövekhez, meg a kiálló fagyökökerekhez. Arról, hogy bakancsot húzzak rá, egyelőre szó sem lehetett. Örültem, hogy az a foltos nyomorult nincs a lábamon, eleget kínzott, amíg ép volt a lábam. Az is a nemezis ádáz munkája volt, hogy épen az a lábam sérült meg, amely a miatt az átkozott folt miatt már amúgy is eléggé megszenvedett.

—Siess!—parancsolta erélyesen a leány, amikor észrevette, hogy megállok és fájós lábamat emelgetem.

—Nem szaladhatok,—válaszoltam egy kicsit föl-paprikázva arra a furcsa gondolatra, hogy ez a semmiség parancsolgat nekem.

[Pg 114]

A leány megfordult és hevesen rámkialtott:

—Azt akarod, hogy utóljérjenek?

—Persze, hogy ilyen bolondot akarok...

—És megfogjanak?

—Hogyne!

—Hát akkor siess.

—Csak amennyire lehet.

Regina bosszúsan rázogatta vörös fejét.

—Viszem a topánodat, pokrócodat, meg a magam rongyait is, téged nem vehetlek a hátamra, mert nem birlak el. Magadnak kell jönnöd.... gyorsan... különben utóljérnek.

—Jó, jó...

—Mondtam már, hogy én hamar végzek magammal, ha úgy fordulna a szerencsétlenség, hogy megfogjanak,—folytatta elszánt ingerültséggel a leány—én hamar megfojtom magamat a kötényem szalagjával... te azonban a kezük közé kerülsz...

Tessék, most már meg sérteget is ez a hegyi manó.

—Rosszul beszélsz, Regina,—iparkodtam a veszélyben forgó tekintélyt megmenteni—élve én nem kerülhetek a kezük közé.

—Ne is kerülj!... riadt fel összerázkódva a leány,—inkább te is fojtsd meg magadat a kötényem szalagjával... Det soll aber no warten, ha sietsz és idejében elbújhatunk, nem lesz semmi bajod. Gyere, vezetlek!

—Voltaképen hová vezetsz?

—Mindjárt meglátod... csak gyorsan...

[Pg 115]

Tovább bujkált előttem a vízmosásba mélyen lehajló lombsátor alatt és én követtem. Be kellett látnom, hogy igaza van. Hasonló gonosz helyzetben az okoskodás csak fölösleges időpazarlással jár és egy likas mogyorónál nem ér többet. Csak a bizonytalanság... a bizonytalanság... Ez nem akart sehogysem megnyugodni. A menekülés föltétlenül okosabb elhatározás volt a maradásnál,—igyekeztem nyugtalanságomat lecsillapítani—csak a kigúnyoltatás torzfigurája ne leskelődött volna a háttérben. Minduntalan egy-egy ilyen csufondáros figura nyelvöltögetését véltem megpillantani a levegőben előttem, mellettem és mindenütt... még a hátam mögött is. Sőt még a Regina apró, hunyorgó szemeiben is... Teringettét! Hátha egy szó sem igaz az egészről? Hátha csak meg akar félemlíteni és most »visz« magával... az ördög tudja, hogy miért? Az ilyen nem normális teremtés értelme felette bonyolult lelki műhely. Nem szabad csodálkozni a legképtelenebb bukfcencen sem. Ennélfogva...

Nem fűzőgethettem tovább a minden előzmény nélkül hirtelen föl-villant gyanut. Regina megfordult és rámkialtott:

—Itt vagyunk! Siess... siess...

Futni kezdett.

Ha nem akartam szem elől téveszteni, gyorsabban kellett utána sántikálnom. Ez meg is történt. Összeszedtem minden putyerámat és fájós láb ide, fájós láb oda, iparkodtam, mint egy sánta medve, néha féllábon is, nehogy elveszítsem szem elől. Nehéz munka volt. Ilyenkor jó, ha a legény kicsi. Az ilyen magamforma nagy darab embernek már csak az önmaga súlyának tovalódítása is jókora fáradságába kerül, hátha még meg is van rakva egy csomó mindenféle cókmoikkal, mint ahogy én meg voltam rakva. A saját nyolcvankét kilómon kívül legalább harmincöt kilónyi súly cipélése nehezedett komiszul engedelmeskedő lábaimra.

[Pg 116]

Azonban a vízmosás, hála istennek, elfogyott. Kérkeztem egy alig négy lépésnyi tisztásra. Jobbra-balra mindenütt sűrű bokrok. Mögöttük sziklás domb emelkedett ki a rengeteg levélzetből. Elhagyatott, csendes, vad hely. Regina pedig nem volt sehol.

Körülnéztem.

Fiatalabb és öregebb fák, bokrok, indák, kúszó növények nagy sokasága. Minden úgy nőtt és terjedt, amint a természet nagyszerű ereje széthajtotta.

Nem tudtam, merre menjek. Lehetetlenségnek látszott kibújni ebből a mindenfelé felém ütköző és utamat elálló sűrűségből.

Bármily figyelemmel vizsgálódtam is, nem voltam képes a kiutat fölfedezni. Ez pedig nem volt kicsi dolog, gyakorlott erdész-szemeimet nem oly könnyű munka zavarbahozni. Kénytelen voltam végleg megállani.

—Regina!

A leány épen velem szembe bukkant ki a sűrűségből.

[Pg 117]

—Látod,—suttogta elégedetten, miközben ajkain megjelent egy még elégülebb mosoly—ez jó hely... ez nagyon jól elrejtett hely... itt nem találnak meg, ha akármeddig keresnek is. Jőjj utánam, bevezetlek a barlangba. Ez az a barlang, amelyben el voltam bújva, amíg az éhség ki nem űzött.

Megfogta kezemet és vitt. Keresztül bújtam a sűrűségen s néhány pillanat múlva benn voltam a Regina barlangjában. Közönséges, újabb képződésű, sziklabarlang volt ez is, mint az erdei barlangok általában. Bejárata—két szűken összehajló szikla közt—medvének való, benn azonban eléggé tágas és ami fő—száraz. Az ilyen helyen szokásos nyiroknak sehol semmi nyoma. Ez volt az egyetlen érdekesség, ami megragadta figyelmemet. Sok ily eldugott erdei barlangot láttam már életemben, az én hegyes vidékemen néhány száz van belőle, kicsi és nagy, ily abszolút száraz üreget—erdőben—azonban még egyetlenegy sem láttam. Itt nem fogja megtámadni Mannlicheremet a rozsdá, sem elemózsiás kincstáramat a penész.

Leraktam magamról a cókmozót és leültem, hogy kissé kifújjam magamból a fáradságot.

Ha nem fájt volna a lábam és ha bizonyosan tudtam volna, hogy erre a menekülő bújkálásra elkerülhetetlen szükség volt, még jól is érezhettem volna magamat ebben a medvebarlangban. Így azonban folytonosan ott motoszkált fejemben a kétség.

A kis Regina meg volt magával elégedve. Otthonosan elhelyezkedett és tízszer egymásután is elmondotta, hogy semmitől sem kell tartanunk. *Azok* nem fognak ily mélyen bejönni az erdőbe és ha be is jönnek, nem találnak meg. Egy baj azonban van és ez a víz. Az egész környéken nincs egy aprócska forrás sem. Legfőlebb esővizet lehetne felfogni. Esőre pedig nincs kilátás. Tehát mi legyen a vízzel?

[Pg 118]

—Van a forrásban elég,—válaszoltam a folytonos kérdezősködésre—majd elindulok és hozok.

Regina végignézett rajtam.

—Esel... dunnyogta megvetéssel.

—Hm... ezt egyszer már hallottam,—mondottam vállatvonva, anélkül, hogy a friss gorombaságra további ügyet vetettem volna.

A leány élénken bölintott.

—Ja... már hallottad és mindig hallani fogod, amikor számárságokat beszélsz. Ezzel a sánta lábbal akarsz te elmenni a forráshoz?

—Mondtam.

—Azt is mondtad,—esett szavamba a leány—hogya a sánta kutyát hamar utólérik...

—Azt is mondtam.

—Hát... látod!

—Látom.

—Hiába húzod félre a szádat, számárságot mondtál und aus... Csak nem gondolod, hogy egymagadban foglak útnakeresztteni, hein... csak nem gondolod?

—De, gondolom.

—Hát majd meglátom, hogya fogsz-e engedelmeskedni, vagy nem!

[Pg 119]

Ismét fenyeget ez a semmiség... hogya a kakas csípje meg, igazán nem rossz! Még megérem, hogya anyáskodni kezd rajtam és azt fogja követelni, hogya aképen táncoljak, amint neki fütyülni tetszik. Tán azt vette fejébe szegény, hogya ebben az ő medvebarlangjában—ő a medve.

Nem bántam, higgye. Bolondot nem mondott, az bizonyos. Sántikáló lábbal bajos volna aképen elintézni a vízszerezést, hogya esetleges veszedelembe kerülvén, épségben kerüljek vissza.

Eközben lassan esteledni kezdett.

A forróság valamennyire engedett, de nem nagyon. Érezni lehetett verejtékfakasztó melegét a barlangban is.

Regina a barlang szája közelében maga alá szedett lábakkal kuporgott s egy leveles ággal legyezte magát. Ezzel az ággal csapkodott a nyíláson beszemtelenkedő szúnyogok után is. Észrevettem, hogy apró szemei figyelemmel kísérik minden mozdulatomat... szinte lesni látszott rám, mint a macska az egérre... de nem mutattam neki, hogy ez a folytonos leskelődése terhemre van. A bizonytalanság foglalkoztatott, amelytől sehogy sem bírtam szabadulni. Most, hogy nagyjában ismét pihentnek és teljes erőben levőnek éreztem magam—még kevésbé.

Eh az ördögbe... végre is meg kell tudnom!

Meg kell bizonyosodnom róla, hogy helyesen cselekedtem-e, amidőn elhagytam őrhelyemet, vagy megesett velem az az emeletes bolondéria, hogy a saját bajtársaim elől futottam el?

[Pg 120]

Ez a gyanu annyira befészkelte magát a fejembe, hogy egy pillanatig sem tudtam volna tovább a barlangban megmaradni.

Ki kellett mennem, hogy bizonyosságot szerezzek, még pedig bármily áron! Ha másképp nem megy, akár a nyakam kockáztatása árán is. Lehetetlenségnek éreztem, hogy másnap reggelig ebben a bizonytalanságban töltsék el egy éjszakát.

Megmarkoltam hűséges Mannlicheremet, belenyomtam egy tele magazint és fölemelkedve ültő helyemből, ezt mondtam a mindenre feszülten figyelő kis vörösnek.

—Maradj itt, Regina, nekem el kell mennem, de hamarosan visszajövök.

A leány abban a pillanatban talpraszökött.

—Megbolondultál? Hová akarsz menni?—támadt rám szinte fenyegetve, s a barlang szája elé ugorva, elállta az utat.

—Meg kell tudnom, hogy jóbarát van-e most a Standomon, vagy ellenség. *Kell!* Tehát megyek. Légy szíves, fiacskám, eredj félre az útból, különben...

—Mit különben? Azt hiszed, félek tőled?

—Különben félreteszlek...

—Nem szabad kimenned, hallottad! Nem engedem! *Én* mondom, hogy azok a disznók jöttek vissza... ez nem elég?

—Nem elég.

—Hör zu—sziszegte arcomba a leány—megverhetsz, ha nem mondtam igazat. Nem bánom, összetörheted minden csontomat, ha hazudtam... Mondd... hallgass ide... miért hazudtam volna? Nincs neked annyi eszed, hogy fel tudd fogni, miféle okom lett volna arra, hogy idevezesselek, ha ott, ahol voltunk, biztonságban maradhattunk volna? Azt hiszed... hallgass ide és gondolkozz, hogy én jól érzem magam veled így összezárva? Ezen a szűk helyen... egész éjjel...

[Pg 121]

Mennydörgöttét, egészen bizonyos, hogy ez sem volt oktalan beszéd,—világosabb és értelmesebb már nem is lehetett volna—de annyira úrrá lett felettem a bizonyosság vágya, hogy lehetetlenség volt tágítanom. Egy világért sem tudtam volna ottmaradni!

—Látnom kell a dolgot saját szemeimmel.

Regina hunyorgó szemei égtek, mint a parázs.

—Nem hiszel nekem... rebegte vérig sértve.

—Lehet, hogy igazad van. De épen erről kell a saját szememmel meggyőződnöm. Azután visszajövök.

—És ha nem jössz vissza?

Eluntam ezt a huzavonát. Perzselt a türelmetlenség... nem tehettem másként. Megfogtam mindkét karjánál fogva a kis semmiséget és szépen félretettem az útból. Azután gyorsan kibújtam a barlang száján és elindultam.

ÖTÖDIK FEJEZET

[Pg 122]

Meggyőződöm róla, hogy ellenséges őrjáratról van szó és ez megnyugtat.—A kis Reginával csoda történik: legyőzi rémképeit és kémkedni megy.—Az elfogatás veszélye fenyeget, de a veszély elvonul.—Egy orosz hadikutya képében új veszedelem keletkezik.

**—Éjszaka idején elhagyjuk a barlangot és menekülünk.—A rejtelmes »Pokoltorok«.—
Regina lassanként megváltozik, érzelmes lesz és elméje véglegesen megtisztul.**

Alig tettem néhány lépést és alig bújtam keresztül az utamat mindenfelé elálló lombsátor sűrűségén, midőn egy jól ismert hang ösztönszerűleg megállásra kényszerített. Úgy rémlett, mintha távoli ágyúmorajt hallottam volna... Feszült figyelemmel hallgatóztam, de néhány percig ismét csak a könnyű esti szélben megmozduló falevelek susogó hangja szivárgott füleimhez a csendességben.

Csalódtam volna? És ha *nem* csalódtam, mi történhetett a fronton, melyről azt kellett képzelnem, hogy igen nagy távolságra húzódhatott észak és észak-nyugat felé? Megfordult volna a harcban álló vonal? Visszafelé hullámszerűen talán az óriási kiterjedésű ütközet s a balszerencse vagy egy magasabb akarat,—a hadvezérek tudják csak miféle okból—aképen irányítja az összes részletmérkőzéseket, hogy ezen a legszélsőbb ponton helycsere történt?

[Pg 123]

Mit gondoljak?

Bármi történt is, éreztem, hogy okvetlen meg kell bizonyosodnom helyzetemről. Ez a bizonytalanság százszorta túrhetetlenebb a legszomorúbb bizonyosságnál is. Arról tehát, hogy a fülemben csapódó távoli ágyúmoraj megváltoztassa szándékomat, szó sem lehet.

Leereszkedtem a vízmosásba és tovább sántikáltam.

Ohó!... most ismét...

Ágyúznak valahol, ebben nem lehet kétség. Félpercnyi időközönként nyolc dörrenést számoltam meg. A távolság azonban igen nagy lehetett,—a hang tompán, erőtlenül, csak mint egy erejevesztett messze visszhang érkezett füleimhez. Letettem arról a reményről, hogy ráismerhessek ágyúinkra. A fronton pontosan tudtam, hogy a mieink dolgoznak-e vagy az ellenség. Igaz, hogy itt, ahol hallgatóztam, az erdő is felette tompítja a dörrenés hangját, a távolság azonban így is nagyobb lehetett, a terep formációját is figyelembe véve, tizenöt-tizenkilenc kilométernél. Ekkora távolságból még mélyen dörmögő Haubitz-tantejaink hangjára sem tudtam volna ráismerni, annál kevésbé az élesen nyelvelő Hinterlauferekre.

Tovább botorkáltam a vízmosásban.

[Pg 124]

Komisz munka volt, de hát egy szekér aranyért visszafordultam volna?

Muszájt megtudnom az igazságot.

Több ágyúmorajt ettől kezdve nem hallottam. Midőn óvatos előnyomulás után néhány perc múlva elérkeztem a már jól ismert forráshoz, zűrzavaros emberi hangokat véltem hallani... sokat, nem kettőt-hármat... mintha legalább huszan beszéltek volna összevissza...

Ismét megálltam és hallgatóztam.

Ha fel tudtam volna mászni a mellettem levő ágbogas égerfára, rögtön tisztába lehettem volna vele, hogy jóbarát, vagy ellenség került-e elhagyott Standomra, sérült lábammal ez azonban nem volt lehetséges. Ismét dühös lettem a lábamra és még azt a szerencsétlen munkást is a pokolba kívántam, aki a lábamba hasító shrapnelt montírozta... A mérge persze megint csak a szépségemnek ártott. A fára azért nem tudtam felmászni, bármint gyötört is a kíváncsiság, hogy végre megbizonyosodjak a valóságról.

Néhány pillanat múlva úgy tetszett, mintha az emberi hangok közelebről hangzottak volna.

Gyorsan körülnéztem.

Rejtekhely után kell nézmem, ha azt nem akarom, hogy itt lepjenek.

Semmi kétség... a hangok közeledtek....

Vigyázva, nehogy a legkisebb zajt okozzam, behúzódtam a forrás közelében levő mogyoróbokrok áthatlan sűrűségébe, s ott csendesen lekuporodva lestem, hogy mi lesz? Félelmet sohasem éreztem,—ezzel a visszás ajándékkal nem nyomorította meg idegrendszeremet a természet,—csak nagymérvű izgatottság lett úrrá rajtam. Egy-egy pillanatra melegem lett, mintha lobogó tűz mellett kuporogtam volna, a másik pillanatban pedig olyan kellemetlen érzésem támadt, mintha hangyák mászkáltak volna a testemen. Nyomban utána viszont mintha egy kanna jegesvízzel öntött volna végig valamely láthatatlan kéz...

[Pg 125]

Minden érzékem a szemembe gyűlt.

A közeledő hangok erősödtek. Félperc múlva már a szavukat is meg tudtam különböztetni.

És most ismét végigöntött egy kanna jeges vízzel az a bizonyos kéz...

Egy durva hang kiáltását hallottam.

—Na vodu, goszpodin Podponutschik!

Oroszok!

A durva hangú ember azt jelentette a hadnagyának, hogy vízért mennek.

Még egy perc és itt lesznek. Lélegzetemet is visszafojtva lestem abba az irányba, ahonnan

jönniök kellett.

*

Ebben a számomra leírhatatlanul izgalmas pillanatban erős szorítást éreztem a kezemen s egy szorosan hozzám szoruló emberi testecske melegét is. Szemeim, füleim, minden érzékem annyira el voltak foglalta, hogy sem közeledését, sem mellém telepedését nem vettem észre. Úgy lopódzhatott utánam a kis vörös az ő könnyű, vézna alakocskájával, mint az árnyék. Csak akkor tudtam, hogy ott van, amikor már hozzám szorulva ült a fűben és kezemet szorította.

[Pg 126]

—Ne mozdulj... lehellte fülemhez hajolva.

Ránéztem. Megértette.

—Itt akarok lenni... válaszolta inkább a szemeivel.

A nagy lelki izgalom e feszült pillanatában is arra gondoltam, hogy valami roppant változásnak kellett végbemennie e szegény lelkecske egész törékeny lényében, különben nem tudta volna legyőzni az irtózatot, melyet *azok* iránt érzett... De legyőzte, el mert jönni, itt guggolt mellettem és csak a szája remegett. Egyébként mozdulatlanul és csendesen ült.

Leshelyemmel szemközt most félreccsapódtak az ágak és három jól megtermett orosz gyalogos alakja vált láthatóvá. Vízért jöttek. Vászonzvedrük ugyanolyan, mint a mienk. Tipikus szláv fiú volt mind a három. Fialat sorkatonák. Egyik sem lehet idősebb huszonkét esztendősnél. Jókedvűen, nagyokat kacagva merítették tele a vászonvedreket, valami felette mulattathatta őket, alighanem a goszpodin Podponutschik—a hadnagyuk—valamiféle parancsát figurázták ki egymás között.

Azután felkapták a tele vedreket és ugyanazon az úton, amelyen jöttek, eltávoztak.

Tehát megtudtam, amit meg akartam tudni...

Oroszok vannak Morelli kapitány úr utólérhetetlen tökéletességgel megépített Schützen-Grabenjeiben, melyeknek magassága mindenütt százkilencvenkét centiméter.

[Pg 127]

Vajjon miféle »ics« tartja megszállva saját külön nyírfám alatt az árnyékot?

Szomorú bizonyosság... de legalább bizonyosság. Nyugtalanságom eltűnt. Lelkiismeretem megnyugodott. Szinte érthetetlen megenyhülést éreztem, holott talán éppen most kellett volna leginkább megdöbbenem.

A legnagyobb aggodalom, hogy a bajtársak—abban az esetben, ha túlságosan korán találtam volna elhagyni őrhelyemet—esetleg a félénk nyúl erényeivel találnak felruházni, megszűnt. Nem a túlóvatosság, hanem a kényszerűség kergetett ki a kapitány úr utólérhetetlen árkaiból.

—Psz...

A leány még mindig erősen tartotta a kezemet.

—Igazat mondtam?

Intettem, hogy igen,—fájdalom, igazat mondott...

—Igazat mondtál, Regina.

—Látod... látod... suttofgta halkán, szemrehányással a leány.

Erre lassan és oly nesztelenül, mint az árnyék, fölemelkedett kuporgó helyzetéből s ujját szája elé tartva, intett, hogy ne mozduljak. Szót fogadtam. Tekintélye és megbízhatósága nagyot nőtt szememben. Akár bámulatosan finom látása, akár természetes ösztönei vezették—meg lehetett benne bízni, hogy amit megfigyel, igaz.

Összefogta szakadozott szoknyácskáját és még egyszer intett, hogy maradjak veszteg. Azután félrehajtotta a bokrok sűrű levélzetét és az így támadt nyíláson keresztülbújva—egy kígyó nesztelen ügyességével eltűnt szem elől.

[Pg 128]

Magam sem tudom, micsoda unszolásnak engedtem, de hirtelen utána nyújtottam a kezemet, hogy visszatartsam. Azonban csak az üres levegőt markolhattam meg, a kis »vézli«,—miként önmagát nevezte—nem volt sehol. Egy kicsit rosszul kezdtem magam érezni!... Erőszakkal is vissza kellett volna tartanom. Még valami baj talál történni szegénykével... Sohasem bocsátanám meg magamnak.

És ismét sehogysen értettem a dolgot. Iménti gondolatom, mely akaratlanul is felvillant a fejemben, megint visszatért: mi történt velem, hogy az irtózatot le tudta győzni és ide mert jönni? Megkerült talán az a bizonyos negyedik szeg és ismét normális értelem dolgozott benne? És ha csakugyan visszazökkent értelme az eredeti helyes kerékvágásba, nem támad-e ismét egy kritikus pont, amelyen felborul? Eddig állandóan *azokon* borult föl... az orosz katonáktól iszonyodott... most azonban ide mert jönni, szemtől-szembe látta őket és mégis megmaradt a helyes kerékvágásban: nem mutatott semmi hisztérikus irtózatot. Sőt íme, utánuk lopódzott... utánuk mert lopódzni... hogy kilesse őket. Ha ez sem megbízható jele a gyógyulásnak, akkor nem tudom, hogy melyek azok a szimptomák, amikben csakugyan hinni lehet.

Elhatároztam, hogy ha még néhány percig nem jön vissza, utána megyek. Nem lett volna becsület sorsára hagyni. Miattam tette kockára a saját biztosságát. Oktalanul és szükségtelenül—de

[Pg 129]

megtette. Ki kell mellette tartanom, ha esetleg vesztembe szaladok is...

Fölemelkedtem ültőhelyemből és hallgatóztam. Ha baj fenyegetné, kiáltana... de semmi sem mozdult. Mindenütt csend és az erdő hallgatólag némasága. Itt még madár sincs. Elűzte őket az ágyúk és fegyverek lármája.

Egy-egy kacagás gyenge visszhangja idáig is elvergődött a meleg esti levegőben—egyéb hang azonban nem hallatszott. Jókedvük van ezeknek az orosz legényeknek, hogy ennyit viháncolnak. Csak tudnám, miért? És ha ők tudnák—meddig?

Ebben a pillanatban megmozdult közelemben a sűrűség és a kis »vézli« alakja látható lett. Majdnem örömmel kaptam a keze után. Hála Istennek, nem történt semmi baja.

—Rosszul tetted, hogy elmentél...

—Psz, csendesebben... suttogta alig érthető halk hangon—nincsenek messze...

Oly halkra tompítottam hangomat én is, amilyenre csak tudtam.

—Ostobaságot csináltál, Regina...

—Meg kellett tudnom, hogy hol vannak és hányan vannak... azért, hogy te is tudd. A fánk alatt ülnek és huszonnyolcan vannak. Egy lovat is láttam. Oda van kötve a fához és a nyereg most is rajta van. Ez talán azért van, mert a tiszt tovább akar menni embereivel, csak megvacsoráznak... A tiszt is fiatal ember. Folytonosan szivarozik és nagyon türelmetlen... nagyon csúnya... [Pg 130]

—Főznek?

—Igen, tüzet raktak... ugyanazon a helyen, ahol te—bólintott fejével a leány és ismét fölbiggyesztette a száját, miközben így szólt: olyan haja van, mintha lenszőke kóc volna a fején és olyan fehér bőre, mint egy kisasszonynak, akit paraszol alatt visznek ki a levegőre... eckelhafter Kerl...

Regina oly halkán dünnyögött, hogy nem értettem meg, miről beszél.

—Mondottál valamit?

—Azt mondtam—suttogta félrehúzott szájjal—hogy utálatos fickó azzal az ő kisasszonyosan fehér bőrével.

—Ki?

—A tiszt, aki vezeti őket. Róla beszélek.

Hm... ez már megint nem egészen bizonyos jele a gyógyulásnak. A veszély közvetlen közelében, íme, legelsősorban azt figyelte meg ez a Regina, hogy az ellenség tisztje csúnya fiú. Bár hiszen azt mondják, hogy ez az a bizonyos ösztönös és örök asszonyiság, mely már az éretlen leánygyermekben is megvan, s ellenállhatatlanul kiütközik gyakorta még a legalkalmatlanabb és legveszedelmesebb helyzetben is. Mi igaz belőle—nem tudom. Lehet, hogy így van.

Regina most hirtelen abbahagyta az ellenséges tiszt csúnyaságának feszegetését és gyorsan megragadta a kezemet.

—Psz, psz... egy szót se—súgta ijedten a fülembe—azonnal menekülnünk kell... jönnek... Mind erre jönnek— [Pg 131]

Engedelmeskedtem, jóllehet magam még nem hallottam semmit. A leánynak azonban élesebb hallása volt. Gyorsan beretiráltam utána a vízmosásba és lehetőleg zaj nélkül iparkodtam tovasántikálni a forrás közeléből az elhagyott sziklabarlang felé, melyet körülbelül tíz percig tartó bujkálás után értünk el. Regina szinte betaszított a barlang szűk nyílásán, annyira sietett. Kicsibe múlt, hogy oda nem csaptam sérült lábamat a kövekhez.

Amikor benn voltunk, megkönnyebbülve föllélegzett.

—Gott... annyira félttem, hogy észrevesznek és utólrének...

Megsimogatta vállamat és ezt súgta:

—Mit csináltam volna én nálad nélkül?

Hangocskájának nagy melegsége akaratlanul is megindított. Éreztem, hogy iménti bátor önfeláldozásáért és ragaszkodásáért hálával tartozom neki. Taksálhatom egyébként annyira, amennyire akarom—a hálát megérdemli. Kezembe vettem a kezét és gyöngéden megszorítottam.

—Derék leányka vagy Regina,—együtt maradunk, amíg lehet.

Intett a fejével, hogy érti.

—Én mindig ott leszek, ahol te vagy... suttogta oly biztos hangon, mintha ez másképp nem is volna lehetséges.

Mondani akartam valamit erre a nagy bizakodásra, de most villámgyorsan hozzám kuporodott a földre és betapasztotta kezével a számat. [Pg 132]

—Hallgass... pusmogta fülemhez hajolva—itt vannak....

Mozdulatlanul ülve maradtam.

Künn a barlang előtt hangok törték meg az esteli csendességet. Egy nyers hang valami parancsot adhatott a legénységnek és erre egy másik—alázatos—hang válaszolt:

—Dobre, goszpodin Podponutschik!

Éreztem, hogy a leány egész kis teste reszket, az én arcomat pedig heves vérhullám önti végig... Egy lehellekönnyű suttogást mégis megértettem:

—Ne félj... itt sohasem találnak meg.

Az orosz csizmák alatt összetöredezett száraz galyak recsegése néhány pillanat múlva megszűnt. Elvonultak. Merre? Nem bírtam kivenni, bármennyire füleltem is, Pedig éreztem, hogy ezt jó volna tudni, bár ösztönszerűen abban állapodtam meg, hogy kifelé az erdőből, kelet felé kell tartaniok. A hadnagy, aki ezt a patrouillet vezeti, bizonyosan megnézte a térképet és arról könnyűszerrel leolvasta, hogy délnek haladva, napokig sem tudna embereivel kikerülni az erdőségből.

Abban egy pillanatil sem volt kétségem, hogy ez az idáig elkalandozó orosz patrouille voltaképpen kémszemlén van—különben nem hagyta volna ott Morelli kapitány úr nagyszerű árkait, hanem beléjük telepedett volna és az utána következő orosz csapatok részére elfoglalta volna. Ez azonban nem történt meg. Az orosz hadnagy keresztül iparkodik az erdőn s nyilván arról akar meggyőződni, hogy van-e valami a terep keleti irányában, vagy nincs. De hogy tudott akadálytalanul idáig jönni? Merre vannak a mieink? Mi történhetett az egész északi és északkeleti fronton?

[Pg 133]

Aggodalmas és nehéz kérdések... de kitől remélhettem volna választ? A mindentudó Isten mindenkit meghallgat, de senkinek sem válaszol...

Teringettét, de hát voltaképpen mi jogon lógotom le az orromat? Mit tudok én?

Semmit.

Még annál is kevesebbet... Nem tudok semmi mást a világon, mint hogy egy orosz tiszt patrouille egészen idáig lecsatangolt. Ebben pedig tulajdonképpen nincs semmi meggyászolni való szomorúság, mert az ilyesmi egy sok száz kilométerre terjedő óriási harci fronton naponként—kölcsonösen—akár százszor is előfordulhat, anélkül, hogy hátrányos következtetéseket szabadna belőle levonni a magunk, vagy az ellenség rovására. Dictum-factum, munkába állítottam józan eszemet és megmagyaráztam magamnak, hogy a bajtársak miatt semmiféle komoly töprengésre nincsen okom. És nincs önmagam miatt sem. Ez a medvebarlang biztos bűvőhely. Regina nem túlzott, amikor az imént azt súgta fülembe, hogy ne féljek, mert itt sohasem találnak meg.

Mennyi ideig ültünk ott mozdulatlanul—nem tudom. Csak a mindegyre sűrűsödő esti homályból következtettem, hogy tovább várakozhattunk az ellenség végleges eltisztulására—félóránál. Már-már a lábam is belezsibbadt.

[Pg 134]

Először Regina emelkedett föl mozdulatlan kuporgásából, azután én álltam talpra.

—Elmentek... mormogta elégedetten.

—Vigye el őket az ördög.

Regina bólintott.

—El is viszi... mondotta meggyőződéssel.

—Nem bizonyos.

—Lehet, hogy nem bizonyos, de nekem valami azt súgja, hogy elviszi... Meg fogod látni, hogy igazat mondok.

—Nem lehet ezt tudni, Regina.

—Persze, hogy nem lehet tudni—bólintott ismét a leány—az ember azonban sokszor megérez olyan dolgot is, aminek okát adni nem tudja, akármennyit töri is rajta a fejét. Én sokszor vagyok így... Egészen bizonyosan meg fogod látni, hogy most is igazat mondok.

A kis Regina tekintélye akkorát nőtt előttem, hogy majdnem elhittem, amit mondott, helyesebben szólva—amit ily biztos határozottsággal megjósolt. Némely ember megfoghatatlan előérzetei nem mindig a babona talajából virulnak ki...

Ráhagytam, hogy elhiszem és örülni fogok, ha ezeket a hirtelenszöke »chlapec«-eket az ördög csakugyan el fogja vinni. Legalább ezekkel is kevesebb lesz.

—Vacsorázni kellene valamit. Éhes vagy?

Tagadólag rázogatta a fejét.

[Pg 135]

—Nem vagyok... jóllaktam az ijedtséggel.

—Hát ez elmúlt, ne is beszéljünk róla,—iparkodtam visszakanyarodni a rendes kerékvágásba—nem foglalkozhatunk egy dologgal száz esztendeig. Lemegyek a forráshoz és hozok egy veder vizet. Anélkül nem lehet főzni.

—Én is jövök.

—Helyesebb volna, ha addig, míg én odajárok víz után, csinálnál itt barlang szájánál egy kis tüzet.

—Majd azután,—válaszolta elutasító mozdulattal a leány, miközben kezébe vette a vászon vedret és elindult—majd azután csinálunk tüzet, ha visszajövünk a vízzel.

—Odataalálok nálad nélkül is.

—Mondtam már, hogy mindenütt ott akarok lenni, ahol te vagy.

Ez megint olyan határozottan volt mondva, hogy határozottabb parancsot maga Morelli kapitány úr sem adhatott volna. »Akarok«... és azzal schluss! Hiába, jól megy. Még huszonnégy óra és ebben a barlangban csakugyan ő lesz a—medve. Még pedig olyan medve, aki táncoltat. Akit pedig táncoltatni fog, az alighanem én leszek. Ez a gondolat a maga furcsaságával annyira tetszett nekem, hogy makacskodása miatt felberzenkedő bosszúságom azonnal elpárolgott.

—Gyerünk!

A barlang szája előtt Regina megállt és jó néhány másodpercig megerőltetett figyelemmel hallgatózott. Keskeny orrcimpái csodálatos nagyra tágultak... szája kinyílt, mintha azon keresztül is hallani akart volna. Olyan volt, mint egy ragadozó, amelyik még nem pillantotta meg a prédát, de rendkívül finom érzékeivel már megérezte.

[Pg 136]

—Tiszta a levegő... mondotta megnyugodva—messze vannak és soha ide többé nem fognak visszajönni.

—Majd elvállik...

—Azt hiszem, hogy mire holnap reggel virradni kezd—már el is vált... erősítette épen oly szilárd meggyőződéssel a leány, mint az imént.

Nem mozgattam tovább ezt a dolgot, hanem igyekeztem, hogy közvetlenül a nyomában maradjak sántikáló lábammal, különben elvesztettem volna szem elől. A forráshoz érve tele merítettem a vászon-vedret és azzal haladéktalanul indultunk visszafelé. Sietni kellett a főzéssel, mert még egy rövid óra és ránk esteledik.

Tüzet a barlang külső szájában magamnak kellett csinálnom, Regina nem értett hozzá. Ehez a legutolsó katonára is jobban ért, mint a legelső női cseléd, aki egész életében se csinált nyílt helyen tüzet. Ennélfogva nem is tudhatja a fortélyait. Két perc múlva lobogott a láng. Válogatott száraz ágacskákat gyűjtöttem alája, nehogy nyirkos is keveredvén közibe—fekete füstöt fodrozzon föl a levegőbe. Ez messzire meglátszik és nem lehet tudni... Az ördög sohasem alszik. Az egész száraz fa azonnal lángol és úgyszólván egy csepp füstöt se ad.

Víz a kokeszlibe, víz a sajkába,—amint egy kicsit megmelegedett, odatoltam Regina elé, hogy szakértelemmel mossa ki, míg én a földkerekség első ételének, a halhatatlan gulyásnak konzerves dobozát nemkülönbön jeles szakértelemmel fölfeszítem.

[Pg 137]

Negyedóra múlva készen volt a földkerekség legelső ennivalója—azonnal hozzá lehetett fogni.

Hozzá is fogtam és éppen olyan tisztára elintéztem a magam részét, mint Regina a magáét. Csak mondta, hogy jóllakott a kiállott félelemmel—a valóságban nagyszerű étvággal evett. Apró gyöngyfogai szaporán villantak ki ajkai közül, miközben a részére szegett kenyeret felőrölte és a sajka halhatatlan tartalmát bekanalazta. Nem tudom, hogy századszor ismétlem-e, vagy ezredszer, de magyar ember szája íze szerint ez az első étel. Különösen a messze idegenben. Lám, ez a Regina idegen szerzet volt, mégis mennyire izlett neki a mi magyar hazai ételünk, holott bíz én az ő porciójától se sajnáltam a paprikát. Fintorgatta ugyan egy kicsit az orrát és azt dunnyogta, hogy »famóz«, de jóízűnek találta és megette. Nem komédiázott vele, mint a szalonnával.

Mire az esteli menázsival elkészültünk, teljesen leereszkedett az esti homály. A hold világosságára nem lehetett számítani, mert ezidőtájt éppen első negyedben volt, valamiféle gyertyafélének vagy lámpásnak meggyújtásáról szó sem lehetett. Mert—mondom, az ördög nem alszik soha. Hátha valamely okból visszalődörögnek azok a hirtelenszóke szlávok? Van ugy is—hallottam elégszer—hogy egyik-másik nem ellenséges szándékkal fordít hátat a testvéreinek, hanem azért, hogy végkép a faképnél hagyván őket, megszökhessen. Azonban most az ilyen vendéget se láttam volna szívesen, mert nem tudtam volna neki enni adni. Ami kevés készletet a nyírfám alatt levő Grabenből el tudtunk hirtelenében hozni, az épen csak hogy magunknak volt elég néhány napra, még egy harmadik száznak nem jutott volna belőle. Az orosz katonának pedig főleg épen azért szöknék meg, mert hol kapnak enni, hol nem. Egy öreg csiga se mászik lassabban, mint az ő tréinjük. Ez az oka annak is, hogy bárhova kerülnek, lopnak és fosztogatnak, mintha mindenikük született tolvaj volna.

[Pg 138]

—Mindjárt kilenc óra, Regina, »capistrángot« itt nem fújnak, de anélkül is letesszük a fejünket és alszunk, ahogy tudunk.

A leány intett, hogy érti.

—Jól van.

—Itt a pokrócom, tedd magad alá és használd szalmazsáknak. Ez a homokos föld inkább kemény,

mint a kő, semmint lány, mint a pihe. Nekem elég lesz a köpenyeg is. Takaró nem kell—meleg van. Elég, ha az ember ilyenkor a jó lelkiismeretével takarózik.

—Elég... dunnyogta a vörös.

Az erős homályban is észrevettem, hogy folyton leskelődik rám a szeme szegletéből, de nem árultam el, hogy észreveszem. Nem is bosszantott a dolog. Leskelődjék, ha nincs jobb dolga. Forgasson vörös fejében akármit—nem bánom. Kíméletesnek kellett lennem, mert én voltam az erősebb és önfeláldozó magaviselete miatt le voltam neki kötelezve. Tehát nem lehettem goromba, mint a pokróc. Mert ha goromba akartam volna lenni, azt kellett volna neki mondanom, hogy spórolja meg a leskelődést és ne kísérje gyanakvó szemmel minden mozdulatomat, nincs arra semmi szükség. Eszem ágában sincs, hogy egy ily »vézli«-t megtámadjak és kapitulációra kényszerítsek... Dreimal hapták és ezer laufschrift-nieder!... Bele kellene ugranom szégyenemben a legelső kútba.

[Pg 139]

Pedig szinte bizonyos, hogy valami ilyesmit forgat fejében a vörös. Lám, egész a barlang hátuljáig retirál a pokróccal.

—Lefekhetel, Regina, ahová akarsz,—vettem oda félvállról, miközben magam alá terített köpenyegemen elhelyezkedtem—mérget vehetsz rá, hogy senki se fogja nyugvásodat megzavarni.

—Nem félek—hangzott a sötétben a bosszús válasz.

Hm... ha a hang nem csal, a kis vörös haragszik valamiért.

—Bánt valami?

—Nem.

—Azt gondoltam... Nyugodtan alhatsz, majd én vigyázok rád.

—Én is...

—Rám nem kell vigyázni.

—Rám sem.

[Pg 140]

—Hát akkor annál jobb. Jó éjszakát!

—Rám azért nem kell vigyázni, mert én tudok magamra vigyázni...

Ejnye, teremtúrós zacskóját... ez meg most már épen úgy hangzott, mintha nem is figyelmeztetés, hanem fenyegetés akart volna lenni. Hiába, nincs ennek esze.

—Tehát csak vigyázz magadra, Regina,—morogtam oda neki, miközben letettem fejemet a torniszteremre és hátat fordítottam neki—amíg te szorgalmasan vigyázol magadra, addig én alszom. Jó éjt!

—Jó éjt.

Több szó nem esett. Elhatároztam, hogy egy kukkot se szólok, hanem megpróbálok aludni, bár egy csöppet se voltam álmos.

Igy telt el talán egy félóra a legnagyobb csendességben. Nem zavarta meg a nagy némaságot csak a kívülről behallatszó levél-susogás. Szél indult odakünn.

Most észrevettem, hogy Regina hirtelen fölemelkedik a pokrócra és a következő pillanatban már ott kuporgott közvetlenül oldalam mellett. Mit akar ez? Meg se mozdultam.

—Hallod?... kérdezte suttogva.

—Mit?

—Egy kutya...

—Miféle kutya?

—Nem tudom... egy kutya...—suttogta ismét a leány s eközben óvatosan csúszva a barlang nyílása felé játszta magát.

[Pg 141]

A fölfedezés egyszerre az én fejembe is szeget ütött. Nyomban fölemelkedtem és szintén a barlang szája felé iparkodtam.

Csakugyan! A kis Regina csodálatos fülei most sem tévedtek.

Az állatnak csak homályos körvonalait tudtam kivenni a sötétségben, mérges morgása azonban eléggé világosan elárulta, hogy ott van valahol a barlang nyílása közelében.

—Ez a kutya *azoké*... súgta fülembe a leány—vagy talán egy másik ellenségé, amely azóta telepedett a fánk alá és ezt a kutyát magával hozta... Mihelyt reggel lesz—nyakunkra fogja őket hozni.

Az ördögbe! Szépen vagyunk.

—Az egész környéken nincs kutya,—folytatta tovább a leány—ez tehát az ő kutyájuk... és nyomra fogja őket vezetni.

Kinyújtottam kezemet a Mannlicherem után, hogy lelőjsem a semmirekellő dögöt—Regina azonban még idejében lefogott.

—Bolond vagy? Ide akarod őket csődíteni?

Ez igaz volt. Helyrehozhatatlan számárságot csináltam volna.

—Maradj csendesen...—suttogta Regina.—Majd én elkergetem. Úgy kell elkergetni, hogy ne ugasson...

Megragadta a pokrócot és hirtelen kiugorva a barlang szája elé, egész erejével hozzácsapta a kutyához. Az állat ijedten visszatorpant és egy szempillantás alatt eltűnt szem elől, anélkül hogy csak egyet is ugatott volna.

[Pg 142]

—És most—mondotta izgatott sietséggel a leány—összeszedni mindent és el! Menekülnünk kell, különben elfognak. Ez az állat ide fogja vezetni az egész disznócsordát...

Egy pillanatig sem kételkedtem benne, hogy így lesz. Okvetlen itt kell hagyni ezt a biztosnak látszó rejtkehelyet egy nyomorult dög miatt, amelyet elpusztíthattam volna, ha nem sántikálnék. Mi sem lett volna könnyebb, mint rávetni magamat és akkorát sújtani fejére puskatussal, hogy nyomban felforduljon. Itt maradhattunk volna. Kutyaszimat nélkül soha ránk nem akadnának. Ennek azonban vége. Menekülni kell. De merre?

—Siess...—nógatott még gyorsabb sietésre a leány.

Összeszedtem a holmimat és néhány perc alatt készen álltunk az útra. Föl akartam ugyan vetni az indítványt, hogy talán elég idő volna reggel is, de még idejében elharaptam a szót és nem szóltam semmit. Ezzel megtakarítottam egy újabb erélyes »Esel«-t, amit Regina okvetlen a fejemhez vágott volna.

A leány még egyszer körülnézett a barlangban, azután szó nélkül kimászott a nyíláson és elindult.

—Merre?

—Maradj mindig a nyomomban—ismét vezetni foglak, mint ahogy ide vezettelek.

—Igen, de merre?

—Majd meglátod. Előre hiába mondanám meg, mert nem vagy ismerős ezen a mi vidékünkön és okosabbat úgysem tehetsz, mintha rám bízod magadat. Nem igaz? Tehetsz most valami okosabbat?

[Pg 143]

Erre bizony nem volt mit válaszolni. Szent igaz, hogy most semmi okosabbat nem tehetek. Egy nem remélt és váratlan fölfedezés annyira-amennyire még e nyomorúságos helyzetben is megörvendeztetett,—az ugyanis, hogy fel tudtam húzni sérült lábamra a bakancsomat—és nem fáj. Sántikálnom kellett vele csakúgy, mint eddig nélküle, de nem fáj és ez már nagy dolog volt. Az az átkozott folt, mellyel legelejétől kezdve elkeseredett harcban álltam, mintha eltűnt volna. Csöppet sem szorított. Nem is éreztem, hogy van. Becsületesebb erkölcsökre határozta-e magát, vagy úgy találta, hogy már eleget gyötört, nem tudom. Nekem elég volt, hogy nem kínozza amúgy is sántikáló lábamat és védelmezi a kiálló fagyókerek és más egyéb akadályok ütődésétől.

Az erdő sötéttségében ezekből bőven kijárt. A kis vörös is lépten-nyomon megbotlott. Ilyenkor nem a legszebb kifejezések váltak le összeszorított ajkairól. Mondott olyat is, hogy egy bakakáplár se vallott volna vele szégyent.

Tőlem szitkozódhatott, ahogy akart.

Nem taksáltam többre, mint amennyit ért, bár jó tulajdonságait—azokat, amiket tapasztalásból eddig megismertem—szívesen és minden utógondolat nélkül készségesen elismertem. Nagyra is becsültem értük, mert megérdemelte. Mindenkinek a magáét!—tanította nagytiszteletű Herepei uram és én szívesen követem tanítását. Haj, be más volna a világ, ha minden ember akként gondolkoznék, mint a nagytiszteletű úr, akinél igazabb pásztor a Úr szőlőjének kettő sincs ezen a mindenféle siralmakkal szomorú földön. Lám, akkor háború sem volna... nem vadásznánk az egymás rövidke életére...nem tapadna kezemre egy csomó kiontott vér. Olyan emberek ártatlan vére, akiket sohasem láttam. Mert ez a legnagyobb kő, ami az ember lelkére hull... Jobb erre nem gondolni.

[Pg 144]

—Tummel di... tummel di—hangzott a Regina sürgető hangja.

Mi az, hogy tummel di? Ezt a furcsa nyemec kifejezést eddig még nem hallottam.

—Sohse piszkolj, Regina fiam, rosszul áll.

—Csak annyit mondtam, hogy siess,—hangzott a méltatlankodó válasz—nem szoktam piszkolódni. Ha nem értesz valamit, előbb kérdezd meg és csak azután nyisd ki a szádát...

Tessék, ezt zsebrevághatom. Voltaképen meg is érdemeltem, mert csakugyan mást értettem a »tummel« alatt, mint amit jelent. Malacságot sejtettem, holott—semmi. Bár hiszen az is bizonyos, hogy ha az imént nem hallottam volna szájáról azokat a csúnya szavakat, nem jutott volna eszembe, hogy meggyanusítsam.

Nesztelenül haladtunk előre.

Nem azért, mintha meglepetéstől kellett volna tartani, hanem mert minden egyes lépésre vigyázni kellett a sötétségben, amely az erdő sűrűségében körülfogott.

[Pg 145]

Egy kis tisztáson áthaladóban valami fehér tárgyat pillantottam meg a fűben. Lehajoltam utána és fölvettem. Üres cigarettadoboz volt. Mivel pedig nálunk nincsenek forgalomban ily fehér színű cigarettadobozok, valószínűnek látszott, hogy ezt az üres dobozt az erre áthaladó orosz hadnagy dobhatta el, vagy valamelyik módosabb katonája, aki megengedhette magának a fényűzést, hogy tíz cigarettáért 60 kopeket adjon.

A fölfedezés egy percre megállított.

—Regina...

—Nit plausch... Kum!

—Kum, kum... arról van szó, hogy nem jól vezetsz.

—De!

—Ugyanazon az úton megyünk, amelyen előttünk *azok* mentek...

—Tudom.

—Tessék?

—Tudom, hogy azon megyünk... ne maradozz.

—Tudod és mégis a torkukba akarsz futni?

—Nem akarok.

—Már pedig ezen a nyomon egyenesen torkukba szaladunk.

—Van még valami locsogni valód?... riasztott rám bosszusan a vörös, miközben ismét hátat fordított és még gyorsabban szedegette előre lábait, mint eddig.

Belenyugodtam, hogy neki van igaza és nem nekem. Bizonyos, hogy ha ezen az úton csak a legkisebb veszedelem fenyegetne is—gondosabban elkerülte volna, mint az ördög a tömjént.

[Pg 146]

Ennélfogva nem kockáztattam meg újabb véleményeket, hanem engedelmesen baktattam lába nyomában egészen az erdő keleti széléig, melyet egy hosszú óránál is tovább tartó vándorlás után értünk el. Regina ott megállt, ledobta a magával cipelt cókókot a fűbe és így szólt:

—Stehen bleiben... megállunk. Itt megállunk és csak virradatkor megyünk tovább.

Rögtön le is kuporodott a cókók mellé és intett, hogy heverjek le én is, mert egyelőre nincs szándékában tovább menni.

Körülnéztem.

Ismerős hely... Hát persze! Most rögtön ráismertem. Ez az erdőnek az a pontja, ahol egy alkalommal Varga őrmesterrel kibújtunk, hogy a kelet felé eső területet kikémléljük. Innen kelet felé menedékes mezőség húzódik mindegyre alább és alább egy széles mély árokba, amelynek alján egy elátkozott falucskát fedeztünk föl annak idején.

Persze hát, persze...

—Mi az a persze?

—Semmi különös... Annyi az egész, hogy már jártam erre.

—Mikor?

—Nemrég...

A kis vörös nem volt rá kíváncsi, hogy jártam-e erre, vagy nem jártam. Másodszor is intett, hogy üljek le és pihenjek.

—Hajnalig négy órai időnk van—mondotta azon a sajátságos dunnyogó hangon, mely ilyenkor úgy hangzott, mintha igen nagy távolságból érkezett volna és csak véletlenül került volna a füleimbe—ezt az időt legjobb lesz alvásra fölhasználni. Feküdj le és aludj. Én is lefekszem és alszom. Négy óra múlva, pitymallatkor, ha már egy kicsit szürkülni kezd—fel foglak ébreszteni.

[Pg 147]

—Jól van. Előre megmondhatom, hogy én magamtól nem fogok fölébredni.

—Det viel rederei... Mondtam már, hogy föl foglak ébreszteni.

Fejem alá raktam a torniszteremet, magam alá igazítottam a köpenyt és kinyújtóztattam épen elegendően fáradt tagjaimat. Jól esett, hogy bár néhány óráig, nem kell a Regina gyors lábai után sántikálnom. Oly sebesen haladt, hogy szinte érthetetlen volt, honnan veszi ez a gyöngye teremtés a hozzá való erőt. Mert hiábavaló minden akarat és makacsság, ha a lábak fölmondják a szolgálatot. Az ő lábai nem mondták föl,—talán még annyira sem volt fáradt, mint én—a hozzá képest vaskos és nehéz oszlop. Pokrócomat, amelyet ő cipelt, közvetlenül szomszédságomban terítette le a fűbe és egyik felét egész hosszában magára húzva mutatta, hogy mindjárt aludni fog. A barlangban tapasztalt értelmetlen komédiák elmaradtak. Nem tartott szemmel és nem leskelődött. Olybá vett, mintha nem is léteztem volna.

Ez a futólagos megfigyelés elég ok lett volna rá, hogy értelme normális működését egy kicsit megint gyanuba vegyem—amit azonban ezen az egy epizódon kívül tapasztaltam, az annyira kizárt minden kételyt, hogy szélnek eresztettem minden gyanúsítgatást. Csúnya dolog lett volna önfeláldozásáért hálátlansággal fizetni.

[Pg 148]

Máskor, amint letettem a fejemet, néhány perc múlva már aludtam is,—ezen az éjszakán sehogy se akart rám találni az álom. Mindenféle semmiség eszembe jutott. Képzletben elkalandoztam haza is, hatalmas kincstári erdő-birodalmamba, amely ezerszer szebb, mint ez az idegen erdő, minden ő szegényes fáival együtt. Láttam hűséges »Zsándár« kutyámat, aki talán most sem érti, miért maradtak el a rendes hajnali séták és láttam képzeletben két lusta erdőkerülőmet, akik eltávozásom óta bizonyára egyetlen-egyszer sem néztek ki a vágásokba, s még arra sem tudta őket rávenni, véletlenül megmaradt jobbik felük, hogy távollétem alatt bár két szalmaszálát keresztbe tegyenek. No, világ lustái, csináltak, amit csináltak... nem bánom, mert semmit sem tehetek ellene... de azért ismét mondom, hogyha a kutyámnak baja talál esni—ki foglak fordítani a bőrötökből. Ezt gondolatban sokszor megígértem és most is megígérem. Ki fogtok potyogni vén bőrötökből!

Átfordultam másik oldalra, hátha így hamarabb elszundítok. A szél mintha erősödött volna. Néha-néha elég gorombán cibálta meg azt a ritkás mogyoróbokrot, mely alatt éjjeli sátorfánkat felütöttük. A szálfák között is eléggé érezhetően füttyörészett. Úgy tetszett, mintha valahol egy ágat is letört volna. Majd meg úgy tetszett, mintha hosszabb szünetek között valahonnan a messze távolságból tompa dörrenések visszhangját is szárnyára kapta volna... Fölemeltem fektemből a fejemet és hallgatóztam. Mi lehet? Ágyúdörej vagy távoli mennydörgés? A láthatár a horizont egész belátható vonalában mindenütt csillagokkal volt megrakva. Kicsit sápadtak voltak —sok vízpára úszott a levegőben—de azért valamennyit egészen jól ki lehetett venni. Égiháború tehát nem igen lehetett ennek a húsz-huszonöt kilométernyi távolságnak a körvonalában, ami emberi fül számára még számba jöhet. Ennélfogva...

[Pg 149]

Tessék, most megint...

Ennélfogva, füzöttem össze találgatásaimat, valahol vagy dolgoznak, vagy robbantás folyhatik, mert ezek a dörrenések is hasonlítanak—nagy távolságból—az ágyúhanghoz. Miközben még eszembe jutott, hogy otthon hagyott sörétes Lankaster-puskám balcsövébe benne felejtettem azt a rézhüvely-patron, melyet néhány udvaromba beszemtelenkedő tolvaj-szarka számára toltam a bal csőbe és ez a patron most bele fog rozsdásodni a drága csőbe... fizethetek Pan Popelnik mesternek, ha azt akarom, hogy a csövet ismét tükörsimára húzza—elnehezedett a fejem és végre elaludtam.

Tizenegy óra lehetett, éjfél előtt.

Nehezen aludtam el, de aztán aludtam is, mint egy zsák.

Egy-két rázásra oda se hederítettem.

—Gott... wie án Vieh—hallottam félálomban a Regina hangját, amely most még a rendesnél is cérnavekonyabbnak tetszett és épen úgy sértette a fületem, mint a szűnyogsírás.

[Pg 150]

Kiállhatatlan egy hangocska... arról nem is szólva, hogy ismét belegázolt a becsületembe. És arról sem szólva, hogy nem engedett tovább aludni, hiába fordultam másik oldalra. Megragadta a vállamat és rázott.

—Kelj föl és készülj—elmegyünk!

—Hány óra?

—Akármennyi! Virrad és ez elég.

Föl kellett tápázkodnom. Kidörzsöltem szemeimből az álmat és tétován körülnéztem. Hát bizony —virradt. A keleti láthatár alján megjelent egy finom sárgás fénycsík és a magasban úszó bárányfelhők fodros szélei lassanként mindegyre világosabbakká váltak. Hajnali három óra. Még másfél óra és itt a reggel.

A vörös e pillanatban úgy kapta marokra a pokrócot, mintha a fejemhez akarta volna vágni.

—Mozdulj!—kiáltotta ingerülten s fitos orra most ismét úgy mozgott, mint egy dühös mókusé—különben egészen ránk virrad és akkor el vagyunk veszve... Nem érted? Nem érted, hogyha azt az átkozott dögöt eleresztik, az ide is utánunk talál?

Óhó, a kutya! Erről a bestiáról egészen megfeledkeztem. Igaza van a vörösnek—ha reggelre kelve utánunk találják eresztetni, egészen bizonyos, hogy nyomunkba vezetni őket. Az ugyan még fölötte homályos kérdés, hogy kiket vezet nyomunkba, mert nem tudom, hogy kié voltaképpen az a dög—de ha Regina azt állítja, hogy ezen a tájon senkinek sincs kutyája, akkor föl kell tenni, hogy betanított orosz hadikutya. Ördög és pokol minden sánta lábbal! Be könnyen végezhettem volna azzal a bestiával, ha ez a nyavalyás sérült láb nem akadályozott volna. Nem kellett volna elhagyni azt a pompás száraz medveodút és becsületesen kialhattam volna magamat.

[Pg 151]

Auf—és mars! Itt nem maradhatunk. Magamra raktam tehát a cókómkot és kijelentettem a dühös Reginának, hogy bár félig még mindig alszom, de azért készen állok az indulásra.

A leány tetőtől-talpig végigmért, azután elém állt, kidüllesztette előre álló melleit és nyersen, kihívó, szinte sértő hangon akkorát kiáltott, hogy szinte csattant:

—Mondd... hogy hívnak téged?

El kellett mosolyodnom szegényen, annyira furcsa figura volt, amint ott állt előttem hegyesen kidüllesztett mellel, hunyorgó, fenyegető, szaporán pislogó tekintettel, amely égett, mint a parázs... de persze nem égetett, mint a parázs. Engem legalább nem.

—Józsefnek kereszteltek—válaszoltam elkomolyodva, nehogy még jobban feldühösítsem.

—Mondd, Jozéf,—folytatta éles hangon—tudod te, hogy mi a különbség a bátor ember és a számár ember között? Azt hiszed, hogy aki ennyire nem fél az elfogatástól, mint ahogy te nem látszol félni, különben nem tátognál itt dologtalanul félóra számra—az bátor ember? Hein? Azt hiszed, hogy az megérdemli a bátor nevet?

[Pg 152]

Nem válaszoltam a gorombaságra.

Vállamra csaptam a puskámat is és szóttanul elindultam.

Regina elégedetlenül rázogatta vörös fejét. Haragos pulykamérge, mintha egyszerre elpárolgott volna. Nyilván azt képzelte, hogy csúful megsértett és most neheztelek. Azért nem adtam választ. Holott pedig azért nem adtam választ, mert arra az igazságra, amit szemem közé kiáltott, nem igen kínálkozott talpraesett ríposzt.

Szóttanul mentünk. Regina hamarosan elém került és jó darabon mindig előttem ment. Később valamivel hátrább maradt és minden öt percben más-más megjegyzést tett. Konok hallgatásba merülvén, egyikre sem adtam választ. Némán, egykedvű, megkeményedett arccal bandukoltam előre, mint valamely rosszkedvű, láncos medve. Nagyon jól láttam, hogy titokban megnyúlt ábrázattal, elgondolkozva vizsgálódik rám a szeme szegletéből, de nem mutattam, hogy látom. Úgy tettem, mintha semmit sem vennék észre. Sőt mintha őt magát sem venném észre.

Nem sokat törődtem ugyan az egész semmiséggel, de úgy döntöttem, hogy nem árt megragadni a kínálkozó jó alkalmat és nem árt megvonni bizonyos határokat, különben el talál fajulni kettőnk között az érintkezés a szavak durvaságában, amire ennek a vörösfejű teremtésnek szemelláthatólag igen erős hajlamai vannak. A szavak után pedig rendszerint a cselekedetek szoktak eldurvulni. Előbb csak lemarház, azután hozzám is csapja mérgében, ami keze ügyébe esik. Ez mindig így van.

[Pg 153]

Sérült lábam állapotához képest elég gyorsan igyekeztem előre. Ugyanazon a keskeny mezei ösvényen haladtunk, amelyen az őrmesterrel streifoltunk nemrégiben a völgyben fölfedezett holt falu felé.

Regina eközben nem nyugodott. Minden áron ki akart belőlem kényszeríteni valamiféle választ azokra az egymással semmi összefüggésben nem álló megjegyzésekre, melyek egymásután váltak le nyugtalan ajkairól. Azonban hasztalan próbálkozott. Nem tudott szóra bírni. Hallgattam, mint a csuka.

A harmat bőven hullott az éjjel,—nyirkosak lettek a bakancsaim, Regina rongyos topánkái is átnedvesedtek s gyűrött szoknyácskája alja is latyakos lett.

A kora hajnali párázatban, mely mint finom fátyol borította be az egész mezőt, a távolabbi vidéknek még halavány körvonalait sem lehetett megkülönböztetni.

Regina egyenesen az itt már erősen menedékes hajlás felé tartott.

Egy darabig szóttanul követtem, de amikor bizonyosnak látszott, hogy nem fog megállani a menedéken, hanem lefelé indul a völgy hajlása irányában—elérkezettnek láttam az időt, hogy megszólaljak. Erre igen súlyos okom volt. Amikor még az erdő szélén volt »Stand«-ban a Morelliszázad—a mindenfelé elkalandozó fiúk fölfedezték, hogy ebben a keskeny és mély völgyben veszélyes kengőzők áramlanak, melyek egykoriban a lenn látható, alig harminc-harmincöt házból álló falucska lakosságát is menekülésre kényszerítették. Hátha ez a leány nem is tudja, hogy odalenn a bizonyos halál leskelődik a vigyázatlanra, aki a fojtogató gázok áramlásának útjába merészkedik?

[Pg 154]

—Csak nem akarsz lemenni a faluba?—kérdeztem, miközben ledobtam vállaimról a cókókat és megállottam.

Regina élénken fordult hátra. Szemelláthatólag örült, hogy végre megszólaltam. Szinte megsimogatott a tekintetével, mialatt a gyors választ elröpítette:

—Aber ja! Épen oda akarok menni—mondotta biztos hangon.

—Akkor hát nem tudod, mi vár odalenn?

—Dehogy nem tudom! Voltam én már ott elégszer.

—*Abba* a faluba?

—Igen, *abba*... Lodomirskában, mert így hívták, mikor még emberek laktak benne. De ez már régen volt. Akkor még egyikünk sem volt a világon. Azóta úgy hívják az erre vidéki parasztok, hogy »Pokoltorok«... Peklopapula és jól hívják, mert csakugyan ott van a pokol torka, amely minden életet megfojt. Aki nem ismerős ezen a helyen, azt—ha vigyázatlanul találja megközelíteni a pokol torkát—azonnal megtámadja az ördög és elviszi... Nézz oda, Jozéf! Nézz oda! Mit látsz?

[Pg 155]

Ez az élénk figyelmeztetés diadalkiáltásnak is beillett volna. Regina vékony hangocskája szinte

visítva hasította a levegőt, miközben valami kimondhatatlanul kaján kárörömmel mutatott jobbjaival egy tőlünk körülbelül harminc lépésnyire eső lapos területre, mely apró borókabokrokkal volt itt-ott meg-megszegve.

—Mit látsz, mit látsz? Nézz oda,—mit látsz?

A hajnali párázatban nem vettem mindjárt észre, hogy miről van szó.

—A pokolorok kiokádta rájuk az ördögöt és az ördög valamennyit megfojtotta!—visította vad örömmel a leány.

Megragadta kezemet és maga után ráncigált, hogy közelebb kerüljünk a megjelölt helyhez.

—Ah!

Most már láttam, miről van szó. A törpe borókabokrok között huszonnyolc orosz katona élettelen hullája hevert. Legszélről egy lóhulla, valamivel tovább mellette a gazdája holtteste. A szerencsétlen fiatal orosz hadnagy nyitott szemekkel, megkeményedett, kitátott szájjal hanyatt feküdt a kemény földön. Görcsösen összehúzódott csizmás lábait maga alá szorította, karjait szétterpesztette... mellkasa egészen behorpadt... Dereka alatt egy csomó vér. A lóról való lezuhantában valószínűleg kardja kosarára esett, az szakította föl derekát az ágyéka táján.

Valamennyi hulla tátott szájjal feküdt. Rettenetes küzdelmük lehetett—de rövid, talán fél percig se tartó. A gyilkos kengéz oly gyorsan támadta meg őket, hogy menekülésre nem is gondolhattak. Lehet, hogy húsz lépéssel odább már tiszta és beszívható volt a levegő—de nem tudták megtenni ezt a húsz lépést... ott kellett elveszniök, ahol a gyilkos áramlás meglepte őket.

[Pg 156]

—Megmondtam, nem megmondtam?—kiáltotta diadalmas hangon a leány—nem megmondtam, hogy valamennyit el fogja vinni az ördög? Számítottam rá, hogy ide fognak jönni... és eljöttek. Itt vannak és itt is fognak maradni. Mindnyájan itt fognak maradni.

Sehogy se tetszett nekem ez a kegyetlen öröm. Nyílt harcban elpusztítom ellenségemet, ha körmeim közé kerül—ez azonban itt szerencsétlenség és nem harc...

Regina mintha leolvasta volna arcomról, hogy mit gondolok, mert hirtelen felém fordult és ezt kérdezte:

—Ha ők fogtak volna meg minket és nem őket az ördög, akkor most nem sajnálkoznál, hanem ordítanál kínodban... megcsönkítva... Ezek úgy szoktak. Nem jobb így?

—Ezek se mind barmok...

—De ezt csak akkor tudnád, ha nem csonkítottak volna meg—vágta vissza gyorsan a leány.

Vállat vontam. Lehet...

—Szedd föl a holmit—folytatta valamivel enyhébb hangon Regina—tovább megyünk.

—Be a faluba?

[Pg 157]

—Igen, be a faluba—hangzott a még enyhébb válasz,—de persze nem olyan helyen, ahol az ördög leskelődik, hanem ott, ahol már nincs hatalma és fojtogató keze el nem érhet.

—Hol van az?

—Mindjárt meglátod...

Fölszedtem a holmimat és elindultunk. Regina néhány száz lépés után balra kanyarodott a lejtősen eső mezőségen és a völgyben feltűnedező falu nyugati széle felé tartott. A legutolsó épület ott egy pajtaféle alkotmány volt—afféle állás, oldalfalak nélkül. Ettől mintegy kétháromszáz lépésnyire meredek hegyoldal emelkedett a magasba. A hegyláb se volt kámvázva és egy földalatti patak bújt ki belőle a napvilágra. További útjában ez a patak keresztül folyt a falun és valami negyven kilométernyire délnyugati irányban a Cetina nevű folyócskába szakadt.

A vörös szaporán szedegette lábait és egyenesen a hegy lába felé tartott, ahol a patak a hegyből kibújt.

Szótlanul bandukoltam utána.

Elhittem, hogy ismeri ezt az elátkozott helyet és oktalanul nem sodor veszélybe mindkettőnket.

Valami útfélenek vagy akár csak ösvénynek is itt már semmi nyoma nem mutatkozott. Ki tudja, hány esztendő telt el azóta, hogy ezen a tájon utoljára járt élő ember. A porrávált tanya lakói nyilván ismerték itt a veszélyes és veszélytelen helyeket, ezek közül a szerencsétlenek közül azonban már csak ez a vörös Regina volt életben...

[Pg 158]

Mehettünk valami egy óra hosszat. Mire a leány lekanyarodott egy fölötte meredek ereszkedőn a hegyláb tövébe—hajnali négy óra is elmúlt. Közeledett a reggel,—mindegyre világosabb és világosabb lett s az éjjeli harmat bő párolgása megkezdődött.

Leérkezve a hegy lábához, Regina előre futott és a kikámvázott sziklás mélyedésben,—mely akkora volt így alulról nézve, mint egy hatalmas kapu—megállapodva, örömeiben tapsolni kezdett.

—Hein! Gyere, gyere... megérkeztünk! Ugy-e, szép itt?

Ráhagytam, hogy szép és ez igaz is volt. Az egymásra boruló mohos, sötétbarna, helyenkint vörhenyes sziklák alatt majdnem az volt a benyomásom, mintha valamely öreg templom méltóságos boltívei alatt állanék, a hegy belsejéből előtörő patak moraja pedig az ájtatos hívek egyhangú moraja, ima közben... Úgy, ahogy az a mi szép öreg református templomunkban lenni szokott.

—Hát ez igazán szép hely...

—És ami fő—dicsekedett ragyogó szemekkel a leány—sokkal biztosabb még annál a barlangnál is, ahonnan az a dög kutya kizavart. Ide ne merészeljen utánunk jönni senki, mert úgy jár, mint azok ott fönn...

Megvártam, míg ezt a fenyegető mondatot befejezi.

—De aki ott jön, ahol mi—az épen úgy idejut, mint mi.

[Pg 159]

Regina nevetett.

—Ilyen idegen ember nincs a világon! Aki idegen még eddig ide merészkedett, az mind a másik lankás és könnyen járható oldalon tévedt a falu felé és jórészt elveszett. Ez a földalatti pokol ide, ahol most vagyunk—erre az egyetlen helyre—sohasem küldi ki fojtogató ördögeit. A mérges bűdösség áramlása innen körülbelül száz lépésnyire, annál a pajtánál... ott ni!... annál, amelyiknek nincs oldala—kezdődik és állandóan a falu felé csúszik tovább. Ha a szél fölemeli—fölnyúlik a mezőség oldalaira is és ott fojtogat. Ilyen fölnyúló mérges bűdösség fojtotta meg ott fenn az oldalon azokat is.

Leraktam holmimat egy kiálló kőpadra és letelepedtem a homokos földre.

Bele kellett nyugodnom a magyarázatba, bár kielégítőnek egyáltalában nem találtam. Nem értettem a dolgot. Hogy valóban így van, ahogy Regina mondja—abban nem kételkedtem, mert valóban így volt, ezt saját szememmel is láthattam—a föld alól kiáramló kén útjának rendszeressége dolgában azonban alapos kételyeim voltak. Ez az út—tapasztalás szerint—mindig a levegő áramlásától függ. Ez pedig nem ismeri rendszert. Ha erre a hegy láb irányában talál áramlani—megfulladunk.

Ezt meg is mondtam Reginának, de megint csak kinevetett.

—Ka Spur... szó sincs róla! Sohasem történt. Ha neked annyi ezresed volna, ahányszor én már itt voltam az elmúlt években—négyemeletes házat vehetnél Lemberg legszebb utcájában. De sohasem történt, hogy a bűdösség erre csúszott volna. Nézd csak, te okos! Élnék én, ha csak egyetlen egyszer is itt lepett volna?

[Pg 160]

Ez döntő argumentum volt—semmit sem lehetett rá válaszolni.

—Nyáron a nagy forróságokban vagy a forráshoz rándultunk ki a nagy Reginával vagy ide, mert itt mindig jó hűvös a levegő... épen mint most. A nagy Regina, aki kövér volt, ide szívesebben jött. Elhoztuk uzsonnákat is. Az a lapos kő, amelyen ülsz, volt az asztal, ez a másik, amelyen most én ülök—a pohárszék, rajta az uzsonnával és két pohár vízzel. Ezt szintén magunkkal hoztuk, mert ennek a pataknak a vize bűdös, nem iható. Szegény nagy Regina... boldog volt, ha titokban kiitta az én vizemet is...

A leány elgondolkozva nézett maga elé.

—Szegény nagy Regina—ismételte csöndes hangon—akkor még nem tudta, mily borzasztó vége lesz...

...Ez a megindult, csöndes hang annyira meglepett, hogy egy kis bakatúlzással szólva—majdnem lefordultam a kőpadról, amelyen ültem. Ez nem a tegnapi vörös Regina hangja, hanem egy értelmes, érző, öntudatos és gyöngéd léleké, aki *tudja*, hogy mit mond. Feszülten figyeltem, hogy mi fog következni, de nem következett semmi, ami impressziómat elrontotta volna.

A leány csöndesen ingatta vörös fejét.

[Pg 161]

—Talán jobb neki, hogy azok a gazok bedobták a tűzbe és meghalt—mormogta maga elé—meggyalázva milyen élete lehetett volna? És legalább nem érezte a fájdalmat sem, hogy vele együtt egész családját ugyanaz a rettenetes sors érte, ami őt... Ugy-e, ez iszonyú? Elveszni úgy, mint ő... szent Isten... és a többiek, szegények! Ugy-e, nem csoda, ha ezek az iszonyatosságok egy kicsit megzavarták a fejemet?

Rám emelte szomorú tekintetét, mintha választ várt volna. Nem tudtam neki mit válaszolni, de e pillanatban éreztem, hogy az a bizonyos kihibbant negyedik szeg kétségtelenül megkerült.

Szomjuság kezd gyötörni, mely a »Pokolorok«-ból visszakényszerít az elhagyott nyírfa alá.—Regina megneheztel és elmarad tőlem.—A jezernicai ütközet visszafelé hullámzik.—Rátalálok a Morelli-századra és résztveszek az elkeseredett harcban.—Nagy főhadnagy megsebesül.—Az oroszokat ismét visszaszorítjuk a jezernicai völgybe.

Ez a megnyugtató fordulat természetesen azért volt rám nézve felette örvendetes, mert nagy mértékben megkönnyítette velem szemben a helyzetemet. Nem tartottam volna emberséges dolognak, ha előbbi gyámoltalanságában magára hagyom és útjára bocsátom Isten nevében—akire ilyenkor hivatkozni szokás. Holott pedig mindenki tudja, hogy a jó Isten csak a mezők liliomait szokta felruházni—ember maga segítsen magán, ha azt akarja, hogy a mindenható Isten is megsegélje... Látnivaló, hogy aki már efféle paposkodásra is ráér, annak a szekere rúdja nem fordul kátyu felé.

A másik felette örvendetes dolog az volt, hogy—úgy látszik—ma reggeltől kezdve teljesen kibékültem a bakancsossal. Több mint négy órája volt már a lábamon és egy cseppet sem szorított,—szabadon mozoghattam benne, a számtalanszor elátkozott folt mintha egyáltalában nem is létezett volna. Talán efelett való nagy örömöm okozta azt is, hogy már-már alig kellett egy kicsit sántikálnom. Rohamosan gyógyult a shrapnel-csípés,—szabadon mozgathattam a bokámat—nem fájt.

[Pg 163]

Pár falat reggeli után levettem sérült lábamról a bakancsot és leszedtem róla a régi kötést.

A seb szépecskén gyógyult, szélei sárgásbarna színbe halványodtak az eddigi tüzes vörösség után. Még két-három nap és az—immár nem sánta kutyát nehéz lesz utólrni.

A régi kötést eldobtam és most már csak könnyű vászon-sleifnit szorítottam rá. Regina figyelmesen nézegette a műveletet, de nem ajánlkozott, hogy segít. Tegnap még ajánlkozott.

Láttam, hogy a számára szegett kenyeret sem eszi oly mohón, mint tegnap, hanem inkább csak csipegeti. A kenyér mellé adott sajtot pedig csak alig hagy érintette.

—Nem ízlik?

—Nem vagyok éhes—hangzott az egykedvű válasz.

—Más baj nincs?

—De van, még pedig nagy... Ezt a vizet nem lehet inni.

A sziklás hegy mélységéből előtörő patak hangos zuhogással sietett bele az évszázadok óta kivájt köves mederbe és olyan hideg volt, hogy állandóan könnyű ködfelhő lebegett fölöttede mit ért, ha útálatos íze miatt egészséges emberi gyomor nem vehette be.

[Pg 164]

Igaza volt a vörösnek—ez nagy baj volt. Honnan kerítsünk iható vizet?

—Itt persze mindenütt ilyen a víz?

—Ilyen—bólintott fejével a leány—megiható víz csak az erdei forrásban van... abban, ahonnan eljöttünk.

No most... mi legyen? Ennivaló nélkül meg tudok lenni—ha muszáj—akár három napig is, víz nélkül egy napig sem. Az étel sem olyan, hogy ne kívánja a vizet. Tej, édes túró, zöldség és másefféle nem szorul külön vízre—az én ennivalóm azonban mind olyan, hogy víz nélkül részint el sem készíthető, részint megveszekedik utána az ember a szomjúságtól. Lám, már a gondolat is, hogy nincs víz—előidézi torkomban a szomjúságot.

—Jó hely... szép hely—mormogtam inkább magamnak—de nem lehet itt maradni.

Regina vállat vont és egykedvűen hordozta körül a sziklákon hunyorgó tekintetét.

—Ja, aber was den...?—dunnyogta elégedetlenül,—mit tehetünk? Belátom, hogy víz nélkül nem lehet itt megmaradni—de neked is be kell látnod, hogy vissza nem mehetünk.

—Persze, hogy belátom—és még sem marad egyéb hátra, mint visszaretíralni oda, ahonnan elsvenkoltunk. A szomjúságot nem állom.

—Én sem.

—Hát akkor...

[Pg 165]

—Nem szabad a dolgot elhamarkodni,—vágott szavamba erélyesen a leány—estig ki lehet bírni, ha még oly szomjas is valaki. Ha estig nem lesz eső, hogy felfoghassunk megiható vizet—bár annyit, hogy holnapig elég legyen—magam is azt mondom, hogy menjünk vissza. Szomjan elpusztulni én sem akarok... Erre a bajra nem gondoltam, amikor ide vezettelek, megfélekedtem róla a zavaros fejemmel...

Megnyugtatta intettem, hogy nem tesz semmit.

—Az ember feje nem káptalan.

—Ná... de erre mégis csak gondolhattam volna—mondotta bosszankodva a leány.

Megdörzsölte homlokát és pillanatig mozdulatlanul tünődve tekintett maga elé.

—Mondd csak—kérdezte gyanakodva—sok bolondot beszéltem?

—Nem tapasztaltam.

Aha, most mindjárt vallatni fog... Velem azonban nem boldogul.

—Azért kérdezem—folytatta nyugtalan hangon—mert bárhogy igyekszem is visszaemlékezni—semmi sem jut eszembe... Olyan ez, mintha álmodtam volna... csak az bizonyos, hogy a fejemben nehéz nyomást éreztem és minden porcikám reszketett, mint a lázbetegé. Az is bizonyos, hogy beszéltem... de mit? Szamárságokat, ugy-e?

—Nem igen.

—Csak nem akarod megmondani...

—Miért ne?

—Kíméletből...

[Pg 166]

—Nincs miért kíméljelek.

—Az sem szorul kíméletre, amit tettem?

—Nem tettél semmi rosszat.

—Valami butaságot...

—Nem csináltál semmi butaságot.

—Hiába... nem emlékszem—rázogatta vörös fejét a leány, anélkül, hogy gyanakvó tekintetét levette volna rólam. Mindenáron keresztül szeretett volna látni rajtam, hogy kiderítse az igazságot, csakhogy ez merőben haszontalan fáradság volt. Nem volt itt semmi titkolni való. Attól a pillanattól kezdve, hogy rejtekhelyéről kimerészkedett és a közelembbe került, egészen mostanig—az egész kalandocskát bátran ki lehetett teríteni a napra, hogy mindenki lássa.

Én tudtam, hogy így van—ennek a gyanakvó »vézli«-nek azonban alighanem az motoszkálhatott a vörös fejében, hogy talán nem egészen van így... és zavarodott lelkiállapotában esetleg olyasmit is elkövethetett, amit nem lett volna szabad.

—Nincs mire emlékezni—szóltam kissé nyersebb hangon—mondom, hogy nem csináltál semmi szamárságot.

Intett, hogy elhiszi. A következő pillanatban azonban egész a hajáig elvörösödött.

—Hein... mégis... Most jut eszembe—igen, igen, most jut eszembe, hogy a forrásban kimostam rongyaimat és ugyanakkor a szemed láttára megfürödtem. Igaz ez? Így volt? Nem tagadhatod, hogy így volt...

Piros volt, mint a pipacs. Égő szemei szinte belefúródtak az arcomba... hevesen reszketett bennük a szemérmes szégyen.

[Pg 167]

Úgy tettem, mint aki semmit sem vesz észre és nincs érzéke az ilyen lelki megnyilatkozások iránt.

—Persze, hogy így volt—bólintottam nyugodt flegmával—de ezt meg kellett cselekedned, mert én parancsoltam.

—Parancsoltad?

—Igen, parancsoltam és annak meg kellett lenni. Máskülönben te magad is beláttad, hogy meg kell lennie, mert nem lehetett a köntösöd közelében megmaradni... és a te közeledben sem. Tessék, most meghallottad az igazságot. Ezért parancsoltam meg, hogy mosd ki a köntösödet és ne sajnáld a vizet magadtól sem.

—Emlékszem... csakhogy ez a szemed láttára történt.

—Úgy van.

—Te pedig nem voltál vak...

—Attól sem vakultam meg, amit láttam.

Kíméletlenebbül is meg szerettem volna neki mondani az igazságot, de sehogy sem vitt rá a gonoszabbik felem. Sajnáltam. Nem nagy virtus legázolni egy ilyen vézna kis teremtet, akinek talán fogalma sincs róla—vagy, ha van is, szívesen elfelejti—hogy az ő asszonyiséga nemelég erős delej arra, hogy az értelmet csúffá tegye.

Nem mondtam ki, amit így gondoltam... és roppantul meg voltam lepve, amikor a leány hirtelen ezzel a kérdéssel fordult hozzám:

—Ugy-e, ez azért volt, mert semmibe se vettél?

[Pg 168]

Éreztem, hogy ösztönszerűen kitalálta a gondolatomat. Ennélfogva könyörületes szamaritánus akarok lenni és mindent letagadok, sőt még az igazság nyakát is kicsavarom. Miért gázoljak végig szegényen épen én? Gázolt már ezen eleget a sors akkor, amikor megteremtette.

—Dehogy nem vettelek!—kiáltottam s még a szememmel is vágtam egyet hozzá—úgy

meresztettem rád a szememet, hogy majd kiugrott...

Regina elfordította fejét és csendesen így szólt:

—Nem igaz... Szép tőled, hogy így beszélsz, de én tudom, hogy nem mondasz igazat. Az az igazság, hogy semmibe sem vettél és én ezen nem csodálkozom. Rajtam nincsen semmi, ami figyelmet ébreszthessen, vagy lekösse az olyan szemet, mint amilyen a tied. Az pedig, ami bennem jó és érték—a lelkemben van. Nem látható. Eddig nem is mutatkozhatott meg—hogy észrevegyed. És ha el kell egymástól válnunk, sohasem fogod megtudni, hogy az a szegény kis csúnya teremtés, akit nyomorúságában megsegítettél—voltaképpen mit ért? Úgy fogok élni emlékezetedben—mint egy furcsaság, aki egy darabig szemed előtt volt, azután nyom nélkül megint eltűnt. Foglalkoztál vele, mert előtted volt, de sem érkezése, sem távozása nem hagy emlékezetedben különösebb nyomot. Egy-két hét és vége... Egész lényem felismerhetetlenül el fog emlékezetedben halványodni. Én ezt jól tudom, természetesnek is találom és csak azt sajnálom, hogy az én helyzetem veled szemben nem ilyen könnyű.

[Pg 169]

Mosolyogva emelte rám tekintetét, de meghökkenve vettem észre, hogy ezek az apró hunyorgó szemek nedvesek...

—Tudod, az úgy van—folytatta elfogult hangon, miközben ismét félrenézett—hogy a leány mindig több ostobaságot csinál a szívével, mint a fiú...

Gyorsan kitörülte szemeit és talpra ugrott.

—Szamárság, hagyjuk... Most arról van szó, hogy vissza kell menni a vízhez—mert ez a fő. Amint beesteledik—weiter, vissza, ahonnan jöttünk. Hátha már tiszta ott a levegő és azok, akiké az a bestia volt, már eltakarodtak.

Sarkon fordult és vidáman elnevette magát.

—Várod ugy-e, Jozéf, hogy megszabadulj tőlem? Ne búsulj, meg fogsz szabadulni... de előre nevetnem kell, ha eszembe jut, hogy miféle hosszú pofákat fogsz te majd vágni, ha majd egyszer megint csak elédbe bukkanok és megkopogtatom lakásod ajtaját: ki van itthon?

El kellett mosolyodnom ezen a látszólag pajzán beszéden.

—Hol van innen az én lakásom!

—Tudom, hogy messze van... de ne feledd, hogy én el tudok vándorolni a te messze hazádba is, ha meg akarom kopogtatni lakásod ajtaját, hogy megkérdezzem: ki van itthon?

Ezen a tréfásnak látszó fenyegetésen is mosolyognom kellett. Egy pillantás a kis vörös gyöngye alakjára, bárkit is azonnal meggyőzött volna róla, hogy a beszédnek nincs semmi magja. Messze van ide az én hazám... nagyon messze vannak kedves erdeim... roppant messze az erdészanya, mely gazdátlanul szomorkodik az erdők mélységében... Hogy jutna el odáig egy ilyen gyöngye jószág, mint ez a Regina, szegény... Olyan ez tisztára, mintha egy hangya fogadkoznék, hogy elvándorol Magyarországba.

[Pg 170]

De persze azt válaszoltam, hogy nagyon jó lesz, jöjjön, nem fogok hosszú pofákat vágni, ha rám kopogtatja az ajtót és megkérdezi, hogy ki van itthon.

Aztán röviden elmondtam neki, hogy a porráégett tanya pusztulásakor rajta kívül még két lélek menekült meg: egy igen öreg asszony és egy leánygyermek. Ezeket az én századom kapitánya vette gondjaiba s visszaküldte őket a front mögé saját hadtápvonalainkra, ahol bizonyára gondoskodtak elhelyezésükről.

Regina bólintott.

—Tudom,—dunnyogta vállat vonva,—láttam, amikor a néni elbújt. Szerencséje, hogy nem akadtak rá,—de nekem ne legyen hozzá szerencsém ebben az életben. Nem akarom látni az öreg nénit... Ő sem ugrana ki bőréből örömeiben, ha látna. Sohasem szívelhetett. Csúnya természetű, zsugori, kegyetlen öreg asszony,—még azt az ételt is sajnálta tőlem, amit megettem. Tudod... olyan igazi fukar zsidó asszony, akinek Istene az arany. Ezért tán még saját családját is kész lett volna levetkeztetni. Nem is szívelhette még a tulajdon fia sem. Ha tehát azt hiszed, hogy fel fogom keresni, nagyon tévedsz... A jóságos Isten is elvétette a dolgot, amikor éppen ez a gonosz vén asszonyt mentette meg a tűztől, akiért pedig nem lett volna kár.

[Pg 171]

—Nem azért mondtam...

—Ne is, mert még a kaszakok kezére is inkább kerülök, mint ennek a csúf természetű boszorkánynak a kezére! Mit is avatkozott kapitányod olyan dologba, amihez semmi köze? Hagyta volna sorsára...

Ez inkább ádáz sziszegés volt, semmint beszéd. Épen úgy hangzott, mintha egy fölingerelt kígyó sziszegett volna.

Ah, aki így tud gyűlölni, attól félni kell... Ösztönszerűen hátráltam egy-két lépést.

A leány észrevette.

—Ne ijedj meg tőlem, barátom, a te orrodát nem harapom le... Elhúzódol... pedig nincs igazad. Meg kell a dolgot érteni. Azért gyűlölöm annyira ezt a csúf vén asszonyt, mert ez biztatta titokban az Adolf kölyköt, hogy lessen utánam... Számított rá, hogyha megesek, szégyenemben bele fogom

magamat ölni a kútba és nem fogom többé pusztítani a drága kenyeret...

—Ejha!

—Esküszöm neked, hogy így volt! Meggyőződtem róla. Bizonyosan tudom. Kihallgattam a szaletliben, amikor kitanította... ez a szipirtyó. Ezek után tehát nem csoda, ha ennyire utálok és ezt az utálatos gyűlölködést is meg lehet nekem bocsátani—nem igaz? Nem igaz, hogy meg lehet nekem bocsátani?

[Pg 172]

—Meg. Ha így áll a dolog,—nagyon meg.

—Látod, látod!... Látod, hogy nem kell engem kerülni, amiért ily fertelmes indulatot áruktam el. Te sem volnál más. Minden becsületes ember hasonló volna hozzám. Azért mondtam az imént, hogy előbb meg kell a dolgot érteni.

Igazat kellett neki adnom, mert igaza volt. Emlékezetembe idéztem az öreg asszony alakját és megcsendültek fülemben azok a borzalmas átkozódások is, melyeknek fültanuja voltam a tüzes hamurakás mellett, ahová az a nagy szál kozák belezuhant...

Emlékszem, még a hátam is borzongott azoknak a visítózó átkozódásoknak hallatára.

Igen, igen, bizonyos, hogy ennek a leánynak igaza van... az a vén asszony rászolgált, hogy ne szeressék és az a csúnya gyűlölködő hang, mely a Regina ajkára felfakadt, nem bizonyítéka a kigyóra emlékeztető természetnek. Elhamarkodtam a dolgot...

E gyors meditáció közben—mellékesen—azt is elhatároztam, hogy amint beesteledik, magam fogom bepatrouillozni régi állásomat és a vizet is magam fogom beszerezni. Nincs értelme, hogy Regina is velem jöjjön. Nincs főleg abban az épen nem kizárt esetben, ha odafenn nem tiszta a levegő. Egy ember könnyebben streifolhat az ellenség közelében, mint kettő.

Ezt rögtön meg is mondtam a leánynak.

—So?... egyedül akarsz menni?

—Egyedül.

[Pg 173]

—Hát én?

—Te addig itt maradsz és megvárod, amíg visszajövök.

—És ha nem jössz vissza?

—Visszajövök.

—Vissza, ha életben maradsz,—de ha nem maradsz?

Leintettem a kezemmel.

—Van nekem eszem.

—Annyi eszem nekem is van, hogy ne ereszszelek el egyedül. Sohasem bocsátanám meg magamnak... Értsd meg, hogy én itt itthon vagyok, minden zugot ismerek, minden fűszál jó ismerősöm,—nem tévedek és nem szorulok tanácsra. Érek annyit, mint egy jó kutya. Hibát követnél el, ha ezt a kutyát itt hagynád és vaktában indulnál neki a veszedelemnek.

Volt ebben a meleg beszédben igazság is, de az én álláspontom is emberséges volt.

Nem engedhettem belőle egy virgulát sem.

—Itt nem lehet víz nélkül megmaradni, Regina, ez nemde bizonyos.

—Igen, ez bizonyos.

—Valószínű az is, hogy odafenn nem tiszta a levegő és lehet, hogy minden ügyességem mellett is észre találnak venni... Micsoda piszok dolog volna, ha magammal együtt téged is szerencsétlenségbe döntenélek! Ezt meg én nem tudnám magamnak megbocsátani soha.

A leány egy pillanatig csendesen ingatta fejét, azután megszólalt.

[Pg 174]

—Nem nagyon nyomná szívedet az én szerencsétlenségem...

Megint az iménti szomorú hang és megint azok a megnedvesedett szemek...

Kezdttem valahogy rosszul érezni magamat.

Valahogy olyanformán éreztem magamat, mintha vétettem volna ez ellen a szegény ördög ellen, pedig semmiféle szemrehányást nem tehettem magamnak és mindenekben oly ártatlan voltam, mint egy ostoba bárány. Talán még annál is ártatlanabb és ostobább...

Engeszteljem, ne engeszteljem? Miért engeszteljem, ha semmit sem vétettem? Megfogjam a kezét, vagy ne fogjam meg?... Az ördögbe, hát ez igazán számár komédia...

—Nem jól gondolkozol, Regina—próbáltam megkockáztatni egy ügyetlen hízelgés-félét,—tudnod kellene, hogy már annyira hozzám tartozol, hogy inkább levágtatnám a félkaromat, semhogy valamiféle bajba sodorjalak.

—Hozzád tartozom?

—Akár csak az édes testvérem.

—Mégis itt akarsz hagyni?

—Csak annyi időre, amíg szétnézek és vizet hozok.

A leány félrehúzta az ajaka szélét és nem válaszolt. Láttam, hogy sovány vállacskaí idegesen mozognak s vértelen, vézna ujjai belemélyednek a tenyerébe... Erősen főtt benne valami. Tartottam tőle, hogy vissza talál esni előbbi állapotába,—ez azonban, szerencsére nem következett be.

Végre megszólalt.

[Pg 175]

Felugrott a kőpadról, amelyen kuporgott és hangosan elnevette magát.

—Hein, kamerád! Mondok valamit... Mindenki tegye azt, amit jónak lát. Nem igaz? Nem vagyunk egymáshoz varrva, sem összenőve.... sem összeházasodva. Én is azt teszem, amit jónak látok,—te is azt teszed, amit jónak látsz.

Lám... ez új fordulat. Sem a nevetés nem volt ínyemre, sem a beszéd. Bizonyos, hogy forral valamit.

De mit?

—Ne bolondozz, kis kamerád—ütöttem meg én is a tréfás tónust,—hanem hallgass az okos szóra. Maradj itt szépen, míg visszajövök és akkor kapsz tőlem ajándékba egy nyulacskaí is...

—Schon gut, mein lieber,—ezt befejeztük.

—Tehát itt maradsz?

—Ne vallass.

—Tudni akarom.

—Semmi közöd hozzá!

—Már hogyne volna!

—Adieu, elmehetsz, ha akarsz... megmondtam! Nem vagy sem apám, sem uram, sem szeretóm... senkim és semmim. Mindenki oda mehet, ahová akar. Azt teheti, amit tetszik. Visszajöhet, elmaradhat... nach belieben, ahogy a kedve tartja. Megmondtam és így lesz.

—Regina...

—Mi tetszik?—kérdezte szinte éles hangon.

Elharaptam, ami a nyelvemen volt.

—Semmi.

[Pg 176]

—Jobb is,—hangzott a hirtelen válasz—már eddig is sokat beszéltél... Általában úgy találom, hogy ma reggel óta túlságosan sokat beszélsz. Férfi létedre ez nem is illik.

Ismét elnevette magát és fittyet hányt felém az ujjjaival.

Okosabbnak találtam, ha hallgatok.

Hadilábra kerültünk—ez kétségtelennek látszott.

Úgy is volt. Egész nap nem vettünk tudomást egymásról és nem szóltunk egymáshoz egy árva szót sem. Regina dudorászva, látszólag a legvirágosabb jókedvvel tett-vett, pepecselt a patak mellett, hol kifutott egészen a pajta tájékaí, amely mellől a fojtó kengőzők áramlása—állítólag—elkezdődött, hol ismét visszatért és a magával hozott mezei virágokból koszorut kötött magának a fejére. Olyan volt ezzel a koszorúval, mint egy—menyasszony, vagy mi... Vörös hajához különben illett a sok tarka mezei virág.

Végre beesteledett.

Szó nélkül készülődni kezdtem az útra. Észrevettem, hogy rám se hederít. Felém se nézett.

Helyes! Így is jól van. Legalább nem kell egy újra megélemedő csatlakozási szándékot visszavernem.

Nem vittem magammal semmit, csak lőszert és a Manlicheremet. Minden egyéb holmimat otthagytam és hallgatólag rábíztam Reginára. Ügyeljen rá, míg elékerülök. Ha megéhezik, szedje ki a »borjú« meg a tarisznya kincseit és egyék. Vizet majd hozok a vászon »Eimer«-ben.

[Pg 177]

—Megyek, Regina, a viszontlátásra! Néhány óra múlva visszajövök.

—Nem sürgős... Adieu!

—Haragszik valaki...

—Eszében sincs.

—No, nem baj! Majd megbékülsz.

—Ne fecseggj, hanem menj.

Hátat fordított és bement a sziklatemplom belsejébe. Ez nyilván azt jelentette, hogy fel is út, le is út... el lehet menni. Tehát nekiindultam a menedékesen fölfelé vezető keskeny ösvénynek és oly gyorsan róttam az utat, amily gyorsan csak tudtam. Amikor körülbelől félórai kapaszkodással fölérkeztem a magaslat tetejére, visszanéztem. Odalenn azonban nem láttam semmit. Regina nem mutatkozott.

Számítottam rá, hogy nem fog utánam nézni, mégis bosszantott egy kicsit a dolog. Kellemetlen, ha éreztetik az emberrel, hogy gombház...

Most azonban vigyázat... másról van szó.

A hágó tetején megláttam lépteimet és csak nagyon lassan, óvatosan, vigyázva nyomultam előre, mindenütt az utamba kerülő vadrózsa, csenevész boróka és még csenevészebb sombokrok fedezéke alatt. Ez a lassú előrenyomulás szintén eltartott valami félóráig. Mire egy szélesebb sűrűségű tuskés borókabokor tövéhez lehúzódva megállapodtam, hogy gondosabb vizsgálat alá vegyem az előttem levő ismerős terepet—az esti alkonyat teljesen leszállt. Az én gyakorlott szemeimre volt szükség, hogy a homályban el tudjam valaki igazodni.

[Pg 178]

Jobbkézt tőlem, észak felé, megpillantottam a leégett tanyát, azon innen, alább, az erdőt, legszélén a nyírfámmal, amely alatt Morelli kapitány úr utolérhetetlen tökéleteségű Graben-jei húzódtak tova.

Megerőltettem minden éleslátásomat, hogy tisztán és tévedés nélkül tudjam a szemeim előtt levő perspektívát megkülönböztetni, élő lelket azonban sehohsem vettem észre. Sem embert, sem állatot. Minden némának, kihaltnak, elhagyatottnak látszott. A keleti égen feltűnt az esti csillag, a nyugatin—közel a láthatár pereméhez—az újhoid vékony sarlója fénylett. »Békesség ide alatt az embereknek...« Mert hogy ennél tökéletesebb békességet a legkeresztényebb lélek sem tudott volna elképzelni.

Amint ott kuporogtam a bokor tövében és belenéztem ebbe a mindenféle szerteáradó végtelenül nyugalmas békességbe, megülte szívemet a kedves megenyhülés. Oly áldott jóérzés vett erőt rajtam, mint már régen nem. Könnyűnek, elégedettnek és örvendezőnek éreztem magamat, kicsibe múlt, hogy bele nem kezdtem gyönyörű templomi zsoltárunk eléneklésébe: »te benned bízunk eleitől fogva...«

A felettem tündöklő csillagos égboltnál hol van szebb istenháza?

Egy pillanat múlva azonban vissza kellett zuhannom a földre.

A leégett tanya irányában—de jóval túl rajta—ordítózás lármája szűrődött hozzám a csendességben. Közben heves puskaropogást is hallottam... majd ismét lármát, mintha egész sereg emberi torok egyszerre üvöltött volna...

[Pg 179]

Tudtam, hogy az északi láthatár vonalán túl hirtelen eséssel tágas völgy kezdődik, melyet a mintegy tíz kilométernyi távolságra meghúzódó Jezernica falucska után jezernicai völgynek hallottam emlegetni, bizonyosnak látszott tehát, hogy az ütközet ebből a jezernicai völgyből hömpölyög visszafelé. Minden hidegvéremet összeszedtem, hogy kritikus helyzetemben helyesen tudjam magamat tájékozni. Semmiféle megbízható támaszpontom nem volt. Nem tudhattam, hogy a mieink bukkantak-e föl elsőnek az északi láthatár vonalában, vagy az ellenség? Oroszokat látok-e a távoli homályban, vagy az én tegnapelőtt nagy erővel előrenyomuló hadosztályom valamelyik Bataillonját, talán épen azt, melyhez Morelli kapitány úr százada is tartozik. Ebben az esetben »otthon« volnék...

A jezernicai völgy irányában most vörös fényt láttam felszivárogni az égboltra.

A falu ég, vagy a közelében messzeterjedő sástenger fogott tüzet? Hallottam, hogy ott sok négyzetkilométernyi területen valóságos sástenger van. Nagyobb, mint a régi ecsedi láp vagy a régi Fertő sás-zsombékos, híres útvesztői.

Rövid vártatva az ágyúk tompa dörgését is felfoghattam.

Semmi kétség, a már napok óta tartó széles frontális ütközet visszafelé hullámszik, csak azt nem bírtam eldönteni, hogy kik azok, akiket a távolban magam előtt látok? Légvonalban is nagyobb volt a távolság három-négyezer lépésnyinél, nem tehettem szemrehányást magamnak, hogy látásom ily nagy távolságra az esti homályban nem megbízható.

[Pg 180]

A rövid szünetek után újra megismétlődő ágyúdörgés kizavarta normális állapotából a nyugalmamat. Nem voltam »fölhúzva«, amint germán féltrefával mondani szokás, de éreztem, hogy az izgatottság lassanként meg-megborzongatja rajtam a bőrt...

Ez nem volt félelem, csak egyik megnyilatkozási formája a félelemnek. Az a bizonyos lebíráhatatlan »bétise«, amelynek mindenki alá van vetve. Hazug és gyerekesen hencegő fráter, aki azzal vél férfias tekintélyt szerezni magának, hogy azt akarja elhíttetni: közel se járt ahoz a vidékhez, ahol a félelem terem. Bizony közel jár ahoz a legderekből ember is, mert teljes megsemmisítésére embernek nincs hatalma. Mindezt a változatlanul állandó és sokezer éves igazságot nem azért említem, mintha mentegezni akarnám a tagjaimban zsiromgó nagymérvű izgatottságot, hanem azért, mert talán ez volt oka, hogy az előttem kibontakozó helyzetet még

akkor sem voltam képes helyesen megítélni, amikor az ütközetnek ez a része már-már a tanya felé húzódtott le.

Lovasság is résztvett a harcban. Egész svadrónok tünedeztek elé a homályból és csaptak össze.

Felugrottam a bokor alól, amely alatt eddig kuporogtam.

[Pg 181]

Még pedig olyan gyorsan, mint egy gummilabda. A fülembe érkező kiáltások ugrasztottak fel.

—*Huj, huj!*...

Ezer villám... hisz ez a mieink csataordítása! A mi embereink kapták föl az ós-magyarságnak ezt a hajdanta európaszerte rettegett »pogány«, kiáltását, mely a turk-nomádok ajkán mai napig is ebben az eredeti formájában viharzik föl.

Futottam a tanya felé, ahogy csak bírtam.

Csakugyan a mieink!

Egy mellettem tovaszáguldó huszársvadrón majdnem legázolt, alig tudtam a lovak patái elől idejében félreugrani. Deres szakállú, idősebb kapitány lovagolt a svadrón élén. Olyan volt, mint egy félisten! Fekete arca szinte ontotta a lángot. Harsány ordítása egy félrevert vészharang riasztó kongásához hasonlított. S egy szempillantás mulva eltűnt szem elől dühösen huj-hujozó lovasaival együtt... belerohant »fiaival« az előtte kavarodó ütközetbe. Nehéz ütések, fülsértő kardcsattogás és revolverropogás zűrzavaros káosza ütközött ki a sötétségből, amerre a svadrón eltűnt. A följajduló, fájdalmas hangok, a sebesültek nyögése, a lovakról lebukó halottak zuhanása... mind beleveszett a vad lárzába. Alig észrevehetőbb ez, mint viharban a gyermeksírás.

Minden erőmet összeszedtem, hogy valami kevés nyugalmat megőrizzek. Nem voltam újonc ebben a táncban.

Tájékozódni azonban sehogy sem voltam képes.

Belekeveredtem a legelső embertömegbe...

[Pg 182]

Nem az én századom volt.

Visszamaradtam az elkeseredett erővel megindult szuronyrohamból és tovább szaladtam a következő sorokig.

Ezek sem voltak az én századombeliek. Ismeretlen arcok, pantallós-bakák... valamelyik osztrák regiment emberei. Nagy keveredés lehetett, hogy ezek közibénk kerültek a saját divíziójuktól. Azonban úgy ordítottak és oly dühvel vetették magukat a sötétségből feltűnedező »moszkalik«-ra, mint bármely magyar baka. Fogalmam sem lehetett róla, miféle ezredbeliek lehetnek,—csehek azonban nem voltak, az bizonyos...

Most egy recsegő hang csapódott a füleimbe.

Szinte fölkiáltottam örömemben.

Holla!... hála istennek... ez a Morelli kapitány úr jól ismert recsegő hangja.

Futottam a hang irányába. Hány utamba kerülő embert löktem föl, nem tudom,—jókat taszítottak rajtam is—de, hála istennek, végre mégis csak megtaláltam a testvéreket. Az első ember, akibe belebotlottam, a bivalynyakú Varga őrmester volt. Ő állt embereivel a tűzben levő század jobbszélső szárnyán és úgy bömbölt nekikeseredett haragjában, mint egy valóságos bivaly.

Tüzelés közben rám meresztette a szemét és visszaszólt a vállán keresztül.

—Maga az, főerdőtanácsos úr? Hozta az ördög... arra most több szükség van... Hajrá, gyerekek! Ne kíméld azt a kutya patrónt, virágszál—feuer! bumm bele a hasa közepibe!... Hogy a fene egye meg ezt a piszok világot, virágszálak... szentugyse, letöröm a derekatokat, ha ezek a gazos malacok itt át tudnak törni!...

[Pg 183]

Beugrottam a sorba és magam is megeresztettem a tüzet.

Őrmester úr Varga szokásos boszorkányos gyorsaságával lőtte ki már-már átmelegedett fegyveréből egyik magazint a másik után. Egy sápadt képű fiúnak más kötelessége sem volt, mint ellátni a fegyver e nagy művészet kellő számú töltenymagazinnal. Eközben most is ráért diskurálni ez a mindenképpen eredeti óriás, akit mindjárt az első órában megszerettem volt ritka becsületes jó szíve miatt.

—Nagyon sokan vannak, hogy az istennyila csiklandozza meg a talpukat... ez a baj. Különben már megettük volna őket.

—Majd elfogynak.

—El hát, de mikor? Túl jártunk már Jezernicán is, amikor özönleni kezdtek. Valóságosan özönleni, mint a sáskahad vagy a megáradt víz... Muszájt engedni ennek a gyalázatos özönlésnek, különben elsöpörtek volna a tömegükkel. Így húzódtunk lépésről-lépésre tegnap dél óta. Nem volt egy-két órai szünetnél több... most pedig már esti nyolc óra is elmúlt... harmincharmadik órája, hogy birkózunk velük. Lónak is sok, fene egye, nem embernek. De azért itt mégis meg muszáj őket állítani, különben az egész divíziót agyonüti a mennydörgős mennykő. Ha erre a hágóra föl tudják

—Igyekezünk...

—Ügyekszünk is!—ordította az óriás, hogy túlharsogja a pokoli lármát—mindenáron vissza kell őket szorítani a túlsó völgybe. Azt a jámbor kis falut ott lenn fölgújtották, pedig az övék... és semmi szükség se volt rá. Mink nem bántottuk, amikor tegnapelőtt benne lógeroztunk. Ezek a marhák mindent fölégetnek, ha kell, ha nem, holott pedig az ő káruk, nem a mienk. Lódd fiam, Veszélka, apja rézangyalát a fejinek!

Ez a biztatás egy hórihorgas tót fiúnak szólt, aki közvetlen közelében hasalva iparkodott kivágni magából a még megmaradt rezet. Egy facsaró víz ez is, mint a többi. Csak úgy dőlt homlokáról a forró verejték s szája ennek is nyitva... tudtam, hogy a világ aranyáért nem tudott volna köpni. Szomjúságtól kiszikkadt szájában egy darab megdagadt kék szilva—ez ilyenkor az ember nyelve. Nyál pedig annyi sem találtatódik, amennyivel egy plajbász hegyét meg lehetne nedvesíteni.

Néhány perc múlva az én tarkómon is csurgott lefelé a veríték. Én mégis annyival könnyebben voltam, mert semmiféle Rüstung nem nehezedett vállaimra. Amim volt, az mind a »Pokoltorok«-ban maradt.

Nagyokat kiáltottam az őrmester úr Varga füleibe.

—Kik hiányoznak, őrmester úr?

Tudni szerettem volna, hogy miféle veszteség érte távollétem ideje alatt a kompániámat.

—Már mint kik nem fognak hazamenni?

[Pg 185]

—Már mint kik?

—Egy óra előtt még mind megvoltunk,—harsogta munka közben az óriás—merthogy alighanem nagyon szeret minket az atyaisten ő szent felsége... bumm! vakapád... ezt a nyavalyást elhibáztam... Csak a finom Schultz hadnagy úr került hátra az este... Schnellfeuer, emberek.

—Megsebesült?

—Nem a! Katarinája lett.

—Mi az, kérem?

—Vérhas.

—Hajaj...

—Alighanem attól a rongyos dinnyétül kapta, amit nagy gusztussal elfogyasztott, bort azonban nem ivott utána, hanem vizet... jó sokat. Ne igyék sok vizet, főerdőtanácsos úr, de még keveset se, békának való elementom a', nem becsületes magyar gyomorba való. A hadnagy úr baja különben nem a veszedelmesebb fajtából való, azért csak »katarina« és nem disenteria. Hajrá, gyerekek! Vorwerths vagy hús lépéssel... Jól megy! Inog a bűdös moszkáli! Auf...

Felugrott és előre rohant. Mi többiek utána. Ordítottunk, mint a megveszekedett vadak.

Az előttünk mozgó orosz front csakugyan megingott, nem bírta a szuronyrohamot... meghátrált, majd felbomlott és futva menekült visszafelé... Ennél rettenetesebb kavarodást még elképzelni sem tudtam. Köztünk is vége volt minden rendnek. Mindenki a saját vad hevületei szerint igazodott. Nemcsak a mi szélső századunk, de az egész ezred végig az egész vonalon, egy nekiszilajodott hullámcsapás roppant erejével rontott az orosz frontra és a szó szoros értelmében szétszórta a szuronyai elé kerülő tömegeket.

[Pg 186]

Átvettük őket a hágón le a másik völgybe. Irtózatós lárma viharzott a levegőben. Senki sem hallotta a másik szavát.

Egy pillanatra felbukkant előttem Morelli kapitány úr is. Kivont karddal, sapka nélkül lihegett a sorok között. Látszott, hogy holtfáradt, s már végső ereje megfeszítésével próbálja nyugalomra inteni a nekivadult embereket.

—Ruhig, fiacskáim, ruhig! Csak nyugalom... nem elhamarkodni...

Senki sem hallgatott rá. Én is csak azért értettem meg, mert ebben a pillanatban véletlenül épen közvetlenül melléje sodort az ádáz szuronyroham. Vágtattunk, mint a bolondok. Huj, huj... huj!

—Huj, huj! a ponciuspilátusát a hasának... rontsátok ki! Annál hamarabb megyünk haza!

Ez Varga őrmester úr. Nem láthattam a szörnyű kavarodásban, bömbölő hangja azonban még ezt a fülsiketítő lármát is túlördította. Különben is ő szokta mindig a hazamenetellel biztatni embereit.

Ebben a percben egy vállas alak ütődött belém oly vehemenciával, hogy csepp híján majdnem felborított. Azonnal ráismertem, Nagy főhadnagy úr volt, a század másik herkulési termetű óriása. Termetre valamivel magasabb, mint őrmester úr Varga, de nem olyan izmosan vállas.

—Halt! Maga az, főerdőtanácsos úr?

[Pg 187]

—Én vagyok, főhadnagy úr!

—Megkerült?

—Jelentem alássan, meg! Berukkoltam...

—Helyes! Fogja meg a karomat...

Most vettem észre, hogy ingadozik. Azonnal megragadtam a karját és lesegítettem a földre. Visszamaradtunk. Leguggoltam melléje és megkérdeztem, hogy mit parancsol.

—Megsebesült, főhadnagy úr?

—Azt hiszem... belémhibáztak...

—Hol fáj?

—Itt lesz valahol a balvállam alatt...

Föltéptem a blúzt és lehúztam róla oly óvatosan, amennyire izgatottságomban csak képes voltam. A roham láza még bennem volt, egész testem reszketett. Csak akkor hültem le, amikor megpillantottam ingén a vért. Ez mintha a hideg víz kijózanító erejével hatott volna összes érzékeimre, egyszerre nyugodt lettem. Biztos kézzel hasítottam föl mellén a véres inget és megállapítottam, hogy a lövés közvetlenül a bal váll alatt a nagy mellizmot ütötte át. Hirtelen gyöngeségét nem a seb, hanem inkább a nagy vérvesztés idézte elő. Nem vette mindjárt észre, hogy vérzik. Gyakori eset.

Víz hiányában nem tudtam kimosni a sebet, tehát csak jó erősen lekötöttem és megállítottam a vérzést. A főhadnagy sápadt volt, egyébként azonban tökéletesen nyugodt, sőt majdnem jókedvű, mint mindig, ha valami kellemetlenség érte. Különös természet, de jó természet.

—Fáj, főhadnagy úr?

[Pg 188]

—Dehogy! Nagyon jól esik... Dugjon most a szájamba egy égő cigarettát, aztán itt hagyhat. Ha véletlenül útjába kerülnek azok a derék »pislicárok«, mondja meg nekik, hogy szívesen látom őket. Hozzanak egy tragacsot és szedjenek föl.

—Itt maradok, főhadnagy úr.

—Köszönöm! Önt természetesen szívesebben látom magam mellett, mint azokat a derék embereket. Igaz! Ebben a gyalázatos sötétségben meg sem tudná találni őket... várjunk reggelig. Akkor elvisznek, ön pedig tovább hajszolhatja a moszkálikat. Sajnálom, hogy néhány napra ki kell maradnom a vadászatból.

Kitapogattam magam mellett egy elhagyott hátizsákot. Megfogtam és párnát gyúrtam belőle a főhadnagy feje alá. Azonnal elaludt. Az égő cigaretta még füstölgött a szájában, de már aludt. Rettenetes kimerült lehetett ez a hatalmas férfitest, hogy így egyszerre »összedőlt«,—amint Morelli kapitány úr mondani szokta.

Letelepedtem oldala mellé, azután óvatosan kivettem összeszorított halavány ajkai közül az égő cigarettát és hogy kárba ne vesszen a drága hadikincs, tovább szívtam.

Egyedül maradtunk.

Az ütközet keresztülhőmpölygött a hágón és mindegyre távolodott. A szörnyű ordítózás percről-percre tompábban és tompábban érkezett füleimhez. Nemsokára már a mezőn elhullott sebesültek nyöszörgését is meghallottam.

HETEDIK FEJEZET

[Pg 189]

A sebesült Nagy főhadnagyot Heiszer bácsi gondjaira bízom.—Egyedül maradok az elcsendesedett csatatéren és megint szomszág kínoz.—Fölkeresem az erdei forrást és vizet szállítok a Pokoltorokba az ottmaradt Reginának is.—A szegény kis Regina megkínóztatása és megmentése.—Egy sajnálatos tévedés, melynek két becsületos orosz esik áldozatul.

Nem egészen egy negyedóra múlva az ágyúdörgés az egész sok kilométeres vonalon végkép elhallgatott... már csak a gépfegyverek utálatos kattogása érkezett füleimhez. Az ütegek alighanem állást változtattak és most mindenütt felrohanóban vannak az imént visszahódított dombhátak magaslataira. Emiatt beszüntették a tüzet... isten segítse őket... és adjon csendes nyugalmat mindenkinek, aki innen már nem fog hazamenni...

Az újhold vékony sarlója ezalatt eltűnt a nyugati ég pereme alatt, az esti félhomály azonban nem növekedett meg, olyan világos este volt, mintha telehold úszott volna az égen.

Újabb negyedóra múlva végre megérkeztek derék szanitéceink is. Mögöttük egész sereg mindenféle szekér, taliga és vöröskeresztes kocsi iparkodott előre a félhomályban. A derék szanitécek kiabáltak, a kocsisok kiabáltak és suhogtatták az ostort, mindenki kiabált, ha kellett, ha nem. Enélkül nem megy.

[Pg 190]

Tehát én is kiabáltam:

—Hollá! ide!...

A hozzám legközelebbre eső »pislicárok«—amint Nagy főhadnagy úr nevezte az imént, egyébként mondom, felette derék és igen lelkiismeretes, igen becsületes munkát végző szanitéceinket—egy vékony vízmosás szélén iparkodtak fölfelé vászonponyvás szekereikkel és bizony már szemmelláthatóan kimerült lovaikkal.

—Hollá!... integettem nekik a sipkámmal is.

A vezető káplár észrevette az integetést és azonnal felém dirigálta a vöröskeresztes alkalmatosságot.

—Haaalt!... Van itt valaki?

Nini, hisz ez régi ismerősöm, a kövér Heiszer »bácsi«, a polgári életben emberséges esztergályosmester, jelenleg szanitéc-káplár. Testessége miatt dukál ki neki a bácsi titulus, amelyre harmincnégy éve különben nem szolgálna rá.

—Maga az, Heiszer úr?

—Én vagyok, én bizony, igen tisztelt erdész úr, jó estét kívánok! Szép helyen találkozunk, könyörgöm... csak nem sebesült meg?

—Én nem, hanem itt a főhadnagynom—lövést kapott a válla alá. Bekötöztem és most alszik. Legyen szíves, Heiszer úr, emeltesse valahogy úgy a kocsijába, hogy ne ébredjen föl... ha lehet. Tökéletesen ki van állva, pedig erős ember.

[Pg 191]

—Hja, könyörgöm, én is erős ember vagyok, mégis ki vagyok állva, mint egy elhajszott ló. Azonban megpróbáljuk.

Intett az embereknek és maga is segített akként kocsira helyezni a főhadnagyt, hogy ne ébredjen föl. A művelet sikerült. A sebesült nem ébredt föl. Rajta kívül még csak három sebesült volt a kocsiban, két huszár és egy Fahrkanonir. Nagy főhadnagy urat tehát elég kényelmesen szállásoltam el, nyilván meg lesz hathatós protekciómmal elégedve, ha ugyan ebben az életben valaha még találkozunk. Ez az ádáz hadivihar úgy szerteszét szórja egymás mellől az embereket, mint a szélvész a faleveleket. Igaz, hogy némelykor össze is tereli, mint ahogy például most engem is ennek a jóra való Heiszer bácsinak közelébe terelt.

—Igy-e! Alszik,—bólintott fejével a mester—mire fölébred, a doktorok kezében lesz.

—Ügyeljen rá, Heiszer úr.

—Ügyelek én, könyörgöm, mindenkire... de szeretném, ha már senkire se kellene ügyelnem. Szeretném, ha ellátogathatnék kegyedhez fáért, mint a háború előtt. Azaz, felette szeretném, ha már vége volna ennek a vérontásnak, amelyhez semmiképen sem tudok hozzászokni.

Megkínált egy cigarettával. Köszönettel elfogadtam, mert ez idő szerint egy szálnak sem voltam birtokában, minden holmim a »Pokoltorok«-ban maradt.

[Pg 192]

—Nem is lehet ehhez hozzászokni—válaszoltam a mester fanyar megjegyzésére.

—Dehogy is nem lehet, könyörgöm!—mondotta élénken—akárhány olyan embert szedtem már föl erre az én szomorú kocsimra, aki dühös volt emiatt és alig akart engedelmeskedni. Erőnekerejével vissza akart maradni, merthogy már »beleszokott...« a spitáltól pedig semmi jót nem várt. Persze, hogy az igazság itt is a has körül találtatódik, ezeknek a verekedni szerető parasztfiúknak semmiképen nem ízlik a mi sovány betegosztunk, ez a főoka, hogy nem szívesen hagyja magát beraktározatni ebbe az én keresztes bárkámba. Persze, nem kérdezzük. Allómars, be veled, öcskös! Merthogy a Vorschrift, az szentírás. Van-e még, könyörgöm, abból a tavalyi igazán prima jávorfából, amelyből szeptemberben azt a két métert vettem?

Lám, mire gondol még ilyen helyen és helyzetben is egy szorgalmas esztergályosmester! Erre sem képes sorkatona, csak rezervista, akin csak a külső katona, a lényeg változatlanul civil és az is marad az idők és háborúk végeiglen...

Kicsit meghökkentett a kérdés, de magam is rezervista lévén, ez a hirtelen meghökkenés fél másodpercig sem tartott. Sőt el is mosolyodtam a dolgon, annyira vad íze volt az elcsendesedett csatatér kellős közepén... itt, a sebesült emberek káromkodása és nyögései között.

[Pg 193]

—Lesz jávorfa, Heiszer úr, amennyire csak szüksége lesz,—válaszoltam neki—adok magának annyi és olyan fát, amilyent csak kíván, tessék azonban előbb ezt a háborút befejezni, hogy hazamehessünk.

Heiszer bácsi megtörölte izzadó homlokát és szintén elmosolyodott.

—Ezt követeli Varga Feri őrmester barátom is. Neki is megígértem. Erdész úrnak is megígérem. Mindenkinek megígérem nagyon szívesen, mert magam is szívemből óhajtom. Erdész úrnak

különben okvetlen haza kell kerülnie, különben kitől venném meg a szükséges fát?

Nevetett. Kővér homlokán elsimultak a ráncok. Szemmelláthatólag örült, hogy egy-két percre a tréfa virágos rétéjére tévedhetett. Bizony, ritkán tévedünk mostanában erre a kedves virágos rétre...

Miután ismételten megígérte, hogy a legnagyobb gonddal fogja főhadnagyomat az orvosoknak átszolgáltatni, kezet szorítottunk és elbúcsúztunk a »vizontlátásra«.

A vöröskeresztes kocsi tovább döcögött.

Ismét egyedül maradtam.

És ismét hallottam a mezőn elmaradt sebesültek jajgatását és segélykiáltásait...

A szanitécek mindenütt munkában voltak. Egyszerre ugyanegy időben azonban nem lehettek. A sebektől kiszivárgó vér persze nem vár, hanem tovább szivárog... és vele szivárog az élet...

Heves szomjúságot éreztem.

[Pg 194]

Heiszernek csak rumja és más efféle frissítője volt kéznél, víz egy csöpp se. A legényeknek sem volt.

Néhány elvesztett kulacsot fölfedeztem a fűben, csakhogy ezek mind üresek voltak. A negyediket vagy ötödiket földhöz vágtam s csepp híján majdnem rátapostam... Szégyelni való okatlan dühösködés, de így volt. És másokkal is így van.

A szájam oly száraz volt már, hogy megdagadt nyelvem majdnem szájpadrólomhoz ragadt.

Mindenáron vízhez kell jutnom.

Néhány szanitécet még megkérdeztem, aki utamba került, hogy adhatnának-e egy kis vizet, a válasz azonban egyforma volt, vizet csak a leghátulso kolonne hoz, ott van elég, náluk csak rum, feketekávé, cognac és bor található. Ezekből, ha kell, szívesen adnak. Köszönöm! Még a gondolatára is keserves émelygést éreztem...

Több embert nem kérdeztem meg, hanem elkezdtem futni a leégett tanya felé. Futni valósággal, ahogy csak hibás ballábamtól kitelt. Puskámat markomba szorítva, ügettem keresztül a tanya helyén felhalmozódó kormon és nyargaltam tovább az erdő felé, egyenesen régi őrhelyem, a nyírfám irányában, toronyiránt, semmit ki nem kerülve és mindenféle gizgazon, tüskén és fűbuckákon keresztülglácsolva ebben a szorongó rohanásban a vízért.

Aki ezt a gyötrelmet sohasem érezte, annak hiába próbálnám megmagyarázni, hogy mi az.

Forróság és nagy hideg borzong keresztül az ember testén, jóformán ugyanegy időben, mint a legmagasabb sebláz válságos perceiben. A halántékokon megfeszülnek az erek s a vér dübörögve zuhog az agy felé, mint valami megvadult áradat, ha sikerül áttörnie a gátat... Utána heves fejfájás szokott bekövetkezni s végül teljes eszméletlenség veri le lábairól a szegény katonát.

[Pg 195]

Ettől a nehéz pillanattól még messze voltam, de már annyi is bőven elég volt, amennyivel viaskodnom kellett.

A tanyától az erdő széléig lemérhető körülbelül ezer lépésnyi távolságot nem hiszem, hogy nyolc percnél hosszabb idő alatt hagytam volna a hátam mögött, pedig egy kicsit még mindig sántikálnom kellett. Bár a bakancsomat egy csöppet sem éreztem. Jó útra tért, becsületes és barátságos bakancs lett a régebbi komiszból, mely annyit kínozt a szerencsétlen ballábam. Azt sem tudtam, hogy voltaképen még mindig rajta van az a förtelmes folt. Vágtattam előre, nem akadályozott a szaladásban és nem botlasztott bele az utamba kerülő száraz fűcsomókba.

Még egy ugrás és átkerültem a másik oldalra, közvetlenül saját külön régi nyírfám alá, a régi Standra.

Magam is elcsodálkoztam rajta, hogy ily könnyen át tudtam vetni magamat Morelli kapitány úr nagyszerű Grabenjén, anélkül hogy az utolérhetetlen tökéletességű Kunst-Werkbe belepottyantam volna.

Innét még vagy huszonöt-harminc lépés a forrás.

[Pg 196]

Hajrá!

Bele a sűrűségbe, szinte fejjel, mint a bivaly, ha vérbeborult szemmel vakon támad...

Ma sem értem, hogy az arcomba csapó bokorágak ki nem verték a szememet.

Végre! A víz!

Egy ugrással a forrás szélén termettem és a következő szempillantásban már hasra vágódva nyeltem a hűvös forrásvizet, akkora mohósággal, amilyenről normális viszonyok között élő embernek fogalma sincs! Akkor is éreztem, most is mondom és holtom napjáig is fogom mondani, hogy ennél nagyobb boldogság nincs a világon! Az éhség is keserves. Jóllakni kemény éhezés után bizonyára szintén nagy gyönyörűség, a szomjúság azonban gyilkosabb és markosabb ellenség, hamarabb leteperi és könnyebben megfojtja az embert, mint az éhség. Legyőzése tehát nagyobb boldogság és sokkal tisztább gyönyör! Az ember, amíg habzsolja és valósággal eszi a vizet, azzal a boldog érzéssel dúskál ebben a nagyszerű gyönyörűségben, hogy éppen ebben a

pillanatban született meg másodszor és ez a sok lenyelt édesség voltaképpen nem is víz, hanem maga a legfelségesebb élet!

Végtelen nyugalom és megelégedés töltötte el egész lényemet.

Igy érezheti magát egy megelégedett király.

Felülni sem igen akaródzott. Úgy maradtam ott a forrás mellett, ahogy az imént melléje vettem magamat.

Meddig heverhettem ott egy helyben, nem tudom. Lustának és tökéletesen boldognak éreztem magam, nem siettem semmivel és csak lassanként biztattam rá a koponyámat, hogy ne terheltessék most már egy kicsit gondolkozni is. Dicséretemre legyen mondva, akire legelőször gondolni kezdtem, az a szegény kis Regina volt. Megígértem, hogy néhány óra múlva visszatérek hozzá a »Pokoltorok«-ba és vizet is viszek. Hátha már szorongva és szomjasan várja ezt a megígért vizet... én pedig itt heverek a hasamon e mellett a pompás víz mellett és nem viszek neki belőle egy csöppnyit sem. Járja ez? Bizony nem járja... sőt határozottan csúnya hálátlanság, amit szégyelni kell.

[Pg 197]

Munkára! Becsületes katona megtartja szavát.

Leoldottam hátamról a rászíjazott vászon »Eimer«-t, megtöltöttem vízzel, s az egész készséget ráakasztottam a Manlicheremre. Ezt meg a vállamra emeltem, mint egy botot. A vízzel megtöltött vászonedény akként lógott rajta, mint valami batyu a handlé vállán. Csakhogy jobban kellett rá vigyáznom, mint a handlének a batyujára, különben nyakamba ömlik a drága kincs és a kis vörös szomjan marad.

Elindultam.

Nyugodtan és megenyhülve,—mondom—mint egy megelégedett király.

Nem siethettem volna persze akkor sem, ha akartam volna. Kiloccsant volna a víz és akkor mit iszik a Regina gyermek?

Elhaladóban pár percre megállapodtam régi Standomnál a nyírfa alatt és szétnéztem, mi változást csináltak itt a muszkálik, akik rövid időre elfoglalva tartották árkaikat? Feltűnőbb változást azonban sehol sem vettem észre. Sem a kihányt földet nem kapálták vissza,—amint ezt rendszeren meg szokták cselekedni—sem új árkokat nem ástak. Még a konzerves láda összetört roncsait is ott hagyták az árok alján, ahová berúgtam, amikor menekülni kellett. Tehát nem akartak itt gyökeret verni.

[Pg 198]

Otthon éreztem magamat ezen a helyen, szinte jól esett, hogy ismét látom és mindent úgy találok, mint ahogy elhagytam.

Viszontlátásra, régi Standom! Vizet viszek vöröshajú kamerádomnak, de azután visszajövök és ismét elfoglallak, mert itt van víz, odalenn abban a templomszerű torokban pedig nincs, csak bűdös, nem iható. Víz nélkül nem lehetvén élni, egészen bizonyos, hogy visszajövök. Sőt voltaképpen kötelességem is visszafoglalni régi őrhelyemet, mert nem vagyok fölváltva, Morelli kapitány úr pedig világosan megparancsolta, hogy amíg be nem von, vagy másképpen nem intézkedik, nem szabad elhagynom a posztot, ahová kirendeltek. Igaz, hogy egyszer már elhagytam, de ez menekülés volt a túlerő elől és az okosság tanácsolta, különben elpusztítottak volna. A túlerő kilendített helyemről, mint az ingát, a hatás azonban elmúlván, visszalendülök előbbi helyzetembe.

Gyerünk!

Az erdő szélén egy pillanatra megint megállottam. A láthatár peremén északi irányban hatalmas vörös fény úszott az égen. A felgyújtott jezernica falu égett ott lenn a jezernicai völgyben, ahová a mieink ismét visszaszorították az oroszokat. Ki tudja, ezóta hol viharzik már ez a rettenetesen makacs ütközet... lehet, hogy őrmester úr Varga azóta már az égő falun túl került a regimenttel másodszor is, vagy talán harmadszor...

[Pg 199]

Nem értem ezeket a muszkálikat.

Miért pusztítják el azt is, ami az övék?

Mire való volt például ezt a Jezernica nevű szerencsétlen falut is felgyújtani? A mieink nem bántották, ők meg lángba borítják, holott—mondom,—az övék. Csak nem hiszik, hogy rá vagyunk szorulva ezekre a nyomorult falucskákra? Mit nyujthat élelem vagy más hadiszükség dolgában ezernyi-ezer embernek egy ilyen néhány száz lelket számláló orosz falu? Jóformán semmit. Mégis elpusztítják. Az ördög érti, hogy hol tartják a józan eszüket. Ekkora marhaságot nálunk a legutolsó bundás baka sem követne el, mert kiégne szégyenletiben a szeme. Ők elkövetik és nemcsak itt, hanem mindenütt elkövetik. Nem hiszem, hogy Johannes Husz ezt az érthetetlen oktalanságot is »sancta simplicitas«-nak nevezte volna.

Nekivágtam a rétségnek, mely innen az erdőszéltől a »Pokoltorok« völgye felé terjedt.

Este kilenc óra lehetett.

Bandukolásom közben éreztem, hogy gyenge szél indul, a szélre pedig ezen a veszedelmes helyen ugyancsak vigyázni kell.

[Pg 200]

Nem is haladtam ettől kezdve a völgy irányában, hanem fenn maradtam a tetőn és annak mentén iparkodtam tovább a torok felé, amelynek aljában vöröshajú kamerádomat és a holmimat hagytam.

Az északi égbolton úszó nagy tűzfény világított.

Botorkálás nélkül haladhattam, ami arra volt jó, hogy aránylag csak igen kevés víz loccsant ki a víztartóból, amit puskám csövére akasztva szállítottam.

Féltíz óra tájban végre lekanyarodhattam arra a keskeny ösvényre, mely a torok aljába vezetett.

Leértem minden baj nélkül a vízzel.

Odalenn persze már nem világított az égő falu fénye, szoktatni kellett szemeimet a homályhoz, hogy a körülöttem levő dolgokat meg tudjam különböztetni. Letettem a vizet a kőpadra és körülnéztem: hol van a kis kamerád? Itt a víz.

—Itt vagyok a vízzel, Regina!

Semmi válasz.

—Megjöttem a vízzel!

Csend. Nem mozdul semmi. Csak a föld mélyéből előtörő patak egyforma csobogása hallatszott, amint a köveken lerohanva, megkezdte futását a halott falu felé.

Hol van az a leány?

Vizsgálódtam, de nem tudtam fölfedezni. Talán lefeküdt és alszik? Beljebb mentem a torok belseje felé, hogy megkeressem. [Pg 201]

—Hollá, itt vagyok a vízzel! Merre vagy?

Ezt az ordítást—mert inkább az volt—meg lehet hallani, még a patak lármáján keresztül is. De nem hallotta... Semmi választ sem kaptam.

Furcsa... A dolog nyugtalanítani kezdett.

Előrehajolva tapogatózni indultam a torok belseje felé, s csakhamar ráakadtam a holmimra. Ott volt minden, amit a leányra bíztam, pokrócom, köpenyem, borjóm, zsákom... minden ingóbingóm, úgy, ahogy otthagytam. Regina azonban sehol sem volt. Kikutattam az egész tágas sziklatorkot, de semmi nyoma. Meggyújtottam kézi tábori lámpámat is és azzal indultam keresésére, abban a hiszemben, hogy itt van valahol, de truccol és azért sem válaszol hívásomra... merthogy félig-meddig voltaképpen haraggal váltunk el egymástól... azonban hiába világítottam be a sziklamélyedésekbe: nem volt egyikben sem.

Tehát nincs itt, ez már bizonyos. De ha nincs itt, miért nincs? És ha eltávozott, hová mehetett?

Nyugtalan sejtelveim támadtak és rosszul kezdtem magamat érezni... Nem éreztem magam hibásnak, mégis valami szemrehányásféle bántott. Talán nem kellett volna itthagyni... Igaz, megígértem, hogy visszajövök, aminthogy íme, vissza is jöttem, de talán mégis helyesebb lett volna, ha engedek kívánságának és vele együtt indulok útnak. Ez ellen szintén mozgásba tudtam hozni egy sereg okos érvet, benső érzésem mindazonáltal mégis az maradt, hogy nem kellett volna szegényt egyedül hagyni. Ez hiba volt... nagyon sajnáltam. Segíteni azonban már nem lehetett a dolgon. [Pg 202]

—Regina!

Harsány kiáltásom szikláról-sziklára vágódva, visszhangzott bele a levegőbe, sajnos, ezúttal is eredmény nélkül.

A leány nem lehetett a torok közelében, különben okvetlenül meghallotta volna. Ha neheztelt is rám, ordításaimat bizonyára nem hagyta volna ily sokáig válasz nélkül. Ennélfogva véglegesen el kellett döntenem, hogy nincs itt, sőt még a környéken sincs.

Nem tudtam, mihez fogjak.

Keressem? De hol keressem? Pedig meg kell keresni és okvetlen meg kell találni, ez az egy bizonyos. Sohasem tudnék belenyugodni, hogy ez a szegény is elsodródott, mint a falevél a viharban, anélkül, hogy bár foglalmam lehetne róla, merre? Az ördög vigyen el mindent okoskodást, miért is nem egyeztem bele, hogy velem jöjjön?

Várjak reggelig?

De hátha reggelig sem kerül vissza? És hátha valami baj érte? Most, ha ráakadok, még talán segíteni lehet rajta, reggelig azonban még hosszú az idő... és hátha akkor már késő? Nem maradhatok itt ölbe tett kezekkel és nem fogok várni, hanem elindulok és keresni fogom. Ez a legkevesebb, amit önfeláldozásáért tőlem—vagy bármely más becsületes embertől—megérdemel. [Pg 203]

Nyomban kiöntöttem a magammal hozott vizet, becsaptam a vedret is a többi holmim közé és teljesen, marsadjusztálva, minden holmimmal együtt elhagytam a »Pokoltorok« sziklabarlangját, ugyanazon az úton, amelyen idejöttem.

Alig értem ki azonban a szabadba, amikor úgy tetszett, mintha valahonnan elfojtott... vergődő...

távoli kiáltást hallottam volna...

Mi ez?

Hirtelenében nem tudtam tájékozódni, hogy a riasztó hang merről ütötte meg a fületem.

Megálltam és feszült figyelemmel hallgatóztam.

Itt van... most ismét!

Ugyanaz a vergődő, kínosan kiszakadt hang... mintha fulladozó ember melléből tört volna ki...

De honnan, honnan?

—Jaj!...

Villám és halál! Bizonyos, hogy valaki segítségre szorul itt a közelben és én nem tudom, hogy hol. Merre rohanjak, hogy segítek rajta? Roppant izgatottság száguldozott végig tagjaimon. A bizonytalanságot nehezen viselem el. Ez az egyetlen állapot, ami fel tudja borítani nyugalmamat.

Most megint...

Végre! Mintha elfogtam volna a hangirányt...

Markomba ragadtam a Mannlichert és futva vágattam annak az oldalfalak nélkül egymagában álló pajtának, mely mintegy száz-százötven lépésnyire lehetett a sziklatoroktól, s amelyről Regina azt mesélte, hogy a nehéz gőzök áramlása annak a közeléből indul a falu felé.

[Pg 204]

Valami húsz-huszonöt lépésnyire a pajtától két egymásután eldördülő lövés hirtelen megállított. A fejem fölött tovasuhanó éles fütty nem hagyott kétségben aziránt, hogy mind a két lövés nekem volt szánva...

Azonnal letérdeltem.

Ebben a pillanatban még fogalmam sem volt róla, hogy mi történik. Az ösztön dolgozott bennem, nem az értelem.

Két embert pillantottam meg a pajta mellett. Az esti homály erősebb volt, semhogy ki tudtam volna venni, kik lehetnek? Mivel azonban bizonyos volt, hogy észrevettek és az is kétségtelennek látszott, hogy ha a szerencse jobban kedvez nekik, akkor már átlőtt koponyával hevernék a magas fűben... nyomban célba vettem a két embert és jóformán ugyanabban a szempillantásban lőttem ki a fegyveremben levő magazin két patrónját.

Az egyik előre zuhant és kiterpesztett karokkal arcára esve, nem mozdult tovább... a másik megfordult maga körül, azután leült a földre, mindkét kezét szájához szorította s néhány hörgő hang után úgy maradt ott ülve, mellére esett fejjel, mintha csak aludt volna.

Tudtam, hogy megöltem őket. Én sohase hibázok. Az első homloklövést kapott és szörnyethalt abban a pillanatban, a másikkal tüdejét fúrta keresztül a golyó és átüthette a szív alsó pitvarát is. Ez még élt néhány pillanatig, míg a rohamos vérömlés meg nem fullasztotta. Vadászember ezeket a biztos tüneteket mind ismeri az elejtett állatokon. Az ember pedig éppen úgy hal meg, mint az állat...

[Pg 205]

Fölugrottam és odasiettem, hogy lássam, mi történt voltaképpen? Kik ezek?

És most kis híján szinte elkiáltottam magamat. Az esti homályban csak közvetlen közelbe érve vettem észre, hogy még egy harmadik emberi teremtmény is van itt... és ez a harmadik lélek a szegény kis Regina volt. De milyen helyzetben és milyen állapotban!

Anyaszült meztelenül oda volt kötözve a pajta egyik oszlopához. Borzas vörös haja arcába lógott, szemei lehúnyva, arca halálsápadt, szájában valami rongydarab... sovány kis hasán harántfutó körömnnyomok... Borzasztó! A legkegyetlenebb szívű ember is megsajnálta volna. Miféle ronda gazemberek voltak azok, akik ezzel a vézna és gyöngye teremtéssel így tudtak bánni!

—Regina! Bátorság, szegény gyermekem... én vagyok!

Kinyitotta a szemét, ráammeredt és nyöszörgött... De fölismert. Tehát, hála istennek, öntudatnál volt.

Egy pillanat alatt megszabadítottam kötelékeitől, leültettem az oszlop alá a fűbe, megsimogattam a fejét és pár csepp rumot akartam önteni a szájába. De azt remegő kézzel elhárította.

—Nem kell... rebegte alig érthetően.

Nem kérdeztem semmit egy jó darabig, vártam, míg valamennyire magához tér és annyira lecsendesedik, hogy magától is beszélni kezd.

[Pg 206]

Ehelyett közelebből szemügyre vettem a két mozdulatlan embert és itt megint csak kezdtem sehogysém érteni a dolgot... Orosz közkatonák voltak a 156-ik gyalogezredből. Rendes sorhadbeli, tiszta szláv típusú orosz közlegények. Jóindulatú, szelíd vonásaikat alig torzította el a halál. Egészen fiatal emberek. Komplet táborig Marsadjusztírungban mind a kettő. Minden vadonat új, tiszta, szinte érintetlen. Tehát egészen friss katonák.

Érthetetlen!

Látnivaló volt, hogy még egyáltalában nem voltak frontális tűzben, különben nem lettek volna ilyen »újak«. De akkor hogyan kerültek ide és hogyan hagyhatták el ezredüket? Megszöktek azon »új« állapotban, ahogy a vasút elhozta őket, vagy patrouille-szolgálatra rendeltettek ki és ekként tévedtek ide? Nem, ez sem lehet! Ilyen egészen tapasztalatlan, új embereket nem szokás hasonló nehéz szolgálatra kiküldeni.

Teljességgel nem értettem a dolgot! S amit legkevésbé értettem, az a gonoszságuk volt. Ha kirgiz, cserkesz, doni kozák, vagy valamelyik kaukázusi ezred emberei lettek volna, nem ütköztem volna meg, mert ezeket a hadjárat eleje óta durva és komisz kapcabetyároknak tanultuk megismerni s akként is bántunk el velük, ha körmeink közé kerültek, a telivér ú. n. nagyoroszt azonban mindig, megkülönböztettük a többitől. Ezek a jámbor, vallásos, jóindulatú szlávok nem igen szolgáltatnak rá okot, hogy gyűlöljék őket... meg is szöktek ezredeiktől ott, ahol csak tehették. Hogy lehet az, hogy ez a két nagyorosz közkatona ennyire csúffá tudta tenni a mibennünk óróluk kialakult jó véleményét?

[Pg 207]

Megfoghatatlan! Bár hiszen elhiszem azt is, hogy a legjámborabb ember is hamar befordul abba a pocsolóba, amelyben állati érzékei szívesen megfürödnek...

Szemlélődésemet a Regina gyenge hangja szakította félbe.

—Kum... gyere ide és segíts. Nem tudok felállani...

Othagytam a két hullát és hozzásiettem. Ez alatt a néhány percnyi idő alatt, míg magára hagytam, hogy összeszedje magát—annyira-amennyire csakugyan összeszedte magát, de kimondhatatlanul levertnek, sőt majdnem teljesen apathikusnak látszott. Előbbi heves szeméremérzete mintha tökéletesen megbénult és eltűnt volna,—még kísérletet sem tett, hogy meztelen tagjait eltakarja. Úgy ült ott a fűben, mint aki teljesen érzéketlen minden iránt, ami körülötte történik, vagy történni fog. Igaz viszont az is, hogy nem is volt mivel betakarózni, mert rongyoska ruhái nem voltak sehol. Csak nem szaggatták össze ezeket a rongyokat azok a barmok?

—Kérlek,—rebegette halkán—légy szíves és hozd ide a ruháimat. Ott vannak a másik oldalon, az oszlop mellett.

Átmentem a pajta másik oldalára és csakugyan ott találtam ruháit a megadott helyen egy csomóba hányva és siralmasan összetépvé. A különben is foszlós szoknya egy rongy volt, a blúz csupa szakadás... nincs az a tündérujjú sneider, aki ezeket a szerencsétlen köntös-darabokat össze tudta volna varrni.

[Pg 208]

—Tudod mit, Regina,—jobb lesz, ha beburkolódzol a köpenyegembe. Ezt a holmit nem lehet többé fölvenni.

Kiráztam előtte a szakadozott blúzt és mutattam a rajta lévő lyukakat, hogy meggyőzzem a szomorú, valóságáról.

—Mindegy—mondotta fejével intve—add rám az ingemet és segíts fölvenni a blúzt is. Nem bírom még a karjaimat... fájnak...

—Amint akarod.

—Akármilyen rongyos is, mégis csak ruha... és nem kuporgok itt meztelenül.

—Jól van,—segítek.

Megtettem. Szegénynek mind a két vékony karocskáját megdolgozta a saját széttépett kötényéből font kötelék, mellyel a pajta oszlopához volt kötve. Gyalázatos gazemberek! Így megkínózni egy ilyen gyenge teremtetést... ehez már csak baromi durvaság kell!

A szoknya feladása nehezen ment, mert szegény Regina nem tudott lábra állani. Úgy kellett öltöztessenem, mint egy magával tehetetlen gyermeket. Lábain a bokák fölött még erősebben meglátszott a kötelékek duzzadt nyoma, mint karjain. Nagynehezen azonban a szoknyával is elkészültem.

[Pg 209]

Még csak most szólalt meg. Eddig hallgatott és hagyott magával mindent tenni.

—Kérlek,—mondotta csendesen, miközben fejével a pajta mögött tovarohanó patak medre felé intett—eredj és nézd meg, hogy ott van-e?

Nem értettem, hogy mit akar.

—Mit nézzek meg?

—Azt a bambát,... hogy ott van-e?

—Kicsoda?

—Előbb nézd meg, ott van-e, azután gyere vissza.

Gyanu villant keresztül a lelkemen erre a furcsának tetsző beszédre, de nem szóltam semmit, hanem elindultam a mutatott irányba a patak felé. Ebben a pillanatban majdnem teljes bizonyossággal meg voltam róla győződve, hogy szegény Regina fejéből megint kiesett az a bizonyos negyedik szeg—s lehet, hogy ezúttal véglegesen. Bizony, nem találtam a dolgon semmi lehetetlent és semmi csodálni valót. Sokkal erősebb szervezetű embert is megráz és kilök

normális értelméből egy ilyen rettenetes kaland, mint aminőn ennek a szegény teremtésnek át kellett esnie.

A patakhöz érve azonban új meglepetés ért, amely meggyőződésemet egyszerre fölborította.

Közel a vízhez, arccal fölfelé, tátott szájjal és már egészen megmerevedve—egy szakállas, félmeztelen férfihulla feküdt. Lábai, hasa meztelenek, szőrös mellén mocskos, színes ingféle... tipikus csavargó-figura, amint nagy művészek festeni szokták őket.

[Pg 210]

Melle és kitátott szája meg volt telve rászáradt vérrel. Két lövés érte ezt a körülbelül ötvenöt évesnek látszó piszkos csavargót—egy a fején, közvetlenül a halántéka mögött, egy az ágyéka táján, ferde irányban melle felé. Mind a két seb feltétlenül halálos volt. Nem sokáig kínlódhatott.

Semmit sem értettem az egészből.

Hogy kerül ide ez az ember, akit Regina bambának nevezett és hogyan pusztult el? Ki lőtte le? Regina bizonyosan nem. De ha ő nem—hát akkor ki?

Ebben a pillanatban eszembe jutott a két orosz s erre megint közel férközött hozzám a gyanu... de most egészen más formában...

Rögtön sarkon fordultam és visszasiettem a pajtához.

A leány rám emelte tekintetét és gyorsan megkérdezte:

—Ott van?

—Ha azt az öreg csavargót gondolod—az ott van.

—Igen, azt gondolom.

Váramoztam, hogy folytatni fogja, de nem szólt, csak csendesen, apathikusan nézegetett maga elé s a keze fejét dörzsölgette.

A gyanu nem hagyott nyugton. Leültem elébe a Rüstungomra, amit időközben ledobtam magamról s megpróbáltam kihámozni ebből a zavaros históriából az igazságot.

—Mondd csak, Regina—hogyan került ide az a csavargó és ki lőtte agyon? Azonban, ha fáradt vagy és pihenni szeretnél—elvárhatok a dologgal holnap reggelig is.

[Pg 211]

A leány felém fordította sápadt arcát.

—Hogyan került ide, azt nem tudom—mondotta fejét rázva—csavargás közben vetődött erre is, mint másfelé, ahol csavarogni szokott. Ismerem gyermekkorom óta. Sokszor járt nálunk is a tanyán. Nevét nem tudtuk, mert nem tudta megmondani, kinek hívják. Afféle kótyafejű koldus volt egész életében—ismerte errefelé az egész vidék és mindenki csak »a bamba« néven beszélt róla, ha kéregetni jött... vagy a kutyák megkergették. Nem bántott senkit,—szabadon csavaroghatott, amerre akart. Amikor elhagyta... mert elhagyta...

Szükségét éreztem, hogy ezt a csendes szemrehányást elhárítsam magamról.

—Elhagyta—vágta közbe hirtelen—de megmondtam, hogy amint vizet kerítek, visszajövök. Aminthogy vissza is jöttem.

—Igaz, visszajöttél—bólintott fejével fáradtan a leány—de azalatt el is pusztulhattam volna...

—Sajnálom, hogy nem vittelek magammal.

—Sajnálod?

—Elhíheted, hogy tiszta szívből.

Megbiccentette gyenge mozdulattal a fejét és intett, hogy elhiszi.

—Schon gut... szép tőled, ha most így gondolkozol—válaszolta halk hangon s közben, mintha egy bánatos sóhaj is ellebbent volna ajkairól—de azért, mondom, elpusztulhattam volna... Amikor elhagyta és egyedül maradtam, nagyon el voltam keseredve. Azt gondoltam, hogy az én életemnek igazán nincs semmi értelme—tehát minek is élek? Senki sem örül, ha jövök és senki sem búsul, ha megyek. Egy eltévedt birkát mindenki nagyobb igyekezettel keresne, mint engem—aki semmire sem vagyok jó. Mit használ, hogy én tudom, mennyit érek—ha más nem tudja?

[Pg 212]

—Nono... van, aki tudja.

Regina fejét rázta.

—Te sem tudod, különben nem hagyta volna el. Látod, ez nagyon elkésérített... Nem mutattam, mert minek? Tán el sem hitted volna, hogy itt belül... a lelkemben... minden vérzett. Elhatároztam, hogy elmegyek és nem jövök vissza. Holmidat, amit rám bízta, szépen összehajtogattam egy csomóba, ráemeltem a kőpadra, hogy azonnal megtaláld, ha visszajössz érte—és elindultam ide ehez a pajtához, hogy innen tovább menjek a falu felé... Bele akartam vetni magamat a kengőzbe.

—Hát ezt elég rosszul gondoltad ki!

—Jól gondoltam ki—dunnyogta vállait vonogatva Regina—de nem tudtam végrehajtani, mert ennél a pajtánál az a csavargó egyszer csak elébem állt, mintha a földből bújt volna ki és megtámadott. Soha ezt azelőtt nem cselekedte. Azt hittem tréfál, de nem tréfált... megragadott és hiába estem körmeimmel az arcának... nem eresztett el. Most már megrémültem tőle és kiabálni kezdtem, sikoltottam, védtem magamat... Erre megkötözött, leszedte rólam rongyait és odakötözött a pajta oszlopához. Röhögött, simogatott, tapogatta a testemet... azután letépett egy darabot a kendőmből és szájamba dugta, hogy ne sikolthassak. Rettenetes kétségbeesés fogott el, amikor láttam, hogy ennek a bamba állatnak a körmeiből nem szabadulhatok... áldozatul kell neki esnem, mert meg sem mozdulhattam. Tűrnöm kellett, hogy piszkos kezei derekamat szorongassák és szőrös mellét mellemhez szorítsa... és szája benyálazzon...

[Pg 213]

Szegény Regina! Valósággal összerázta az undor.

—Az utolsó percben az Isten megszánt és megsegített—folytatta mély lélegzettel—ideküldött két orosz katonát, akik kétségbeesett nyöszörgésemet meghallották és a patak felé menekülő vén csavargót lelőtték... A többit nem tudom—miképpen volt. Csak arra emlékszem, hogy az oroszok közvetlenül ezután hirtelen visszaugrottak és egyszerre lőttek... Nyomban utána megint két lövést hallottam... és láttam, hogy mind a ketten összerogynak...

A leány most megint rám emelte szomorú tekintetét.

—Te ölted meg őket?

Némán intettem, hogy én.

—Milyen kár... sóhajtotta elmélázva a leány, —becsületes fiúk voltak... Te is az vagy, tudom, nem tehetél másként, mert rád lőttek... és mégis, milyen szerencsétlenség, hogy becsületes emberek gyilkolják egymást! Ugy-e, hogy ez szerencsétlenség? Főleg, ha egy ilyen magamhoz hasonló senki miatt kell két derék fiatal embernek elvesznie... Szegény fiúk! Volt miért ezt a senkit megmenteni...

[Pg 214]

Megvallom, borzasztó rosszul éreztem magamat ez alatt az egész elbeszélés alatt.

Lelkiismeretem föllázadt és bármint csitítgattam is magamat azzal a bizonyos »hadijog«-gal, erre az esetre sehogy sem látszott alkalmazhatónak ez az egyébként rideg és igazságos jog.

Igaz, hogy rám lőttek és meg is ölhetek volna—ez azonban csak értelmemet nyugtatta meg, nem egyúttal az érzésemet is.

—Sajnálom, hogy ennek így kellett történnie...

Regina leintett a kezével.

—Nem tehetsz róla—dunnyogta elkeseredve—mindennek én vagyok az oka.

—Eh, dehogy vagy, dehogy...

—Mondom, hogy én vagyok az oka és ez így is van... Jó lesz, ha sorsomra hagysz. Láthatod, hogy bajt hozok rád és még több bajt is fogok hozni, ha nem menekülsz tőlem. Majd egyszer... később... el fogok vándorolni a hazádba és fölkereslek—de addig jó lesz, ha minél messzebb ilyekezel tőlem maradni.

Nem szakítottam félbe ezt az elkeseredett dunnyogást. Igaz, hogy nem is tudtam volna. Hiába... szegénynek sokban igaza volt, ha nem is mindenben. Ezt be kellett magamnak vallanom, bármint tiltakozott is ellene jóérzésem.

[Pg 215]

Néhány perc múlva észrevettem, hogy feje mellére hanyatlak s kezei tehetetlenül ölébe csúsznak. Elaludt. Szabályos lélegzetvétele elárulta, hogy szervezete végkép kimerült és mélyen alszik. Feje alá tettem pokrócomat és betakartam a köpenyegemmel. Nem ébredt föl. El lehetett volna vinni, oly mélyen aludt.

Hadd aludjék! Csoda, hogy az átélt rettenetes izgalmat ennyire is ki tudta bírni. Ismét meg kellett róla győződnöm, hogy a valóságban sokkal erősebb, mint amilyennek látszott. És még ennél is sokkal nagyobb csoda, hogy értelme egy pillanatra sem esett vissza előbbi zavaros állapotába, hanem öntudatos és tiszta maradt.

Az én szemeimre nem jött álom.

Képtelen voltam magamat megnyugtatni... bántott a lelkiismeret amiatt a két orosz miatt—akik ép úgy örökre elnémíthattak volna, mint ahogy ők örökre elnémultak. Nem lehet ez ellen tenni semmit: tökéletlen az ember és mindvégig az is marad...

Elővettem tábori ásómat, a »spatá«-t s elindultam sírhelyet ásni az oroszoknak. Eltemettem őket, hátha ők is eltemettek volna engem... Tiszteljük meg egymást legalább holtunk után.

Jó mély sírt ástam—eltartott ez a szomorú munka éjjeli féltizenkettőig, míg végre elkészültem.

Egymás mellé fektettem őket a gödör aljába—tán az életben is megfértek egymással—és melléjük helyeztem puskáikat is. Azután beföldeltem őket, elmondtam felettük egy miatyánkot és otthagytam őket. Pihenjenek, míg az örökkévalóság trombitája meg nem szólal...

[Pg 216]

Egy köpenyt, egy blúzt és egy nadrágot visszatartottam. Könnyű nyári holmi volt—vékony, de erős szövet. A halottnak többé nincs rá szüksége—nekem azonban lesz: köntöst fogok ebből a

holmiból csinálni Reginának. Milyent, még nem tudom, de fogok. Mostani szakadozott rongyaiban nem maradhat. Mindene kilátszik. Muszáj valamit csinálni, amit fölvehessen, mert az ártatlansággal csak a paradicsomban lehetett takarózni.

NYOLCADIK FEJEZET

[Pg 217]

Elhagyjuk Reginával a Pokoltorkot és visszamegyünk öreg nyírfám alá a régi Standra.— Galambos Ganz Árpi a Király-utcából.—Orosz köpenyből és nadrágból ruhát igyekszem készíteni Reginának.—Ez a művelet szörnyen nehezen megy, de mégis kielégítő eredménnyel jár.—Egy nagy zivatar ismét az erdei barlangba kerget.

Éjfél után egy óra körül alhattam el. Igaz, hogy ily mélységesen mély álom, talán még sohasem volt, holott pedig a magamfajta »erdei« ember tud aludni. Regina azonban még ennél is mélyebben aludt. Mire másnap reggel fölnyitottam a szememet—nyolc óra volt, a nap már magasan járt s a fűszálakról fölszívódott az éjjeli harmat,—Regina mozdulatlanul aludt. Természetesnek találtam, hogy ily mélyen alszik és örültem neki,—a tegnapi kegyetlen kaland izgalmái után ez a kegyelmes álom helyre fogja hozni és ismét visszavarázsolja megkínzott tagjaiba az élékséget.

Elindultam a közelben levő patakhoz, hogy megmosdjam. A csavargó hullája ugyanúgy hevert ott a parton, mint tegnap. Azonban a legyek már dongni kezdték s meztelen, szőrös mellén kiütköztek a zöldesbarna hullafoltok. Igen ronda volt... és bár kótyafejű teremtménye volt az Úristennek, mégsem mutatkozott rá érdemesnek, hogy vesződjek vele és eltemessem. Csúffá tette volna a szegény kis vöröst, ha ideje maradt volna erre a gyalázatra, amire kiütközött állatiassága ösztönözte. Bár hiszen igaz, hogy az ilyen féleszű teremtmény cselekedeteit, dolgait másképen kell megítélni, mint az enmagunkét,—de az is igaz, hogy az elkövetett gázságot hiábavaló a féleszűséggel mentetgetni. Szegény Regina baja azzal nem lett volna kisebb, hogy egy féleszű ember bestialitásának esett áldozatul. Ennélfogva biz én nem fáradok vele, hogy eltemessem. Elég lesz, ha útnak indítom innen,—ne ütközzék a leány szemébe, ha fölébred,—a transzferálást végezze el a víz. A patak itt elég mély és elég sebes, majd eltranszferálja valamerre, ahová akarja,—mi gondom rá? Eképen cselekedtem tehát és belerúgtam a hullát a vízbe. Alé!... mehet...

[Pg 218]

A patak sebes sodra azonnal elkapta és vitte. Néhány perc múlva már eltűnt szemem elől ez a rondaság.

Övig meztelenre vetkezve megmosdottam. Meg is fürödtem volna, a záptojás szagú víz azonban oly kegyetlenül hideg volt, hogy nem mertem megkockáztatni a dolgot. Bizonyos, hogy óriási náthát zuditottam volna magamra ebben a jéghideg vízben.

Törülköző hiányában csak úgy kutyamódra rázogattam le magamról a vizet. Ehez a művelethez táncoltam is egy kicsit, hogy fölmelegedjem, mert a víz csakugyan veszekedett hideg volt még az én edzett bőrömnek is. Pezsgős-üvegeket néhány perc alatt felségezen be lehetett volna itt hűteni.

[Pg 219]

Még ugráltam ide-oda a napon, amikor Regina gyenge hangja megszólalt a hátam mögött:

—Was is? Mit csinálsz?

—Melegszen,—válaszoltam hátrafordulva.

Megkérdeztem, hogy kipihente-e magát elegendőképpen és hogy ízlett a hosszú álom? Hála Istennek, úgy aludt, mint egy medve valamely zimankós télen a barlangjában. De csakhogy jól aludt,—ez a fő. Minden más most már magától jön.

A leány nem adott választ, hanem a patak felé kutatott,—előrenyújtott nyakkal kutatta végig apró, hunyorgó szemeivel a füves partot s e művelet közben elégedetlenül rázogatta fejét. Majd gyorsan felém fordult és nyugtalanul kérdezte:

—Hova lett innen az...

—Az?

—Igen, az... mert nincs itt.

—Utazik.

—Csak nem...

—Nem, nem,—siettem a további aggodalmas kérdésnek elejét venni—attúl már nem kell félned, nem ébredt föl, nagyon jól meg volt halva és most—mondom—utazik. Belöktem ide a patakba és rábíztam, hogy vigye, ahová akarja... nem bajlódok az elhantolásával. Azóta már messze

A leány egy pillanatig hallgatott, azután csendesen megkérdezte:

—Mondd, egészen bizonyos, hogy meghalt?

—Bizonyos.

—Akkor jól van...

Bólintott a fejével és mintha a megkönnyebbülés egy halk sóhaja is ellebbent volna ajkairól. Ennélfogva nagyon helyesen cselekedtem, amikor azt a szőrös hullát belerúgtam a vízbe. Ha nem látja, a kiáltott izgalmak emlékezete is gyengül, végül pedig egészen el fog halaványodni. A természet jóságos mindenkihez.

Ezúttal ismét tapasztalnom kellett, hogy a megszokás mennyire nagy varázsló. Ott álltam derékig meztelenül Regina előtt, de arcán a régebbi restelkedő pírnak most nyoma sem mutatkozott,—vonásainak egy idege sem rebtent meg, szemeiben az ösztönszerű nőies szeméremnek egyetlen melegebb vagy hidegebb szikrája sem gyulladt ki, mint ahogy ez régebben mindenkor megtörtént, valahányszor csak így kellett előtte kényszerűségből mutatkoznom. Most—semmi. Talán nem is látott. Valamint hogy az én szájam sem húzódott nevetésre, amikor ezekben a mostani—még a rongynál is rongyabb—köntösdarabjaiban megpillantottam. Emlékszem, hogy amikor először került szemem elé akkori hiányos rongyocskáiban—nem bírtam elfojtani a kacagást, annyira furcsa figura volt. Most olyan rongyok lógtak le róla, hogy igazán majdnem mindene kilátszott alóluk, mégsem kíváncszott ajkaimra a mosoly, annál kevésbé jutott eszembe, hogy nevessek rajta. Megszoktam. Helyesebben szólva—megszoktuk egymást és nem hozott ki egykedvű nyugalmunkból sem a rongyosság, sem a ruhátlanság, sem a többi, aminek az ember a természet akaratából alá van vetve. Magamon kellett tapasztalnom azt is, mily roppant gyorsan és könnyen siklik le az ember a művelt eszesség fényes útjáról arra a távoli ösvényre, melyen valaha legrégebb ősei vándoroltak...

[Pg 221]

Azonban megint csak komolyan elhatároztam, hogy valamiféle köntöst okvetlen gyártani fogok Reginának. Így nem maradhat. És szó, ami szó—tisztelet minden megszokásnak és az ebből fakadó varázslatnak,—de szent Sebestyén ezen a világon csak egy volt... Csöppet sem bizonyos, hogy e kitűnő szent rendíthetetlen állhatatosságának töviskoszorúját a magam méltatlan fejére alkalmasnak találjam és példáját utánozzam, vagy sokáig utánozni tudjam...

Meg is mondtam Reginának, hogy amint fölérkezünk régi Standunkra,—első teendő leszen egy neki alkalmas ruhának »építése«. A testen levő foszlós rongyokat nem lehet többé viselni.

—Tudom, hogy nem lehet,—válaszolta fejével intve,—amíg azonban más nincs, ezek is jobbak a semminél.

—Lesz!

—So? Ugyan honnan?

—Majd meglátod.

—Szeretném meglátni... dunnyogta vállat vonva, mint aki egy árva ígét sem hisz abból, amit hallott.

[Pg 222]

Nem szaporítottam tovább a szót, hanem gyorsan fölkészültem az útra. Elhagyjuk ezt a helyet és visszamegyünk a régire.

—Mondd, Regina, elég erősnek érzed magad, hogy kibírd odáig az utat?

—Kibírom akkor is,—hangzott a gyors válasz,—ha négykézláb kellene is innen elmennem, mert valahányszor csak körülnézek és megpillantom azt a pajtát... azt, ahol meg voltam kötözve... mindig végigfut hátamon a borzadály. Tudod, az nem volt tréfa...

—Tudom.

—Különben még jó, hogy az a bamba megkötözött... dunnyogta maga elé a leány,—ha szabadon használhattam volna kezeimet, egészen bizonyos, hogy kétségbeesésemben megfojtottam volna magamat.... És ezt nagyon helyesen tettem volna... És ezt akkor is megtettem volna, ha a segítség későn érkezik.

Ez már nem apathikus dunnyogás, hanem heves kiáltás volt. Ki lehetett érezni a hang nyers csengéséből, hogy egyenesen a szívéből jön.

—Ezen is túl vagyunk. Regina... gyerünk! És ne beszéljünk többet erről a dologról.

—Persze,—dörmögte félhangon a leány,—neked könnyű...

Igaza volt, hogy nekem könnyű, most azonban a »toilette« ügye járt a fejemben—nem terjeszkedtem ki másra. Nem hagyhattam ilyen szörnyen rongyosan a kamerádomat. Térde, mellei és egyéb részei minden lépésnél kiütözköztek a rongyok alól. Muszáj valamiféle köntöst előteremteni.

[Pg 223]

Amikor összecsomagoltam az egyik orosz közkatonától visszafogott köpenyt, blúzt és nadrágot,—tudtára adtam, hogy ebből a holmiból fogok számára köntöst fabrikálni. Azaz, hogy nekiülünk és ketten fogjuk fabrikálni,—így majd csak kisütünk valamit.

—Értesz valamit a tűhöz?

—Aber, hallod!

Gyorsan reparálni akartam a sértést.

—Csak azért, mert magam nem vagyok nagy művésze és kettőnk közül az egyiknek okvetlen értenie kell hozzá, különben semmire se megyünk. Meg azért is, mert vannak leányok, akik utálják a tűt.

—Én nem tartozom közéjük.

—Akkor minden rendben van...

—Dehogyan is van rendben! Honnan veszem a tűt?

—Adok én!

—Ah! Van neked tűd is?

—Van bizony! Egy magyar katonának mindene van.

Nem tudom, miért vágtam ezt ki oly büszkén, hogy szinte lobogott benne a kevélykedés,—a hatás azonban visszajára sült el, mert a leány arca kiderült, sápadt ajkain pedig megjelent egy könnyű mosoly.

No, végre! Csakhogy már idáig is elérkeztünk. Akármilyen szegényes is ez a mosoly, mégis csak szivárványa a léleknek—vihár után, amelynek hatása megtört. [Pg 224]

—Also, ha mindened van... és tűd is van... akkor csakugyan minden rendben van,—dunnyogta mosolyogva.

Megfigyeltem, hogy titokban sunyi tekintetet vet felém a szeme szögletéből, de nem akartam észrevenni, hogyha gondol valamire, mire gondol,—meg voltam annyival is elégedve, hogy a szivárvány megmutatkozott és jobb idővel bíztat, mint amilyen az eddigi volt. Összecsomagoltam a részére rendeltetett holmit és megkérdeztem, hogy elszállítja-e a Standig, vagy magam vigyem. Egy csomaggal több, vagy kevesebb—nálam nem számít. És különben is szívesen cipelem.

—Ná!... tiltakozott erélyesen a leány,—ezt nem kívánhatom tőled, cipelsz eleget amúgy is,—add csak ide! És add ide a köpenyt, meg a pokrócot is. Nem vagyok én olyan gyenge, mint amilyennek látszom.

Úgy lett.

Nagyjában megosztottuk a cipelnivalót és most már elindultunk visszafelé. Majdnem azt akartam mondani, hogy hazafelé. A régi Stand otthonnak tetszett ez után a barátságatlan hely után, mely a Regina emlékezetéből bizonyára sokáig nem fog »kiradirozódni«, amint Morelli kapitány mondani szokta. »Sie müssen das aus Ihrem Kopf sofort ausradiieren!!« Derék jó Morelli kapitányom, valjon hol recseg most csillapító, megnyugtató, mindig nyugalomra serkentő hangja? Isten ellen való nagy bűn volna, ha ennek a kedves öreg úrnak valami baja esnék. [Pg 225]

Regina tipegett elől, én bandukoltam utána.

Szerencsénk lett: a nap eltűnt az északi égen felsorakozó fellegek mögött,—nem kellett izzadnunk a fölfelé kapaszkodó hágón, mely innen a fensík tetejébe vezetett. Igaz, hogy nem is siettünk. Szép lassan, komótosan mendegéltünk egymás lába nyomában, mint a ludak.

A fensík tetejére érkezve, Regina egy pillanatra megállt és ernyőt formálva szemei elé a tenyerével, figyelmesen vizsgálódott régi Standomnak messzire ellátszó magányos nyírfája felé.

Melléje álltam és én is vizsgálódtam,—észrevenni azonban nem vettem észre semmit, ami gyanumat fölkelthette volna. De mivel tapasztalásból tudtam, hogy a Regina apró, hunyorgó szemei még az én gyakorlott szemeimnél is élesebbek,—óvatosságból megkérdeztem, hogy észrevett-e valamit és ha igen—mit?

A leány bólintott.

—Nem bizonyos, hogy jól látok-e...—dörmögte gyanakodva,—de mintha odalenn nem volna tiszta a levegő...

—A patvarba! Dehogyan is nem az! Képtelenség, hogy ide most ellenséges katona eljuthasson—

—Nem mondom, hogy azok közül való, aki ott mozog... Nézd! most ismét megmozdult... de valamiféle ember, az bizonyos.

Ebben a pillanatban én is megláttam a nyírfa alatt mozgó emberi alakot. [Pg 226]

—Hogy az ördög vigye el... csakugyan mozog ott valaki!

—Ja, ja... egészen bizonyos. Mit tegyünk?

—Semmit. Nem ellenség—mert az lehetetlen,—hanem valaki a mieink közül, ha katona.

—Az! Olyan sipka van a fején, mint a tieden.

—Mondom, hogy a mieink közül valaki. Ennélfogva majd megtudjuk, hogy ki fiaborja légyen, ha

odaérünk.

Regina fejét rázogatta.

—Nekem itt kell maradnom,—mondotta röstelkedve,—nem mutathatom magamat idegen ember előtt ezekben a rongyokban... nem igaz? Szégyellem... meg tán az epe is elöntene, ha kiröhögne. Ki tudja, miféle fráter lehet.

—Hát ugyan a pofon mire való?

—Köszönöm szépen, még csak az kellene! Eredj csak magad. Én itt fogok várakozni, amíg eligazítod.

Elismertem, hogy igaza van, az indítványt azonban mégsem fogadtam el.

—Együtt megyünk, Regina. Magadra veszed ezt a vékony orosz köpenyt, beleburkolódzol és jössz. Ez alatt nem lehet meglátni, hogy mi van alól. Ha pedig az a valaki ott lenn csakugyan nevetlen fráter és röhögni talál,—hát én ezzel az én vastag öklömmel hamar megtanítom a magyar katonai becsületre.

Regina egy darabig még habozott, hogy megkockáztassa-e a dolgot, vagy okosabban cselekszik, ha a becsületre való kitanításra nem ad okot, végül azonban mégis csak engedett és magára véve a csomagból kibontott orosz köpenyt, tovább haladtunk a Standom felé. Lassan haladhattunk, mert a köpeny hosszú volt és mindegyre belebotlott. Szegény, már-már a türelmét is elvesztette.

[Pg 227]

—Hogy épen most hozta ide az ördög azt a katonát...

—Majd elzavarom én, ha nincs itt semmi keresete.

—Aber, csak szépen.

—Jó jó...

A nyírfa alatt foglalatostkodó katona, aki épen hátizsákja fölkapcsolásával vesződött és mindeddig háttal állt felénk—most hirtelen megfordult és észrevett. Az első pillanatban úgy bámult ránk, mint a borjú az új kapura. Meglepetésében még a szája is kinyílt. Mődfelett meglephette, hogy ezen az elhagyatott helyen, messze-a front háta mögött, katona-embert varázsol kimeresztett szemei elé a titokzatos fátum. Nagy megrőkönyödése azonnal elárulta, hogy erre a csodára nem volt elkészülve és nem is látszott egészen bizonyosnak, hogy így van-e ez a csoda, vagy nincs így. Úgy láttam, hogy inkább nincs.

A hosszú orosz köpenyben esetlenül állingáló Reginát szintén megbámulta, de nem találta nevetségesnek a látványt—inkább gyanakodott.

Kis termetű, sovány fiatal emberke volt a hivatlan vendég, alig valamivel magasabb Reginánál és Isten csudájára a haja is vörös. De élénknek és fürgének látszott, mint a gyík. A szeme is épen oly sebesen járt ide-oda, mint a gyíké. Balkezén szabályszerűen lekötött vattakötést pillantottam meg.

[Pg 228]

Közelebb léptem hozzá és megmondottam a nevemet ezredszámommal és századom számával együtt. Erre ezt a furcsa választ kaptam:

—Nagyon örvendek, tessék helyet foglalni és méltóztassék felszólítani őnagyságát is, hogy ő is foglaljon helyet. Végtelenül sajnálom, hogy kanapéval nem szolgálhatok, de tetszik látni—magam is csak átutazó vendég vagyok ezen a helyen.

Ez a kedélyes beszéd most már engem lepett meg annyira, hogy hirtelenében nem is tudtam rá válaszolni. Összenéztünk Reginával—miféle Isten bogara lehet ez?

—Mondja, barátom, melyik ezredbe való?

—Tegnap óta egyikbe se. Megsebesültem, bekötöztek és visszaküldtek. Az éjjel elmaradtam a transzporttól, amely a Feldspítál felé szállított minket—engem és még tizenhét társamat—amott a leégett tanya közelében elaludtam és mire ma reggel fölédtem, a transzport már messze járt. Lehet, hogy az őrmester úr kerestetett, de nem akadtak rám. Így kerültem ide. De tovább megyek, nem maradok itt. Nem méltóztattak erre lefelé az erdő alatt meglátni a sanitéten-transportot?

Intettem, hogy nem.

A kis ember vállait vonogatta és—nézd csak!—épen úgy fintorgatta az orrát, mint ahogy Regina szokta. Az ő orra azonban nem volt kicsiny, fitos, mókus-orr, mint a Regináé, hanem görbe, élesen hajlott és hegyes, mint a ragadozó madaraké.

[Pg 229]

—Verflixt... de nem tesz semmit, elindulok magamban is. Ezer mérföldre nem lehetnek.

—Ha mindig az erdő mellett veszi a direkciót, valamelyik szanitéc Abteilunggal egészen bizonyosan találkozni fog. Ha ma tán nem is, hát akkor holnap.

—Nekem az mindegy!—mondotta élénken a kis ember,—nem bánom, akár holnapután is, mert ez —sag ich—nekem most már mindegy. Így is, úgy is Spítálba kerülök és ott is maradok... Ohó, de mennyire ott maradok!

Sunyi mosoly játszadozott keskeny ajkai körül és ravaszokán pislantott, miközben még egyszer

biztosított, hogy neki most már egészen a hadjárat végéig nincs semmi keresnivalója a harctereken—mert megsebesült és végesvégig a kórházban kell maradnia. Mert nem fog meggyógyulni. Mérget vehet rá száz doktor, hogy egészen a hadjárat végéig nem fog meggyógyulni.

—Most már csak csinálják maguk—mosolygott elégedetten, miközben hátizsákja fölkapcsolásával végre elkészült és előkészületeket tett a távozásra—én elvégeztem a magamét. Bátran harcoltam, véretem ontottam—arra a bizonyos »hósi halál«-ra azonban nem tartok igényt.

—A keze sebesült meg?

—Mindegy, hogy mim sebesült meg—nevetett vidáman a fiú—az a lényeges, hogy megsebesültem —hála Istennek—és nem fogok meggyógyulni. Száz orvos? Mit száz orvos! Ezer Regiments-Arzt nem fogja tudni annyira vinni, hogy visszatranszferáljanak a Kader-hez és megint idehozzanak... pedig bátran, sőt—becsületemre mondom!—vitézül harcoltam. Kitüntetésre is föl vagyok terjesztve—arany vitézségi érmet fogok kapni. Minap öt sturmot csináltunk egymásután—mind az ötben a legelsőik között voltam és a legrettenetesebb gépfegyvertűzben kapaszkodtam fel szakasszal az orosz Grábenekbe.

[Pg 230]

Mulatni kezdtem a fiún.

—Miféle szakasszal méltóztatott kapaszkodni, mert amint látom, egyszerű infanteristának méltóztatik lenni.

—Ja, schmarren... az úgy volt, hogy az ezredes úr magasztaló szavakkal volt irántam és azonnal a sturm után kinevezett őrmesterré, de az Abzeichnungot még nem volt időm felvarratni és hogy közben meg is sebesültem, nekem ez most már mindegy! Nem igaz, hogy nekem ez most már mindegy? Jobb zupát a Spítálban azért nem kapok. És ez a fő—a Spítál. De csak mert véretem ontottam hazámért és királyomért és megsebesültem. Ha nem sebesültem volna meg—örömmel itt maradnék magukkal, kolléga s tovább harcolnék hazámért és királyomért—für Kaiser und Vaterland! Alle beide sollen leben und ich selber auch daneben!

[Pg 231]

Az a nevetés, amely felhangzott ajkairól, oly hangos és őszinte volt, hogy szinte beleszépült ez az egyébként kellemetlen pofájú fiú.

—Hát csak éljen száz esztendeig, fiatal úr és a maga Istene áldja meg! Szerencsés utat!

—Danke, Herr Kollége, kísérje szerencse magukat is—én ezennel tisztelettel elbúcsúzik és megyek! Ha majd az ujságban olvasni méltóztatik, hogy őfelsége Feldwebel Galambos Árpádot az arany vitézségi éremmel kitüntetni kegyeskedett, tessék emlékezni, hogy az én vagyok—Galambos Árpád, előbb Ganz, Pesten a Király-utcában, ahol finom rövidárú-üzletem van. Legyen szerencsém, ha Pestre méltóztatnak jönni,—nagyon jutányosan, nagyon szolidul fogom kiszolgálni.

—Jó lesz Galambos úr—az Isten áldja!

—Magukat is áldja meg,—adieu!

—Pá!

Vitéz Galambos Árpád—előbb Ganz, a Király-utcából—ezzel barátságosan szalutált és megszorogtatva kezemet és udvarias komplementumot vágva a némán állingáló Regina felé—útnak indult. Fürgén és gyorsan szedegette lábait. Látszott, hogy könnyű szívvvel, örömmel és elégedetten rójja visszafelé az utat. És mérget lehetett rá venni, hogy ezt az ügyes fiút ebben az életben többé nem fogják frontjuk előtt látni sem az oroszok, sem a bajtársai.

Regina, aki eddig mozdulatlanul állt, csak akkor szólalt meg, amikor a fiú alakja végleg eltűnt az erdő alsó mélyedésében és többé nem láthatta. Ekkor rántott egyet a vállán és valami utánozhatatlanig megvető ajkbiggyesztéssel ezt mondotta:

[Pg 232]

—Eckelhafter Kerl...

Nem tudtam megállani, hogy el ne nevessem magam.

—Csak nem haragszol erre az ügyes fiúra?

—Útálatos...—ismételte megvetéssel a leány. Elfintorította orrát és haragjában kiköpött maga elé a földre.

—Dehogy is! Van ennek esze.

—Van... Hazug ganef! Egy szó sem igaz abból, amit mondott.

—Baj az?

—Szentelen hazug... Szerettem volna szembe köpni!

—Ezt az ügyes fiút?

—Ezt.

—Huh, be mérges valaki!

A leány lecsapta a cókókót a fa alá a fűbe és odacsapta melléje a köpenyt is, amit időközben

leráncigált a vállairól.

—Ez a szentelen hazug most azt fogja gondolni—fakadt ki indulatosan,—hogya mi mind a ketten olyan marhák vagyunk és elhiszük a buta meséit. Tetszik ez neked? Inyedre van, ha marhának tartanak?

Regina megint durva volt, mint a pokróc. A kis Regina megint visszaesett régebbi goromba tempóiba, amikről nagyjában már leszokott. Még a szeme is olyan dühösen világított, mint a vadmacskáé. Ugyanazt a felbőszült teremtést láttam magam előtt, akit találkozásunk első napján tanultam ebben a kellemetlen formában megismerni.

[Pg 233]

Mire ez a sok mérges hűhó semmiért? Galambos Ganz Árpád inkább mulatságos figura, semmint nem. Típus, amelyen derülni kell. Vele jár a hadjárattal, hogy ez a típus mindenütt kiütközzék, ahol tagjai csak megfordulnak. Gyanuba kezdtem venni a leányt, hogy oktalan haragja nem annyira a nagyzó és hazudozó, mint inkább a veresfejű »ganef« ellen lázadozik. Ez a Regina alighanem olybá vette a dolgot, mintha a saját családjából kapott volna rajta valakit egy csomó füllentésen és mintha tüntetni akart volna a haragjával, hogy ő nem olyan, mint ez a családjabeli hazug... Egyébbel ezt a teljesen fölösleges dühösködést egyhamarjában nem tudtam sem magyarázni, sem mentegetni. Bár hiszen annyira jelentéktelen epizód volt az egész, hogy kár rá vesztegetni a szót.

Ezt meg is mondtam a leánynak, de csak azt nyertem vele, hogy még gorombább lett. Úgy kell lenni, hogy megérezte, mire gondoltam az imént és ez sértette érzékenységét...

Hagytam, hogy mérgelődjék. Majd lecsillapodik.

Leszereltem. Minden holmimat ugyanarra a helyre raktam, mint ahol első nap álltak s e munka közben valósággal úgy éreztem magamat, mint aki hosszabb távollét után hazajött. Aztán fülönragadtam az »Eimer«-t és nekivágtam a bokroknak, hogy a közeli forrásból vizet hozzak az ebédmenázi megfőzéséhez. Két napja nem láttam meleg ételt,—ideje, hogy ismét főzzek valamit.

[Pg 234]

Otthon érezvén magamat, fűtyörészve haladtam le a forráshoz és telemerítettem vízzel a vászonedényt. Ittam is a vízből néhány tele kortyot. Nagyszerű, friss hideg víz ez a saját forrásombeli, aranyat ér! Meg fogom vele kínálni Reginát is. Hátha lehűti és pulykamérge elpárolog. Helyesebben szólva: vadmacska-mérge. Még mindig úgy kuporgott ott a fa alatt, mintha ugrani készült volna...

—Berukkoltam a jó friss vízzel, Regina—igyál.

Ezt úgylátszik eltaláltam, mert a leány azonnal felugrott kuporgásából és mohón nyúlt a víz után. Nagyokat ivott belőle s elégedettségében szinte föllélegzett.

—Roppant szomjas voltam... mondta lecsillapodva.

—No, látod! Ha előbb itt lett volna ez a csuda víz, nem dühösködtél volna...

—Hadd el... az ilyen hazug majom még a legjámborabb embert is képes feldühösíteni.

—Például téged, jámbor Regina—csalánoztam meg kötekedve, miközben a »spatá«-val hirtelen megfelelő lyukat szerkesztettem a kokeszli számára.

A leány sápadt vonásain most már mosoly játszadozott.

—Nem vagyok jámbor—vonogatta vállait,—igazi formában előttem még nem is mutatkoztam, mert félttem, hogy elriasztalak...

[Pg 235]

—Ohó!... Add csak errébb azt a borsókonzerves skatulyát—borsólevest fogunk főzni. Jó! Szereted a borsólevest?

—Bánom is én, csak meleg étel legyen.

—Úgy van! Az a fő, hogy meleg legyen. Ezenközben megmutogathatod, ha akarsz, »igazi« formádat is. Meg fogod látni, hogy kanalazni fogom a jó meleg borsólevest és nem fogok elriadni, sem elszaladni. Tőlem figurázhatsz, lelkem! A gyufát, Regina... ott van a blúzom balzsebében.

Regina nyujtotta a gyufát. Mialatt kellő szakértelemmel alágyújtottam és a tűzre helyeztem a vízzel telt »kokeszli«-t, valami affélét dunnyogott, hogy indulatosság dolgában nagyon rossz természete van és szeretne megváltozni. Annak a bamba csavargónak is csak úgy sikerülhetett erőt venni rajta, hogy hirtelen hátracsavarta és összekötötte a kezeit, különben egészen bizonyosan megvakította volna... Kitépte volna körmeivel a szemeit.

—Tán nem?

—De! Kitéptem volna a szemeit...—ismételte fenyegetve.

—Ilyen veszedelmes tudsz lenni?

—Ilyen.

—Uh!... Akkor ne gyere közel, ha dühös vagy.

—Rád nem vagyok dühös.

—De akkor se gyere közel, ha dühös leszel rám. Titokban ugyanis komolyan el vagyok rá szánva,

[Pg 236]

hogy amely órában meg találnék vakulni—abban az órában egészen nyugodtan főbelövöm magamat. Vesd ide, kérlek, azt a pár száraz galyat,—nem elég lángos a tűz.

Száraz fűvel is bíztattam a tüzet, hogy nagyobb lánggal égjen. A felbugyborékoló forró vízbe aztán belealkalmaztam a konzerves doboz tartalmát és azzal a bizonyos kellő szakértelemmel szorgalmasan kavargattam, nehogy a kokeszli fenekén odaégjen. A készülő borsóleves finom illatai szállongani kezdtek.

Regina figyelmesen nézte a munkát, a megkezdett cirkulusból azonban nem lendült ki. Újabb dunnyogásából valami affélet értettem meg, hogy titkos elhatározásom voltaképpen vétek az Isten ellen és sokban gyengeség is.

Odavetettem, hogy lehet. De már csak megmaradok amellet, hogy a magam szempontjából nekem van igazam.

—Ennélfogva ügyelj, hogy legnagyobb mérgedben se kapard ki a szememet.

—Bolond beszéd... rázogatta fejét a leány.

—Nem olyan bolond beszéd, mint amilyennek ebben a pillanatban gondolod,—válaszoltam jókedvűen, mert az »otthon« érzése és a pompás illatokkal párolgó meleg leves ritka jókedvre hangolt, sokkal különbre, mint aminőt valamely milliomos egy rogyásig megrakott fényes asztal mellett valaha érezhetett,—mivel azonban erről még ráérünk diskurálni, most szaladj ide a csészével és szegj magadnak kenyeret is!

[Pg 237]

Becsületesen kétfelé osztottam a levest, felét Reginának, felét a sajkába magamnak. Volt annyi, hogy két éhes tót napszámos is jóllakhatott volna. Nem sikerült egészen forsriftosan, mert kicsit sűrű volt, de ez a szépséghiba kívánatosságából semmit sem vont le. Felsőlegesnek találtatódott és amint mondani szokás, az utolsó »cseppedescseppig« megevődött. Hathatós dícséretemre mondva, Regina suttyomban még ki is nyalta a csészéjét, amikor azt hitte, hogy nem nézek oda.

Utána sajtot ettünk, erre még néhány kisebbfajta kortyocska hazámbebeli szilvóriumot küldtem le a torkomon. Rá akartam venni a leányt is, hogy próbálkozzék meg a sárga kinccsel, de nem akart.

—Sohasem ittam effélet...

—Nem is tudod te, hogy mi a jó.

—Lehet.

—Lerészegedni nem muszáj,—egy-két kortyocska pedig meg nem árt.

—Nem kérek.

Visszatettem a kincset a hátizsákba és nem erőltettem. Ezzel is aképen állt a dolog, mint a szalonnával,—legyen tehát neki a maga tökéletlen gusztusa szerint.

Legvégül egy szál cigarettának elfüstölése következett. Reginát persze ezzel is megkínáltam, de erre már nevetett.

—Aber geh!... Mi jut eszedbe? Örülj, hogy neked van.

—Szívesen adom.

—Nem kérek.

—Hát mit kérsz?

—Semmit. Jóllaktam.

—Ez a fő! Minden más ezután következik. Azt persze tudod, hogy mi következik ezután?

—Mi?

—Nézz a térdedre.

A fehér térdecskék bizony mindenütt kilátszottak a szoknya rongyai alól, hiába akarta őket a szomszédos szoknyarongyokkal eltakarni.

—Ne fáradj, Regina, mondtam már, hogy ezekkel a rongyokkal semmire se mégy. Olyan foszlós lett ez a holmi, hogyha csak hozzányúlsz is, már szakad, mint a pókháló. El kell dobni a blúzt is, a szoknyát is. És hozzá kell fogni szaporán, hogy új köntöst fabrikáljunk ezek helyett a végkép tönkrement rongyok helyett. Most tehát ez következik.

—Jól van,—bólintott engedelmesen—csak azt szeretném tudni, hogyan képezed a dolgot? Ebből a hosszú orosz köpenyből rövidet—nekem valót—csinálni könnyű, de miképpen csináljak a nadrágból szoknyát?

Nevetett.

—Mit gondolsz?

—Hm... ez fogas ügy, Regina. Sőt kivihetetlen. Ennélfogva neki se lehet vágni. Azonban várj csak... Szoknya helyett alkalmas bugyogót csinálunk és megvan.

—Bugyogót?... nevetett derült jókedvre hangolva a leány. Szörnyen komikusnak tetszett neki a

dolog.

—Miért ne?

—Aztán micsoda maskara leszek én egy ilyen bugyogóban?

—Minden úri dáma hord bugyogót.

—Persze, hogy hord, csakhogya szoknya alatt és nem posztóból, hanem lágy vászonból, vagy éppen selyemből... okos!

—Aha! ez igaz... De nem tesz semmit. Ha lágy vásznunk vagy selymünk volna, abból csinálnók meg a bugyogót, mivel azonban nincs, abból kell megcsinálni, amink van. Ez olyan világos, mint a vakablak... A köpenyeg alatt pedig nem fog látszani, hogy nem szoknya van rajtad, hanem bu... azaz, hogy voltaképen—nadrág. Így van, vagy nem így van?

A leány olyan szívből nevetett ezen a tótágast álló baka-okoskodáson, hogy egészen belevörösödött. És csodálatosan megszépült erre a néhány rövid pillanatra. Szinte megbámultam.

—Dehogy is van így, dehogy!—mondotta újra fel-feltörő hangos nevetéssel, miközben felbomlott vörös haját ismét helyes kontyocskába iparkodott csavarni fején, ez a művelet a rakoncátlan hajjal azonban csak fölötte hiányosan sikerült—kócos maradt biz az továbbra is,—legkivált pedig azért nincs így, mert nem maradhatok ebben a melegben mindig köpenyegben. Ha pedig nincs rajtam, akkor kész a maskara.

—A maskarához az kell, hogy valaki röhögjön rajta. Én nem foglak kiröhögni.

—Te nem, de más.

—Hol van az a »más«?

—Idetévedhet valaki megint, mint az a... hős.

—Ganz úr? Az Árpi? Hol van az már, az Isten éltesse... Egyébként pedig ez az Árpi sem röhögött rajtad. És más katona sem fog ilyen számárságot cselekedni, sőt észre sem fogja venni, hogy mi van rajtad. Ki bajlódik most ilyen csekélységgel? Fogjunk hozzá, Regina,—add errébb azt a muszka nadrágot, lássuk, mire megyünk vele?

Kiraktam magam elé a »Proprietäten«-raktár tartalmából a tűt, cérnát, ollót és azután elkezdünk okoskodni a nadrág fölött. A feladvány nem volt könnyű, de nem is megoldhatatlan. Főleg, ha szabni tudtunk volna. De nem tudtunk. Regina értett a tűhöz, a szabáshoz azonban tán még annyira sem, mint én, mert én legalább bátran nekimentem az ollóval és a szükségesnek látszó határig leadjusztáltam a fölösleges hosszúságot.

—Próbáld föl, Regina,—lássuk!

—Hogyan próbáljam föl?—kérdezte a leány.

—Hát úgy, hogy vedd fel.

Regina kicsit zavartan, de nevetésre szélesedett arccal suhogtatta meg szoknyája rongyait.

—Erre vegyem fel?

—Dehogy arra!

—Elótted vessem le a szoknyámat?

—Eredj oda a nyírfa mögé és ott vesd le és ott vedd föl ezt a megadusztált mesterművet is—nesze! Gondold, hogy én vagyok Worth—az meg ott a szalonom, ahol a dámák a toilletteket fölpróbálják.

Regina kacagott. Feltűnt, hogy valami félóra óta minden semmiségen kacagott, amit azelőtt sohasem tett.

—Hein, barátom... kár, hogy nem vagyok dáma.

—Én is sajnálom, hogy nem vagyok Worth.

—Ki az?

—Az egy milliomos női szabó. Világhírű sneider-művész. De akár az életembe fogadok, hogy ilyen bugyogót még száz ily világhírű sneider-művész sem tud csinálni, mint amilyen ez. Eredj, lelkem és próbáld föl. Azután mutasd magad, lássam, mit kellene rajta változtatni, hogy viselhesd.

Eképen történt.

Regina ledobta szoknya-rongyait, felvette a mesterművet és néhány perc múlva ismét ott állt előttem.

—Da! Itt vagyok!—mondotta nevetve, hetykén, mialatt elébem állt és kacagó tekintettel, kevélyen kidüllesztett mellel haptákba helyezkedett szakértő színem előtt.

A mű jobban sikerült, semmint két ilyen kontártól, mint amilyenek mi voltunk, várni lehetett volna. Térdtől lefelé gamasniszerűen simult lábszáraira és egészen jól passzolt,—szűkíteni csak a deréktájon kellett. Azt egy kicsit túlbőre találtam szabni, holott pedig azt hittem, hogy nagyon is

szűkre szabom.

—Be karcsú nádszál vagy te, Regina.

—Azt akarod mondani, hogy sovány, mint a kutya... nem igaz?

[Pg 242]

—Nem igaz.

Összebb húztam derekán a művet.

—Jó lesz így?

—Húzd még szűkebbre, különben leesik. Így... még egy kicsit... még, még!

—Hiszen már alig marad valami.

—Látod!... És még ebbe is belefér az ilyen sovány kutya.

—No, de most már csak elég szűk lesz?

—Elég. Így jó lesz! Ne ereszd el...

—Fogom.

—Persze, most ki kellene belőle bújnom...

—Bújj ki.

—Ej, hát nem bánom,—nevetett elszántan a kis Regina—kigombolom és kibújok. Nem is tudom, mit teketóriázok veled annyit...

—Okosan.

Egy szempillantás alatt lenn volt róla a mestermű és a másik szempillantásban már a rongyos szoknyácska is visszakerült előbbi helyére a derekára. Oda se néztem. Higyje, hogy nem láttam semmit. Persze, nem hitte. De csak az arcát kitüzesítő vérhullám árulta el, hogy a teketóriázást helyénvalónak találta volna, akármilyen nagy varázsló is a megszokás és bármily letompító ereje van is a kényszerűségnek, amely bizony még a legkényesebb tekinteteket is fölborítja. Az ember úgy próbál segíteni ezeken az elkerülhetetlen bajokon, hogy nem beszél róluk, sőt úgy tesz, mintha semmit sem venne észre.

Hozzáfogtunk a bugyogó szűkítéséhez. Én nagyjában összeférceltem, Regina aztán átvette és rendesen összevarrta. Hasonló munkafelosztás kísérte a blúz átalakítását is, csak hogy ez sokkal keményebb dió volt, mint amellyel most elvégződöttünk. Ha sorhadbeli katona lettem volna, talán hozzá sem fogok,—egy tartalékos előtt azonban semmi sem lehetetlen. Morelli kapitány úr szerint: az ügyes rezervista fölér egy gépfegyverrel. Ennél nagyobb dícséretet nem mondhatott.

[Pg 243]

Ennélfogva bátran nekimentem a blúzügynek is. Regina segített ahogy tudott, de inkább csak biztatott, semmint segített.

—Nem baj, ha nem is fog úgy passzolni, mintha rám öntötték volna,—elég, ha fölvehetem.

—Persze, persze...

—Fölpróbálom. Rajtam jobban meglátod, hogy mennyit kell levenni a nyakon, a háton és a mellen. Fölvegyem?

—Vedd.

Úgy festett benne, mint egy bő zsákban. Borzasztó sokat kell »bevenni«—hogyan viselhesse.

—Csak bátran!—biztatott mosolyogva.

—Ha bátorsággal lehetne megcsinálni, akkor már rég készen volna,—tudomány kell ide, lelkem, nem bátorság. Félek, hogy teljes-tökéletesen elfuseráljuk. Megállj csak...

—Állok... bólintott pajzán mosollyal a leány.

—Legnehezebb rész a nyak,—okoskodtam azzal a bizonyos kellő szakértelemmel, miközben összebb fogtam nyaka körül a blúzt, hogy a lehetőségig hozzásimuljon.

[Pg 244]

—Szt... szisszent föl kacagva a leány,—csiklandozod a nyakamat.

—Nem akartam. Megállj csak...

—Mondtam már, hogy állok!

—Jó, jó... Azt akarom tudni, hogy így, ahogy most fogom, nem szorítja a nyakadat?

—Nem.

—Akkor ide egy vonást csinállok. Így! Ez rendben van. Tessék megfordulni. Most jön a legeslegnehezebb rész—a mell.

Regina szembefordult és mosolyogva várakozott. Sejtette, hogy hiányos találékonyságom bukfcenet fog vetni a feladat nehézségei előtt.

—Baj, baj... dörmögtem elakadva. Hogy kellene ezt megcsinálni, Regina? A derekadhoz szűkíteni kellett a bugyit, a melledhez azonban tágítani kell ezt a blúzt—és ez sokkal nehezebb dolog, mint a másik.

—Ne fáradj, nem lehet megcsinálni és ezzel punktum. Lapos szabású férfiblúzból lehetetlenség női deréklúzt csinálni, ennyit én is tudok, pedig nem értek a szabáshoz,—de látnivaló, hogy nem lehet, tehát hiába ráncolod össze a homlokodat.

—Hát bizony nem lehet...

—Hagyjuk így.

—Muszáj, mert nem tudjuk megcsinálni. Ha nem volna ilyen szép ez a vidék... és ennyire dús...

—A blúz kedvéért nem vághatom le a melleimet...

—Nem bizony! Szóval...

[Pg 245]

—Szóval, azt akarod mondani, hogyha nem volnék ilyen nagymellű, meg tudnád csinálni a blúzt is.

—Ilyen szamarat nem mondok.

—Csak gondolod...

—Nem is gondolom. Van nekem szemem és tudom, hogy mi a szép.

—Mi?

—Majd megmondom egyszer... De akkor is csak úgy mondom meg, ha bizonyos leszek benne, hogy nem kaparod ki a szememet. Nesze, varrd össze a blúz nyakát, azután adjusztaljuk meg hirtelenében a köpenyeget is. Estig az egész toilette készen lehet.

Regina átvette a blúzt, leült a fűbe és a kibontott fércelés nyomán összevarrta a megszőkített ruhadarabot. Gyorsan és ügyesen bánt a tűvel, észre lehetett azonban venni, hogy sohasem tanította senki erre a mesterségre, mert eszébe se jutott, hogy gyűszű is van a világon.

Amíg dolgozott, én a köpenyt rövidítettem le és húztam össze a hátrészeken, hogy ki ne potyogjon belőle a kamerád.

—Állj fel és próbáld föl ezt is! Hátha jó lesz.

Felemelkedett ültéből és fölvette a köpenyt. Csepp híjján szinte eltrafáltam a szükséges méreteket.

—Ládd, milyen csuda sneider vagyok! Majdnem jó. Ha még szűkebbre fogom vagy két-három centiméterrel—egészen passzolni fog. Olyan helyes kis muszka leszel benne, mint a pinty.

[Pg 246]

—Még hasonlítani sem akarok azokhoz a...

—Lassan Regina! Azok is szívesen látnák az ilyen kis muszkát, mint amilyen te vagy...

Rám bámult és nem értette a dolgot. Majd csendesen ismét leült a földre, kezébe vette a tűt és szótlánul varrogatni kezdett. Éreztem, hogy valami hibát követtem el. Nem tudtam volna megmondani, hogy mit, de valami hibát... Egy vékony hajszállal talán tovább csúsztam, semmint szabad lett volna. Nem voltam vele tisztában, hogy mit kell tennem, csak az látszott bizonyosnak, hogy ennél a megcsúszásnál—vagy minek nevezzem—nem állhatok meg. Tovább kell csúsznom még egy hajszállal és most már,—úgy éreztem—szinte ellenállhatatlanul tovább kell csúsznom, különben mindjárt sírva fakad a kis kamerád... A szája már most pityergésre áll...

Leültem melléje a földre és gyöngéden kezembe fogva a kezét, megszorítottam.

—Nézz a szemembe, Regina... ostobaságot beszéltem, ne haragudj... Keresztül mennék annak a muszkának még a lelkén is, aki csak egy ujjal is hozzád merne nyúlni...

Kivonta kezét a kezemből és félre nézett. Azon gondolkozott-e, amit mondtam, vagy egészen más irányban tűnődött-e el, nem tudtam eldönteni. Lehet, hogy semmin sem gondolkozott, sőt az is lehet, hogy nem is figyelt arra, amit hallott. Tartalomban legalább nem, hanem csak a külsőségekben és azok között is csak arra, amely testi formáira vonatkozott. Lassanként észre kellett vennem, hogy ez a pont ennél az egyébként felette igénytelen teremtnél is épen oly érzékeny és könnyen sebezhető volt, mint bármely más nőnél—csak jobban tudta titkolni, mint más és azzal iparkodott elejét venni a feléje röppenthető gúnynak, hogy önmaga is elég ügyesen gúnyolódott maga fölött. Persze, hogy ez az önmaga kicsúfolása nem volt őszinte, s ez okon az én ártatlan megjegyzésemben is titkos csúfságot gyanított, amire pedig igazán nem gondoltam. Sohasem voltam csúfolkodó természetű.

[Pg 247]

Azt hihettem volna, hogy Regina erről már meg van győződve, holott pedig—úgy vettem észre—nem volt. Ezt mondotta:

—Nem beszéltél ostobaságot, de nem is azt mondtad, amit titokban gondolsz... Hein, barátom—van nekem is eszem. Nagyon jól tudom én, hogy keresztül mennél annak a muszkának a lelkén, aki megtámadna, ezt azonban bármely becsületes fiú megcselekedné, ha látná, hogy egy ilyen magamfajta vézli veszélyben forog.

—Ez igaz. Ezt minden becsületes magyar katona megcselekedné.

—No, látod!

—Mit kell itt látni?

—Azt, hogy nem vagy kivétel.

—Nem emlékszem, hogy ilyen érdemet akartam volna magamra akasztani... Nem is hiszem, hogy valami glória-féle világitana homlokomon. Fityeg valami efféle a homlokomon?

Regina pityergésre húzódo szája most egy pillanat alatt mosolygósra csucsorodott, s a következő percben már el is nevette magát. [Pg 248]

—Ná... válaszolta derülten—nem »fityeg« semmi.

—Csak azért... Titokban ugyanis semmit sem gondolok rólad...

—Elhigyjem?

—El. Amit titokban gondolok, azt nyíltan is akármikor elmondhatom. Sem rajtad nem esik miatta folt, sem rajtam.

Regina bólintott.

—Schon gut... tudom, hogy tisztességes ember vagy.

—Olyanforma...

Ezt a haszontalan beszédet sikerült abbahagynom. Megnyugtatósomra és dicséretekre légyen egyébként megjegyezve, hogy az ilyen üres szalmacséplést mindig Regina kezdte és nem én. Lehet, hogyha végig engedem csépelni, mag is hullott volna az üresnek látszó szalmából—félúton azonban eddig még mindig sikerült elakasztanom a munkát és így a maghullás elmaradt. Ennél az igyekezetnél nem is annyira az értelemre, mint inkább természetes ösztönömre hallgattam, mely megállásra biztatott—félúton. Éreztem, hogy ezen a határvonalon túl—felette könnyen vetek bukfcnczet és egyenesen a kis vörös Regina ölébe pottyanak...

Félóra múlva leszállt az alkony. A nyugati firmamentum gyorsan borulni kezdett, s csakhamar megérkezett a szél is. Az erdő fái hajladozni kezdtek,—saját külön nyírfámról pedig százával hullottak fejünkre a levelek. [Pg 249]

Reménykedve tekintettem a gyorsan közeledő borulat felé. A folytonos nagy forróság után szinte epekedett az ember egy kis jóra való eső után, amely elűzze, vagy legalább mérsékelje a nagy meleget.

Regina fölemelkedett kuporgásából, fölvette a számára átalakított orosz köpenyeget, azután ismét visszaült előbbi helyére a nyírfa alá.

—Rögtön itt a zápor—mondotta fejével a beborult égre intve—jó lesz, ha te is magadra szeded a köpenyedet. Úgy látom, erős zivatar jön.

—Csak már itt lenne!

—Negyedóra múlva itt lesz.

—Hurrá, csak ide! Nagyon szívesen látom.

—Én is. Az ember megfűl ebben a borzasztó melegben...

—Bizony, ha olyan kövér valaki...

—Baj ez a sovány kutyának is.

—Itt nincs sovány kutya! Itt csak egy finom formájú helyes kisasszony van.

Regina kidugta kezét a köpeny szörnyű bő ujjából és megfenyegetett.

—Ne komizkodj, barátom, mert bosszút állok.

—A szent igazságot mondom!

—Meglásd, hogy bosszút állok...

Ideje volt, hogy magam is beburkolózzam köpenyegembe, mert az eső megeredt. Bőséges tömegben zuhogott alá, meg lehettem vele elégedve. Megmutatkoztak az egek tűzcsóví is— hatalmas villámok nyilaltak keresztül a sötét felhőtömegeken, s egyik mennydörgés a másikat érte, A föld szinte megrázkódott. Nagyszerű vihar száguldott felettünk—egy kicsit már sokallani is kezdtem a hatalmas áldást. [Pg 250]

Volt egy vízhatlan ponyvadarabom—azt kénytelen voltam fejemre húzni, különben átázott volna rajtam a bakaköpeny.

—Ide gyere, Regina és bújj le a ponyva alá!—kiabáltam a közvetlenül mellettem kuporgó leányra, olyan hangon, mintha egy egész huszárszadront kommandíroztam volna. Máskülönben nem hallotta volna meg a folytonos mennydörgés miatt.

Szót fogadott és bebújt mellém a ponyva alá. Így kuporogtunk egymás mellett valami félóráig, anélkül, hogy a vihar alábbhagyott volna. Sőt mintha még nőtt volna ez a rettenetes erő. A dörgések utóhangja néha hosszantartó mély hördüléssé keményedett, mint a legnagyobb kaliberű nehéz ágyú hangja... Szinte lestem, hogy mikor robban már a lecsapó »Geschoss« és mikor repülünk föl Reginával együtt a mennyországba...

Derekam, térdem zsibbadni kezdett a mozdulatlan kuporgásban. Kedvező kilátás—semmi. A vihar nem engedett. Zuhogott az eső, vágta a ponyvánk tetejét, a dühösen tovaszáguldó szélvész pedig oly erővel próbálta letépni fejünk felől ezt a szerencsétlen ponyvát, hogy alig tudtam elég keményen megmarkolászni.

[Pg 251]

—Borzasztó orkán—mormogta nyugtalanul a leány.

—Nekem elég volna.

—Te kívántad...

—Igaz, de nem ennyit.

Néhány percnyi hallgatás után Regina ismét megszólalt.

—Hány óra lehet?

—Fél kilenc felé jár.

—Borzasztó...

A villám lecsapott. Rettenetes recsegés rázta meg a levegőt s mintha a föld is megingott volna...

Regina belém kapaszkodott és megragadta a vállamat. Én is ösztönszerűen hozzákaptam, mintha valamely mélység széléről kellett volna visszarántanom, ahová belezuhanni készültünk...

Azután rövid csend... az orkán elült... Pedig csak az én fülem mondta föl néhány pillanatra a szolgálatot, az orkán tovább tombolt. Mire pár pillanat múlva ismét meghallottam a mennydörgések hangját, Regina is magához tért kábultságából és suttogva kérdezte.

—Vajjon hová üthetett?

—Messzire nem, az bizonyos...

—Úgy éreztem,—suttogta egész testében remegve—hogy belénk ütött... Nézz ide, fogd meg a kezemet—azt hiszem, megbénult...

—Ugyan!

—De igen, azt hiszem...

Amikor meggyőződött róla, hogy nem úgy van—elhallgatott. Én sem beszéltem. Mozdulatlanul, némán kuporogtunk megint valami félóráig a ponyva alatt. Az volt a szerencsénk, hogy ez a nyírfa volt itt a legmagasabban fekvő pont, különben nyakig vízbe kerülhattunk volna. A ponyvára lezúduló töméntelen víz így lerohant mellettünk az árok felé és aránylag elég szárazon hagyta azt a kicsi helyet, amelyen szoronganunk kellett.

[Pg 252]

Ebből a kényelmetlen szorongásból azonban már igazán elég volt. Teljességgel nem éreztem a térdeimet. Akárcsak két fadarab. A derekam meg most már fájni kezdett.

—Tartsd csak jó erősen a ponyvát, Regina...

—Mit akarsz?

—Kibújok. Nem bírom ezt a kuporgást.

—Én sem—mondotta hirtelen a leány.

—Nem bánom, ha bőrig ázok is... föl kell állanom, különben belenyomorodok ebbe a kuporgásba.

—Én is.

Egyakarattal fölemelkedtünk. Még ugrani is akartam, hogy ismét életet teremtsék tagjaimba, a kísérlet azonban nem sikerült,—valósággal meg voltam bénulva a több mint egy óráig tartó guggolástól. A leány nemkülönben. Két nehéz fatuskó voltunk,—egyik jobban fájtatta a derekát, mint a másik.

A ponyvát nem lehetett tartani—félreapta a szélvihar és kifordította a visszájára. Akárhogy markoltam is, mindig visszájára került. Erre eleresztettem—üssön beléd a mennydörgős mennykő. Én bizony nem birkózok vele többet.

[Pg 253]

—Fogd meg, mert elviszi a szél!—kiáltotta a leány és maga is utána kapott, de már késő volt—a ponyva repülni kezdett szárnyak nélkül s egy szempillantás alatt eltűnt a Morelli-féle Graben vízzel telt mélységében. Oda sodorta be a dühös szélroham.

—Kár volt elereszteni—mondotta neheztelve Regina—most ázhatunk.

—Inkább ázok, de nem kuporgok többet.

—Richtig! ez igaz! Én sem kuporgok többet. Ebbe a vizes latyakba azonban nem lehet éjszakára

lefeküdni. Szedjük össze a holminkat és gyerünk éjszakára a barlangba... be az erdőbe. Látnivaló, hogy egész éjjel zuhogni fog. Reggel visszajöhetünk. Jó?

—Jó.

Öt perc múlva már útban is voltunk. Regina elől ment—én utána. Koromsötétben bukdácsolunk előre az erdő fái alatt. Egy-egy villám vakító fénye után csak annál sötétebb lett. A tulajdon orromat sem láttam, nemhogy az előttem haladó Regina alakját ki tudtam volna venni. Máskor tíz percig tart ez az út—most beletelt harminc is, míg végre Regina megállt és megfogva kezemet, megvigasztalt.

—Itt vagyunk! Hajolj, nehogy beleverd homlokodat a sziklába.

Még egy perc és benn voltunk a barlangban. Helyesebben szólva: benn voltunk egy talán még vakabb sötétségben, mint odakünn. A hely azonban száraz volt és most ez volt a fő.

[Pg 254]

—Le a cókmókkal, fiú!—vezényelte Regina jókedvűen—és gyűjtsd meg a lámpást. Itt vagyunk. Nagyszerű éjjeli szállás! Dícsérem az eszemet, hogy rá gondoltam. Úgy fogunk aludni, mint a tej. Odakünn ordíthat a szél, ahogy akar—fittyet hányok neki és annál jobban fogok aludni, minél eszeveszettebbül ordít. A lámpást, fiú, a lámpást! Azután rakd ide szépen a szikla alá a holmit, én addig meg fogom csinálni a te ágyadat is.

KILENCEDIK FEJEZET

[Pg 255]

Viharos éjszaka,—nem tudunk elaludni.—Regina szilvóriumot iszik és oktalanságokat beszél.—»Ha bosszankodni akarsz—tégymint jó!«—Regina úgy viseli magát, mint egy vadmacska, elhagyja a barlangot és eltűnik szemeim elől.—Elhatároztam, hogy nem törődöm veled, hanem sorsára bízom.—Elindulok, hogy valahol ismét megtaláljam a századomat.—Mi minden van egy elhagyott csatatéren?

A sötétségben kitapogattam valahogy a hátizsákból a kézilámpást és a gyufát. Arra a gondolatra, hogy hátha a gyufa átázott és ekként elvitte az ördög, szinte rosszul kezdtem magamat érezni. Mi a patvart kezdjen az ember ebben a pokoli sötétségben? A balsejtelem azonban szerencsére alaptalannak bizonyult: a gyufát nem érte semmi vizes veszedelem, meg lehetett gyújtani a lámpásban szigorú maradvány stearingyertyát.

Még egy félperc és a világosság szegényes forrása kigyúlt.

—Mondá az Úr,—idéztam a szentírást—hogyan ez jó lenne!

—Tedd oda a szikla oldallapjára, hogy lássak—vezényelte a leány.

[Pg 256]

Odatettem. Hát a sötétséget most már valamivel jobban meg lehetett látni...

—Kicsi világosság ez, Regina, de ha nem sietsz, ez is elfogy.

—Bizony, spórolni kell a maradvány gyertyával! Tehát csak gyorsan, gyorsan, rakd el a cókmókot, úgy, ahogy tudod, nem baj, ha nincs is rendben, én addig hirtelen összetákolom az ágyakat... vagy minek nevezem ezeket a vackokat, amiket most mindjárt összeütök. Az a fő, hogy szárazban ülünk.

—Igen, ez a fő.

Főlnyaláboltam, ami kezem ügyébe került és minden rend nélkül, úgy ahogy jött,—kvarterba helyeztem cókmókunkat. Néhány hegyesen kiugró sziklaél ruhafogas gyanánt használandó: fölakasztottam rájuk a magam meg a Regina köpenyegét, hadd száradjanak. Az én köpenyem csuronvizes lett a veszekedett vízpuhatagban, amely odakünn érte, s jócskán kikapott a »procák«—kenyértarisznyám is. Haj hó, görbe lilium! Ha kikapott a kenyérem is és szétmállott, mit eszünk? Mit ér egynémely roppant kincs kenyér nélkül? Például a szalonna?

Mindez reggelre kiszűl, most nincs idő a vizsgálatra, különben elfogy a gyertya.

Regina sietve ütötte össze az ágyaknak nevezett fekhelyeket. Egy csomó hirtelenében összekotort száraz levél alul, a pokróc felül és megvolt az ágy. Ennél gyorsabban és egyszerűbben—gondolom—maga Lucifer sem rugdos össze ágyat a rossz lelkeknek.

[Pg 257]

Néhány perc múlva rámkialtott!

—Készen vagy?

—Hát úgy...

—Én is! Ez itt a nagy kő alatt a tied, ez meg az enyém. Olyan ágy, amilyen tellett... akinek nem

tetszik, kifekhetik az esőre. És most fújd el a gyertyát, ne prédáljuk hiába.

Ne bizony! Nagy dolog az ilyen kis darab gyertya is, ha semmi módja nem mutatkozik a pótlásának. Már pedig ilyesmire még gondolni sem lehetett. Tehát gyorsan elfújtam a maradék drágaságot s ezzel ismét belezuhantunk a legvakabb sötétségbe.

—Uhu...—huhogtam mély hangon—minden jó lélek dicséri az Urat, ki van itthon?

—Jobb lesz, ha ügyelsz a fejedre, dorgált a leány—különben belevered homlokodat a kiálló kövekbe és azzal maradsz.

—Ügyelek.

Előrenyújtott kézzel kitapogattam a járást és sikerült is minden baj nélkül megközelítenem a fekhelyemet. Azonnal leültem, nehogy csakugyan beleteremtsem fejemet valamelyik előreálló sziklakőbe. Az ember ilyenkor hathatósan irigykedik barlangbeli elődjére, a medvére, aki biztosan mozgott valamikor ezen a helyen és nem kellett minden sziklánál keményebb koponyájára ügyelnie.

Miközben előkészületeket tettem a lefekvésre, időnként hallgatózva füleltem kifelé, engedett-e vajjon erejéből a vihar, vagy nem engedett. De bíz az nem engedett. Egy-egy nagyobb szerű villámlás fénycsóvája benyilalt még ebbe a sötét barlangba is. Ilyenkor egy szempillantásra világosság hasított keresztül a sötétségen és roppant furcsa vonalakat rajzolt az oldalfalakra. A mennydörgések hatalmas ereje azonban megtört a barlangszájon, a legnehezebb dörgés is csak nagyon tompán érkezett füleimhez, mintha valamely mély pincében és annak is legtávolabbi boltozott folyosójában tartózkodtam volna.

[Pg 258]

Regina a sötétség dacára is észrevette, hogy hallgatózom, ahelyett hogy—mint ő—birtokba vettem volna fekhelyemet és iparkodtam volna elaludni.

—Még mindig pizsmogsz?—kérdezte dorgáló hangon.

—Wer da? Ki huhog itt?

—Miért nem fekszel le?

—Fekszem.

—Nem igaz!

—Honnan tudod, hogy nem igaz? Nem vagy te bagoly, hogy ide láss.

—Az nem vagyok, de a mozgolódásodból tudom, hogy haszontalanul elpizsmogod az időt.

Tessék! Akármilyen kicsi, de már anyáskodik és zsarnokoskodni szeretne az ember fölött.

—Te meg haszontalanul prédikálsz, Regina, ahelyett, hogy aludnál. Ne törődj velem, hanem aludj.

Úgy látszott, belátta, hogy voltaképpen igazam van, mert egy darabig csendben maradt. Ekkor már talán esti tíz óra is elmúlt, ideje volt, hogy magam is birtokba vegyem kemény fekhelyemet. Kinyújtóztattam tehát tagjaimat a pokrócon és próbáltam elhelyezkedni. Alig találtam el azonban a testemnek legkényelmesebbnek látszó »nieder«-t, amikor most már meg Regina kezdett el pizsmogni,—saját kifejezése szerint—még pedig eléggé nyugtalanul arra, hogy tudomásul kellett vennem a mozgolódást.

[Pg 259]

—Ejnye, még mindig pizsmogsz?—kérdeztem ugyanolyan dorgáló hangon, mint ő az imént.

Nagy meglepetésemre erre halk nevetés volt a válasz.

—Ja... pizsmogok.

—Aludni!

—Nem lehet.

—Miért nem lehet?

—Fázik a lábam—hangzott a panaszos válasz, melyet ismét halk kacaj követett.

—Dörzsöld.

—Dörzsölöm, de olyan hideg, mint a jég. Nem bírom fölmelegíteni, ha pedig fázik a lábam, nem tudok elaludni. Nagyon átázott a rongyos topánom, ha ugyan azt a csupa lyuk rongyot topánnak lehet nevezni... okosabb lett volna, ha meztelen lábbal jövök, legalább nem áztatta volna lábamat még a topán meg a harisnya is.

—Hát akkor... mert álmos én sem vagyok... talán jó lesz, ha fölkelek és egy kis tüzet rakok a barlang szája közeliben, annál aztán megmelegítheted a lábaidat. Rakjak?

[Pg 260]

Nagylelkű ajánlkozásomat Regina hangos nevetéssel utasította vissza.

—Még csak az kellene, hogy most tüzet rakjunk és telebüdösítsük füsttel az egész barlangot. Akkor aztán már épen nem tudnék elaludni.

Persze, persze, a füstre hirtelenében nem gondoltam. Bizonyos, hogy ebben a nehéz, esős időben az egész füstöt a barlang belseje felé szorította volna vissza a légnyomás és a finom tüzeckét el

kellott volna oltani. Holott pedig tetszetősnek találtam a gondolatot a magam lábai szempontjából is, amelyek—most, hogy Regina panaszkodott—szintén fázósaknak találtattak. Lehet, hogy ha nem szól, eszembe se jut, hogy voltaképen nekem is fázik a lábam.

—Vígasztalódj, Regina, nekem is az a bajom, ami neked.

—Csak nem fázik a te lábad is?

—De bizony!

—Dörzsöld.

Szerettem volna tudni, hogy mi viháncolni való van ezen, de nem szóltam. Azt tapasztaltam, hogy a vörös kamerád ilyenkor minden igaz ok nélkül goromba válaszokat hajlandó adni a nyájas kérdezősködésre.

Ebben a pillanatban egyúttal roppant okos ideám is támadt. Az volt a roppant okos idea, hogy a megmelegedés művelete tulajdonképen más módon is »eszközölhető«, nemcsak száraz forgácsokból összeszerkesztett parázs-tűzzel. Jóféle hazai szilvóriummal például felette gyorsan és hatékonyan eszközölhető. Tehát, auf! Rekviráljuk ide izibe a sárga hazai kincset.

[Pg 261]

Fölkeltem és tapogatózva elindultam a cókmók felé. Ott tartózkodik a kincs.

—Mit csinálsz?—kérdezte Regina.

—Mozgok.

—Hallom, de minek?

—Melegedés erányában mozgok.

—Mondtam már, hogy nem csinálunk tüzet! Szántszándékkal önmagát csak a bolond füstöli ki.

—Ruhig, Regina, másról van szó. Sligovicáról van szó és nem silány forgácstűzről. Néhány becsületes kortyocska szilvórium és olyan pompás melege lesz az embernek, mintha két kályha között ülne.

Tovább kerestem holmim között, míg a szilvóriumos üveget sikerült fölfedeznem. Lám, milyen szerencse, aki spórol, annak van akkor, amikor valósággal is rászorul az ilyen hazai orvosságra. Mióta hordozom ezt a zöldszínű szerémségi üveget és ihol, még mindig megvan a fele. Tán néhány tisztességes kortyocskával még több is, mint a fele.

Illó reverenciával kihúztam zömök nyakából a dugót és leeresztettem torkomon egy becsületes kortyot. Mi tagadás benne, jól esett, bár sohasem voltam italos természetű. Most azonban aképen éreztem magamat, mint akit felette puha és meleg bársonnyal simogatnak, azonkívül, hogy hízelgő szeretettel még az orcáimat is megsimogatják. Minden porcikámat előntötte ettől a különben ordinaré hazai kincstől a jóságos meleg. Ennél fogva még ittam egy másik becsületes kortyot. Azaz, megittam két hasas kupicányit. A »becsületes« korty ugyanis annyi, mint két hasas kupica. Nálunk felé legalább ennyi.

[Pg 262]

—Hát én már kezdek urasan megmelegedni, Regina,—mondottam, miközben tapogatózva visszaigyekeztem vackom felé—neked is azt kommandálom, hogy kövesd példámat és melegedj meg.

—Sohasem ittam pálinkát—hangzott a sötétségből.

—Nem is azt kommandálom én, hogy idd a pálinkát, mint egy tót napszámos, hanem azt, hogy kóstold. Aki úr, az nem issza az ilyesmit, hanem csak kóstolja.

—Nem kérek.

—Pedig jó orvosság a hideg ellen, megmenti finom piszedet a ráólalkodó náthátul is.

—Nem lehet mindenkinek olyan vastag orra, mint neked.

A választ nagyon gyorsan röpítette felém a kamerád, de nem haragudott, hogy lepiséztem. Hallottam, hogy a sötétben még nevet is. Általában megfigyeltem, hogy ma dél óta minden haszontalan semmiségen mulatni tudott. Akkora művész a női hangulatváltozások titkának kifürkészésében persze nem voltam, hogy az okot is kitaláltam volna. Igaz, hogy meg sem próbáltam. Hegyezzen zabot az, akinek efféle tudós játékokban kedve telik.

[Pg 263]

Néhány perc múlva megint megpróbálkoztam a kínálgatással.

—Hozzam az üveget, Regina? Meglásd, milyen jó dolog, ha az ember lába fázik, aztán egyszerre csak nem fázik. Egy-két rövid kortyot kell csak lekóstolnod és attól úgy fogod érezni magadat, mintha a legnagyobb pihe-dunyha alatt feküdnél. Tehát hozom az üveget, jó?

Semmi válasz.

—Elindultam az üveggel, Regina.

Erre sem érkezett semmi válasz. Egy halk nevetés azonban ismét hallható lett a sötétségből.

—Ha odaérek, szólj, nehogy isten csudájára beléd botoljak és kiejtsem az üveget. Nagy kár lenne!

—So!... az persze nem lenne kár, ha jól megrúgnál.

—De bizony az is kár lenne. Azért kell szólnod, ha közeledbe érek ebben a tök-sötétségben, nehogy afféle akaratlan pimaszságot tegyek. Tehát már közeledek...

Nem mondta, hogy ne jöjjenek. Úgy látszik, csakugyan nagyon fázott szegénynek a lába és kénytelen-kelletlen rá fog fanyalodni az orvosságra. Óvatosan tapogatózva folytattam utamat abba az irányba, ahol feküdt. Csakhogy ekkor már nem feküdt, hanem ülve kuporgott a magára borított köpeny alatt. A következő lépésnél már meg is fogta a lábamat.

—Halt!

Megálltam. Ha még egyet léptem volna, rálépek és legázolom a nyolcvankét kilommal.

[Pg 264]

—Állok, Regina, itt az üveg!

Találomra feléje nyújtottam. Elvette a kezemből és így szólt:

—Szeretnék megmelegedni, mert igazán fázom... de mi lesz, ha rosszul leszek ettől a pálinkától?

—Szűzpálinka ez, lelkem, magunk csináltuk, nem pancs. Ettől még egy kis leány se lesz rosszul, de még egy angyal se. Sátoros ünnepeken odafenn a paradicsomban is isznak az angyalok ilyen tiszta szűzpálinkát, mint amilyen ez.

—Igen... a korhelyek.

—Korhely angyalokról még nem olvastam a szentírásban. Ne okoskodj, hanem igyál... akarom mondani—kóstold.

—Also gut, megpróbálom, de ha valami bajom lesz, a te lelkeseden szárad.

—Vállalom a bajt, meg a felelősséget is. Kínálnálak tán, ha csak a legkisebb bajtól kellene is tartani?

Amíg beszéltem, Regina végre rászánta magát a dologra és ivott. Látni nem láttam a sötétségben, de hallottam az üveg nyakának kotyogó hangját.

—Brrr... ez borzasztó erős, elégeti a számat...

—Nem éget az semmit, csak melegít. No, még egyet!

—Sok lesz... félek...

Néhány pillanat múlva megint megszólalt:

—Hm... most már nem éget és—hogymondjam —nem is olyan rossz...

[Pg 265]

—Nem bizony! Olyan ez, mint a folyékony arany.

—És melegít, az bizonyos... És nem is olyan rossz, mint ahogy gondoltam... Valamilyen kesernyés íze van, de—hogymondjam—igazán nem rossz, ha az ember szája kicsit már hozzászokott...

—Nem kell ehhez hozzászokni, lelkem, enmaga szoktatja magát, merthogy jóféle ital. Csak a komiszhoz kell hozzászokni.

—Nem tudom, merjek-e még?

—Merj.

—Sok lesz...

—Hányszor ittál?

—Kétszer...

—És fázik még a lábad?

—Az?... Nem nagyon fázik...

—Hát akkor, mint afféle bátor vitéz, aki nem ijed meg az árnyékától, de még ettől a jóbarát pálinkától sem, még igyál egyszer, azután add ide az üveget. De ügyelj az istenért, nehogy kiejtsd! Porrá törnék ezeken a köveken és odalenne.

A sötétben hallottam, hogy Regina elfogadta az indítványt és harmadszor is szájához emelte az üveget... glu, glu, glu... Megfogyatkozott egy újabb korttyal a kincs.

—Jó volt?

A kamerád nevetve nyújtotta felém az üveget.

—Jó.

—Nem látom, hogy merre felé nyújtogatsz az üveget... Ha macska volnék, látnám. Semmit sem lehet látni ebben a tömlöcben... meg kellett volna gyújtani a lámpást legalább néhány percre.

[Pg 266]

—Hát gyújtsd meg.

—Igen, de akkor meg a gyertya fogy el.

—Ezen úgy lehet segíteni,—hangzott a szerfelett jókedvű válasz—hogyan azt, ami elfogy, többé nem gyűjtöd meg.

—Ne mondd!

—De mondom. Visszadugtad a lámpást a zsákba?

—Nem dugtam, ott van a kövön... két lépésnyire a fejedtől... és mellette van a gyufa is, ha meg akarod gyűjtani.

Míg a szilvóriumos üveggel óvatosan a podgyászunk felé retiráltam, Regina fürgén felugrott guggoló helyzetéből és ahhoz a lapos sziklakőhöz tapogatta magát, amelyen a lámpás állott. Ott gyorsan gyufát gyűjtött és a következő percben már égett is a lámpásban levő maradékgyertya. Nem helyeseltem ezt a gyertyagyújtást, de örültem neki, hogy világosságot látok. Alvásra alkalmas a sötétség, az ébren levő embert azonban módfelett lehangolja és elfárasztja.

—So... hadd égjen! Utálom a sötétséget és egy kicsit félek is tőle,—mondotta megkönnyebbült lélegzettel a leány, miközben szeretettel nézett az égő gyertya pislogó lángjába, amely sárgára festette arcát—mindig azt képzelem, hogy valaki a hátam mögött van és rögtön megfog, amint visszanezdek... [Pg 267]

—No, itt ugyan nincs senki a hátad mögött.

—Tudom, hogy nincs, de mégis csak jó, ha világosság van... Vajjon hány óra lehet, fiú?

Elékerestem blúzom zsebéből az órát és megnéztem kíváncsiságból az időt, mennyit herdáltunk el az alvás idejéből?

—Féltizenegy.

—Csak féltizenegy? Azt gondoltam, hogy több. Álmos vagy?

—Nem vagyok.

—Én sem vagyok. Mit gondolsz, zuhog még odakünn?

Erre nem kellett válaszolnom. Hatalmas mennydörgés nehéz moraja töltötte meg e pillanatban a barlangot. Úgy tetszett, mintha az összes sziklafalak mozogtak volna... Az orkán tehát még nem engedett odakünn a maga hallatlan erejéből. Valóságos ítéletidő.

Regina fülelt, azután mosolyogva fintorgatta orrát a barlang szája felé.

—Jó, hogy itt vagyunk és nem künn... A te kemény fejedtől nem telt volna ki, hogy ide mentsük a bőrünket. Erre is nekem kellett gondolnom. Mindenre nekem kell gondolnom.

Kacagott és még izgékonnyabban fintorgatta orrát, amely ilyenkor felette hasonlított a mókuséhoz. Ez volt impresszióm az első perctől kezdve, amikor legelőször megpillantottam.

Közben elpakoltam a szilvóriumos üveget és rükverc-koncentráltam magamat fekhelyem felé. A felém kiröpített grombaságra nem adtam választ. [Pg 268]

—Az a fő, Regina, hogy fázik-e még a lábad? Minden más beszéd—szalma.

—Nem fázik—válaszolt széles mosolyra húzódott szájjal a leány, miközben ímmel-ámmal lelökte vállairól a köpenyegét és teleszívott mellel belefújt a levegőbe.

—Akkor jól van.

—Mondtam már, hogy melegem van, nem érted?

—Eddig még nem mondtad.

—Háromszor is mondtam!

—Jó, jó...

—Nem mondtam háromszor is? Nemcsak azt mondtam háromszor, hogy most már egy cseppet sem fázik a lábam, de azt is mondtam, hogy melegem van... bizonyosan a pálinkától... Nem is kellett volna talán inni abból a pálinkából... Ezt már vagy hatszor elmondtam, de megint mondom, sok volt... szédül a fejem...

—Reggelig elmúlik.

—Nem érted, hogy szédül a fejem?—folytatta kissé akadozó nyelvvvel—ez nem rossz... nem, ez nem rossz... de nem is jó... Főleg az nem jó, hogy túlságosan melege van az embernek.

—Reggelig ez is elmúlik.

—Reggelig, reggelig... ezt már vagy tízszer mondtad, de mi lesz reggelig? Addig még legalább... legalább... három-négy óra van hátra, talán még több is, mint három-négy óra... Nem igaz?

—De igaz. [Pg 269]

—Schauéns, Sie!... számár.

Ez olyan örvendő, sőt diadalmas hangon volt mondva, hogy el kellett nevetnem magamat.

Becsípett kicsit a vörös és ennek én voltam oka. Zsebre kellett tehát vágnom az ebből az állapotból kisarjadzó összes következményeket is, a mellékletképen velük kiosztandó titulusokkal együtt. Ezekkel a paraszt-titulusokkal a kis kamerád különben máskor sem fukarkodott.

—Te izé... fiú... was soll i sagen... hogy is mondjam?...—dunnyogta maga elé, állandó mosolyra húzódo szájjal, miközben egyre szaporábban fújta ki vérpirosra tüzesedett ajkai közül a levegőt—mit is akarok mondani?

A furcsa grimace-okon, amiket vágott, akaratlanul is mulatnom kellett. Jóideje nem produkálta ezeket a mókusszerű fintorgatásokat, elszoktam tőlük. Most, hogy ismét szerencsém lett hozzájuk, nevetésre ingereltek. Bizonyos, hogy felette furcsák voltak. Ha megfeszültem volna, sem tudtam volna csak egyet is utánozni.

—Alighanem azt akarod mondani,—válaszoltam a hozzám intézett zavaros kérdésre—hogy most mindjárt leteszed fejedet szépen a zsákra és aludni fogsz. Merthogy már ideje.

—Ah, ná! Nem azt akartam neked mondani,—dunnyogta fejét rázva, s nagyobb nyomaték kedvéért még a kezeivel is integetett—hanem... hanem... azt akarom neked mondani, hogy ha tudtad, milyen mérges az a pálinka, miért kínáltad, hogy igyam?

[Pg 270]

—Azért, mert nyafogtál, hogy fázik a lábad.

—Egyébért nem?

—Miféle egyébért?

—Azért, hogy lerészegedjek.

—Lám, hát részeg vagy?

—Ne kacagj, számár... nem vagyok részeg,—kiáltotta neheztelve a vörös, de azért maga is nevetett és ajkai körül a furcsa grimaceok még szaporábban váltogatták egymást, mint az imént—azért sem vagyok részeg, hiába számítottál rá, hogy bele fogok fordulni a pocsolyába...

Figyelni kezdtem a beszédre.

—Mire számítottam én?

—A.... arra, hogy mint egy részeg Lump, bele... bele fogok fordulni a... a pocsolyába és akkor azt tehetsz velem, amit akarsz...

Hm, ez elég értelmesen volt mondva.

Zsebre lehetett vágni és idézni lehetett melléje a régi bölcs igazságot: »ha bosszankodni akarsz—tégy jót«.

Elhatároztam, hogy nem fogok vele törődni, akármit beszél is az ajkain keresztül megnyilatkozó—szilvórium. Mert az beszélt s ez enyhítő körülmény gyanánt esett latba. Becsípett a vörös és most mindenféle számárságokra téved zavaros feje. Nem tartottam emberségesnek, hogy ezt a megzavarodott vörös fejcskét valami hatvan fontos gorombasággal agyonüssem. Pedig csöpp hűjja, hogy meg nem tettem.

Regina kihívó szemekkel tekintett rám. Apró, hunyorgó szemei pislogva szikráztak üregeikben s szinte kiabált bennök a sértő gyanu. Emellett állandóan és egy kicsit bambán, de folytonosan nevetgélt. Épen olyan volt, mint találkozásunk legelső napján, szegény...

[Pg 271]

—Bá!... hiába leskelődöl,—mondotta pár pillanatnyi hallgatás után—nem fogok belefordulni a pocsolyába és nem... nem fogok elaludni...

—Az a te gondod.

—Nem is hagyom, hogy a tied legyen.

—Bátran hagyhatod.

—Le akartál it... itatni, Kerl... de nem sikerült. Nem fogok ittasan belefordulni a... a... Hiába kuporogsz ott az ágyadon és lesed, hogy mikor fordulok bele a... a...

Elakadt. A mondat többi része oly hangos kacagásba fűlt, hogy visszhangzott bele az egész barlang. Most már nemcsak a haja volt vörös, hanem az arca is, szinte lángot vetett a forróságtól. Egy kicsit meghökkentett a dolog. Hátha többet ivott a kelleténél? Még baj lesz ebből a csacsiságból...

A leány most föltápázkodott eddigi kuporgó helyzetéből és félrelökve maga mellől a köpenyeget, támoltyogva indult a barlang szája felé.

Rászóltam.

—Mit akarsz?

—Ki akarok menni... rosszul vagyok...

—Igy akarsz kimenni, az esőre? Hiszen alig van rajtad valami, halálra hútheted magadat!

—Kell.

[Pg 272]

Tovább támolygott. Erre felugrottam és útjába állva, nem bocsátottam. Még csak az kellene, hogy így menjen ki!

—Itt fogsz maradni, Regina.

—Bocsáss, ki kell mennem.—motyogta valami képtelenül torz mosolyra húzódott szájjal, miközben éreztem, hogy körmei belemélyednek a karomba s a lábát rúgásra próbálja fölemelni—ne állj utamba, ha jól akarsz... okvetlen ki kell mennem, mert itt megfulok... Érted, hogy itt megfulok... levegőre van szükségem... kimegyek... Rosszul vagyok.

Minél jobban vergődött, annál erősebben tartottam.

—Itt maradsz!

—Nem...—suttogta elfulladt, forró hangon s kis kezei oly erővel szorították azt a karomat, amellyel tartottam, hogy szinte vér serkedt körmei helyén—kimegyek... kimegyek... Bocsáss, különben itt esem össze a szemed előtt... Rosszul vagyok...

El voltam határozva, hogy semmi szín alatt sem bocsátom ki a szabadba így, amint volt, jóformán ruha nélkül, amely a künn zuhogó eső és szélvihar ellen megvédte volna, emberséges jószándékom azonban meghiusult. Amikor látta, hogy hiába vergődik, mert erőszakkal az én kezeimből nem szabadulhat: nyilván ismét hatalmába kerítette érzékeit régi vadmacska-dühe, mert egyszer csak heves fájdalmat éreztem kézfejemen... el kellett eresztenem a karját... beleharapott a kezembe...

[Pg 273]

Abban a pillanatban nem vettem figyelembe, hogy nincs egészen beszámítható állapotban,—a megivott szilvórium hatása bizonyos volt—csak arra figyeltem, hogy dühös harapással válaszolni egy iránta megnyilvánuló jószándékra, több az elégnél... Föllobbant bennem a harag és a méltatlankodás. Akkorát kiáltottam, hogy visszhangot vert bele a barlang szája.

—Nohát, mars! Eredj a pokolba...

Hátat fordítottam neki és a pislákoló lámpás felé igyekeztem. Annak a világánál láttam, hogy a feldühösödött vörös nem tréfált, egész kezemfeje egy vér volt, alaposan beleharapott... ideje, hogy a vérzést valamiképen elállítsam. Amíg a torniszterből kiszedegettem a szükséges sleifbandokat, visszanéztem a barlang szája felé és megállapítottam, hogy csakugyan egyedül vagyok: a leány kiment és vézna alakja beleveszett a sötétségbe.

Magammal törődtem, nem vele. Félkézzel bekötni egy sebet nem a legkönnyebb munka, a sleifband vége mindegyre kicsúszott ujjaim közül, pedig a fogaimmal is segítettem. Így történt, hogy amivel egyébként néhány perc alatt elvégződtem volna, azzal most talán egy negyedóránál is több időt töltöttem el. A kötés így is suta volt, a derék Heiszler bácsi nagyot csóvált volna jóindulatú, kövér fején, ha ezt a tökéletlen munkát meglátta volna. Ügyesebb kötés hiányában nekem azonban ezzel is be kellett érnem, a vérzést elvégre sikerült elállítanom és ez a fődolog.

[Pg 274]

Tábori lámpásom most fölmondta a szolgálatot. A gyertyamaradék már csak a legalján pislogott. Még egy-két perc és utolsó pislantásával gehorzamst meldolni fogja, hogy több Dienst-et nem leistolhat.

Ezzel még egyet pislogott és kialudt.

Sötétben maradtam.

Azaz hogy... Furcsa! Vajjon mi történik odakünn? Nem maradtam egészen sötétségben, a derengésnek némi halavány nyomai rajzolódtak a barlang száját elzáró sziklafalak kiálló szegleteire, mintha valamely nagy távolságból rejtelmes eredetű fény érkezett volna...

Mi lehet ez?

Három lépéssel a barlang szájánál termettem és egy fürge ugrással künn voltam a szabadban.

Ott aztán kis híján, hogy lelkes hurrát nem kiáltottam örömömben a Mindenség kegyelmes alkotójának tiszteletére, aki egyetlen kézlegyintéssel véget vetett a gyalázatos időjárásnak, elűzte az esőfellegeket, megállította eszeveszett rohanásában a förtelmes szelet és olyan felséges ultramarinkék színt varázsolt a firmamentumra, hogy az embernek a szíve repesett örömében! Gyönyörű tiszta égbolt csillogott fejem fölött a sarlós hold és a teljes fényükben ragyogó csillagok világosságában. A tökéletes szélcsendben egyetlen falevél sem mozdult. Békességes, nyugodt és csendes volt körülöttem az erdőség. Ebben a hangtalan csendességben talán egy halk sóhajtást is meghallottam volna.

[Pg 275]

Gondoltam rá, hogy hallani fogok... Azonban nem hallottam. Lehet, hogy ha hallottam volna, sem mozdultam volna... a méltatlankodás még igen erősen fortyogott bennem.

Mire visszamentem a barlangba, hogy lefeküdjem, éjféli tizenkét óra lett. Ideje, hogy kinyújtózkodjam fekhelyemen és elaludjak. Aki nincs itt, ne aludjék. Ha aludni akar, visszatalál magától is, ha tetszik, ha nem tetszik, annyi.

Leheveredtem az improvizált ágyvacokra és semmi nyugtalanságot nem éreztem a künn kódorgó vörös miatt. Hiába! a méreg... Meg a sértődöttség. Meg egy kis komoly restelkedés is, hogy tán—voltaképpen—és mindenképpen... többet foglalkozom ezzel az egész dologgal, semmint kellene. Elvégre, csakugyan lehet, hogy így áll valahogy a dolog és nem másképpen... Igaz, hogy nem én kevertem eképen a sors és véletlen kártyáit, hanem maga a sors és a véletlenség, amelyek ezt a

vörös Reginát utamba hozták. Ezt a kicsi Reginát, az eszest, jószívút, ügyest, vakmerőt, szemérmest és félbolondot... Ennyi, úgy hiszem, elég? Nagy része e titulusoknak azonban becsületesen meg van érdemelve....

Nem tehetek magamnak semmiféle szemrehányást: a sorsnak és a véletlennek különös játékaiba nem avatkoztam. Sem előre nem vittem semmit, sem hátra nem toltam. Sem semmit nem irányítottam. Ami volt, magától lett úgy, ahogy épen történt. Becsületos nyíltsággal elmondhatom magamnak, hogy akármi történt volna eddig, vagy fog történni ezután ezzel a teremtéssel, ez az én lelkiismeretemet nem érinti. Örültem és nagyon meg voltam e pillanatban magammal elégedve, hogy így van. Megvallom, szinte rosszul éreztem magamat a gondolatra, hogy másképen is lehetett volna... Mert—lehetett volna.

[Pg 276]

Akkor most meg volnék kötve, vagy ha nem is—egy nagy kő okvetlen lógna a nyakamon. Így nem lóg semmi és nem kell a szemem közé pirítanom, hogy nagy bivaly létemre elgázoltam egy ilyen semmiséget.

—Hogy az ördög vigye el... csakugyan fáj a kezem. Úgy sajgott, hogy szinte emelkedni éreztem rajta a kötést. Hát nem bolond, aki ilyesmit tesz a barátjával? Beleharap a kezébe. Még ha ittas is egy kicsit, akkor sem járja. Majdnem az jut ilyenkor az ember eszébe, hogy ha szeretője lettem volna, nem harapott volna a kezembe. Lám, ez nem is olyan emeletes számárság, mint amilyennek látszik. Tán épen azért harapott a kezembe...

Elmélkedni fogok ezen a dolgon. Jó éjszakát...

*

Mire másnap reggel kinyitottam szemeimet, félkilenc felé járt az idő. Hatalmas medveálom volt, elég lett volna két medvének.

Most azonban—auf! És ki ebből az oduból.

Készülődés közben körülnéztem és egyáltalában nem éreztem semmi meglepetést, amikor láttam, hogy még mindig egyedül vagyok. A valamely okból ezúttal úgylátszik roppant komolyan felbőszült vadmacska nem jött vissza. Fekhelye érintetlen volt. Makacs egy portéka, az bizonyos. Ez azonban nem az én dolgom, hanem az övé.

[Pg 277]

Egy pillanatig tűnődtem, hogy voltaképpen mit kellene most csinálni, azután gyorsan határoztam. Látnia kell, hogy sem makacskodása, sem haragja nem imponál, nem fogok utána meghalni bánatomban... Még tréfából sem. Amit megtehetek, megteszem. Itt hagyok számára egy csomó ennivalót, a pokrócomat, a gyufát és más efféléket, használja, ha akarja. Hogy hol találhat meg, azt úgyis tudja. Schluss!

Magamra kapcsoltam a holmimat, vállamra löktem a Manlichert és faképnél hagytam az éjjeli szállást. Direkció a Morelli-féle Graben és a nyírfám!

Elindultam.

Az erdei forrás vizéből, amely mellett el kellett haladnom, nem lehetett inni, annyira zavarossá tette a tegnapi zápor, meg a beléje hullott mindenféle giz-gaz. A fű is egy latyak volt bakancsom alatt, hiába kerülgettem. A nap azonban hatalmasan dolgozott, egész párafelhők emelkedtek a magasba, amint a természet óriási lélegzetvétele a legpicinyebb növénykét is új munkára serkentette.

Néhány perc múlva künn voltam az erdőből.

Ott állt saját külön nyírfám és ott mellette a Morelli-Graben színültig megtelve sárgás-barna vízzel. Rengeteg víz dőlt le a magasságból, hogy ezeket a mély árkokat elboríthatta. Így, ahogy vannak, nem volna jó beléjük állni.

[Pg 278]

Idáig tehát rendben volna a dolog, itt vagyok, ahol parancs szerint lennem kell, de vajjon itt kell-e lennem egész az ítéletnapig? Hátha a végítélet napjáig sem kapok parancsot, hogy hagyjam el a posztot és rukkoljak be a regimenthez, itt kell-e gyökeret vernem a földbe? Hátha nincs mód, hogy avizót vagy parancsot kaphassak? Akkor is itt kell állnom? Ez meggondolandó... és csiklandós ügy. Hadjáratban nem sokat teketóriáznak,—ha a magam szakállára hagyom el a posztot és ebben engedetlenséget találnak látni—elverik rajtam a port.

Másfelől pedig ösztönszerűen éreztem, hogy összeköttetést kellene találnom a regimenttel, mert itt már igazán nincs semmi keresni valóm. Hol vannak már ettől a vidéktől a régóta folyó harcok! Az ütközet ezen a vidéken kétszer is tovahömpölygött a jezernicai völgy felé és onnan megint vissza és ismét előre, semmiképpen nem valószínű, hogy a hadiszerecse harmadszor is cserben hagyott minket és újra engedni kellene az ellenség hatalmas lökésének. Emellett bizonyít az is, hogy a szerencsétlen Jezernica falut tegnapelőtt este felgyújtották. Tehát nem remélik, hogy ismét visszaszerezhetik. Az oroszok ilyenkor szoktak kérlelhetetlenül mindent elpusztítani, ami menekülésük közben útjukba kerül.

Mindezekből az következik, hogy ha nem is azzal az elhatározással hagyom el a részemre kijelölt posztot, hogy önkényesen változtatok meg egy parancsot, de el fogom hagyni ideiglenesen, hogy körülnézzek és megtudjam: merre lehetnek a fiúk? Azután megint visszajövök.

[Pg 279]

Néhány pillanat alatt annyira beleéltem magam ebbe az elhatározásba, hogy szinte türelmetlenség bizsergetett, alig vártam, hogy szerény reggeli menázsimmal elkészüljek.

Állva kaptam be a szalonnát, meg az utolsó kenyérmaradékot, amit még birtokoltam, hogy ezzel se veszítsek időt és a gyomromnak is legyen valami foglalkozása. Azután ismét vállamra dobtam hűséges társamat és nekivágtam a mezőnek, amelynek túlsó szélén a leégett tanya hamu-és koromtömegeit rendezte el az éjjel megint más formációkba a szélvész.

Hosszú lépésekkel róttam végig a mezőt. Nem egészen tíz perc alatt már a koromhalmazon is túl voltam.

Itt egy kis kellemetlen meglepetés ért, de erősen föltettem magamban, hogy ügyet sem vetek rá.

Érezni kezdtem sérült ballábamon a bakancsomat.

Mintha az a szerencsétlen folt, mely időközben tökéletesen megbékült ellenségnek mutatkozott, ismét megharagudott volna és mintha valami afféle szándékot vett volna nyomorult bőrfejebe, hogy megint bosszantani fog...

Nem gondolok vele. Bár azt szintén erősen elhatároztam, hogy amint csak lehet, rögtön más lábbelít szerzek.

[Pg 280]

A tanyától a magaslatig, mely a kilátást észak-kelet felé határolta, egyenetlen, vízmosásos, sok helyen rendetlenül hepehupás legelőféle területen kellett keresztül mennem. Itt-ott egy-egy túskebokor, egy-egy vadrózsa szakította meg az egyhangúságot. Különböztet minden lapos, napégett és egyforma volt.

Nyírfám tájékaról nem is sejtettem, hogy itt mi van. Pedig sok minden volt. A szikkadt fű között lépten-nyomon lábam alá kerültek az itt elhagyott mindenfélék: kulacsok, sipkák, kenyértarisznyák, bajonetek, összetört puskák és más effélék. Valóságos zsidvásár. Ha a mindenféle látható vérfoltos rongyok és eldobott, piszkos vattadarabok nem ütköztek volna szemembe, akár elhagyott zsidópiacnak is nézhettem volna ezt a nagykiterjedésű hepehupás területet. Így azonban rögtön megelevenedett lelkem előtt, hogy ezen a helyen mi folyt...

Szegény Nagy főhadnagy úr, vajjon mi van vele? Ha nem csalódom, épen ennek az ároknak a szélén adtam át a derék Heischer bácsinak, amely mellett most visz el utam a hágó teteje felé.

Jó mély árok, át kellene valahol menni rajta, csak ne lenne tele ez is piszkos esővízzel.

Ohó!... Szerencsétlen pára, hát ez hogy maradt itt?

Egy hámos ló. Féltette a szennyes vízben, fejtül való része az árokparton. A hám összevissza szakadva rajta, csak a kantár homlokszíjjai voltak épek. Észrevettem, hogy ágyéka emelkedik és száll, tehát még élt szegény állat, bár a szemei le voltak húnyva. Bizonyosan azért hagyták el, mert menthetetlennek látszott.

[Pg 281]

Megnéztem.

Lemásztam az árok aljába és hozzálépve, a kantárnál fogva megemeltem a fejét. De rögtön vissza is eresztettem. Jobboldali szügye és nyaka, amelyeken feküdt és amit eddig nem láthattam, egyetlen rettenetes seb volt. A kitépott hús helye csupa fekete, megolvadt vér. Hogy maradhatott életben ez a nyomorult pára? És hogyan hagyhatták kínlódni, ahelyett hogy szabály szerint egy kegyelmes puskagolyóval megmentették volna rettentő kínjaitól?

Szomorú, hogy ennyire el tudunk fásulni, de el tudunk.

Jóváteszem, amit a háború e boldogtalan áldozata ellen vétettek. Odafenn majd javamra írják.

Kinyomtam egy patrónát a magazinból, becsúszattam a fegyvercsőbe és közvetlen közelből főbelőttem a szegény párát. A horpadt, sárral borított test meg sem rezzent, a szemek azonban lassan kinyíltak és úgy bámultak elhomályosulva mély üregeikben... A halál beállt.

Kimásztam az árokból és azzal az elégedett érzéssel folytattam utamat, hogy jól cselekedtem. Csak valahogy el ne felejsék odafenn javamra írni. Most sok a dolog... könnyen elkallódhatik az ilyen picicé érdemecske.

Annyi bizonyos, hogy spórolni nem igen tudunk. Nem azért, mintha nem akarnánk, vagy szándékosan »truccolna« az ember fölebbvalóival, akik fáradhatatlanul takarékoságra intenek, hanem talán azért, mert ebbe a dologba is belefásul lassanként a legénység, mint—a menázin kívül—minden másba. Nem mindjárt, idővel azonban annál bizonyosabban. Az az érték például, ami csak tovahaladásom keskeny vonalán került szemem elé, hozzávetőleges találgatással is több ezer forintot tehetett ki. Hát még a többi, ami ezen a több kilométer kiterjedésű területen szerte-szét volt szórva. Egészen ép fegyvertöltények hevertek a fűben ezer meg ezer számra, egyeseken az oroszokéiból és a mieinkéiből, összevissza, amint a katona siettében vagy hevületében egyszerre három magazint is kiránt és azok közül kettőt félredob, mert a fegyverbe csak egyet szoríthat bele, arra pedig többnyire nincs ideje, hogy a másik kettőt visszahelyezze a patrónáska rekeszébe. Eképen esik, hogy minden egyes lövés, mely ütközet közben a fegyvereket elhagyja, voltaképpen három tölténybe kerül. Gyakorta még ennél is többbe. Mindenütt így van és így lesz ezután is.

[Pg 282]

Egészen ép torniszterek, hátizsákok, kenyértarisznyák hevertek félredobva. Egy jókora cipót kiemeltem az egyik ilyen félredobott »procák«-ból és berekviráltam a magam procák-jába. Egy hátizsákból pedig egy szál gyertyát emeltem ki. Minden egyebet otthagytam. Talán összeszedik, ha majd visszakerülnek és ráérnek az ilyen csendes munkára, lehet azonban, hogy itt marad veszendőben minden, úgy, amint van. Mi ez a kár a tenger sima tükréhez képest?

[Pg 283]

Nem tudom, hogyan van máshol, ami azonban a mi szanitéceinket illeti, bizonyos, hogy felette derék fiúk. Úgy értem, hogy a mi regimentünk szanitécei a derék fiúk. Akár azért, mert lelkiismeretesen vezetik őket az olyan komoly és érett emberek, mint például Heiszler bácsi, akár mert maguk is az érett emberek sorába tartoznak, a munka, amit végeznek, becsülésreméltó és dicséretes. Azon a nagy területen, amit kutató tekintetem átvizsgálhatott, egyetlen véletlenül ittfelejtett sebesültet vagy halottat sem pillantottam meg. Minden el volt takarítva. A sebesülteket elvitték a keresztes kocsik, a halottakat befogadta a föld. Balkézt az ároktól, amely felett fölfelé iparkodtam, szép sorjában egymásmellett valami kilenc-tíz sebtében felhánt friss sírt számoltam meg. Külön gazdája csak kettőnek volt, az elsőben egy elesett magasabbrangú orosz tiszt nyugodott, a másikban valaki a mi tisztjeink közül. Nem lehetett elolvasni a nevét. A tintaceruzás feliratot szétmázolta a zápor.

Mi minden akad egy ilyen elhagyott csatatér területén, szinte elképzelhetetlen. Egy fűcsomó alatt szájharmónikát pillantottam meg, közvetlen közelében egy gummiból való játékbabát. Melyik legénynek a holmijából kerültek ezek ide? A harmonikát még csak értem, de a gummibaba? Mire kellett neki ez a baba és még ennél is érthetlenebb kérdés, hogy ugyan hol szerezte és kinek tartogatta? És ha már tartogatta, miért dobta el? Az elesett vagy megsebesült katona holmija érintetlenül vele van, ilyené nem lehetett, különben nem maradt volna itt, hanem a katona összes felszerelésével együtt a transzport-kocsira került volna.

[Pg 284]

Néhány lépéssel odább egy szétázott levél maradványai. Nagy öreg ákombákom betűk. Afféle nehéz paraszti írás.

Fölemeltem a földről és betűzgettem.

Az eleje végkép olvashatatlaná ázott az elmúlt éjjeli záporosóban, ami megmaradt, abból is csak egy sor értelme volt kivehető: »...elköttem neköd két ingöt és egy pár libának árát, vigyázz gyereköm az egészségedre«.

Bizonyosan valamelyik fiúnak az édesanyja írta. Az apa egészen bizonyosan kifelejtette volna az ilyen levélből, hogy gyereket az egészségére való vigyázásra intse.

A papír szélein elmosott vérnyomokat vettem észre. Lehet, hogy a gyerek rosszul vigyázott az egészségére...

Lehajoltam útközben egy piroskötésű káplári bugyelláris után is, legfőként azért, mert vadonatújnak látszott, mégis elhánnya a gazdája. Bár hiszen lehet, hogy véletlenül vesztette el. Új volt a beledugott plajbász is, amellyel alighanem csak azt az egyetlen sort írta eddig a noteszbe a káplár úr, amely mindjárt az első oldalon ékeskedett:

»...Szekeresnek új Zólen, Hornyáknak Sále és pofon.«

[Pg 285]

A notesz elveszvéen, nem bizonyos, hogy Szekeres megkapta-e az új csizma-vagy bakancstalpat, Hornyák pedig a kosztoscsészét, de hogy ez a Hornyák az »evidenz«-be vett pofont így is megkapta, az egészen bizonyos.

A lankásan emelkedő hágó tetejére érkeve, ott még nagyobb sokaságát találtam az elhagyott felszerelések tömegének. Ezeken a helyeken azonban már sokkal több volt az orosz eredetű holmi, semmint a mienk. A szerteszt hányt mindenféle között itt ágyú-municiót is találtam. Egy felfordult lőszerkocsi ládáiból egymás hegyin-hátán zuhantak le a földre a Geschoss-ok és ott maradtak—veszendőben—egy rakáson. Egyet megnéztem. Nem voltak betempírozva. Úgy kerültek az ebek harmincadjára, amint a gyárból vagy valamelyik orosz katonai magazintól a frontra érkeztek. Jobb így, hogy »krepírt« sorsra jutottak, semmint ha betempírozták és kilőtték volna... Most itt leköphetem őket, ha akarom, nem köpnek vissza a lábamba, mint ahogy a multkoriban egy ilyen piszok megcselekedte.

Elhagyott halottat ezen a tájon sem láttam. Szem előtt legalább egy sem volt, hacsak a sűrűségekben nem. Innen a tetőről lefelé a jezernicai völgybe ugyanis sok helyen felette sűrű és bokros ciherek húzódtak le. Némely ponton oly sűrű volt ez a ciher, hogy fölért akadály dolgában a leggondosabban épített drótsövénnyel. Mi lehetett, vagy maradhatott vissza benne, nem láthattam.

[Pg 286]

Nem is igen foglalkoztam találgatásokkal, mert most egész figyelmemet a szemeim elé táruló távoli panoráma kötötte le.

A falu itt-ott még mindig füstölt. Kicsi orosz falucska lehetett ez a szerencsétlen Jezernica, mindössze ötven-hatvan hamurakást számoltam meg. Néhány nappal ezelőtt még lakóházak, pajták, színek és kazlak, most hamurakások. A múlt éjjeli óriási zápor ezeket is jó mélyre verte. Alig emelkedtek ki a barátságatlan anyaföld szintjétől fél, másfél méternyire. Ahol még némi szennyes füst szivárgott ki a koromtömegekből, ott alighanem gabona vált semmivé a tűzben. Az ég makacsul sokáig az eső dacára is.

Emberi lelket nem láttam sehol. A koldusokká felpörkölt parasztokat vagy magukkal kényszerítették a visszavonuló orosz csapatok, vagy még a falu keleti oldalán látható erdő mélyében lappanganak. Ha elég idejük volt a menekülésre saját katonaságuk elől, akkor egészen bizonyos, hogy barmaikkal és más egyéb megmozgatható holmijukkal együtt az erdőbe menekültek.

Ez az erdő igen nagy kiterjedésűnek látszott, legtávolabbi pontjai belesimultak az innen áttekinthető láthatár homályába. Szemmértékkel mérve csak annyi, amennyit beláthattam belőle,

több lehetett ezer katasztrális holdnál. A sötét tónusú zöld bükkre és tölgyfára gyanított, ami ezen az általában értéktelen fát termő vidéken rengeteg vagyont jelentett.

A távolság odáig nagy volt, meghaladhatta a hét-nyolc kilométert, annyit azonban mégis észre tudtam venni, hogy az erdőség szélén, az előtérben levő fák árnyéka mögött, valami épületféle látszik. Nem annyira maga az épület, mint inkább elmosódó kontúrjai.

[Pg 287]

Hm... ha Regina itt lett volna, az ő csodálatosan éles látása azonnal világosságot derített volna ebbe a rejtélybe. Arról a mérges vadmacskáról azonban ne essék szó... Még nagyon a gyomromban van. Nem beszélek róla... Az én egyébként szintén jó és gyakorlott szemeim nem voltak elég élesek, hogy a távolságban mutatkozó rejtélyt megvilágíthatták volna. Annyit eldöntöttem, hogy a dolog a legnagyobb mértékben érthetetlen. Ha azok a mutatkozó kontúrok csakugyan valamely nagyobb épület rajzai és nem a képzelődésem játékáról van szó, miért nem került az az épület is ugyanarra a szomorú sorsra, mint a falu?

Tudom én jól, hogy a gyűjtogatással megbízott orosz lovasokkal tíz-húsz rubel fejében ki lehet egyezkedni, egy-két épület ilyenformán a faluban is épen maradt volna. Ott azonban az összes épületek elhamvadtak. Ez a ház, kastély vagy micsoda pedig sértetlen maradt, holott alig van messzebb az elpusztult községtől két kilométernél.

Nem lehet ezt a dolgot megérteni.

És azt sem tudom hirtelenében megérteni, hogy miért nem látok egy teremtet emberi lényt sem azon az egész vonalon, mely innen a faluig terjed? Sem ember, sem állat, sehol. Ágyúmorajt hosszú időközökben még csak hallottam, vagy legalább is hallani véltem, egyéb jele az eleven életnek azonban sehol sem mutatkozott.

[Pg 288]

Oly nagy távolságokba húzódott az ütközet, ahonnan a hang már nem bír idáig elvergődni? Ez sem lehet. Az ágyúdörej még erős szél ellen is elhallszik harmincz kilométernyire, szél alatt gyakorta kétszázra is. Ide egyik disztancia sem stimmel. Az első kevés volt, a másik sok. Úgy kell tehát lennie, hogy szünet támadt a harcvonalakon. Ezért nem hallok semmit a nagy időközökben fülembe szivárgó ágyúmorajon kívül, amelynek eredete lehet természetesen más is, például robbantás vagy más egyéb szappórmunka.

Elindultam a falu maradványai felé.

Valami útfélet sehol sem fedezhetvén föl, a cihér között iparkodtam lefelé a völgybe, azzal a határozott szándékkal, hogy mindaddig menni fogok, amíg csak össze nem akadok valakivel a mieink közül. Képtelenség, hogy ily nagy területen egyetlenegy ember se legyen. Ha gyalogos őrzőjáratot nem is, de lovas »stráfli«-t (Streif-Patrouille) talán csak utamba vet a jószerencse. Az ilyen lovaspatrul rendszerint mindenütt fel szokott bukkanni, ahol senki sem várja.

TIZEDIK FEJEZET

[Pg 289]

Találkozom a derék Heiszer bácsival és megtudom tőle, hogy a Morelli-század már messze északon táborozik.—Heiszer bácsi megajándékoz egy pár nagyszerű csizmával.— Kivégezem foltos bakancsomat és elindulok észak felé.—Egy bemocskolt úri kastély.— Megtalálom gyufatartómat, melyet Reginánál az erdei barlangban hagytam.— Gyanakodni kezdek, hogy a leány valahol a nyomomban van.

Egy teljes órai baktatás után—gyorsabb masírozásról itt szó sem lehetett—leérkeztem a völgy aljába, ahol valami patakféle sekélyes vizecske bujkált a megpörkölődött fűzfák hosszú sora alatt.

Egy ilyen füstös fűzfa közelében végre megpillantottam egynéhány eleven embert. Szanitécek voltak. A ponyvával letakart vöröskeresztes kocsi árnyékában heverésztek és épen a déli menázi elfogyasztásának kellemes munkájába voltak elmerülve. A lovak szabadon legelésztek. Szemmelláthatóan nagy kényelem dült köztük, ráértek mindennel bőven.

Nem lepett meg túlságosan, amikor a még javában párolgó tábori bogrács mellett a Heiszer bácsi jóindulatú, kövér arcát pillantottam meg.

[Pg 290]

Ő jobban meg volt lepve, mint én.

—Mi az ördög!—kiáltotta harsány hangon—csak nem ennek az isteni gulyásnak illata csalta ide?

—Nem a gulyásillat nyomában járok, Heiszer úr—válaszoltam a derék szanitécnek, aki eközben barátságosan megszorította kezemet s hangosan elkiáltotta nevemet emberei számára is, hadd tudják, kinek a becses személyét tisztelhetik tábori bográcsuk körül.

—Holla, már tudom!—nevetett vidáman a vöröskeresztes bácsi—bizonyosan a regimentet keresi... nem igaz?

Intettem, hogy igaz.

—Hát kérem—legyintett kezével, mialatt megint elfoglalta előbbi helyét a bogrács mellett s engem is odainvitált a közelébe—azt ez idő szerint hiába tetszik keresni.

—Messze vannak?

—Ojjé!

—Talán mégsem lehetnek olyan messze, ha Heiszer úr itt van...

—Csakhogy nem vagyok itt.

Elnevette magát és ismét legyintett a kezével.

—Nem bizony, nem vagyok itt...

Észrevettem, hogy a kocsijához tartozó nyolc legény egyike-másika is félrehúzza a szája szélét.

—Nem értem a dolgot, Heiszer úr...

—Elhiszem,—mosolygott édesdeden az öreg s szemelláthatóan mulatott a dolgon, hogy ilyen gyerekes rébuszt sikerült tájékoztatatlanságom számára föladnia—nagyon elhiszem, hogy nem méltóztatik megérteni a dolgot, pedig roppant egyszerű. Vissza vagyok transzferálva a Feldspítálhoz. A mienkhez, a Nr. 3-hoz... méltóztatik tudni. Ez a parancs. Mivel azonban sem azt nem tudták megmondani, hogy hol van most a Nr. 3, sem azt, hogy csak hozzávetőleg is merre lehet, a magam szimatoló orrára vagyok utalva. Ennél fogva tehát már két napja útban vagyok, anélkül, hogy erről a helyről megmozdulnék... Ezért bátorkodtam az imént azt mondani, hogy nem vagyok itt.

[Pg 291]

Kedélyes bácsi ez a gömbölyű tokájú Heiszer, hogy ezen a felette naiv csalafintán is mulatni tudott. Bár hiszen nemcsak kedélyről van itt—igazság szerint—szó, hanem elpusztíthatlan izmokról is.

—Tartson velünk,—invitált meg Heiszer bácsi a menázsához—nincs egyebünk ennél a »normál« gulyásnál, de talán még nem tetszett belőle elégszer részesülni...

A szanitécek nevettek. Ők is tudták, hogy tíz ebéd közül nyolcszor ez szerepel a hadiétlapon: betelhet vele a legény, egész életére. Azonban még mindig szívesebben látott rendes vendég a sajkában, mint a borsó-vagy a lencsekonzerv.

Eközben eszembe jutott, hogy foltos bakancsom dolgában most kellene talán megragadni a jó alkalmat. Reggel óta ismét szorítani kezdte lábamat az a sokszor pokolba kívánt átkozott, folt... hátha most megszabadulhatnék tőle. A szanitécek ügyes emberek. Mindenhez értenek és minden van náluk. A nagy ballonponyvás vöröskeresztes kocsi mélységében a legcsudálatosabb dolgok rejtőzködnek.

[Pg 292]

—Mondja, Heiszer úr,—fordultam a mesterhez—nem tudna nekem szerezni egy pár új bakancsot? Ez a foltos bestia már sok kint szerzett a lábamnak, ki szeretném cserélni új bakancssal.

A mester gondolkozott.

—Nagyon szívesen, kérem, bakancsféle azonban jelenleg nincs birtokomban, hanem van egy pár csizmám. Orosz csizma. Ha jól emlékszem, valami kozák hadnagyé volt. Mi földeltük el most valami három hete. Gránátot kapott szegény. Rajta és körülötte egy rongy volt minden, magasszárú új Ritterstifelje azonban isten csudájára épen maradt. Hé, Veszélka! Hozd ki fiam a kocsiból azt a muszkacsizmát... tudod te! Ott van legalul a telefondrótok alatt. Ügyelj, nehogy a lekváros fazekat felborítsd.

Mondom, hogy az ügyes szanitéceknél még lekvár is van.

A legény bebújt a rengeteg kocsiba és rövid vártatva hozta a csizmát. Módfelett megörültem a dolognak. Az ő istenében és a mi ólmunkban megboldogult »muszi«-nak ugyan valamivel nagyobb lába volt, mint nekem, efféle csekélységgel azonban nem törődtem. Az a fő, hogy végre kényelmet szerezhettem elgyötört ballábamnak.

[Pg 293]

Elégedett és boldog voltam a csizma birtokában.

—Mit fizessek a csizmáért, Heiszer úr?

A mester arcán minden ráncocska nevetett.

—Viccelni méltóztatik, kérem! Mi a haragos istennyilát csináljak én *itt* a pénzzel? Hisz jóformán már azt is elfelejtettem, hogy valami pénznek nevezett papírka is van a világon. Adtak ott valamit pénzért, ahol nagyságod eddig tartózkodni méltóztatott?

Igaza volt. Az egész idő alatt egyetlenegyszer sem jutott eszembe, hogy ilyenféle »papírkák« is vannak.

—Ingyen adom a csizmát, amennyibe nekem került,—folytatta jóindulattal Heiszer bácsi—örülök, hogy szívességet tehettem.

Megköszöntem az ajándékot és azonnal nekifogtam foltos bakancsom kivégzésének. A mester nevetett és nevettek a szanitéc-legények is, az inkvizíciót azonban végrehajtottam: bicskával

először kettéhasítottam a nyomorult bakancs egész hasát, azután négyfelé vágtam. Véged van, pimasz! Soha senkinek sem fogod többé a lábát megkínózni.

Az eképen ádázul kivégzett pimaszt megragadtam zsinórjánál fogva és messze beröpítettem a közeli patak vizébe, hadd ússzék akár az Operenciás tengerig, csak én ne lássam többet.

*

[Pg 294]

Heiszer le akart róla beszélni, hogy tovább menjek. Komolyan adta elő érveit, meg akart győzni, hogy vállalkozásomnak nincs értelme. Biztosított róla, hogy a folytonos heves előnyomulásban levő csapatok eddig már a legközelebbi—Rudnik nevű—orosz községen is túl vannak, ez pedig messzebb esik ide harminczöt kilométernél, tehát mit akarok?

Marasztalása nem fogott rajtam. Fejembe vettem, hogy okvetlen meg fogom találni ezredemet, tehát meg fogom találni, bármilyen messzire kellene is utána mennem.

Délután két óra tájban búcsút vettem Heiszer bácsitól és a többi felette szíves polgároktól.

—Nem tarthatom vissza erőszakkal,—mondotta szemrehányó hangon a mester—de meg fogja látni, hogy okosabb lett volna, ha nem erőlteti a dolgot.

Némán megráztuk egymás kezét és elváltunk. Heiszer bácsi ott maradt embereivel a vöröskeresztes kocsi mellett, én elindultam a földig leperzselt falu keleti szélé irányában az orrom után. Más direkcióm nem volt. Amerre északkeletnek az orrom mutat, arra kell lennie valahol az ezrednek is.

Körülbelül száz lépésnyire lehettem, amikor az öreg Heiszer harsány kiáltása fülemhez jutott.

—Halló! halló! Sztétugraszott »muzsik« csatangolnak az erdőségben, vigyázzon, nehogy elfogják! [Pg 295]

Szócsövet formálva tenyeremből, visszakiáltottam:

—Vigyázni fogok!

Búcsúzól még egyszer meglengettem sipkámot és ezzel végleg elváltam Heiszer bácsitól és az ő derék szanitéceitől. Tíz percnyi mars után már nem láttam őket. A »muzsik«-ra való figyelmeztetés mindenesetre jókor jött. Nem is gondoltam efféle eshetőségre.

Gyanut fogván személyes biztonságom dolgában, lassan nyomultam előre az erdőség alatt. A legkisebb zaj, vagy zörgés megállított. Úgy haladtam tovább, mintha rókanyomot csapáztam volna—kutyá nélkül.

Annak az épületnek—kastélynak vagy minek—irányában mentem a fák árnyékának védelme alatt, amelynek homályos kontúrajait már a jezernicai hágó tetejéről megpillantottam. Ez az óvatos csapás majdnem egy teljes óráig tartott. Közeledvén a titokzatos házhoz, bevonultam az erdő sűrűbb részébe, a mindenfelé szétterpeszkedő bokrok közé és onnan vettem szemügyre a közelben kibontakozó épületet.

Egyideig még mozdulatlanul várakoztam leshelyemen, azután kiléptem a sűrűségből és elindultam az épület felé.

Széles, tornácos, orosz úri kastély volt ez az épület, oszlopos frontján régimódi, kupolás verandával. Nyolc lapos lépcső vezetett föl rá,—de egy ugrással is fönn lehetett az ember. Nem is tudtam olyan laposakat lépni, mint amilyenek ezek a szibarita-kényelemmel beépített verandalépcsők voltak. Ily dolgokban különben minden orosz úriház egyforma. Kényelem, nagy kényelem, hallatlan kényelem mindenben. Hely van bőven és ami fő—nem siet senki. Szépen, lassan... pomáli... kényelmesen lépegetheti ezeket a lapos lépcsőket még a legköszvényesebb orosz úri láb is. [Pg 296]

Az első szoba, melybe a verandáról beléptem, alighanem ebédlő volt. Hamarosan meggyőződtem róla, hogy a többi, kilenc vagy tíz szoba is ugyanily hallatlanul barbár módon van elpusztítva, mint ez. Elbámultam a teljesen oktalan rombolásnak ezen az igazán tökéletes látványán, ami itt meghökkent szemeim elé tárult, pedig hasonló dolgok iránt jócskán elveszti érzékét az ember. Nem volt itt egyetlen ép ajtó vagy ablak. A festett padló eredeti színét talán még egy hiúz szeme sem tudta volna kitalálni. Ami bútortféle maradt—összevissza zúzva hevert a szobákban. S az a teméntelen mindenféle piszok és szemét, az a sok megnevezhetetlen bűzös, megpállott, elrothadt hulladék—ami az ember útját az összes szobák mocskos padlóján elállotta!

A legnagyobb óvatossággal kellett szedegetnem a lábamat, nehogy bele lépjek valamibe. Vajjon miféle képeket fog vágni ennek a bizonyára előkelő kényelemmel berendezett kastélynak elmenekült gazdája, ha majd hazajön és ide először belép. A gyomra fog-e felfordulni előbb, vagy orra nyomorodik meg? [Pg 297]

Az orrom engem is arra kényszerített, hogy fölhagyjak a további nézdelődéssel. Nem bírtam tovább a mindenfelől felém áradó dögleletes bűzt.

Kifelé...

Alig vártam, hogy künn legyek az udvaron és tiszta levegőt kapjak az orromba.

Esti félhét óra tájban vállamra lódítottam Manlicheremet és elindultam északkeleti irányban ugyanazon az úton, amelyen a kozákok szekere vágott nyomot.

Ez az út a kastélyhoz tartozó rengeteg park—valóságos erdő—fái alatt, nyílegyenes irányban vezetett ki az erdőség felé.

Jobbra-balra mindenütt újabb és újabb nyomai az oktanul pusztító vandalizmusnak. A virágágyak összetaposva, a szökőkút márvány-medencéje összetörve, a szigonyos Neptun-szobor darabokra zúzva... az embernek még a gyomra is felháborodik! Tovább egy csinos formájú kerti házon meglátszott, hogy valaha fehérre festett zsaluit fejszével vagdosták ki pántjaikból és a szétvagdosott darabokat belerugdosták a bokrok közé. Ki lehetett az az eszeveszett vadállat, aki ezt a nyomorult munkát elrendelte? A maga buta fejétől ilyesmit a legutolsó orosz katona sem csinál—legföljebb felgyújtotta volna a házikót.

Ebben a pillanatban oly meglepetés ért, hogy alig akartam hitelt adni a szemeimnek.

A kerti ház mellett, közvetlenül a bejárat küszöbe közelében—megpillantottam egy üres gyufatartót. Afféle garasos jószág volt, amilyeneket vásárokon szoktak árulni. Fából való, csappantyús fedelű, olcsó portéka. »Dobsinai emlék« felirattal. De az *enyém* volt... ezer villám és vakablak!... az én gyufatartóm, ugyanaz, amelyet több egyéb holmimmal együtt Regina birtokában hagytam.

[Pg 298]

Hogy került ez ide?...

Fölemeltem a földről és alaposabban megvizsgáltam. Semmi kétség! Ugyanaz a gyufatartó...

Újabb ezer villám és százezer vakablak... hogy az Isten csudájába került ez ide?

...Ha valamely láthatatlan kéz nyakonteremtett volna, sem kapkodtam volna gyorsabban jobbra-balra a fejemet, mint meghökkenésem ez első izgatott pillanatában, amikor már-már azt képzeltem, hogy még egy perc és okvetlen megpillantom valahol a vörös Reginát is...

Fölgerjedésemben egy szempillantás alatt benn voltam a feldúlt kerti házban, abban a gyanuban élvén, hogy hátha odabenn lesi mozdulataimat a még mindig erősen a gyomromban levő harapós vadmacska... odabenn azonban csak szétzúzott bútordarabok heverték szerteszéjjel a bemocskolt padlón. Emberi léleknek semmi nyoma. Kirobogván a lugas túlsó ajtaján, benyomultam a közeli bokrok sűrűségébe is,—a gyors rekognoscirozás eredménye azonban itt is az előbbi volt. Elhagyatottság és mozdulatlan csend. Senki. Egy karcsú pinty füttyintett mindössze a közeli jázminbokor hajlékony ágán. Más—gyanus—nyoma az életnek sehol sem ingerelte vizsga tekintetemet.

[Pg 299]

Mennydörgöttét! Csodák pedig már rég nincsenek... tehát hogyan került akkor mégis ide az én gyufatartóm?

Bolond ügy. Leghelyesebb, ha megmakacsolom magamat és úgy teszek, mintha az egész rejtelmes dolog csöppet sem érdekelne. Bánom is én, akárhogy került ide ez a jószág! Semmi közöm hozzá. A vörös kipottyant a gráciából... Gyerünk tovább.

Direkciót a nyílegyenes úton véve, folytattam utamat a park északi lejtője felé, amely közvetlen érintkezésben levőnek látszott az erdőséggel s csak egy drótsövénnyel volt ettől elválasztva.

Útközben egy gondolat mégis motoszkált a fejemben,—még pedig az, hogy ez az aprócska gyufatartó-ügy lehet bolond história, de semmiképen sem tiszta munka. A tartónak mind a két csappantyúja le volt törve. A leány nem törte le—az bizonyos. Ha véletlenül elvesztette, ép állapotban került volna kezeim közé. Ennélfogva tehát ki csonkította meg? Ennél a fogas pontnál oly tág tere nyílik a sok mindenféle gyanunak és találgatásnak, hogy akár elmerülhettem volna benne.

Jobb, ha az egész süppedős hínárt elkerülöm...

Valamivel esti hét óra után elértem az erdőség alját. Lassankint alkonyodott. Az északi firmamentumon mindegyre erősebben rajzolódott ki a távoli tűzfény, amelyről Heiszer bácsi megemlékezett és amely valami Rudnik nevű orosz község végveszedelmét jelentette.

[Pg 300]

Az erdő szélén két útcsapás vonta magára kutató figyelmemet, az egyik innen keletnek, a másik egyenesen északnak ágazott el. A kelet felé ágazó csapás az erdő mélyebb részeiben tűnt el és meg volt szántva friss keréknyommal. Elinduljak rajta, vagy ne induljak? Bizonyos, hogy a keréknyomok emberlakta hely felé vezetnek, ezt pedig kerülnöm kellett.

A másik utat választottam.

Ezen sem emberi, sem állati lábnyomot nem sikerült fölfedeznem. Rég tévedhetett erre valaki. Magasszárú, kényelmes Ritter-csizmáimmal a naptól leégett fűre nehezedvén, most én »tévegentem« rajta.

Néhány száz lépésnyi marsolás után a láthatár széle egyre vörösebb és vörösebb lett... S az Irás szavai szerint: »az égből hangok hallatszanak...«

Valahol a nagy messzeségben vihar tombolhatott,—a meg-megújuló mennydörgések tompa moráját meghozta szárnyán a szél, de ezek a hangok már csak mint rövid, rekedt, erőtlen hördülések érkeztek füleimhez. Voltak azonban más hangok is. Ismerős dörrenések. Ezek nem az égből hallatszanak...

Megálltam és figyelmesen hallgatóztam.

...Nem bizony, *ezek* a hangok nem az égből jönnek. Ismerős érc-törkök ordítják őket, teljes úri nevükön: k. und k. 15 cm. Mörser Abt. Batterien. Komoly, mély hangjukat a leghevesebb tábori ágyútűzben is azonnal megismerjük.

[Pg 301]

*

Nem volt nyugtom,—egész éjjel mentem. Mindössze kora virradatkor támadott meg annyira a fáradtság, hogy egy fa tövébe le kellett ülnöm és ott elnyomott az álmom. De már öt órákor talpon voltam és innen kezdve ismét megállás nélkül folytattam útam.

Eközben feltűnt, hogy az eddig elég szaporán hangzó távoli ágyúdörgés most mintha végkép megszűnt volna és semmi nyoma többé a gépfegyverek kattogásának sem.

Mindenütt az erdő szélén haladva, hatalmas kerülővel,—valami három vagy négy kilométernyi gyaloglás árán—érkeztem el az erdőszélén lévő legelső állásomig, ahol a harcból ideiglenesen kivont pihenő osztagok és a rezervák voltak elhelyezve. Csupa ismeretlen, idegen Abteilungen,—horvátok és osztrákok.

Ide-oda lézengtem a csapatok között, míg végre el tudtam csípni egy fiatal káplárt, aki nagy örömmel útba igazított.

—Jobbra, szélről az utolsó, vonal. Tegnap legalább még ott voltak. Minket váltottak fel.

—Köszönöm, Isten áldjon!

—Grüss ench Gott!

Sváb fiú volt az Istenadta, de legalább meg tudta mondani, hogy merre menjek. Mentem is, mintha kergettek volna. Hiába, nem szeretünk ott lenni, ahol egyetlen árva magyar szót sem hallunk...

[Pg 302]

Jókora útat kutagoltam végig a hátulsó vonalak között, de senki sem volt rá kíváncsi, hogy mit keres itt ez az egymagában siető idegen regimentbeli »Mann«. Végtelenül közönyös arcok, semmitmondó, unott szemek és alig mozduló csend. Az emberek szó nélkül tettek-vettek, mintha fababák lettek volna.

Szinte futottam, hogy minél hamarabb a hátam mögött tudjam őket.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

[Pg 303]

A fölperzselt Rudnik községen túl végre megtalálom századomat.—Varga őrmester itt is kegyetlenül haragszik.—Ganz Árpai pletykázott rólam és Regináról.—Megrohanjuk az oroszok állásait.—Hatalmas ütést kapok, amely leterít és eszméletlenül egy gödörbe sujt.—Másnap estefelé magamhoz térek és szomorú sejtelmekkel eltelve, meneküléshez látok.

Végre, hála Istennek, megpillantottam a mieinket! És már messziről fülembé csapott az eleven élet friss magyar pezsgése, e páratlanul becses és kedves ajándéka a természetnek. Bezzeg, hírehamva se volt itt a fásultan egykedvű pofák egyforma tömegének és nem járt itt senki lagymatagon, lehorgasztott fejjel, mint ónos őszi esőben a vándor tűzök. Kacagás és tréfa járta, hogy az Isten tartson meg minket örökké aranyos jókedvünkben! Akár ugrottam volna is egyet örömemben, amikor néhány pillanat múlva végre-valahára a magam vérei között voltam.

Az első jóismerős, akit megpillantottam, a kicsit szabadszájú, egyébképpen azonban aranyösszívű nagy vállas Herkules: Varga Ferenc, tartalékos őrmester volt.

[Pg 304]

Mind a két vastos kezét felém nyújtotta, amikor észrevett. S akkorát kiáltott, szinte zengett bele a mély »Verbindungs-Graben«, amelybe sietve beugrottam, nehogy az alig négyszáz lépésnyire eső orosz állásokból valamelyik szemfüles »muszi« észrevegyen.

—Hollá, tanácsos úr! Kegyed az, vagy csak a lelke?

Megráztam mind a két kezét.

—Én vagyok, őrmester úr, berukkoltam.

—Az ám, hogy az Istennyila csapjon bele ebbe a komisz planétába... tisztára megfélelgettünk nagyságodról. Morelli kapitány úr már el is rendelte, hogy töröljék nagysádat a Verflégs-Standból, olyan bizonyosra veszi, hogy *amazoknak* a kosztjára tetszett kerülni.

—Nem tetszett.

—Éljen! Egye meg amazokat a fene... Helyezze magát kényelembe, tanácsos úr,—nevetett

vidáman az óriás,—ez itt a mi szállásunk, tetszik látni,—háromszáznegyven méter az egész, de jó, finom szállás. Egy kicsit még itt-ott beesik az ólomeső, hanem majd becsületesen kiépítjük, ha—kiépítjük. Addig is—csak úgy, mint otthon! Dél felé jelenteni fogom a kapitány úrnak, hogy berukkolt.

Ezenközben leraktam holmimat a számomra kijelölt fedezékbe és rendre kezet szorítottam a fiúkkal, akik látásomra összesereglettek. Valamennyien azt hitték, hogy vagy a mennyországban, vagy a muzsik fogságában vagyok. És immár jócskán meg is feledkeztek rólam. Mi ilyenkor egy ember?

[Pg 305]

Csakhamar aztán magamra maradtam a fedezékben, mert a legények aludni mentek.

—Egész éjjel nem hagytak békiben azok a nyavalyások—méltatlankodott Varga őrmester, miközben vastag öklével az orosz állások felé fenyegetett,—hat óra után szüntették be a muzsikát... Hanem ma este adunk nekik! Épen jókor tetszett jönni, tanácsos úr... ma este olyan tánc lesz itt, hogy bele fog porzani még ez a piszok sáros föld is. Huj, be utálok már ezt a földet... Ideje, hogy egyszer már nagyon megverjük azokat a hosszú plundrisokat, különben sohasem megyünk haza.

—Bál lesz?

—Az! bólintott fejével az őrmester és belecsapott vidáman a levegőbe,—ezért váltottuk fel mi azokat az... izéket, akik előttünk itt nyefelegtek. Azok csinálták mindezen ringy-rongy Deckungokat is... ennék meg praha-szósszal... Nem is érdemes őket becsületesen kiépíteni, mert ha ma este amúgy Istenigazában elfenekeljük a muzsikát, úgyis tovább nyomakodunk és itt hagyjuk ezeket a leköpni való Deckungokat.

A Herkules kiráncigálta nadrágzsebéből az óráját és rápillantott.

—Mindjárt fél tíz...

Ebben a pillanatban magányos puskalövés hangzott el az orosz állások felől, s nyomban utána éles fütty sivített el az őrmester feje fölött.

[Pg 306]

—Tetszik látni,—mondotta megvetéssel, miközben széles gesztussal körülmutatott a fedezékeken, —*ennyit* ér ez a pocsék munka...

Ezzel szép nyugodtan leült velem szembe egy üres töltényládára, előszedte dohánytárcáját és hozzá fogott egy vékony cigaretta megsodrásához.

Amikor a cigarettával elkészült, rágyújtott és egymásra csapva izmos lábait, néhány szóval röviden összefoglalta a legközelebbi napok történetét, attól az időponttól kezdve, hogy a századtól elmaradtam. Kevés új dolog történt,—jóformán alig valami. Morelli kapitány úr változatlanul egyforma állhatatossággal int most is nyugalomra,—a mindig elegáns Schultz hadnagy úr most is szorgalmasan lekefélteti ruhájáról a Schützengrabenben ráragadó agyagos sarat és egyéb piszkot,—a megsebesült Nagy főhadnagy úrról pedig mindössze annyi hír érkezett, hogy Lembergben van és nemsokára—egy-két hónap múlva—valószínűleg visszajön. A század különben jól megúszta az eddigi Vormarschot. Megbetegedett kilenc, megsebesült harmincegy, eltűnt három—összesen negyvenhárom ember. Helyökbe azonban ötvenhat új fiú jött a Marschtranszporttal, a nyereség tehát tizenhárom ember és egy cigány.

Az óriás nevetett.

—Ez a cigány külön számíthat, tanácsos úr, azért csak tizenhárom és nem tizennégy a Zuvachs. Még pedig azért számíthat külön, mert csak akkora az egész ember, hogy belefér a nagyságod félcsizmájába. Hanem olyan szépen tud muzsikálni a kölyök, hogy elevenen megenném azt a piszok muszit, aki kárt merne benne tenni! Úgy is ügyelünk erre a csöpp cigányra, mint a szemünk világára. Ahogy ez el tudja húzni a »Repülj fecském«-et, vagy a »Kék nefelejts«-et!... Úgy elpityeredünk, de úgy a hegedűje sírására, mint a vén asszonyok. Majd meg tetszik hallani! Még a Morelli kapitány úr öreg granicsár-szíve is belenyefeledik,—mit mondjak többet?

[Pg 307]

Az őrmester hátra nézett.

—Farkast emlegetvén—itt jár a kertek alatt... mondotta kedélyesen, miközben gyorsan talpra ugrott és félredobta a cigaretta-maradékot,—tessék készülni,—jön a kapitány úr!

Az összekötő-árok végén e pillanatban felbukkant Morelli kapitány zömök alakja, nyakában az elmaradhatatlan Zeissal.

—Vizitelő körúton van az öreg—mosolygott Varga őrmester,—legalább itt mindjárt leadhatja tanácsos úr a Meldungot is.

Az öreg úr recsegő hangja egészen idáig elhallatszott, bár a szavából semmit sem értettem meg.

—Úgy látszik, haragszik a kapitány úr...

Varga őrmester mosolyogva rázogatta fejét.

—Dehogy haragszik—csak méltatlankodik. Ezeket a silány Grabeneket és Deckungokat szidja már másodnapja. Ezt a szót azonban, hogy »bemák«, a világért sem ejtené ki a száján, pedig épen olyan jól tudja, mint mi, hogy kiknek a lelkiismeretén szárad ez a pocsék munka.

[Pg 308]

Beletelt tíz perc, míg a kapitány úr körútjában a mi árunkunk végéhez ért.

Elébe álltam és szabályszerűen jelentettem, hogy berukkoltam.

—Aber sowas! csodálkozott az öreg úr, s kétszer is végig hordozta rajtam őszintén meglepett tekintetét—hát maga él?

—Igenis.

—Hát akkor nagyon jól van!—recsegett szemem közé barátságos hangja egész atyai szivélyességével.—Also, izé... Feldwebel Varga, bevenni megint a Standlistébe és a Verpflügs-standba!

Az óriás szalutált.

—Értem, százados úr.

—Also, izé... hol is volt maga? Már nem emlékszek.

—Aviso-Post voltam, százados úr, egy fölperzselt major közelében, ahol parancsára visszamaradtam.

Az öreg úr élénken intett.

—Ahá, ahá! Már emlékszek. Ott, ahol mi ástuk ki a Vor-Grabeneket, az erdő alatt.

—Ott, igenis...

—No de, hogy onnan ép bőrrel jutott ide! Ez brav, ez nagyon brav, fiam! Mi már törültük. Örülök, hogy egy kitűnő Schütz-el több támaszték biztosítja a Kompagnie harci sikereit.

Távozás közben barátságosan intett és ezzel a Meldung el volt intézve.

[Pg 309]

Varga őrmester belepattintott ujjaival a levegőbe és tréfásan így szólt:

—Hát nem nagyszerű ember az öreg úr? Egy szóval sem firtatta, hogy mit tetszett ott egymagában csinálni—eddig, ha már életben méltóztatott lenni. Mert más, ha le tetszett volna hurcolkodni a föld alá,—de hála Istennek, nem tetszett.

Kiéreztem a hangból, hogy az óriás céloz valamire. Egy kis dévaj kötekedés ott leskelődött a szeme szögletében is...

—Mit kellett volna a kapitány úrnak »firtatni«?—kérdeztem egyenesen a szeg fejére ütve.

—Ohó!... tiltakozott az óriás és oly szívből nevetett, hogy magam is követtem a jó példát—én bizony Isten nem vallatom...

—Vallok magamtól is.

—Fenét vall...

—Tessék kérdezni.

—Nem én!

—De ha szívesen ajánlkozom, hogy mindent bevallok, amire itt esetleg valaki kíváncsi, vagy amiről félfüllel talán hallott.

Varga őrmester ez ellen is tiltakozott.

—Fészkes fenét hallott itt valaki valamit!—kiáltotta szokásos harsány nyersségével,—csak úgy gondolják, hogy elcsíptek valamit a félfülükre, ami aztán a kapitány úr füleibe is elszívárgott, de persze ügyet sem vetett rá, mert hogy hitte is—ha akarta—nem is. Inkább nem, semmint igen. Merthogy nem egészen kóser forrásbul fakadt... Valami... ejnye, hogy a géci csudába is hívták... Hollá, igaz! Valami Galambos Ganz Árpí nevű fráter írta meg táborig levelezőlapra egyik cimborájának, aki itt a szomszédos században lesi, hogy mikor eszkomotálhatná magát ő is a Hinterland valamelyik Spitáljába—hogy találkozott a tanácsos úrral. Nem bizonyos, hogy igaz-e?

[Pg 310]

—Igaz.

—No lám! Csudálatosképen nem hazudott.

—Nem hazudott. Találkoztam ezzel a Ganz Árpival.

—Hát ettől a fülestől eredt a pletyka.

—Mit pletykázott?

—Biz én már nem igen emlékszem—mosolygott kedélyesen az őrmester, miközben ismét óráját nézte—fél tizenegy, lássunk a menázi után!—csak annyit tudok, hogy pletykázott. Olyasmi állt a firkájában, hogy a tanácsos urat »hölgytársaságban« találta.

—Hölgytársaságban?

—Abban.

A dolog oly sután hangzott, hogy el kellett nevetnem magamat. Azután nagyjában elbeszéltem az őrmesternek az egész Regina-históriát. Figyelmesen hallgatott, majd leintett a kezével és így szólt:

—Biz ez a szegény kis Regina nem »hölgy« és Áрпи ostoba számár, ha pletykázik róla. Egyébként... tegye el, főerdőtanácsos úr, ezt a históriát is többi háborús emlékei közé. Lesz még több is, ha nem sikerül hamarosan faképnél hagynunk ezt a savanyú szagú országot. Huh, be utálom ezt a mindenünnen orromba tolakodó örökös bűdösséget...

[Pg 311]

S az óriás őszinte émelyedéssel fintorgatta orrát,—mintha csakugyan érezte volna, amiről beszélt.

Kezet nyújtott és elváltunk.

A nap csendben telt el. A szemben levő ellenséges állások felől a szokásos egyes »ébresztő« puskalövésen kívül, amelyekre senki sem szokott hederíteni—kiadósabb kötekedés nem érkezett.

A déli menázsit különös jóévtávgyal fogyasztottam el,—jóideje, hogy nem ehettem becsületesen megfőtt meleg ételt, ennélfogva tehát felette izlett a »pityóka« (krumpli) leves is, a hagymás marhahus is, meg a derelye is. Ma extra porció jár ki a legénységnek—fejenként félliter borral. Ebből minden fiú már délben megtudta, hogy a mai szent nap lenyugvásakor valami lesz... Extra menázszi, bor, dohány—közönséges alkalmatosság idejére nem jár, csak ha »valami lesz«...

Az előjelek már esti hat óra tájban mutatkoztak.

Eleven sürgés-forgás indult az egész vonalon.

A Kompagnie-Train munkában volt.

Talicskálták a friss municiót, századonként nyolc-tíz ládával—s ezen kívül még két rezerva láda is bekerült az árkok központi fedezékébe.

Hét óra tájban maga Morelli kapitány úr inspiciálta végig az egész ránk eső vonalat. Minden árokrésznel megállt és »kis beszédet« mondott. Ezeket a kis beszédeket már annyiszor elmondotta, hogy a legények valamennyit kívülről tudták. Ez a szó, hogy Ruhe körülbelül harmincszor, a Vorsicht huszonöt-szor, a Schneidigkeit tizenöt-húszszor fordult elő bennök,—ezzel szemben a »magyar virtus« ötvenszer, a »magyar katona« legalább százszor és ez a kifejezés, hogy »le fogunk borsozni éket!« egynéhány százszor is előfordult ezekben a recsegő »Aufmunterung«-al elmondott úgynevezett kis beszédekben, amelyekről derék öreg kapitányunk bizonyára azt képzelte, hogy a század harci sikereinek biztosításához hozzájárultak.

[Pg 312]

Nyolc óra felé Schultz hadnagy úr járta végig mégegyszer a frontot.

Finom, sápadt arca változatlanul egyforma maradt.

Semmi változást nem vettem rajta észre. Talán ő volt az egész divízióban az egyetlen fiatalember, aki fölött nyom nélkül viharzott el a háború eddigi összes nyomorúsága, öröme, szennye és dicsősége. Minden nap gondosan megborotválkozott. Ebben körülbelül minden benne van.

Amikor megpillantott, megállt és futólag végignézett.

—Ön az? Úgy tudom, hogy önt már töröltük.

—Berukkoltam, hadnagy úr.

Egy pillanatig figyelmesen vizsgált, azután—úgy vettem észre—mintha alig megvillanó mosoly surrant volna végig ajkai szegletében...

—Egyedül rukkolt be?

—Igenis, egyedül.

[Pg 313]

—Remélem, jól mulatott?

Nem válaszolhattam neki, mert a kérdés után nyomban sarkon fordult és otthagyt. Persze, mit is válaszolhattam volna? A két gyorsan egymásután következő kérdésből könnyű volt kitalálni, hogy ő is tud a Regina-históriáról. Jellemző, hogy az ilyen dolog mily általános érdeklődés rangjára emelkedik... ha csak egy olyan rongyocska szoknyácskáról van is szó, mint amilyen a Regináé volt. S mindez nehéz és komoly időkben történik—szemtől-szembe az ellenséggel, az ezer oldal felől leselkedő halál szomorú pitvarában...

Nyolc óra.

A sötétség beálltakor az eddigi elevenséget általános csend váltotta fel.

Minden ember feszült figyelemmel várta, hogy mi fog történni és melyik oldalon indul meg a tánc.

Néhány perccel nyolc óra után Varga őrmester herkulesi alakja bukkant föl közelemben a sötétségből. Odalépett mellém és elégedetten dörzsölgette kezeit.

—Készüljön, tanácsos úr—mondotta jókedvűen—most futott végig a telefonokon a parancs... nyolc óra negyven perckor meg fogjuk rohanni azokat a kaftános parasztokat.

Nem éreztem semmi meglepetést. A hír nem jött váratlanul. Egész délután beszéltek, hogy ma este »lesz valami«.

—Én készen vagyok—válaszoltam az örvendező Herkulesnek—csak az látszik kissé szokatlannak, hogy a mulatságot ágyúk nélkül akarják megtartani.

[Pg 314]

Varga őrmester vállat vont.

—Afféle »meztelen« roham lesz, tanácsos úr... Az okát nem tudom és nem is kérdezem. Nekem elég, hogy végre itt lehet hagyni ezeket a piszok Stellungokat, amilyeneknél utálatosabbakat még sohasem láttam és nem szagoltam... fuj! ahányszor lélegzetet veszek—ki akar fordulni a gyomrom...

Ebből a gyomorémelyítő rossz szagból más emberfia nem érzett semmit. A levegő tiszta és szokatlanul hűvös volt,—bőségesen éltette a tüdőt és egyáltalában nem alkalmatlankodott a szagló érzékeknek. A harag és türelmetlenség azonban már oly erős volt ebben a különben mindig méltányosan ítélező óriásban, hogy valósággal is érezte a bűdösséget, amelynek nyoma sem volt.

—Türelmetlen, őrmester úr... válaszoltam csak azért, hogy épen mondjak valamit.

No, jó helyen kopogtattam! Egy ízben már tanuja voltam, mint döngette mérgében az árok agyagos oldalát,—de amilyen haragos erővel most csapott le vastag ökle a Deckung oldalára, az épen elégnek látszott arra, hogy az egész rozoga alkotmányt romba döntse.

—Pléh angyalát ennek a bűdös országnak, hát hogyné volnék türelmetlen—fakadt ki oly hirtelen kilobbanó méreaggal, mintha rakétát gyújtottak volna meg—hát nem volt elég?

[Pg 315]

Bólintottam, hogy de—elég volt.

—Csak meg ne hallja a kapitány úr—súgtam oda neki figyelmeztetőleg—félreérthetné a dolgot...

Azonnal elhallgatott.

—Igaza van... mormogta nagyokat fújva—bár engem már ismer...

Morelli kapitány úr csakugyan a közelünkben tartózkodott. Alakját nem lehetett kivenni a sötétségben, halkra tompított rekedtes hangját azonban meghallottuk.

—Már járt itt... mit akarhat?

—Úgy tetszik, haragszik.

—Érti, hogy mit mond?

—Nem.

Tovább hallgatóztunk, az öreg úr azonban távolabb volt, semhogy halkán, indulatosan elrecsegett parancsainak értelmét ki tudtam volna venni. Másfél perc múlva megértettük, hogy miről van szó. Közvetlen mellettünk egy bakagyerek alakja bontakozott ki a sötétségből. Termetes kosarat cipelt karján a fiú. Ebbe a kosárba szó nélkül belenyúlt, kiemelt belőle egy borosüveget és azt a markomba nyomva, visszasietett abban az irányban, ahonnan jött.

Varga őrmester haragos dohogása rögtön átváltozott jókedvű derűltséggé.

—Egy üveg bor, tanácsos úr... a rézangyalát! Ezt azért osztogatja szét fiai között az öreg, hogy nagyobb kurázsijuk legyen és minél hathatósabban »le fogunk borsozni éket!«... Bizonyosan későbbben érkeztek meg a bundások a borral, semmint parancsolta—azért szidja most valamennyinek a »nénéd kontyit!«

[Pg 316]

Megint csak azt kellett látnom, hogy ennél a mi öreg kapitányunknál atyaiabb századparancsnok nincs sehohol a világon—képes megszegni a magasabb tilalmakat is, csakhogy fiainak kedvében járjon. Válságos órák küszöbén minden szeszes ital szigorúan tilos. Ennélfogva—kiosztatja a maga titkos adományát sötétségben. A fiúk gyorsan megisszák, az üres üveget beássák a földbe—és senki sem tud semmiről semmit!...

Varga őrmester úr lekuporodott az árok aljára, megvilágította villamos lámpácskájával az óráját, azután hirtelen ismét talpra pattant.

—Nyolc óra harmincöt... suttogetta elégedetten.

—Még öt perc.

—Még öt...

Ettől a pillanattól kezdve több szó nem esett. Lestük a parancsot, amely egész frontunkat ki fogja mozdítani az árkok sötétségbe burkolt labirintusából. Varga őrmester izgatottabb volt, mint én. Nem a félelem miatt. A várakozást nem állta—nem tudott hallgatni és türelmesen várni. Ez jobban fölizgatta érzékeit, mint a legnagyobb veszély. Szinte reszketett az egész nagy darab ember, mintha forró láz gyötörte volna.

Most egy rövid, alig hallható fütty szisszent keresztül a sötétségben...

—Végre!...—lélegzett föl megkönnyebbülten és azonnal felugrott a patronládáról, amelyre izgatott várakozásában tízszer is leült, hogy ismét felálljon és hátrább rúgja.

[Pg 317]

—Megyünk?

—Megyünk, tanácsos úr! A distancia odáig... *azokhoz*... valamivel több, mint négyszáz lépés. Nagyságodnak ennyit elég tudni.

Intettem, hogy elég.

A következő pillanatban az őrmester hatalmas alakja eltűnt mellőlem. Csak halkan dörmögő hangját hallottam a sötétségben:

—Szt!... Vorwerts, gyerekek... alé!...

Mozgás az összes vonalakon. Látni semmit sem lehetett, csak az egymáshoz ütődő Rüstungdarabok zaja volt hallható, amint a sietve előrenyomuló legénység mozgása elkezdődött.

Magam a legszélső jobbszárnyon iparkodtam a többiekkel a kontaktust fentartani. Itt valami negyven fiú nyomakodott előre zárt vonalban, nehogy egymástól elmaradjunk. Az oroszoknak nem voltak fényzóróik, különben nem lehetett volna ezt a vakmerő »stikli«-t elkövetni.

Három perc múlva a balszélső vonalak felől már felhangzott a hosszan elnyújtott, harsány *hurrá!*... Ott már sturmoltak a fiúk. Gyorsabb lábuk volt, mint nekünk. Igaz, hogy a terep is simább azon a szakaszon, mint a miénken, ahol az ember folyton botlott.

Összevissza fegyverropogás... néhány géppuska... sípjelek... És rettenetes kaosza az emberi ordításnak az állati üvöltözéstől kezdve föl egészen a füldobrepesztő visításig.

[Pg 318]

Egy perc múlva mi is belekerültünk a vad forgatagba.

Varga őrmester bömbölése csapódott füleimbe:

—Vágjátok... a pakfón Krisztussát a fejinek, különben sohse megyünk haza!

Mindig ezzel a csataordítással biztatta embereit.

Borzasztó kavarodás támadt a sötétségben.

A fiúk szilaj lármával özönlöttek el az orosz árkokat és rettenetes csapásokat mértek puskaaggal a kétségbeesetten védekező ellenségre.

—Legázolni ezeket a kaftános parasztokat!...—dörögte mennydörgő hangon az óriás—különben sohse megyünk haza!

Valahol messze, a balszárny-vonalak irányában most az ágyúk is beleordítottak a Sturm rettentő lármájába.

Most egy fülsértő hang sivított végig a levegőn:

—Die sind dort schon fertig, gyerekek! Ágyúk pfefferolnak menekülő ellenségbe bele... Hurrá! Für's Kaiser und Vaterland!

Morelli kapitány úr hangja ez? Rá sem lehetett ismerni... Mintha egy dühös vércse vijjongott volna.

—Éljen a kapitány úr!—ordították a fiúk.

—Éljen a magyar becsület és gurázs!—rikoltotta magasra emelt revolverét megforgatva az öreg úr—also csak nyugalom, fiaim, nur Ruhe, und Vorsicht... und elevigyazatosság!

Furcsán hangzottak ezek a megszokott intések ebben a vad dulakodásban, szinte bosszantották a füleimet. Olyan ez, mintha egy vén tyúk szokásból kotkodácsol... Bizonyos, hogy szörnyű izgatottságában nem is tudta az öreg úr, mit beszél.

[Pg 319]

Egy másik bizonyosság azonban még szörnyűbb hatással lehetett rá. Ezen a szakaszon nem bírtunk az ellenséggel... ezt észre kellett venni. Minden erőlködés hiábavaló volt. Túlerővel kerültünk szembe... Számuk percenként nőtt, ahelyett hogy fogyott volna. Mindig új, meg új szuronyos csoportok bukkantak ki a sötétségből és vetették magukat sturmoló vonalunkra...

Ez volt az az időpont, amikor a körülöttem tomboló rettenetes lármából már kezdtem semmit sem hallani. Kit vágtam le puskaaggal a felém rohanó tömegeből, kit ütöttem le ököllel... nem tudom... Volt-e valaki a fiúk közül mellettem, vagy nem volt... Még Varga őrmester bömbölő hangját sem tudtam a borzalmas ordítózásban fölismerni.

Most egy nehéz ütés tompa sajjása nyilalt tagjaimba.

Lábon akartam maradni, de nem bírtam... Megtántorodva hátráltam vissza és belezuhantam valami bokrok közé. Erőlködtem, hogy ismét talpra álljak, de nem sikerült. A halálos kimerültség forró veritéke csak úgy dőlt rólam, egész testem egy víz volt... lihegve, levegő után kapkodva tudtam nehezen fújtató tudómba egy kis enyhülést kapni...

[Pg 320]

Úgy tetszett, mintha egy nagy, minden ólomnál nehezebb súly nyomná testemet a földre... egészen le... talán a föld alá. Mert mintha már el is tűnt volna testem a földről...

Valami rossz ízű nyirkot éreztem a szájamon. Lenyaltam és kiköptem. Vér... Lehet, hogy az én vérem. De lehet, hogy csak odafröccsent nagy csomóban valakinek a testéből és most folyik le félig megalvadva a szájamig... ahonnan lenyaltam... és kiköptem.

A fejem zúgott, mint a malom. Nem hallottam semmit. Lárma, ordítózás, nehéz ütések puffanása, sikoltások... Van itt valaki? Valósággal, mintha egyesegegyedül lettem volna a mozdulatlan csendben...

...Arra még homályosan emlékszem, hogy fejem mélyebbre esett vissza a bokrok közé és néhány perc múlva elálmosodtam. Egyébként pedig, mintha sohasem éreztem volna magamat jobban, mint most. Nyugodt és álmos voltam. Bárcsak becsületesen ki tudnám magamat aludni...

*

Meddig fekhettem ott a bokrok között, nem bizonyos. Mire magamhoz térve a halálosan tompa kábulatból, lassankint ébredezni és eszmélni kezdtem, azt gondoltam, hogy reggel van. De bizonyosan még igen korán lehet... talán pirkadó hajnal, mert a világ még felette homályos volt, s a bokrok legfelső ágain fel-feltündező fény nagyon gyenge. Hanyatt feküdtem valami mélyedésfélében, melyet a bokrok egészen körülvettek s egyúttal el is rejtettek a kívülről betolakodó kíváncsiság elől. Amikor néhány perc múlva jobban össze tudtam szedni gondolataimat, azt tapasztaltam, hogy a világosság nem kelet felől, hanem nyugati irányból érkezik a körülöttem levő bokrok legfelső zöldjéhez... Ezen a tüneményen hosszasan eltűnődtem, míg végre is rászántam magamat, hogy tovább fogok gondolkozni és meg fogok benne nyugodni, hogy most tulajdonképpen nem reggel van, hanem esti alkonyatidő, úgy körülbelül hét, félnyolc óra, vagy ilyesmi. És ennél fogva tehát nemcsak az egész éjjelt töltöttem már el itt ebben az árokformán kikámvázott mélyedésben, hanem a rákövetkező egész napot is, a most lassanként leereszkedő alkonyatig... Ezen a dolgon aztán megint csak hosszasan elgondolkoztam. Mozdulatlanul, hanyatt-fekve próbálgattam végtelenül lustán működő értelmemet frissebb munkára serkenteni. Annyi már bizonyosnak látszott, hogy több mint húsz órája fekszem itt egyugyanazon helyen magamra hagyva, anélkül hogy valaki rámakadt volna. Tehát az is bizonyos, hogy segítségre ezek után már sehonnan sem számíthatok. Akár mi maradtunk urai a csatatérnek, akár az ellenség, az ütközet színhelyén megjelenő »takarítók« eddig már bizonyosan elvégezték a streifolást és tovább vonultak, új munkára.

[Pg 321]

Ha a mi embereink takarítottak volna,—tűnődtem magamban—megtaláltak és elvittek volna innen. A szanitéckutyák bizonyosan megtaláltak volna. De lám, nem találtak meg, tehát nem is kerestek. Eképen arra kell gondolni, hogy az ellenség emberei takarítottak és azok nem akadtak rám, különben már fogságban lennék.

[Pg 322]

Hallgatózva nyújtogattam a nyakamat, hátha elfoghatnék valami hangot, amely alkalmas lenne arra, hogy föltevéseimet megerősítse. De sehol semmi nyoma az életnek, mindenütt nyugalmas csend és hangtalan homály.

Befejeződött-e már az ütközet, vagy csak tovább hömpölygött erről a vidékről... az Isten tudja! Rossz érzéseim támadtak erről az összecsapásról. Az volt az érzésem, hogy ezen a fronton, ahol az én Bataillonom is részt vett a verekedésben, alighanem baj történt... Itt túlságosan sok volt a kaftános paraszt, ahogy a fiúk a hosszúkabátos orosz legénységet nevezni szokták. Emlékszem... rögtön a Sturm elején egész gomolyag ilyen kaftános fickó közé keveredtem magam is s a sötétségben jóformán azt sem tudtam, hogy ellenséget vagy jóbarátot ragadok-e meg. Arról, hogy ki sújtott le valami nehéz tárggyal a tarkómra, fogalmam sem volt. Bizony megeshetik, hogy nem is ellenséges kéz terített le a sötétségben, hanem valaki a mieink közül.

Kísérletet tettem, hogy felkuporodjak fektemből.

Ez el fogja dönteni azt is, hogy elnyomorodtam-e testem valamely részén, vagy csak az ütés nehéz ereje kábított el annyira, hogy tehetetlenül fekvé maradtam és átaludtam az ütközetet követő egész napot.

[Pg 323]

Kezeimet nekifeszítve a földnek, föltápáskodtam és felültem. Nem éreztem fájdalmat sehol. A blúzom ujjá és melle tele volt rászáradt vérszennyel, de ez nem volt az én vérem. Úgy freccsenhetett rá, ki tudja, kinek a sebéből és bemocskolta arcomat is. Zsebtükröm segítségével és benyálazott zsebkendőmmel nagyjában letakarítottam arcomról a rászáradt vért és e művelet közben azt is láttam, hogy semmi hűjja sincs a holmimnak. Hátizsák, kenyértarisznya, kulacs, tölténytáskák, Manlicher, minden itt hever mellettem érintetlenül. Tehát immár kétségtelenül bizonyos, hogy attól a pillanattól kezdve, amikor eszméletlenül ide lezuhantam és fekvé maradtam, semmiféle teremtett emberi lélek nem mutatkozott ezeknek a sűrű fagyalbokrokknak közelében: se barát, sem ellenség. Ha nehéz sebet találtam volna kapni, bátran kilehelhettem volna a lelkemet, mint az erdei vad... senki sem tudta volna, hogy elpusztultam.

Azonban nem pusztultam el, sőt úgy látszik, elég könnyen kerültem ki a tegnapi esti véres táncból, egyetlen gyalázatos ütés árán, amely ebbe a gödörbe vágott és itt is marasztott. A tarkóm körül volt a hiba. A nyakam és vállam sajgott, ha megmozdítottam, sebet azonban nem találtam sem a nyakamon, sem a vállaimon. Puskaagy érhetett, még pedig lapra fordulva, különben vagy a magazin vagy a Stoss-Kurbel okvetlen sebet vágott volna a tarkóm tájékába.

[Pg 324]

Éhesnek éreztem magamat és ez újabb jele volt a szerencsének, amelyről méltán beszélhettem.

Magamhoz húztam hátizsákomat és kiszedve belőle a kenyeret meg a szalonnát, nyugodalmasan enni kezdtem. Ugyanolyan kellemes nyugalom ömlött el egész valómon, mint az este, azzal a különbséggel, hogy most nem voltam sem álmos, sem kimerült. Igaz, hogy nem is fárasztottam elmémet a gondolkozással. Nem töprengtem azon, hogy ezután mi lesz, mit teszek, hová vetődöm és merre indulok, ha majd elindulok... hanem a legnagyobb lelki nyugodalommal újabb karéj kenyeret szegtem egy újabb falatka szalonnához és azt is megettem. Azután leöntöttem néhány korty szilvóriummal és semmi csodálni valót nem találtam rajta, hogy a szilvóriumos üveg nem tört össze, holott világosan emlékszem, hogy zuhanásom közben hanyatt estem, épen a hátizsákra. Mégis épen maradt a sárga színű hazai kincs.

A pálinka hatása hamarosan jelentkezett, agyam lomha kerekei gyorsabban kezdtek forogni s a gondolkozási képesség élénkségével párhuzamosan eddigi lusta és békés nyugalmam is tűnedezni kezdett...

Mielőtt az éjjeli sötétség beáll, el kell magamat valamire határoznom, mert itt nem maradhatok.

Dolgozni kezdtek természetes ösztöneim is, s ezek egy csöppet sem voltak biztatók... ösztönszerűen megéreztem, hogy ezen a helyen nem vagyok barátságos földön és semmiesetre sem vagyok biztonságban, hanem ki vagyok téve annak az eshetőségnek, hogy valamely ellenséges őrző járhat mégis csak fölfedez és fogságba hurcol, ha el bír fogni. Ez ugyan nem egészen bizonyos, de lehetséges.

[Pg 325]

Az óráim rosszabbul állta zuhanásomat, mint a szilvóriumos üvegem,—megállt. Nem határozhattam meg pontosan az időt, de a gyorsan leszálló alkonyaiból következtetve, közelebb járhatott az esti nyolc óra, semmint a hét.

Fölemelkedtem ülő helyzetemből és óvatosan körülnéztem.

Senki.

Egyedül voltam. Amerre szemem elláthatott, mindenütt csend és elhagyatottság.

A közel vidéknek ez a szakasza tele volt bokrokkal, az erdőség csak e bokor-labirintuson túl kezdődött, szemmértékkel mérve körülbelül két kilométernyi távolságra attól a helytől, ahonnan szertevizsgálódtam. Tisztában voltam vele, hogy mindenképpen az erdőt kell okvetlen elérnem. Ha egyszer benn leszek, az »erdei ember« tapasztalt ösztöne rá fog vezérelni a helyes útra. Fogságba jutni... ez rettenetes szerencsétlenség volna. Rosszabb a halálnál is, a magam szempontjából. Aki egész életét a természet hatalmas arányai között töltötte el, az nem bírja el a fogságot. Ép elmével legalább nem.

[Pg 326]

Ennél a gondolatnál keményebb sarkantyú nem is érhetett volna. A bágyadtságának utolsó nyoma is eltűnt, egyszerre olyan nyugtalannak és fürgének éreztem magamat, mint valamely veszélytől féltő ragadozó.

S most már egy pillanatig sem kételkedtem elhatározásom végrehajtásában, hanem oly gyorsan, amint csak bírtam, magamra szereltem összes holmimat, vállamra löktem a Manlichert és azzal mars!... direkció az erdő és benne a szabadulás.

Lehajtott fejjel törtem magamnak utat a bokrok között, bár erre a nagy óvatosságra nem igen volt szükség, az utamba kerülő bokrok jórészt oly magasak voltak, hogy egy lovas is észrevétlenül válthatott volna át köztük, felületesen figyelő szem egyáltalában nem vette volna észre.

Bújkáló utamnak itt-ott mindjárt az első percekben akadtak állomásai és ezekből meggyőződtem, ami sejtelmem formájában már eddig is élt bennem, hogy a csatatérnek ezen a szerencsétlen szakaszán, fájdalom, nem mi maradtunk az urak... Halott katonák heverték a bokrok között. Oroszok is. Egy ilyen örökre elcsendesedett szegény fiúba úgy megbotlottam, hogy majdnem szívembe nyilallott, mikor csizmám orra a boldogtalanok kihűlt testéhez ért... Hiába! Ezt nem lehet megszokni. Az ember idővel belefásul, de csak egy időre. Azután ismét előlről kezdődik az érző lélek természetes borzongása.

[Pg 327]

Ezen a szakaszon az oroszok maradtak az urak.

A mieink már napközben összeszedték volna az itt elesett embereket, az oroszok nem szoktak sietni ilyesmivel. Valószínű, hogy most már nem is fognak jönni, ha eddig nem jöttek... Majd elvégzi helyettük az idő és a csatateret közelében ólálkodó utálatos varjúsereg, a szegény elesett katona holttestének ez ígygyen sírásói...

Előregörnyedve, kutató szemmel bujkáltam tovább, nehogy ismét belerúgjak valamelyik szerencsétlenbe, akinek hullája utamba kerül.

Ezek itt mind mozdulatlanok voltak, de lehettek ezen a nagy területen olyanok is, akikben még volt élet... Egyik-másik talán kínlódva próbálja magát kivoncsolni nyomorékká lőtt tagjaival a bokrok sűrűségéből, annyi ereje azonban már nincs, hogy kiálthasson... Ezek a boldogtalanok mind itt fognak veszni, átkozódva és félig megtébolyodva a kínok kínjaitól... amíg csak el nem csendesednek és megkeményedett szájuk ki nem nyílik az utolsó átok vagy az utolsó imádság után...

Amikor mintegy félórai bújkálás után végre elértem az erdőség legszélső fáit, tökéletesen besötétedett. Tudtam, hogy a hold ebben az időszakban egész éjjel nem látható, a sötétség tehát biztos segítőtársa lesz menekülő utamnak, amely innen visszafelé, délnyugati irányban vezet. Minden más irány bizonytalan lenne, azaz, hogy minden más irányban egészen bizonyosan össze kellene találnom a szerteszét portyázó ellenséges patulokkal.

[Pg 328]

Oly nehéz sötétség vett körül, hogy tapogatóznom kellett, nehogy beleüsem kissé még mindig sajtó fejemet valamelyik fába.

Kitapogattam egy vastag törzset és amellet megállapodtam.

Ennek az oldala mellett ütöm föl reggelig az ideiglenes lógeret.

Tehát halt... nem megyek tovább.

Ebben a pillanatban úgy tetszett, mintha nem lennék egyedül... Úgy tetszett, mintha mozgolódás halk zaja szivárgott volna füleimhez, még pedig nem is túlságosan nagy távolságból. Rövid hallgatóság után világosan hallottam egy-egy száraz ág gyenge ropogását, amint a ránehezedő lépések alatt összetört.

Semmi kétség, nem vagyok egyedül...

Valaki közeledik... sőt nem is egy valaki, hanem kettő. Két ember lépéseit különböztettem meg. Két olyan emberét, akik épen oly lassú óvatossággal bujkálnak valahol itt a közelemben, mint ahogy az imént én magam bujkáltam ide.

Most tehát az a kérdés, hogy a mieink közül valók-e vagy nem? Erre rögtön azt a természetes választ adtam magamnak, hogy az ellenségnek nincs oka bujkálni, ennél fogva bizonyosan a mieink közül próbál ezen az úton megmenekülni két ember, akárcsak én.

Mozdulatlanul leskelődtem...

[Pg 329]

Az emberek közeledtek... nemsokára már elfojtott suttogásukat is meghallottam. Egyelőre azonban csak egyetlen szót tudtam megérteni, de ez is elég volt, hogy meghökkent csalódást érezek és »fertig«-re szorítsam markomban Manlicheremet.

—Stoj!...—suttogta társának egy aggodalmas hang.

Oroszok...

Nekiszorítottam vállamat a fatörzsnek és moccanás nélkül várakoztam.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

[Pg 330]

Összeakadok két szökevény oroszral. Megtudom tőlük, hogy szomorú sejtelveim valóra váltak: az ütközet elveszett és a Morelli-század fogságba került.—Menekülök vissza—délnyugat felé.—Egy borzalmas epizód.

A suttogva beszélő ember hangjának aggodalmassága nem kerülte el figyelmemet. A válasz, amit társától kapott, ugyanily nyugtalan volt... ösztönszerűleg tehát az villant keresztül agyamon, hogy ez a két ember nem válhatik rám nézve veszedelmessé, mert ez a két orosz katona alighanem megszökött csapattestétől az ütközetek zúrzavarában s most menekülőfélben vannak, akárcsak jómagam. Ennél fogva tehát egy malomban örölünk, ha nem is ugyanazon a kövön...

Elmehetnének egymás mellett, ők jobbra, én balra, három kicsiny falevél a háború orkánjának szörnyű fergetegében...

Észre kellett vennem, hogy a két orosz egyenesen az én rejtekhelyem felé tart és közvetlen közelből—bármily sötétség van is—lehetetlenség lesz kikerülni, hogy észre ne vegyenek. Még néhány lépés és okvetlen belém fognak ütközni... A meglepetés és a hirtelen rémület hatása alatt pedig egészen bizonyos, hogy az összeütközésből vérontás lesz...

[Pg 331]

Határozni kellett, még pedig rögtön.

Rájuk kiáltottam:

—Halt! Wer da?

A sötétségben mit sem láthattam a hatásból, amit kiáltásom okozhatott, csak a két ember ijedt felszisszenéséből következtethettem, hogy a közvetlen közelükbe lecsapó villám sem béníthatta volna meg jobban érzékeiket, mint az a ridegen parancsoló hang, mely a sötétségből fülükbe vágódott.

—Pojte sem... folytattam féloroszra, féltóra fordítva a beszédet—ne bojite sa, nem bántalak. Lépjetek közelebb, lássam, hányan vagytok.

Igyekeztem lehetőleg barátságosra lágyítani az iménti nyers hangot, hogy bátorságot öntsek a rémülettől még mindig dermedten álló emberekbe. Azt hitte ez a két ember, hogy most mindennek vége... fogságba jutnak, pedig—amint később megértettem—nem azzal a szándékkal szöktek meg ezredüktől, hogy fogságba jussanak.

Barátságos hangom nem maradt hatás nélkül.

Az emberek néhány lépéssel közelebb jöttek és jelentették, hogy ketten vannak.

—Ide a fegyvereket!

[Pg 332]

Engedelmesen átnyújtották. Elvettem tőlük a fegyvereket és odatámasztottam őket a fa törzséhez. Amikor ez megvolt, rájuk szóltam, hogy üljenek le velem szemben a fűbe és adjanak

becsületesen őszinte választ arra, amit kérdezni fogok.

—Ne hazudjatok, klopcsiszko, mert amelyik hazudik, azt keresztüllövöm, ha azonban becsületesen igazi választ adtok, akkor ígérem, hogy szabadon eresztelek. Mehettek, amerre láttok! Nem bántalak.

Az emberek leültek a fűbe és szinte gyerekesen mohó sietséggel biztosítottak, hogy mindenre igaz választ fognak adni, amiről tudnak.

—Tartalékban voltatok a tegnapi este ütközetek alatt?

—Nem voltunk, goszpodin Podpolkownik (az alezredes) beküldött a tűzbe.

—Hol verekedtetek? Úgy értem, hogy melyik tájékon kerültetek a mi tűzünkbe?

—Ezen az innenső vidéken, tőlünk számítva balkéz felől a bokros ciherek közelében, egészen az árkokig.

Ez az irány volt a mi vonalunk, legszélső végén mi támadtunk Morelli kapitány úrral... Egy pillanatra úgy éreztem, mintha hevesebben dobbant volna meg a szívem. Közeledtem a bizonyossághoz...

—Hogy végződött az ütközet?

—Rosszul, sokan meghaltak... a sötétségben nem lehetett látni... Csak reggel tudtuk meg, hogy a tieitek részint elpusztultak, részint fogságba kerültek, szegények... Óh, az nagy szerencsétlenség, ha valaki fogságba kerül! Szomorú lett a lelkem, amikor láttam őket. Én is ott voltam, Alexej is azok között, akik a foglyokat őrizték, de az ő szemük sem volt bánatosabb, mint a mienk... Szegények, szegények! Hiába fogja őket várni odahaza az asszony...

[Pg 333]

Megérkeztem a bizonyossághoz... Valóra váltak rossz előérzeteim, a Bataillon, amelyhez tartoztam, szerencsétlenül járt.

A rossz hír módfelett levert, pedig nem jött váratlanul. El voltam rá készülve, sőt majdnem bizonyosra vettem, hogy így történt. Mégis oly nehéz lett a szívem, mintha szomorú előérzeteim megcsaltak volna. Percekig nem jött ajkamra hang... Mire is legyek most már kíváncsi?

Arra a kérdésre, hogy mennyi lehetett a foglyok száma, az emberek nem tudtak megbízható felvilágosítást adni. Abban a csoportban, melyet ők is őriztek, hozzávetőleg százötven-kétszáz lehetett.

—Kettőt meg kellett kötni,—mondotta az Alexej-nek nevezett fiatalabbik—egy kis öreg ragyás tiszt urat és egy óriást, mert igen el voltak keseredve és tomboltak, nem akartak engedelmeskedni.

A kis öreg alighanem Morelli kapitány úr volt, az óriás pedig Varga őrmester. Boldogtalan végzet! Szegény jólelkű óriása tönkrement századomnak, nem fogom többé hallani harsány csataordítását s a sűrűn emlegetett réz-, pléh-és pakfon-angyalok nem segítették...

[Pg 334]

—Hová vittétek a foglyokat?

—Nem tudom, uram,—válaszolta az öregebbik orosz—mi csak estig őriztük őket, mert amint leváltottak és sötét lett, belopóztunk Alexejjel a bokrok sűrűségébe és megszöktünk. Ami azóta történt, nem tudjuk. De azóta már messze járhatnak, mert erről a vidékről az összes ezredeket elvitték észak felé.

Tehát vége... Más kérdezni valóm nem volt.

Egy darabig hallgattunk, azután én törtem meg elsőnek a csendet.

—Becsületesen megmondtátok, emberek, amit tudtatok, elválhatunk egymástól békességgel. Menjetek haza.

Ezzel markukba nyomtam a puskákat és ráveregettem vállaikra.

—Menjetek, Isten nevében!

Az emberek kezemet szorongatták és érzékenyen elbúcsúztak. Egyszerű, becsületes, buta orosz parasztok voltak, nem vitt volna rá a lélek, hogy csak egy ujjal is érintsem őket.

Néhány perc múlva ismét magamra maradtam. Az oroszok elmentek. Egy darabig még hallottam siető lépéseik neszt, azután az utolsó könnyű nesz is beleveszett a csendességbe és többé nem hallatszott semmi.

Egyedül maradtam. Most már igazán egyedül... Tegnap éjjel óta sehová se tartoztam, a Morelli-század megsemmisült...

[Pg 335]

Nehéz szívvel vettem vállamra fegyveremet és indultam meg az erdő szélén délnyugat felé.

A sötétségben csak lassan botorkálva haladhattam előre, de azért mentem, ahogy tudtam. Ezzel a lassú kullogással is megnőtt a távolság, mely ettől a szerencsétlen vidéktől elválasztott. Úgy éreztem magamat, mint akit fájdalmas gyász ér, valamely kedves ismerős, vagy jóbarát elvesztése. Tudtam, hogy a szomorúság nem lesz tartós, hisz voltaképpen idegenek voltak nekem a fiúk és én is idegen voltam nekik, az összeszokás azonban nagy bűvész a messze ellenséges

földön: közelhozza egymáshoz a legkülönbözőbb karakterű, fajsúlyú és hajlamban is elütő embereket, gyakorta annyira, amire normális viszonyok között hosszú esztendők sem képesek.

Nyomott hangulatomban egyelőre csak kevésbé vígasztalt, hogy a katasztrófából egy hatalmas ütés árán megmenekültem és nem kerültem fogságba a többiekkel. E kivételes szerencse nagyságát csak később kezdtem a maga teljes értékében megbecsülni, amikor dolgozni kezdett a fantáziám és elképzeltem, hogy mi sors várt volna reám az ellenség fogságában. Mi lett volna belőlem, az erdők szabad fiából, aki serdülő ifjúkorom óta hozzá voltam szokva ahhoz az abszolút szabadsághoz, amely a madaraké és a rengeteg vadjaié. Szinte tűrhetetlen szorongás borzongott végig tagjaimon erre a rettenetes gondolatra... Még a lélegzetem is nehezebb lett...

[Pg 336]

Nem, soha! Fogságba nem fogok kerülni, inkább magam loccsantom szét a koponyámat. S csak most kezdtem hálás szívvel gondolni a véletlenre, amelynek szabadságomat köszönhetem. Mert hiába voltam elszánva a halálra inkább, semhogy a többiek sorsára jussak, amikor ott hevertem eszméletlenül a bokrok között levő gödörben, a leggyengébb orosz katona is foglyul ejtettetett volna. Sem vele nem tudtam volna elbánni, sem önmagammal.

Hálát adhattam a jóságos Istennek, hogy így történt és nem megfordítva. Haj, uram Isten! Ime, lépten-nyomon bebizonyul, mi törekeny semmiség idealant a porlandó ember, s de igaza van nagytiszteletű Herepei uramnak, amikor örökké ezt prédikálja. De csak a szerencsétlenség tanít rá, hogy az ilyen beszéd—nem papolás.

... Valami egy óra hosszát botorkálhattam a sötétségben, míg végre is kénytelen voltam rászánni magamat, hogy pihenőt tartsak. Sehogy sem ment tovább. Nekihibáztam a fatörzseknek és egy-egy visszahajló ágtól érzékeny suhintasokat kaptam a fejemre. Meg kellett állni, különben könnyen kiverhettem volna a szememet is.

Tizenkét óra lehetett éjfél körül. Gyufát nem mertem gyújtani, hogy megvizsgáljam, hova ülök, hát csak úgy jószerencsére telepedtem le. Tán csak nem túrok föl hangyabolyt? Valamikor egyszer nagyon megjártam az eképen megharagított hangyákkal, azóta igen respektálok őket.

De sem hangyák, sem más nem zavart meg, fekkettem békességben. Ráhajtottam fejemet a hátizsákra, magamra húztam köpenyegemet, egy ideig figyelmesen hallgatóztam... aztán úgy aludtam, mint a mormota.

[Pg 337]

Csakhogy nem olyan sokáig, mint a mormota.

Alig pitymallott és már fölnyitottam a szemeimet. Az erdei vad nyugtalan ösztöne, vagy mi, dolgozott érzéseimben, de a menekülés vágya még egészséges álmomat is legyőzte és nem tűrte, hogy uralkodjék rajtam.

Rögtön talpra ugrottam és magamra szedve holmimat, elindultam.

Pontosan nem voltam képes meghatározni az időt, a nap állása után azonban mégis elindítottam órámat, amely harmadnapja megállt és megközelítőleg eldöntvén, hogy már hajnali három óra is elmúlhatott, csak annál szaporábban szedegettem lábaimat. Micsoda nagyszerű ajándéknak éreztem a Heiszter bácsitól prezentbe kapott magasszárú Ritter-csizmákat, melyekben úgy komótizálhatott a lábam, mint valamely kényelmes csónakban.

Bármint iparkodtam is, hogy az ellenség által veszélyeztetettnek látszó zónából minél hamarabb kikerüljek, a dolog keservesen lassan ment. Az erdőség szélén volt ugyan egy eléggé használható csapás, arra azonban nem mertem kilépni. Valahonnan megláthattak volna. Benn kellett maradnom a fák között, ott pedig gyalázatosan lassan haladhattam. Bár lehet, hogy csak a türelmetlenség láttatta velem ily förtelmes lassúnak a dolgot.

[Pg 338]

Legközelebbi munkámat akként szabtam meg, hogy mindaddig bujkálni fogok, míg ebből a veszélyes hadizónából kikerülök. Továbbhaladva, viszont mindaddig menni fogok, míg valamely előrenyomuló saját csapattal találkozom. Onnan aztán majd eltranszferálnak az ezredemhez, vagy—ha ez már nincsen meg—legalább a brigádomhoz.

Ennél a pontnál ismét fölédtek nyomasztó érzéseim. A legrosszabb helyre kerültünk, az bizonyos... A többi regiment szerencsésebb volt. Az ellenséges áradat legerősebb lökése minket ért és alighanem az az igazság, amit a szökevény oroszok hiányos elbeszéléseiből ki tudtam hámozni: nemcsak a Morelli-század járt rosszul, hanem az egész regiment....

»Hja, ez a háború!« Persze, hogy ez a háború, de ennél nyomorúságosabb vigasztalás aztán nincs is...

*

Valamivel öt óra után, balkézt benn az erdő széle közelében, kisebbszerű irtást közelítettem meg. Pár pillanatnyi vizsgálódás után meghökkenve láttam, hogy az irtás nem favágó kéz munkája, hanem a 21-es gránátoké. Az itt végighömpölygő ütközet egy oldalvilláma ide is lesújtott és borzasztó nyomokat hagyott maga után... Az efféle látványba jócskán belefásul az ember, de önkéntelenül mégis mindig meghökken, valahányszor csak ismét megpillantja.

Vagy hetven négyszögméternyi területen az összes fák össze voltak törve, némelyik tőből szakadt ki s úgy feküdt keresztül a többieken. Miért vették nehéz tűz alá ezt az aránylag kicsiny pontot, azt persze nem tudhattam, az eredmény azonban, vagy legalább is egy része az eredménynek, még itt éktelenkedett a szemem előtt... Hét lóhulla és tizenegy orosz dragonyos holtteste hevert a gránátok által kivágott hatalmas túrásokban. Itt hagyták őket temetetlen. Helyesebben szólva,

[Pg 339]

ezeket is itt hagyták, mint sok más halottjukat, akiket nekünk kellett utólagosan elföldelnünk. Orrfacsaró hullabűz mérgezte meg a levegőt... Napok óta heverhettek már itt a melegben, ezer meg ezer légy dongta őket...

Futólag vettem csak szemügyre az egész csúnya látványt, egy igazán rettenetes részlete azonban így is örökre emlékezetemben marad... Az egyik lónak hasát tépte szét a gránát, úgy hogy egész belső része kifordult. A széttépett belek e puffadt tömegéből egy szőke emberi fej meredt rám. Ezt a fejet letépte törzséről a gránát és belecsapta a kifordult lóbelekre, ahova beleragadt és tátott szájjal, megmeredt, üveges, nyitott szemekkel bámészkodott a felette szállongó légyfelleg utálatosan zümmögő tömegébe...

Elfordítottam tekintetemet, hogy ne lássam.

Aztán oly gyorsan szedegettem lábaimat, amint csak bírtam, hogy minél messzebbre hagyjam hátam mögött ez undorítóan vérfagyasztó látványt, melyet a hadjáratok történelme nem szokott följegyezni s a szemtanuk emlékezetében is csak mint felette jelentéktelen »epizódok« szerepelnek... Mellékes, hogy minden nagy ütközet képe sok ezer ily jelentéktelen epizód sokaságából alakul ki.

[Pg 340]

*

Több mint kétórai szakadatlan bujkálás után, esti félnyolc óra tájban, nem bírtak tovább a lábaim, meg kellett állnom, hogy valamiféle éjjeli szállás után nézzek. Csak úgy dőlt rólam a verejték, nyakam, hátam, mellem, minden egy víz volt. Nem resteltem bevallani, hogy az elől a rettenetes látvány elől menekültem, amely szinte üldözött... s még itt is nyomomban volt. Más emberfia számára én is azonnal készen lettem volna a szokásos jó tanáccsal: eb ura fakó! verd ki fejedből és eredj odább. Önmagamot azonban hiába lódítottam volna odébb...

Az erdő itt már ritkulni kezdett.

Messzire elláthattam, de még ennél is jobban esett, hogy az ég hirtelen borulni kezdett és csakhamar megérkezett a szél is. Zivatarra lehetett számítani. Úgy megörültem neki, mint valamely becses ajándéknak. Módfelett nagy és sürgős szükségét éreztem a víznek, melynek tisztító áldásában napok óta nem részesülhettem. Ezt civil ember nem igen érti, körülményesebb magyarázattal azonban nem szolgálhat a katona anélkül, hogy a jóízlést ki ne végezze...

Kiválasztottam egy odvas, vén égerfát és gyors kézzel kitakarítottam az odu törmelékét. Ez az eléggé tágas üreg lesz a ruhamagazin. Belefér minden olyan holmim, aminek szárazon maradása kívánatos. A következő percben már neki is vetkeztem, egyenruha, hátizsák, ing, sipka, csizma, alsónadrág, minden belekerült az üregbe, nem maradt rajtam semmi, csak amit ingyen kaptam a természettől. Szappanom, sajnos, nem volt.

[Pg 341]

Fölfedeztem azonban egy kevés homokot az erdő széle mellett elfutó száraz ér aljában, szappan hiányában az ilyen finom homok is jó szolgálatokat tesz, akinek a bőre nem túlságosan érzékeny és mindenekfelett valónak a hathatós tisztálkodást tartja. Különösen jól szolgál az ember fején, ha sok a haj. És nem bizonyos, hogy nem került-e a hajba bizonyos élősd, amely végig az összes frontokon majdnem makacsabb ellensége a katonának, mint az orosz. A homok nyomorgatását nem állja ez a konok ellenség, ha még oly cudarul ragaszkodó természete van is.

Hála az Úristennek, rövid vártatva csakugyan lezuhogott a zápor. Hatalmas pászmákban paskolta végig a vidéket s az öreg égerfa alatt engem is. No, elég vizet kaptam! És erélyesen munkába vettem a homokot. Telemarkú dörzsölési manipulációim alatt valamely kényesebb bőrből alighanem a vér is kiserkedt volna, az én napbarnult bőröm oda se hederített a kínzásnak. Voltaképpen lónak se való művelet volt bíz ez, de nagy szükség volt rá, úgy éreztem magamat ott a zápor paskolásában, mintha éppen most kerültem volna diadalmas lilomtisztaságban a világra. Tobzódtam a bőséges vízben, mint a kacska.

[Pg 342]

Rám esteledett.

A zápor nem sokáig tartott, elverte a szél s nem is igen egészen félóra mulva már megszakadoztak az imént még sűrű viharfellegek és itt-ott kivillantak a csillagok is. A nagy melegben kőkeményre szikkadt talaj oly mohón beitta a rázúduló esővizet, hogy ennek a sok víznek jóformán alig maradt valami nyoma,—»meg se kottyant«—amint felénk mondani szokták,— a földnek a bő áldás. Háromszor is annyi elkelt volna. Nekem így volt jó, szárazban szedhettem ki a faoduból oda berejtett holmimat és szárazban öltözhettem föl. Heiszer bácsi ajándék-csizmáira egy csöpp sár sem ragadt. A nagyszerű »kacsázás« után viszont arra is elég frissnek éreztem magamat, hogy ismét »Marschbereit« állapotba helyezkedjem és tovább folytassam az utat.

A beálló sötétségben ez azonban lehetetlen volt, ott kellett maradnom reggelig és úgy kellett elhelyezkednem az alváshoz, amint éppen lehetett: háttal nekitámaszkodva az öreg égerfának, ülő helyzetben, mint valamely zsúfolt vasúti kocsiban. A legszélső vonalak Grabenjeiben a megfigyelő posztok mind így alusznak... Ezért a Dienstverletzungért szabály szerint ugyan huszonöt pálca járna ki, a baka azonban még álmában is meg szokta érezni az inspicáló főlebbvalót s a veszélyes pillanatban már nyitott szemmel jelenti, hogy »semmi előfordulás nem adta elő magát... melde hórzam«.

Hány óra lehetett, amikor kényelmetlen helyzetemben végre mégis sikerült elaludnom, nem tudom. Nem szundíthattam azonban sokáig, mert még ugyancsak álmos voltam, midőn valamely ösztönszerű érzés hatása alatt hirtelen fölnyitottam szemeimet és fülelni kezdtem.

[Pg 343]

Első benyomásom az volt, hogy talán álmodtam... néhány pillanat múlva azonban meggyőződtem róla, hogy nem érzéseim játékaról van szó.

Jár itt valaki...

Sőt nem is valaki, hanem valakik... Ketten lehetnek, amint a csendesen puszogó rekedtes hangok csakhamar elárulták.

Óvatosan föltérdeltem és markomban szorítottam a Manlichert.

Nyugodtnak és biztosnak éreztem magamat a dolgomban.

Nem támadok meg senkit, de jaj annak, aki támadásra kényszerít...

A két ember lengyel nyelven beszélgetett.

Az első mondatokat nem értettem, körülbelül húsz-huszonöt lépésnyire lehettek tőlem, közvetlenül az erdő szélén, rövid vártatva közelebb kerültek éjjeli fekhelyemhez és most már meg tudtam érteni beszélgetésüket. És meghallottam a csörrenést is a sötétségben, ami vagy a tábori ásóhoz ütődő szuronytok, vagy a kulacs hangja lehetett... Ez intő jel volt arra, hogy katonák— orosz gyalogosok—és nyilván ezek is szökevények...

A gyanu nem lepett meg váratlanul, amúgy is tudtam, hogy ezen a messzeterjedő vidéken sok ilyen csapattestétől elmaradt szökevény csatangolhat, azokon kívül, akikkel már találkoztam. A lengyel nemzetiségű orosz katona az első kínálkozó alkalommal megszökik. Nyilvánvalónak látszott, hogy ez a két ember is ebbe a kategóriába tartozik.

[Pg 344]

Gürüzdölő, rekedt, parasztos hangok voltak. Afféle alja parasztok lehettek.

—Nem jól megyünk... morogta türelmetlenül a vastagabbik hang tulajdonosa.

—Jól megyünk, ha mondom—válaszolta a másik.

—A másik oldalon volt...

—Ezen volt, nem a másikon.

—Az erdő ezen az oldalon van és nem a túlsón...—dörmögte a másik.

Pillanatnyi csend után ismét a kételkedő természetű paraszt szólalt meg:

—Bizonyos, hogy a goszpodin Rotmister (kapitány) is a halottak között volt?

—Bizonyos,—mondotta határozottan a másik—tulajdon szememmel láttam, hogy megdőglött... Feje berepült egy ló hasába, maga ott fekszik szélről a saját lova mellett. És azt is tudom, hogy sok pénz volt nála. És az is bizonyos, hogy azóta itt még nem járt senki. Azért mondtam, hogy vissza kell jönni és megszerezni a pénzt. Neki már nem kell, mi beérjük vele holtig. Annyit ihatsz, Sandre, amennyi beléd fér és nem kell többet robotába se járnod. Goszpodin leszel holtod napjáig.

[Pg 345]

—Az...—mormogta a rekedt—kivált ha meg nem fognak és föl nem akasztanak.

—Most már nem fognak meg... messze vannak ide... A mündért, levetjük, a fegyvereket elássuk, beöltözünk a magunk köntösébe, aztán kereshetnek. Ne járasd hiába a szádat, mert becsapom!

—Jó, jó... Nagyon is elbízod magad. Az este is csöpp híjja volt, hogy az a veresfejű csertovka meg nem látott.

—Ebben az egyben igazad van... a veres csertovka szinte meglátott. Ettől a csertovkától félni kell, Sandre... azt gondolom, hogy gonosz lélek és nem ember. Nem fiú és nem leány... az ördög kölyke. Ha utánunk leskelődik, baj van... Tüzet fú ránk és eléget.

Elhallgattak.

Feszült figyelemmel kísértem a halk beszédet. Kit néztek ezek a babonás parasztok »csertovkának«, ami voltaképpen nőstény ördögöt jelent? S a hozzá ragasztott »veresfejű«?... Mint a villám suhant keresztül fejemen egy fantasztikus gyanu, de ezt azonnal elhárítottam magamtól, annyira képtelennek látszott.

A hullarablásra lopakodó parasztok tovább mentek.

Hagytam, hogy menjenek.

Amikor már a legkisebb nesz is megszűnt és ismét az éjszaka csendessége nehezedett a sötétségre, másodszor is kísérletet tettem az alváásra. A jó szándék azonban csak nagyon tökéletlenül sikerült. Hol félóránként, hol óránként mindegyre fölriadtam és ösztönszerűen hallgatóztam... mintha éreztem volna, hogy bármily nagy csendesség vesz is körül, nem vagyok egyedül. Ez a sajátságos érzés módfelett kellemetlenül hatott rám. Értelmem hiába döntötte el, hogy gyanakvásomnak nincs semmi alapja, egy titokzatos belső ösztön folytonosan arra ingerelt, hogy jól figyeljek minden legkisebb jelre, mert lesz köztük olyan is, mely el fogja árulni az igazságot. De miféle igazságot?

[Pg 346]

Hiába, nem volt nyugtom.

Még alig pitymallott—kora hajnali félhárom óra tájban—és már véglegesen ébren voltam. Szó

sem lehetett róla, hogy ismét beburkolózzam köpenyegembe és újra haszontalan kísérleteket tegyek az alvásra. Helyesebb, ha rágyújtok egy cigarettára, magamra kapcsolom holmimat és tovább folytatom vándorlásomat délnyugat felé. Ezenközben majd elpárolog érzékeimből a gyanu is.

TIZENHARMADIK FEJEZET

[Pg 347]

Találkozom a vörös Reginával és megtudom, hogy gyanum alapos volt, mert elválásunk óta mindig a nyomomban settenkedett.—Együtt menekülünk vissza, a jezernicai völgy felé.—Éjjeli szállás egy piszkos padlón.—Megpillantjuk a régi Standot.—Egy rosszul sikerült csókocska.

Abban a pillanatban, amikor vállamra lódítottam a Manlichert és el akartam indulni, lecsapott a villám, mely az imént fejemen suhant keresztül fantasztikus gyanu gyanánt és úgy megdöbentett, hogy a hatás első percében valósággal torkomon akadt a szó.

Megnémulva bámultam, mint egy fatuskó. Egy árva hang sem tudta elhagyni a számat.

A dolog annyira lehetetlen volt, hogy józan értelemmel egyhamarjában föl sem lehetett fogni, és íme, mégsem volt képtelenség és nem volt képzelődés, hanem valóság: az a gyorsan hozzámsiető vézna teremtés az ő apró szemeivel, fintorgató mókus-orrával, sipka alá szorított dús vörös hajával és kevélyen előreálló mellével—*Regina* volt, a harapós vadmacska, akinek apró foganyomát most is meg lehetett látni a kezem fején.

[Pg 348]

Amikor egészen közel érkezett hozzám, elmosolyodott és maga alá kapva az orosz köpenyből részére átformált köntöst, gyorsan leült a földre.

—Csakhogy itt vagyok...—mondotta elégedetten és ismét mosolygott.—Ha kibámultad magadat, adj kérlek valamit ennem, mert nagyon éhes vagyok... tegnap dél óta semmit sem ettem...

Borzasztó ostoba képet vághattam, pedig nem tartozom azok közé, akik bármily váratlan dolog fölött sokáig szoktak eltűnődni. A kis Regina hirtelen kibukkanása—szórul-szóra a sötétségből—azonban oly hihetetlenül gyorsan lepott meg, hogy kisodródtam a rendes nyugodt kerékvágásból és csöpp híján szinte elvágódtam. Csak akkor ocsúdtam föl mozdulatlan bámészködésomból, amikor másodszor is rámszólt, hogy adjak valami ennivalót, mert nagyon éhes.

A zsák egy pillanat alatt lenn volt a hátamról s leküzdhetetlen meglepetésemben még mindig bizonytalan kézzel kotorásztam ki belőle az elemózsiát: kenyeret, kolbászt, szalonnát, egy darab füstölt oldalast... és egy lenvászon tiszta kendőcskét abrosznak. Mindezt szó nélkül elébe raktam és intettem, hogy egyék.

Most ugyanaz történt, ami legelső találkozásunk alkalmával: a leány oly mohóságával az éhségnek esett neki az ennivalónak, mint egy vércse. Ott volt előtte a késem, de körmeivel tépte le a kenyér darabját és azokkal szakította szét az erősen foghagymás kolbászt is. Biz ez nem volt valami szép látvány, de csakugyan nagyon éhes lehetett, hogy így falt, mint—mondom—a vércse. Aki sohasem érezte, hogy mi az éhség, az hamar készen van a szigorú rosszalással, mert fogalma sincs róla, mi fölött ítélkezik.

[Pg 349]

—Ne olyan mohón, Regina,—intettem oly nyájassággal, amennyi csak hangomtól kitelt, hadd lássa, hogy ismét a régi testvéri indulattal vagyok iránta—ráérsz, van elég.

—Éhes vagyok...—válaszolta mentegetődzve, inkább a szemeivel.

Nem háborgattam éhsége további mohó csillapításában, hanem leültem vele szemközt a fűbe és szóltanul néztem, mint pirul ki lassanként vértelen, sápadt arca és mint csillan meg apró, leskelődő szemeiben az élet. Megállapítottam, hogy elválásunk óta jóformán semmi változás sem történt rajta. A cipője volt mindössze ványoltabb és a rajta levő ruha kopottabb, az orosz köpenyből gyártott felső eléggé ép állapotban volt, a bugyogó baltérde táján mutatkozott csak egy jókora lyuk, amely alól kilátszott térdének fehér bőre. Mindent egybevetve, azonban elég jóra való snájder-munkát végeztem ezzel a köntőssel, az idő csak megviselte, de nem mállasztotta szét a sok vesződéséggel összeszerkesztett kontár-művet.

Néma szemlélődésem közben lassanként ismét belezökentem rendes kerékvágásomba és visszanyertem nyugalmamat is. Kicsit mintha már resteltem volna, hogy az imént annyira kilódultam a rendes nyomból. Volt már úgy, hogy hasonló váratlan villám máskor is lecsapott orrom előtt, mégsem inogtam meg olyan mértékben, mint most... tehát miért épen most?

[Pg 350]

Amikor a leány félretolta maga elől az ennivalót, ismét megszólalt:

—Van vized?

—Vízzel, sajnos, nem szolgálhatok, igyál egy korty lengyel pálinkát, az van. Van még egy kevés

otthoni sligovicám is.

Elkomolyodott s a fejét rázta.

—Pálinka nem kell,—mondotta lassú, szegyenkező hangon és félrenézett—megfogadtam, hogy soha többé nem iszom pálinkát.

—Már pedig a füstölt holmi azt kívánja.

—Nem iszom soha többé...—ismételte kelleetlenül, mintha nehezebbre esett volna, hogy erről beszélnie kell—tudhatod, hogy miért...

Intettem, hogy sejtem, ez azonban nem ok.

—Nekem épen elég ok, hogy szégyennel gondoljak vissza arra, ami akkor éjjel történt... De annak is te vagy az oka! Megrészegedtem és annak te voltál az oka.

—Lehet...

—Nem lett volna szabad megengedned, hogy kétszer is igyam. Egy korty nem ártott volna meg... amikor unszolásodra másodszor is ittam, az már megártott. Az egész világ forgott velem... nem is tudtam, hogy mit csinálók... mindenféle csunyaság megjárta szédelőgő fejemet, azért viseltem magam úgy, mint egy bolond...

[Pg 351]

—Hagyjuk ezt, Regina... rég volt.

Felém fordította élénk tekintetét és gyorsan megszakított.

—Nem akarsz erről beszélni és ez szép tőled... de én azt is erősen föltettem magamban, hogy amint találkozunk, rögtön meg fogom neked magyarázni, hogy miért vesztettem el annyira eszemet, hogy fölháborodásomban... oktalan dühömben, mert arról van szó... még a kezembe is haraptam, csakhogy elérj és megmeneküljek...

Ránéztem. Ez a fordulat újság volt előttem.

—Megmenekülj? Mitől akartál megmenekülni?

—Föltettem magamban, hogy amint meglátlak, azonnal megmondom neked az igazat... hátha megérted, hogy miféle számarásra gondoltam és meg fogsz nekem bocsátani.

—Sohse haragudtam rád,—szakítottam félbe az izgatott hangba átsikló beszédet—csak mérges voltam egy kicsit, amiért megvérezted a kezemet, holott pedig én jót akartam. Nem akartalak kiereszteni, mert láttam, hogy nem vagy felöltözve és be vagy csípve, ennyi volt az egész.

—Ennyi,—intett fejével a leány—az én szédülő fejemben azonban az a gyanu égett, hogy szándékosan itattál le és ebben az állapotban akarsz szeretődde tenni... Itt van, most kimondtam! És nagyon boldognak érezem magamat, hogy kimondhattam, mert ezzel a vallomással akarok vezekelni és ezzel akarom magamat érdemessé tenni a bocsánatodra...

[Pg 352]

Borzasztó rosszul kezdtem magamat érezni... Elszoktam minden hasonló beszédétől s meghökkentett a leány szemeiből előtörő könny is, mely lassan pergett végig vérvörösre tüzesedett arcán és hullott kicsiny kezefejére, anélkül hogy érezte volna...

Hirtelenében azt sem tudtam, hogy kellene-e valamit mondanom, vagy talán nem is illenék, ha meg akarnám nyugtatni, hogy helytelenül gyanúsított. Mintha egy ösztönszerű sejtelem azt tanácsolta volna, hogy ezt ne mondjam ki.

—Jól tetted, Regina, hogy megmondtad az igazat,—válaszoltam hosszas habozás után, nehogy csak egy igével is többet találjak mondani a kellesténél—legalább tisztán látjuk, ami történt, bár erre részemről nem volt szükség...

Észrevettem, hogy nem érti a választ, de hiszen épen azt akartam.

—Nem volt?—kérdezte halkán.

—Nem.

—Tudtad, hogy mit gondolok rólad?

—Tudtam.

—Miért nem kiáltottál rám, hogy buta vagyok?

—Hitted volna?

—Talán elhittem volna...

—Másnap.

—Lehet, hogy már azon az éjszakán.

—Azon az éjszakán nem lehetett veled beszélni.

[Pg 353]

—Igaz... Ittas voltam.

—Inkább dühös.

—Inkább ittas...—erősítette szegyenkező hangon a leány, miközben lopva—hogya ne lássam—letörölte kezefejével a pilláira szivárgó könyecseppet és valamivel nyugodtabban fordult felém—ha nem így lett volna, eszembe se jutott volna, hogy gyanúsítsalak. Nem akkor történt először, hogy egymás közelében aludtunk, de addig sohasem voltam részeg. Mindennek az az átkozott pálinka volt oka.

Megpróbáltam csavarni egyet a dolgon.

—No, az én szegény szilvóriumom most már elegendően kikapott, Regina, adj neki pardont és ne szidd többet. Úgy sem igen van már belőle több egy-két kortyocskánál, ami pedig volt, az elmúlt. Isten hírével mars be a lyukba... sülyesszük el és hagyjuk ott.

—Jól van, hagyjuk ott, de igazán nem haragszol?

—Mondtam már, hogy egy percig sem haragudtam.

—De azt nem mondtad, hogy örültél, amikor otthagytalak.

—Nem örültem.

—És azt sem mondtad, hogy sohasem gondoltál rám...

Éreztem, hogy lehetlenség kirukkolnom az igazsággal, de meg voltam győződve arról is, hogy a tiltakozásnak sem adott volna hitelt. Valamely rejtelmes női ösztön súghatta meg neki az igazságot és ezt hasztalan próbáltam volna megingatni. [Pg 354]

—Ebből is láthatod,—dunnyogta csendes hangon—mennyire nem voltam eszméletnél, amikor azzal a butasággal gyanúsítottalak. Igérem, hogy többé nem teszem... ezután mindig tiszta lesz a fejem és sohasem fogok elbizakodni. Igen, ezután egy pillanatra sem fogom elfelejteni, hogy milyen semmi vagyok a világon és mennyire nincs jogom olyan szándékot föltételezni rólad, amire nem is gondoltál.

Ez megint olyan beszéd volt, amelyre egyetlen szó választ sem adhattam. Mondom, felette rosszul éreztem magamat...

A leány egy ideig szótlan érzelmességgel nézett maga elé, majd hirtelen fölkapta fejét és dacosan így szólt:

—Nem baj! Az a fő, hogy ismét itt vagyok.

Felugrott és leverte a ruhájára ragadt fűszálakat.

—Gyerünk innnen!—folytatta sürgető hangon—ez a vidék nem barátságos, sok mindenféle csavargó bujkál az erdőségben... szökött katonák, mindenre elszánt gonosz emberek... találkoztam velük, tudom, hogy mennyit érnek. Jó lesz, ha minél messzebbre kerülünk erről a vidékről. Én is segítek, mit vigyek?

—Amim van, azt elbírom egyedül is. De hát te? Nincs semmi podgyászod?

—Nincs. Így járok folytonosan a nyomodban, ahogy látsz... [Pg 355]

—Az én nyomomban?

—Igen, a te nyomodban,—mondotta halkán a leány, miközben megragadta kezemet és szinte húzott maga után, csak hogy minél gyorsabb haladásra kényszerítsen—gyerünk, gyerünk! Útközben majd elmesélem, hogy miképen voltam folytonosan a nyomodban, mint a kopó kutya... de most gyerünk!

Gyöngéden megszorítottam a sovány kis kezét, de nem éreztem, hogy ez a hideg kéz ettől az érintéstől melegebb lett volna. A leány ajkai körül azonban megjelent egy alig észrevehető elégedett mosoly és valami lehelletkönnyű árnyéka a remegésnek...

Eközben oly sebesen szedegette lábait, hogy alig tudtam vele lépést tartani.

—Igy nem sokáig bírjuk, Regina.

Rám nézett és csak annál gyorsabb haladásra ösztökélt.

—Ha átkerülünk a jezernicai völgybe, ott már nem kell sietni. De most kell... kell!... én tudom, hogy kell!...

A rangos tekintély kedvéért, nehogy azt higgye ez a »civil Person«—amint szegény Morelli kapitány úr mondani szokta—hogya »a schneidig katona nem mindent tudja«, odavetőleg rögtön megjegyeztem:

—Én is tudom, hogy hol vagyok.

—Lehet... De nem tudod *eléggé*, különben jobban sietnél. [Pg 356]

—Ennél sebesebben már csak a gyorsvonat megy...

A leány fejszólva vetett egy pillantást hatalmas csizmáimra.

—Kár volt elcserélni cipőidet ezekkel a nehéz Stieflikkel, amikben alig tudsz menni. Ha a szerencse ellenünk fordul és úgy lesz... hogy szaladni kell—mint ahogy néhányszor nekem kellett

és épen akkor, amikor azt gondoltam, hogy teljes biztonságban érezhetem magam—nem tudom, hogy ezeket a nehéz csizmákat nem kell-e majd lehúznod és a hátadon vinned.

—Efféle gyalázat énrajtam nem eshetik.

Válasz nélkül hagyta az önérzetes tiltakozást és tovább sietett. Észre kellett vennem, hogy sokkal jobban ismeri ezen a vidéken a járást, mint én, pedig az ilyen magamfajta »erdei« ember szimatja évek mulva is pontosan elvezeti birtokosát azokon a helyeken, ahol egyszer már megfordult.

A rövid déli pihenőt leszámítva, úgyszólván egész nap szakadatlanul mentünk s az egész hosszú idő alatt talán kétszer-háromszor állt meg néhány pillanatra, hogy az egymást keresztező ösvényfélék között tájékozódjék és ismét megtalálja a számunkra legalkalmasabbnak mutatkozó helyes irányt. Titokban azt a fáradhatatlan kitartást is megcsodáltam, mely ezt a külső formáiban törékeny teremtést úgy hajtotta előre, mintha vézna alakjának minden egyes izmát acélrúgók feszítették volna. Valóságos bivaly voltam hozzá képest, nagyobb energiát azonban képtelen lettem volna kifejtteni. Igaz, hogy súly dolgában legfőlegb könnyű őz számba mehetett volna az utána törtető bivaly mellett...

[Pg 357]

Esti fél nyolc óra tájban, persze a legnagyobb titokban, kénytelen voltam egy kakaslépésnyire közeledni Regina álláspontjához a csizmákra nézvést,—bakancsban sokkal könnyebben jut előre az ember, mint csizmában... Konok magyarok ezt azonban nyíltan el nem ismerik. Világért sem árultam volna el, hogy a »teljesítőképeség« határvonalán gázoltam pompás csizmáimmal és ha még eltart vagy egy-két óráig ez a megerőltető mars, megtörténhetik velem a gyalázat, mely ellen önérzetesen tiltakoztam: kénytelen leszek levetni, egyébként—mondom—pompás csizmáimat...

Erre azonban nem került a sor, Regina egy lankás magaslat tetejére érkezve, megállt és ernyőt formálva szemei elé a tenyeréből, figyelmes vizsgálat alá vette az előttünk kibontakozó tájat.

A leereszkedő esti homály dacára itt már én is pontosabban tájékozódtam.

A fölperzselt Rudnik község hamurakásai körülbelül másfél kilométernyire délnyugatnak szomorkodtak ugyanoly állapotban, mint ahogy utoljára láttam őket. De már nem füstölögtek. Az időközben lezuhogó esőzések végkép kioltották a bennük még lappangó tüzet s az itt-ott szabadon fölmeredő falomladványokból is lemállasztottak egy csomót. Mindössze a téglából épített templom kormos falai állottak érintetlenül a közelükben elterpeszkedő hamurakás mellett, amely két héttel ezelőtt még parochia volt és otthona az orosz pópa nagyszámú családjának.

[Pg 358]

A tőlünk balkézt eső erdei tisztáson levő urasági kastélyon és melléképületein nem lehetett változást észrevenni.

Minden olyan állapotban volt, mint ottlétem rövid ideje alatt.

Semmi hajlandóságot nem éreztem, hogy azok között a falak között keressek éjjeli szállást. A kimondhatatlan piszkos és rondaság, amit e bemocskolt kastély valamennyi szobájában láttam, még most is émelyített. Szinte érezni véltem a rettenetes bűzt, mely akkoriban orromba marta magát és napokig bántott.

A leány abbahagyta a vizsgálódást és elégedetlenül rázogatta vörös fejét, miközben valami affélét mondott, hogy nincs tisztában a dologgal, hiába erőlteti a szemeit.

Rám nézett és vállat vont.

—Nem tudom, hogy megreszkírozzuk-e?

—Mit?

—Azon gondolkozom, hogy tanácsos-e bemenni abba az összerondított Kastelbe, vagy nem tanácsos...

—Voltál ott?

—Persze hogy voltam.

—Akkor tudhatod, hogy abba pedig bemenni nem tanácsos...

A leány intett, hogy ez igaz.

[Pg 359]

—Annyi undorító piszkot még el sem tudtam képzelni, mint amennyi ott van egy rakáson,—dunnyogta utálattal—de nem is a szobákba akarok én bemenni, hanem csak az udvarra, vagyis inkább az udvar végiben levő filagóriába. Ütött-kopott rongyos filagória, de a fedele nagyrészt még megvan és megvéd az eső ellen.

Hirtelen eszembe jutott, hogy ennek a filagóriának a közelében találtam meg a gyufatartómat s ez a meglepő fölfedezés keltette életre bennem a gyanut, hogy ahol a gyufatartó van, ott kell valahol lennie a leánynak is... a dolog azonban akkor még annyira képtelennek látszott, hogy kivettem agyamból. Holott pedig úgy volt, ahogy gyanakvó ösztönöm megsejtette...

Az ég tiszta és csillagos volt.

—Inkább itt maradok éjszakára, ahol vagyunk,—válaszoltam a leánynak—esőtől nem tartok, szép, meleg, csillagos éjjel lesz.

Rögtön le is akartam kapcsolni vállamról a cókmókomat, Regina azonban nem engedte.

—Nem maradhatunk itt, mert megázunk. Ezen a mi vidékünkön—mert ez már majdnem a mi vidékünk—úgy van, hogy ha egyszer elkezdi, akkor minden nap esik. Ma pedig még nem esett. Csak tudnám, hogy nem leskelődik-e ott lenn egypár kucsmás... Schwein...

—Ilyen messzire nem csatangolnak.

—Tévedsz! Elcsatangolnak ezek akármilyen messzire, ahol rabolni lehet, vagy azt remélik, hogy arra vetődő embereket kirabolhatnak. Mit kockáztathat az ilyen szökött katona? Legfőlebb a bőrét. Ez pedig már csak félig az övé.

[Pg 360]

—Van ezek között is jóra való ember.

—Nincs!—erősítette heves hangon a leány—ahánnyal csak találkoztam, az mind alávaló gazember volt.

Hát hiszen persze, persze... Okos ember azonban óvatosan kerüli ennek a dolognak körülményesebb megvitatását és nem feszegeti a magyarázatot. Főleg pedig óvakodik valamiképpen megsejteni, hogy *ebben* a restelni való komizságban katona és katona között nem igen lehet különbséget tenni... Láttam effélét is eleget. S ha még oly kegyetlen büntetés fenyegeti is az embereket, a szemeik elé kerülő szoknya nincs tőlük biztonságban. Egy pillanat alatt megvakul, megsiketül és gazfickóvá aljasodik még a tisztességesebbje is. Van ritka kivétel, de nem sok.

Reginát természetesen meghagytam abban a hitében, hogy ily alávaló fickók csak az ellenség soraiban találhatók.

—Mein Gott...—habozott elégedetlenül a leány—igazán nem tudom, hogy megkockáztassuk-e...

Megmaradtam amellet, hogy a szökött katonák ilyen messzire nem csatangolnak. Regina eleresztette füle mellett megjegyzésemet és hirtelen határozott.

—Tudom már, mit kell tenni! Maradj itt, mindjárt jövök...

—Mit akarsz?

[Pg 361]

—Megnézem, nem leskelődik-e ott valaki, azután visszajövök.

Megragadtam a kezét és nem bocsátottam.

—Csak nem képzeled, hogy eleresztelek?

A leány vékony ajkai körül mosoly játszadozott, miközben végignézett rajtam és valami utánozhatatlan kicsinyléssel így szólt:

—Csak nem képzeled, hogy erre engedélyt kérek tőled?

Lám! Ez úgy vágott, mint a borotva.

—Nem magamért mondom,—folytattam egyszerre lehülve és nyomban el is eresztettem a kezét—hanem miattad... Ha nem tetszik—nekem így is jó. Mindenki azt cselekszi a maga bőrével, amit akar. Nem parancsolok veled, de te sem szólhatsz abba, amit én csinálok.

Visszalöktem vállamra a Manlichert és nekivágtam egyenes vonalban a mintegy félkilométernyi távolságban levő kastélynak. A leány megérezte, hogy ezúttal mindenféle tiltakozás haszontalan munka lett volna, szó nélkül jött s nem vette át a vezetőserepet sem. Egymás mellett kerülgettük a lecsapódó esti harmattól már nedves fűcsomókat.

Mire az épület közelébe értünk, egészen beesteledett.

—Várj...—súgta halkán a leány—nem tanácsos fejjel nekimenni a falnak...

Nem hederítettem rá és nem engedtem, hogy megfogja a karomat. Tökéletesen megbíztam a ragadozók finom ösztönében, melyből jókora adagot oltott belém a természet és életmódom s minden aggodalom nélkül állottam meg az épület udvarán, amely elhagyatott, csendes és épen oly rettenetes szemetes volt, mint amikor utoljára láttam. Egy pillanatig sem tartottam attól a veszélytől, hogy valamelyik ablakból lepuffanthatnak.

[Pg 362]

—Sohse nézegess körül, fiacskám,—biztattam nyugodt hangon a tágranyílt szemekkel ideodavizsgálódó leányt—nincsen itt senki.

—Úgy látszik,—bólintott fejével, miközben folyton szemmel tartotta az esti homályból sötéten ránkmeredő ablakokat—hogy csakugyan nincs...

Az összezúzott ablakok kicsorbult széleikkel úgy tátogtak az emberre, mint egy-egy fogatlan fekete száj. Élet sehol sem mutatkozott. Mindenütt feketeség, mozdulatlanság és nyugalmas csend. Igazi elátkozott kastély lett volna ez a népmeséből, ha az ablakokon és ajtókon kiáramló rettenetes bűz nem riasztotta volna az embert a valóságra.

Hátráltam, mintha fejbe ütöttek volna.

—Gyerünk innen, Regina! Ezt a bűdösséget nem bírom el...

—Én sem...—fintorgatta orrát undorodva a leány.

Kimenekültünk az udvarról a kastély egykori parkjába, egészen a rozoga filagóriáig, amelyről

Regina beszélt.

Idáig nem jutott el a szobákban fölhalmozott rondaság bűze, lélegzetet lehetett venni és meg lehetett maradni, ha egyáltalában itt akarunk maradni éjszakára. Nekem most sem tetszett ez a terv. Szívesebben aludtam volna künn az Isten szabad ege alatt.

[Pg 363]

Regina viszont makacsul megmaradt amellett, hogy okosabb, ha itt maradunk az ócska filagória fedele alatt, mert itt nem fog nyakunkba szakadni a zápor, amely ma éjjel okvetlenül le fog zuhogni. »Mert ma még nem esett«—ismételte talán tízedszer is.

Beléptem a filagóriába, vaktában levertem egy valaha fehérre festett kerti asztalról a port és ráraktam cókókómat. Ezt is találomra. A sötétségben semmit sem lehetett látni. Gyertyám, amit meggyújthattam volna, nem volt. Vaksi szemmel matarásztam hátizsákomban elemózsia után, hogy valamiféle vacsorát adhassak a leánynak és néhány kiadós falattal a magam lázadó gyomrát lecsendesítsem. Kenyér, száraz lengyel kolbász és sajt volt a menázi. Szótlanul ettünk.

—Legalább a kis villamos zseblámpám volna itt,—mondottam majszolás közben—igaz! hiszen nálad hagytam, Regina.

—Igen, nálam maradt, de már nincs meg,—válaszolta a leány—útközben valahol elvesztettem... Már nem is tudom, hogy hol. A többi holmid, ami nálam maradt, ott van most is a barlangban, ahol lerészegedtem... tudod... az erdőben... A kis zseblámpát magammal vittem, amikor elindultam utánad, hogy megtaláljalak és bizony valahol elvesztettem. Sokszor kellett szaladnom, nem csoda, ha kiesett a zsebemből és az sem lett volna csoda, ha magam is kiestem volna a világból...

[Pg 364]

A sötétségben nem láthattam a leány arcát, a mélabús hang azonban sürgős visszavonulásra intett. Jó lesz nem rálépni arra az útra, ahová ennek a hangnak tónusa vezetne... s amely útnak a végéről jelenlegi—nem egészen nyugodt—hangulatomban nem állhattam jót...

—Szomjas lehetsz, Regina,—kanyarodtam vissza a közömbös országútra—vízzel azonban nem szolgálhatok, csak pá... Ohó! Ki se mondom.

—Hiába mondanád,—hangzott a válasz a sötétségből—az a csúfság csak egyszer eshetett rajtam... Igaz, hogy nagyon szomjas vagyok, de reggelig majd csak kibírom. Ha elalszom, elfelejtem szomjúságomat is. Már pedig hamar el fogok aludni. Te nem vagy álmos?

—De bizony az vagyok én!

Visszaemlékeztem, hogy ebben a filagóriában egy rongyos díványt is láttam a sarokban valahol, ha ugyan ez a lefityegő bőrrongyokkal szomorkodó ócskaság díványnak volt nevezhető. Elindultam, hogy kitapogassam, merre van. Rá is akadtam, Regina azonban rámszólt:

—Csak nem akarsz azon a piszkos díványon aludni?

—Én? Nem rólam van szó...

[Pg 365]

—Sehr schön!... Nagyon kedves, ha ezt a piszkos díványt nekem szántad.

—Dehogy szántam! Csak gondoltam, hogy hátha!... nem is olyan piszkos... Ráterítem a köpenyegemet.

—Köszönöm, ne terítsd rá a köpenyegedet, megleszek itt is, ahol vagyok.

Abbahagytam a kínálkozást. Elvégre egy ilyen leszakadt féderes, szúette, ócska jószág nem kecsegtet túlságos kényelemmel, ennélfogva tehát vigye az ördög, elleszek reggelig én is itt, ahol vagyok.

Beburkolódtam köpenyegembe, ráhajtottam fejemet a hátizsákra és elnyúltam a földön, mint egy fáradt komondor. Egy darabig még hallottam a leány szabályos lélegzet vételét, azután mintha a filagória üres ablakain becsapó szél hűvösséget is éreztem volna... s valami egyhangú zajt a fedelen... Az ám, alighanem megeredt az eső... Reginának igaza volt.

Esik.

Félálomban mintha a villámok fényét is megérezte volna lecsukott szemem, a mennydörgést azonban már nem hallottam.

*

Mire másnap reggel—jó későn—hat óra tájban kinyitottam a szemeimet, Regina már fenn volt és épen tömött vörös hajának megfékezésével bajlakodott. Mőfellelt rakoncátlan természetű volt ez a dús vörös hajzat, amely ékességnek bizony csak a legnagyobb jóakarattal lett volna nevezhető. Azelőtt is sokszor elcsodálkoztam a nagy türelmen, melyet lefésülésére fordított, hogy úgy, ahogy rendes kontyba tudja kényszeríteni fején, most is csodálatosnak találtam a dolgot. Hja, persze, a paradicsom Évájának hiúsága legyőzi még az ily hirtelen föllobbanó természetű teremtményt is, amilyen ez az ugyancsak ingerlékeny, néha egész a nyers durvaságig vagdalkozó természetű Regina volt... Ha ugyan hitte, hogy bronzvörös haja ékesség és dísz. Bár hiszen, ha nem hitte volna, nem fordított volna rá annyi türelmes gondot és nem próbálta volna tízszer-húszszor is lesimítani a halántékaira és homlokába tolaikodó engedetlen hajszálakat.

[Pg 366]

Amikor észrevette, hogy ébren vagyok, élénken intett:

—Látod, hogy igazam volt! Olyan eső zuhogott, hogy enélkül a filagória nélkül bőrig áztál volna.

—Azt akarod mondani, hogy a te bölcs tanácsod nélkül...

Elmosolyodott, miközben a sipkát a fárasztó türelemmel végre rendbehozott »frizura« veszedelme nélkül igyekezett fejére illeszteni.

—A tanács is valami, de a filagória a fő. Igaz, hogy még egyszer nem aludnék ezen a kemény padlón... minden porcikám fáj.

—Igy járnak a rossz gyerekek, akik nem hallgatnak jó apjuk szavára!—mondottam kenetesen s a másik pillanatban már talpon is voltam, hogy szintén kirázzam csontjaimból a poros padló barátságatlan keménységét—kommandíroztalak erre a fájn dívánra, de nem tetszett. [Pg 367]

—Rá se lehet feküdni, mert olyan öreg, hogy leszakad.

—No, alattad nem szakad le.

Vártam a hasonló célzásra máskor mindig elkövetkező goromba választ, ez azonban elmaradt. Lehet különben, hogy nem is hallotta tagjai véznaságának ez újabb meglegyintését, mert példamat követve, szintén a köpenyeye kiporolásával volt elfoglalva. A por ujjnyi vastagon borította a padlót. Ebben a porban feküdtünk, mint két malac. Olyanok is lettünk tőle, mint a malacok. Alig vártam, hogy valamiféle mosdóvizet találhassak.

Víz bőséges tömegben zuhogott az éjjel, edényféle azonban sehol sem volt, amely fölfoghatta volna, meg kellett tehát elégedni azzal a tócsával, amely közvetlenül a filagória előtt keletkezett. Ez is megteszi. Nem szabad finnyásnak lenni.

Lekuporodtam a tócsa szélére és megmosdottam.

Regina mosolyogva szemlélte a szegényes igyekezetet, de nem követte. Nem is követhette volna, mert fölkavartam a tócsát s a víz szürke lett az iszapos sártól. Későn vettem észre, hogy ezt a sáros iszapot is a pofámra locsoltam. Mindegy, nem szabad finnyásnak lenni...

—Én majd csak *otthon* fogok megmosdani—jelentette ki a leány s rosszalva csóváltgatta fejét, amikor látta, hogy törölközőnek az ingemet neveztem ki. Valamibe azonban meg kellett törölközni. Az ingemen ott marad az iszap fotográfiája, ezt majd ki fogom mosni, ha ráérek és több víz lesz raktáron, mint itt... az, mondom, a fő, hogy nem szabad finnyásnak lenni. [Pg 368]

Még el sem készültem a nagy tisztálkodással és Regina már nógatott, hogy siessek, tovább kell mennünk.

Igaza volt. A szél, úgy látszik, megfordult és most a kastély felől lengedezett felénk. Nehéz búz furakodott szerencsétlen orromba, hiába ismétellem rendületlen konoksággal, hogy nem szabad finnyásnak lenni. Hej, hogy az istennyila nem ütötte tarkón azokat a ronda orosz parasztokat, akik azokat a szobákat oly hallatlan módon összepiszkították! Lehetetlenség volt kiállni a borzasztó bűzt...

—Menjünk, Regina...

Föl se szíjjaztam magamra a holmimat, csak fölkaptam az egészet és futottam... ki... ellenkező irányba az utánam lengedező szaggal.

Regina utánam...

Hallottam, hogy nevet, nyilván a nehézkesen szaladó »csizmás kandúrt« találta felette nevetséges látványosságnak, úri személyemben, de azt is hallottam, hogy tüsszög és folyton az orrát fújja. Ez kielégítette kárörömöt. Kikapott az én »horgas«-om is, de az ő fitos mókusa is megkapta a magáét, tüsszöghet, míg a penetráns ajándéktól megszabadul. [Pg 369]

Ebben a kénytelen menekülésben most én mutattam meg neki, hogy mi az a Sturm-Schritt. Rohanva gázoltam keresztül sáron, pocsolyán, vakandtúráson, fűbuckákon és mindenben, ami utamba került, mint valamely szabadjára eresztett mozdony, mindaddig, míg csak azt nem reméltem, hogy az a rettenetes búz már nem érhet utól.

Regina egy darabig vitézül állta a rohanást, a második kilométer után azonban kifogyott gyengécske melléből a »szusz« és kénytelen volt leülni a fűbe, hogy lélegzethez jusson.

Félórás »kurze Rast«-ot tartottunk. Ez a rövid pihenő arra is szükséges volt, hogy rongyos cipőit valami madzagfévelével összekössük. Siralmas állapotban voltak, egyik rongyosabb, mint a másik. És semmi kilátás, hogy más cipőt lehessen szerezni.

—Eldobnám ezeket a fetzniket,—mondotta rezignáltam—de nem tudok mezítláb járni. Próbáltam, nem megy...

Ledrótoztam őket egy szál madzaggal, úgy, ahogy lehetett, azután megvígasztaltam:

—Ne búsulj... Amint ráérek, csinálok neked egy pár cipőt.

Elnevette magát.

—De már azt szeretném látni!

—Majd megmutatom. Snájder már voltam, lehetek sujszter is. Nincs annál könnyebb!... Most

azonban auf, Regina! Gyerünk tovább... Mondom, nincs annál könnyebb,—magyaráztam, miközben tovább folytattuk a vándorlást, ezúttal lassúbb tempóban, mint eddig—az ember vesz egy darab bőrt, azt kihajtja, behajtja, kigörbíti, begörbíti, összevarrja és kész a cipő.

[Pg 370]

—Ojjé, hogyne!...—fintorgatta orrát a leány—főleg, ha nincs mit kigörbíteni-begörbíteni. Honnan vesszük a bőrt?

—Majd kitaláljuk ezt is. A köntösödet is úgy találtuk ki s lám, be remek munka lett. Kicsit gyűrődött, ennyi az egész, egyébként úgy áll rajtad, mintha rádöntötték volna.

—Hogyne, hogyne! Csak nem lehet begombolni...

—Nem is kell! Az Isten azért teremtette a nagy szépségeket, hogy mutogassa, akinek van.

A leány fölemelte kezét és megfenyegetett.

—Azt akarod mondani, hogy tehénmellű vagyok... Pedig, ha igazságos akarnál lenni, tudhatnád, hogy erről nem tehetek.

—Nem vagyok én akkora számár, hogy csúnyának tartsam azt, ami szép és nem felesleges, sőt szükséges és pompás, mint a rózsatőn a virág. Na, Regina virágom, ez csak elég szépen van mondva?

—Ja... csak hogy nem arról van szó, amit mondasz, hanem arról, amit titokban gondolsz...—mondotta neheztelve a leány.

Megragadtam volna az alkalmat egy kis kötekedésre, ennél a furcsa teremtésnél azonban jóformán lehetetlenség volt eltalálni a helyes mértéket. Volt úgy, hogy amit más föl sem vett volna, az őt érzékenyen megsebezte és megfordítva: ami bármely más leányt vérig sértett volna, őt teljesen hidegen hagyta. Már most »légy okos, Domokos«, sohasem voltam benne biztos, hogy egy-egy ártatlanul tréfás megjegyzés nem sül-e el épen visszájára. Az igazság egyébként mindezek mellett is az volt, hogy örültem neki, hogy ismét mellettem van. Hozzászóltam—ennyi. Hozzászóltam, mint például... mit mondjak?... mint például a szivarszipkámhoz, amely évek óta mindig a zsebemben van, bár sohasem veszem semmi hasznát, mert sem szivart, sem cigarettát nem szívok szipkából. De azért minden nap hűségesen beteszem a zsebembe és hiányát érezném, ha nem lenne ott. Ez pedig, amit most mondtam, nem durvaság és nem cinizmus, hanem épen oly egyszerű igazság, mint bármely más igazság a világon.

[Pg 371]

Estefelé elérkeztünk a jezernicai völgybe.

A bokrokkal sűrűn telenőtt hágó tetején néhány percre megállapodtunk, hogy kikémleljük az alant mutatkozó perspektívát végig a szintén porráégett falucska mellett egészen a túlsó dombsorig, mely alatt a sebesfolyású patak kanyarodik ki az északkeleti síkság felé.

Elhagyatottság és békeséges csend nehezedett mindenütt a jezernicai völgyre is, mint a rudnikira.

Sehol egy élő lélek, vagy bár egy állat, vagy éneklő madár. Az itt végighullámzó harcok az összes állatokat és éneklőmadarakat elűzték más, barátságosabb, távoli vidékekre s a szegény menekülő még nem mertek visszatérni. De nem úszott a levegőben egyetlenegy ragadozómadár sem, se kánya, se vércse, de még egy szál varjú sem az egész közeli és távoli horizonton. Oly különös, szomorúan nyomasztó érzés volt ez az abszolút élettelenége a földnek és levegőnek...

[Pg 372]

Magam is szinte mozdulatlanul vertem cöveket a földbe. A leány megérintette a karomat.

—Gyerünk,—mondotta sürgetve—estig otthon kell lennünk, különben utolér a zápor. Mondtam már, hogy ebben az időszakban ezen a mi vidékünkön mindennap esik. Nézd, ott jön!

A nyugati láthatár távoli peremén csakugyan sötét felhőtömegek gyülekeztek. Engem e pillanatban azonban inkább ez a szó fogott meg, hogy »otthon«. A leány már több ízben használta ezt a kifejezést.

—Mondd csak, Regina,—kérdeztem inkább némi érdeklődéssel, semmint kíváncsian—mit értesz te az alatt, hogy »otthon«? Hol van neked vagy nekem—otthon?

A leányt szemmel láthatóan meghökkentette a kérdés. Csodálkozva meresztette rám apró, hunyorgó szemeit és sokáig nem tudta, hogy mit válaszoljon. Egész lényéről leritt, hogy ezen a dolgon sohasem gondolkozott.

—Mit értek az alatt... hogy otthon?... Mein Gott—mit? Igazán, magam sem tudom, hogy mit... Talán azt a helyet értem alatta, ahol először találkoztam veled és jó voltál hozzám... Mert azt a nagy hamurakást, amely a tanya helyén van és ahol valaha otthon voltam, úgy-e nem nevezhetem otthonomnak?

[Pg 373]

—Jól van, kis kamerád,—iparkodtam az érzelmesebb ösvényre való kitérést elkerülni—gyerünk hát haza és »nézzünk rá« hogy estig otthon legyünk.

Némán haladtunk tovább föl a szemben levő dombsor tetejére, ahová esti félhét óra tájban érkeztünk meg. A leány soványka tagjait—mondom—acélrúgók hajtották előre: ő ért elsőnek a tetőre, nem én. Amikor pedig fenn volt, kiterjesztette karjait és oly meleg örömmel hallatott egy örvendező kiáltást, hogy engem is egészen fölvilanyozott.

—Hála Istennek!—kiáltotta boldog gyönyörködéssel, mintha az egész tájat szívére akarta volna

ölelni—megérkeztünk és most már itthon vagyunk!

Megpillantottam a leégett tanyát és tovább ezer lépésnyire saját külön nyírfámat az erdő szélén.

Nem tagadom, nagyon jól esett lelkemnek ez az ismerős kép. Én is megálltam és hangos hurrával üdvözöltem a megszokott helyet, melyet a kis Regina—ösztönének valamely ártatlan sejtésében—otthonnak nevezett el. Magasra emeltem sipkámat és egy második harsány hurrát is belekiáltottam a tájék mozdulatlan csendjébe.

Regina vörösre pirult arccal, elragadtatva, a boldog elégedettségnek szinte magánkívüli örömeivel tapsolt és ugrált... nyilván maga sem tudta, hogy mit csinál... mert egyszerre csak melleme vetette magát és belekiáltotta az arcomba:

[Pg 374]

—Most már nem félek! *Itthon vagyunk...* itthon vagyunk!

Fölkaptam a kis kamerádot, mint egy pelyhet, körülrendítettem a levegőben, mint ahogy a pólyásbabát hintáztatja karján a dajka, azután nyilván én sem tudtam, hogy mit csinálok, mert bizony olyan katonás csókot nyomtam az ajakára, hogy akár tüzes vas érintésének is beillett volna...

De rögtön megbántam.

A leány rámbámult, azután lehúnyta szemeit és olyan sápadt lett egyszerre, mint a halott... Szinte megrémültem tőle. Az iménti boldog vérszín eltűnt vonásairól, fehéren, halotthalaványan, megdermedve feküdt karjaimban. Ijedt zavaromban azt sem tudtam, hogyan fektessem le minél csendesebben a földre és melléje térdelve, mit mondjak neki, ha majd fölnyitja a szemeit.

—Regina,—simogattam meg sápadt homlokát—tréfa volt, kis Regina... ne haragudj...

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

[Pg 375]

Megérkezés az öreg nyírfa alá.—Beleesem a »Feld Fieber«-nek nevezett lázbetegségbe, nem találok sehol helyemet és minden fölingerel.—Megint az erdei barlang.—Diadalmas szerelem.—Rejtélyes eredetű lövés ér a »Pokoltorok« felől, mely összezúzza bokámat;—Regina megment.

A leány nem válaszolt. Beletelt néhány végtelenül hosszúnak látszó pillanat, míg ismét kinyitotta szemeit. Egy ideig még mozdulatlanul ülve maradt. Aztán elsimította az arcába tolakodó hajszálatokat, fáradt lassúsággal fölemelkedett a földről és mintha semmire sem emlékeznék, ezt mondta:

—Menjünk... Nagyon szomjas vagyok.

Újabb mentegetőzéseken törtem fejemet, de sehogysem tudtam megfogni a dolgot. Talán nem is szükséges. Regina szóltanul haladt oldalam mellett és sem azt nem árulta el, hogy rossz néven vette a támadást, sem azt, hogy hallgatólagosan már meg is bocsátotta. Közömbös arcáról nem voltam képes leolvasni az igazságot, pedig sokszor sandítottam féloldalvást erre a sápadt arcra, hogy kitaláljam a lelkében lappangó valót. A könnyű remegés, mely vékony ajkait egy-egy pillanatra ellágyította, semmi bizonyosságot nem árult el.

[Pg 376]

Szégyeltem magamat... no, az bizonyos! De tudja az ördög... mintha nem szégyeltem volna magam eléggé. Úgy éreztem—most legelső ízben—hogy voltaképen semmi istentelenséget nem csináltam és ez a meggyőződés mintha jókora fokú makacsságot oltott volna belém.

Sajátságos ingerültség száguldozott érzekeimben s valami nagy hajlam a kötekedésre és egy újabb támadásra...

Egyelőre azonban befogtam a számat és némán haladtam tovább. Regina is hallgatva lépegetett, Így róttuk végig a leégett tanyáig terjedő szikkadt mezőt és haladtunk végig az egykori tanya helyén emelkedő hamurakások között. Ezeket is már földig verte a sok esőzés. Csak a falak meredeztek ki a pusztulásból. Egy hajdani sertésól épen maradt, pedig deszkákból volt összeróva. De csak most vettem észre, hogy ez az ól ép és nem égett le. Eddig nem láttam, hogy ép. Lám, be különös, hogy eddig nem vettem észre... Ott állt mellette egy négykerekű kék kocsi, a földön egy ásó és két rozsdás kapa. Ezeket is csak most vettem észre...

—Nem furcsa, hogy ez az ól meg ezek az izék... nem vesztek oda?

Regina rám nézett és megbiccentette fejét.

[Pg 377]

—Igen,—mondotta szelíden—ez elég furcsa.

Kellemes elégedettséget éreztem. Nem a válaszra voltam kíváncsi, hanem a hangra, ez pedig igen

enyhe, igen megbocsátó volt, semmi nyoma benne a goromba haragnak, amelyre el kellett készülnem. Csakhogy belátta, hogy igazán nem tettem semmi rosszat és a vigyorgó Gonosznak nem nyújtottam oda a kis ujjamat, hogy szőröstől-bőröstől elkaphasson... Elégedettnek éreztem magamat és még sem voltam nyugodt, sem egykedvű vagy közömbös, mint eddig... Bizonyos, hogy valami történik velem, aminek nem tudok becsületes magyarázatot adni. Talán majd holnap, ha végre jól kialszom magam.

Esteledett, amikor ismét ott álltunk saját külön nyírfám mellett, amelyet Regina »otthon«-nak nevezett el.

Ószinte örömet éreztem, hogy ismét itt vagyok, ezen az ismerős régi helyen, oly hosszú idő után. Nem is volt ez az idő oly nagyon hosszú, nekem azonban roppant hosszúnak tetszett. Azóta szakállam nőtt és valóságos sörény a fejemen. Holnap—mert most már ráérek—meg fogok borotválkozni és rendbehozom sörényes fejemet is.

A nyírfa előtt levő Graben—szegény jó Morelli kapitány úr mesterműve—most is tele volt sárga, piszkos esőlével. A belerúgott üres konzervláda félig belemerülve úszott ebben a piszkos lében. A fa körül posztódarabok, cérnavégek... minden úgy maradt, ahogy itthagytuk.

[Pg 378]

Regina arcán is megjelent az öröm, amikor futólag körülnézett és megállapította, hogy itt most már semmitől sem kell tartani. Hangja élénkebb, melegebb és bizakodóbb lett.

—Szomjas vagyok,—szólt egy pillanatnyi csend után s nyomban neki is vágott az erdő sűrűjének—lemegyek a tóhoz és iszom.

—Én is megyek.

Nagyon szomjazhatott szegény, mert úgy ment, mint egy megriasztott—mókus. Őzet akartam mondani, de csak azért is mókusra gondoltam... Alig tudtam nyomába érni azon a rövid distancián, mely az erdő szélétől a kis tóig vezetett. Az alkonyat homálya ezen a csendes helyen már ráborult a bokrokra. Mire odaérkeztem, Regina mohón ivott. Nem pohárból, hanem csak úgy mezei módon—hasmánt fekve.

Elnevettem magamat.

—Be sürgős! Nem is vársz, míg előadom a poharamat.

—Mondtam már, hogy nagyon szomjas vagyok.

Láttam, hogy ez igaz. Borzasztó mohón nyelte a vizet. Bizony, a szomjúság nagy ellenség.

—Elég már, Regina, megárt. Merthogy a víz is megárt.

—Jó hideg...

—Lehet, de már elég volt. Ha nem hallgatsz a jó tanácsra, levágok erről a mogyoróbokorról egy vesszőcskét és kikapod veled a huszonötöt. Épen alkalmasan fekszel a huszonötre.

[Pg 379]

Ismét elnevettem magamat, pedig nem volt rá semmi okom, sőt még csak jókedvem sem volt. Ellenkezőleg, inkább valami különös bosszúságot éreztem, de ennek a különös érzésnek sem tudtam volna értelmes okát adni. Nem értettem, mi történik velem. Most tör ki rajtam a sok elviselt izgalom, mely eddig jóformán hatástalanul suhant el fölöttem? Vagy csak én képzeltem, hogy így van? Érthetetlen! Eddig minden idegességet úri betegségnek tartottam, de lám... van idegesség. A természet, úgy veszem észre, még a legkeményebb tölgyet sem óvja meg a beléje furakodó szútól... Bár hiszen lehet, hogy ha—mondom—becsületesen kialszom magam, vége lesz ennek az érthetetlen állapotnak is. Tessék, hogy a patvar vigye el... még az ujjaim is remegnek s hol a meleg borzong végig ingerült tagjaimon, hol a hideg. Szinte ellenállhatatlan hajlandóságot éreztem, hogy ledobáljak magamról mindent és belevessem magamat ebbe a hideg vízbe.

Regina végre lecsillapította kínzó szomjúságát és fölemelkedett. Amikor rám emelte tekintetét, csodálkozó szemein azonnal észrevettem, hogy nyugtalan magaviseletem feltűnt neki.

Resteltem a dolgot. Olyan vagyok, mint az ablaküveg... akárki keresztül láthat rajtam.

A leány apró szemei kutatva szegződtek arcomra. Egy lépéssel közelebb jött.

—Mi bajod van?—kérdezte csodálkozva.

—Nekem? Nekem ugyan semmi—válaszoltam szinte nyersen, pedig egészen bizonyos, hogy nyugodt választ akartam adni.

[Pg 380]

Regina egy pillanatig szótlánul vizsgált, aztután olyan hangon, mint ahogy az álmos gyereket szokta biztatni a dajka, ezt mondotta:

—Holnapig lecsendesedel és megint minden jó lesz...

—Most is jól van Regina—iparkodtam visszakanyarodni a rendes, megszokott ösvényre, melyen eddig minden zökkenés nélkül haladtam,—de nem fog ártani, ha egyszer amúgy istenigazában kialszom magamat. Az a fő,—és főleg ezért fogok nyugodtan aludni—hogy nem haragszol azért a rongyos csókocskáért... és beéred velem, ha megígérem, hogy soha többé nem teszem. Erre akár esküt is teszek.

Regina szelíden rázogatta vörös fejét, miközben szomorúan ezt válaszolta:

—Nem szükséges... Úgy is elhiszem.

Megint egy érthetetlen rébusz! Ez a bánatosan lemondó hang, ahelyett, hogy—mint eddig mindig—lecsillapított volna, most valósággal bosszantott.

Regina nem figyelt többé rám, hanem gyorsan megindult és a bokrok sűrűségében a közeli barlang felé sietett. Én még telemerítettem vízzel a vászon »Eimer«-t, azután utána mentem. Útközben alaposan leszamaraztam magamat és szigorúan elhatároztam, hogy vissza fogom vezetni magamat a rendes kerékvágásba. Nem járja, hogy a »Feld-Fieber« engem is megtámadjon.

[Pg 381]

Mire a barlanghoz érkeztem, Regina méléző hangulata eltűnt, hogy helyet engedjen valami pajzán jókedvnek, amely a legritkább vendég volt a kis vörös kamerádnál. Toilettet is csinált, kényelembe helyezkedett, levetette az esetlenül álló köpenyt és a tökéletesen elfuserált blúzt és régi, keserves fáradsággal összevarrt kékpetyves blúzában lépett elém. Abban, amelyet már eldobtunk, de Regina időközben ismét elővette és úgy ahogy, megint csak egészet csinált a foszlós rongyból.

Míg rendre ledobáltam magamról összes holmimat és a cókók mellé löttem Ritter-csizmáimat is, alig vártam, hogy megszabaduljak ezektől a nehéz ajándékoktól, Regina odamutatott a barlang oldalán levő kőpadra, ahol rábízott holmim állt szép rendben összerakva.

—Minden itt van,—mondotta jókedvűen—semmi sem hiányzik, amit rábízta és ami itt maradt. Csak a villamoslámpa és a gyufatartó hiányzik. Azokat elvesztettem valahol, miközben folytonosan a nyomodban jártam, mint a kopó.

—A vad után, akarod mondani, pedig nem is én voltam a vad, hanem te. Még egy harapást is kaptam ettől a haragos kis vadtól... Itt van nyoma a kezem fején.

—Mutasd!

—Tessék! Egészen csinos kis harapás.

—Fájt?

—Dehogy! Jól esett.

[Pg 382]

—Igazán sajnálom... és már rég megbántam, hogy úgy viseltem magamat, mintha okom lett volna rá, hogy többre becsüljem magamat, mint amennyit valóban érek. Pedig meg fogod látni, hogy többet érek, mint amennyire te becsülsz... És az is igaz, hogy én csak melletted érek valamit, azért mindig melletted akarok maradni. Ezt már sokszor mondtam, de még most sem hiszed.

—Megválnak... Ha éhes vagy, kitálatom a menázsit.

—Jó.

A magammal hozott füstölt oldalas nem vallott szégyent, gyengén foghagymás ízű, igen jó szelni való volt ez is, meg a sajt is. Alaposan fogyott mind a kettőből. Regina jóízűen evett és utána megint megivott vagy három pohárnyi vizet. Én sárga hazai sligovicám legutolsó pár kortynyi maradékát kotyogtattam le a torkomon, azután fülön ragadtam az üres üveget és kiröpítettem a barlang száján a bokrok közé.

—Schluss! Egy cipelni valóval kevesebb.

Ezalatt egészen leszállt az alkony, a barlang közelében levő bokrok lassankint össze kezdtek folyni a homállyal és a leszálló sötétség mindegyre nagyobbá és áthatatlanabbá vált. Szótlanul üldödélünk a barlang szája előtt. Regina a cipői kioldozásával bajlakodott. Biztattam, hogy holnap nekifogunk és új cipőt csinálunk.

Elmosolyodott és a fejét rázta.

—Az égből nem hull bőr.

[Pg 383]

—Az égből nem, de a »bornyú«-ból majd ki fog hullani egy akkora darab, hogy ki lehet mesterkedni belőle egy pár neked való sarufélét. Kicsi lábad van, telni fog. Elég, ha a hátizsákot cipelem, a »bornyú« felfog áldoztatni és saruvá lésszen változandó.

—Az is olyan szép lesz, mint a blúz, amit csináltál?

—Beszélhetsz... Többet ér az még így fuser formáiban is, mint ez a rongy, amely alól kilátszik a bőröd.

—Nem látszik. Összevarrtam.

—Ha egyet sóhajtasz, kireped tíz helyen is.

—Nem sóhajtok.

—Nem is tanácsolom.

—Pedig volna rá okom,—folytatta lassú hangon a leány, miközben fölkönyökölt és tenyerébe fektette sovány kis arcát—különösen, ha a holnapra gondolok, amely bizonytalan. Akárhogy erőlködöm, nem tudok belelátni... Egyébre nem is gondolok, csak mindig... mindig erre... Minden más emlékem, egész eddigi életem olyan, mint ez a sötétség, mely percenkint nagyobb és

nagyobb... Egyetlen gondolatom a *holnap*. Mi lesz holnap és mi lesz velem ebben a bizonytalan holnapban?... Nem tudok, nem érzek, nem sejtek semmit, csak azt tudom egész bizonyosan, hogy holnap is melletted leszek.

Ismét az iménti melázó, bánatos hang... S oly nagy melegség égett ebben az alig hallható hangban, hogy még a legdurvább lelket is megfogta volna. Úgy kell lennie, hogy csakugyan a háború útálatos láza fertőzött meg engem is, mint a többieket, mert megint visszájára hatott rám a leány érzelmes melanchóliája: fölbosszantott, ahelyett hogy megindított volna...

[Pg 384]

Kinyújtottam utána a karomat és kényszerítettem, hogy közelebb üljön hozzám.

—Hol lennél, ha nem velem!—kiáltottam rá oly kíméletlen nyerseséggel, hogy szinte magam is meghökkenem tulajdon hangom durvaságától s ez csak még jobban föllázított—a véletlen sodort mellém és nekem ajándékozott így, ahogy vagy. Hol lenne a helyed, ha nem itt?

Reginát nem rémítette meg az ingerült nyersség, melynek keserves fáradsággal összevarrt blúza is áldozatul esett. Épen a közepén feslett ki ismét, úgyhogy megint csak kivillant alóla mellének fehér bőre... ezt a blúzt ebben az életben többé nem lehet összevarrni. De nem is vette észre, hogy ujjaim szorítása alatt fáradságos munkája tönkrement. Mintha egy villámgyors pillanat alatt egyszerre és egészen megváltozott volna ez a vézna kis teremtes, az arca, a szája, a szeme nem az volt, ami eddig, hanem valami egészen idegen... és egészen más. Tömött vörös haja, mint egy égő korona, szinte lángolni látszott fején. Szája megduzzadt, szemei háromszor oly nagyok voltak, mint ahogy eddig láttam őket és meg voltak telve valami gyönyörű ragyogással. Amikor egészen közel csúsztam hozzám, hogy majdnem ölembe kuporodott és rámfüggesztette csodálatosan megnőtt szemeit, megláttam magamat ezekben a nagy szemekben, a forró nedvességben, mely bennök égett, a kígyóbűvölő mereven rámszegzett lenyügöző tekintetében és éreztem, hogy ettől a merev tekintettől elszédülök. Elfordítottam arcomat, hogy ne lássam, a vörös Regina azonban megfogta az arcomat és kényszerített, hogy ismét közvetlen közelből bámuljak bele félelmes nagyságra megnövekedett szemeibe. Úgy rémlett, mintha mosolygott volna, de ez a mosoly is annyira idegen és kegyetlen volt, mintha rögtön utána egy vad harapást is éreztem volna az arcomban... és a vér sós ízét, mely a seb szélén kifolyt. Hallucináltam... egészen bizonyos. A vörös Regina merev tekintetétől azonban nem bírtam szabadulni. Minél közelebb tolta szemeimhez ezt a kegyetlen tekintetet, annál erősebb szédülés remegtette meg tagjaimat is, nemcsak a fejemet. Képtelennek éreztem reá magamat, hogy kiszabaduljak ebből a bűvöletből. Vergődtem, mint egy elítélt. Suttogó hangja úgy zúgott a fülemben, mint egy vészharang...

[Pg 385]

—Szeretlek... nagyon szeretlek...—lehelte arcomba.

Semmit sem értettem abból, amit mond, csak rémlett, mintha folytonosan azt suttogta volna, hogy szeret... tízszor, hússzor egymásután és mindig csendesebben, végül már úgy, mint aki zokog... Erőlködtem, hogy válaszoljak és én is azt mondom neki, hogy szeretem... szeretlek szegény kis vörös Regina... de nem tudtam kinyitni ajkaimat. Talán félreértette hallgatásomat, mert kétségbeesetten kulcsolta át a nyakamat és olyan fuldokló zokogás rázta meg vézna testecskéjét, hogy majdnem megbolondultam... Mégsem bírtam szóra nyitni a számat, hiába kínlódtam, hogy megnyugtassam. A következő pillanatban egyet fordult velem a világ és elkapott valami leírhatatlanul kedves vágy, hogy ezt a nekem ajándékozott lelkecskét mindenáron megnyugtassam. Semmire sem gondoltam csak erre. Ne értse félre némaságomat, melyet nem bírtam megtörni, hiába erőlködtem, hogy megszólaljak... Karjaimba emeltem, mint egy gyermeket és a kis vörös Regina nem ellenkezett. Engedelmesen kulcsolta át a nyakamat és ott, ahol voltunk, a kedvesem lett.

[Pg 386]

*

Másnap reggel fölébresztettem egy gyöngéd csókkal. Úgy tetszett, mintha tegnap óta csodálatosan megszépült és megnőtt volna. Amikor hirtelen kinyitotta szemét és talpra szökött, egy pillanatig tétován tekintett rám, azután lehajtotta fejét és mélyen elpirulva sütötte le tekintetét a földre. A szemérmes szégyenkezés ez ösztönszerű varázslata azonban csak egy rövidke pillanatig tartott. A következő pillanatban ismét fölemelte fejét és nyugodtan, mosolyogva, végtelen odaadással nyugtatta rajtam tekintetét. Meglepve bámultam a változást, melyen egész lénye keresztül ment. Apró, hunyorgató szemei eltűntek... ezek a szemek, melyek most nyugodtak rajtam, nagyok és boldogan mosolygó asszonyi szemek voltak, tele öntudattal és mosolyukban is valami sejtelmesen érett komolysággal.

[Pg 387]

Kezét nyújtotta és most már a zavar legkisebb jele nélkül üdvözölt.

—Jó reggelt! Helyesen tetted volna, ha hamarabb fölébresztesz. Túlságosan sokáig aludtam.

—Ránk fér, kedvesem, én is csak egy félóra óta vagyok ébren. Legalább jól aludtál?

—Köszönöm, jól. És te?

—Én is.

—Akkor minden rendben van. Most el fogunk menni a tóhoz és megmosdunk, még pedig alaposan, mert ez is ránk fér. De leszel szíves nem beletörölközni az ingedbe, mint tegnap, hanem majd ezt használjuk törölközőnek.

Kikeresett a cókmoékból egy darab színes vásznat és mosolyogva felmutatta.

—Ez egykori szoknyám maradéka! Tisztára van mosva, mint a patyolat, bátran föl merem neked

ajánlani. Gyerünk! Lökд válladra a fegyvert és gyerünk.

—Minek a mosdáshoz fegyver?

—Kell, kell... nem lehet tudni! Csak hozd, különben elvihetem én is.

Elindult, hogy kihozza, de ezt persze nem engedtem, hanem magam löktem vállamra hűséges barátomat. Eként, fegyveresen, vonultunk az erdei tavacskához megmosdani, ami akadálytalanul meg is történt. A mosakodás eléggé hosszadalmas művelete alatt ismét elbámultam a roppant változáson, melyen a kis Regina egykori furcsa lényje teljesen és nyomtalanul úgy ment keresztül, hogy a régiből semmi sem maradt. Magam elé idéztem régi lényét és összehasonlítottam azzal a most szemeim előtt levő nővel, aki annyira diszkrét és ügyes mozdulatokkal intézi el a mosdás műveletét, hogy semmit sem árul el rongyai alatt. Már pedig ez ezekben a hiányos köntösfélékben ugyancsak nagy művészi feladat volt és méltó a legteljesebb csodálatra.

[Pg 388]

A mosdási művelet elvégzése után indítványoztam, hogy nézzünk el néhány percre saját külön nyírfához is. Onnan messze kilátás nyílik északnyugat felé az egész tájra, hamar meg lehet róla győződni, hogy tiszta-e a levegő vagy nem. Ez mindenestre szükséges.

Regina bólintott, hogy igen, ez szükséges.

Kimentünk az erdőből és közeledtünk egykori őrhelyemhez.

... És itt olyasmi történt, amit mai napig sem tudok megérteni.

Alig hogy a nyírfához értem, valahonnan a kénes »Pokoltorok« felé vezető ösvény ciherei táján eldőrdült egy puskaelövés. Egyetlenegy magányos puskaelövés... semmi több... És sehol senki. Nem láttunk sehol egyetlen teremtett lelket sem az egész tájon.

A lövést követő pillanatban éles fájdalmat éreztem a ballábam bokájában. Le kellett ülnöm, különben lerogytam volna.

[Pg 389]

—Szent Isten...—rebegte elsápadva Regina és hozzám ugrott, hogy támogasson.

—Eltalált a fickó... azt hiszem, hogy összezúzta a bokámat... Segíts, drágám, húzzuk le a csizmámat.

Regina reszketve sietett segítségemre. A rémület egész energiáját megsemmisítette, olyan volt mint egy gyámoltalan gyermek. Folyton csak azt rebegte, hogy ha megölt volna az a nyomorult... ha megölt volna Szent Isten, ha megölt volna!...

—De nem ölt meg,—iparkodtam rémületét eloszlatni—csak megsebesített.

Amikor végre sikerült a csizmát lehúznom, kegyetlen fájdalom nyilait bele az agyamba, cseppbe mult, hogy föl nem kiáltottam kínomban, annyira gyötört a seb. Regina most egyszerre magához tért és a gyámoltalan siránkozó gyermekből egy szempillantás alatt ismét gyorsan cselekvő jóbaráttá változott át. Gondolatgyorsan kötötte le az erősen vérző sebet. Amikor ezzel készen volt, fölragadta a földről Manlicheremet és villámló szemekkel vizsgálódott abba az irányba, ahonnan a lövés döreje idehangzott. Nagy fájdalmaim között is láttam és ez végtelenül jól esett, hogy a párját féltő tigris rettenetes gyűlölete lobog égő szemei mélységében...

De hiába leskelődött, nem látott semmit.

—Széttépném azt a kutyát... sziszegte fogai közt.

Mindhiába. Élőlénynek az egész környéken sehol semmi nyoma.

[Pg 390]

—Mit csináljunk?—fordult ismét felém, miközben letérdelt mellém és szeretettel megcsókolta fájdalomtól izzadó homlokomat—nem tudsz a lábadra állni... úgy-e, nem tudsz?

Intettem, hogy nem. Össze van zúzva a bokám.

—Istenem, mit csináljunk... mit... Óh, már tudom!—kiáltotta egy segítő ötlettől megkapatva—maradj itt, drágám, mindjárt jövök.

És már futott is, mint a zerge, egyenesen a leégett tanya felé. Nem telt bele egy negyedóra és már vissza is jött, maga után húzva azt a négykerekes kézikocsit, mely a sertés ól mellett csodálatosképen épen maradt.

—Rá foglak emelni és húzni foglak—mondotta határozottan.—Előbb azonban lemegyek a barlanghoz és elhozom a holmit. Azt nem hagyjuk itt annak a bitangnak, akit verjen meg az Isten...

Két fordulóra Regina mindent elhozott és elhelyezte a kis kocsin. Azután engem segített föl. Ez keserves munka volt szegénynek, bár mindent elkövettem, hogy magamtól tápáskodjak föl. De nem bírtam egészen a magam erejéből, a gyalázatos fájdalom miatt, amely egészen elgyengített. Nagy darab ember vagyok, sokat elbírok, ez a hasogató fájdalom azonban egy bivalynak is elég lett volna... Éreztem, hogy összezúzott bokámból többé sohasem lesz ép boka... sántítani fogok egész életemben. És ez a gyanu talán még jobban fáj, mint maga a seb...

Mit mondjak még?

Amikor végre elhelyezkedtem a kis kocsin, Regina húzni kezdte és ereje megfeszítésével fáradhatatlanul húzta az erdő mellett a legközelebbi falu, az ide körülbelül öt-hat kilométernyire

[Pg 391]

fekvő Osztrok felé. Hálával és tisztelettel csodáltam hősiességét. Nélküle elpusztultam volna. Ily kétségbeesett erőfeszítésre férfi talán nem is képes. Szegény kis Regina... sovány tagjai majdnem megszakadtak a szívós erőlködéstől, de nem engedett, minden pihenő után ismét azzal a makacs energiával húzta tovább a kocsit, melyet ebben a csodálatos teremtésben már annyiszor megbámultam. Szeretettel, megilletődve tekintettem rá. Amikor kértem, hogy pihenjen, letörölgette keze fejével homlokáról a verejtéket és végtelen gyöngédséggel ezt kérdezte:

—Úgy-e, drágám, már nem fáj olyan nagyon?

Mit felelhettem? Lelkem mélyéig éreztem, hogy sebem neki is fáj, igyekeztem hát megnyugtatni, hogy ne fájjon neki az én fájdalom.

Késő estére tudott bevonszolni Osztrokra. Ott már annyira ki volt merülve, hogy majdnem ájultan rogyott össze. A boldogság azonban ott csillogott a szemeiben, hogy keserves erőfeszítése nem volt hiábavaló. A faluban néhány emberből álló hadtáp-detachement tartózkodott, amelynél jelentkezhettem. Ez meg is történt. Az őrmester—derék magyar ember—el sem akarta hinni, hogy így kerültem ide, ahogyan ide kerültem. Barátságosan megszorongatta a Regina kezét és azt mondta neki:

—Igazán szép volt, az Isten éltesse!

[Pg 392]

Másnap reggel parasztszekérre tettek és elküldöttek a legközelebbi Feld-Spítál-stációra, ahol megvizsgálták és különböző jegyzőkönyveket vettek fel rólam. A kis Reginát itt is megdicsérték, az ezredorvos azonban mintha megcsóválta volna a fejét, amikor sebemet alaposabban megvizsgálta. Éreztem, hogy a szívem nagyot dobban...

—Micsoda maga, fiam, civilben?—kérdezte odavetve.

—Erdész vagyok, ezredorvos úr.

—Szeret vadászni?

—Igen.

—Hát ez egy kicsit most már lassabban fog menni,—folytatta mosolyogva az ezredorvos—hivatalát azonban egy jó erős bot segítségével akadálytalanul elláthatja.

Lehunytam a szemeimet. Éreztem, hogy ebben a pillanatban nemcsak a sebem fáj, hanem mellembe is belenyilallott egy fájdalmas bizonyosság... Nem vagyok többé ép ember.

Hely hiányában egy parasztházba kerültem, amíg valamennyire felépülök. Reginának megengedték, hogy közelemben maradjon és ápolhasson. Nagy szeretettel, odaadó, kedves gyöngédséggel végezte ezt a feladatát is. Százszor elsimította napközben a párnáimat és mindannyiszor fülembe súgta, valahányszor csak arcomhoz dörzsölte finom kis arcát:

—Ne búsulj, drágám... Lásd, én olyan rossz vagyok, hogy még örülök is, mert legalább az enyém maradsz...

[Pg 393]

Egészen helyes volt újonnan beszerzett vászonruhácskájában, mely tagjai vézinaságát valamenynyire elleplezte. Vörös haját az öreg ezredorvos határozottan szépnek találta.

Nyolc nap mulva tovább transzferáltak Lembergbe, ahonnan a munkácsi kórházba kerültem. Hat hét mulva innen is elbocsátottak és végleg abfertigoltak. Elmehettem haza a rokkantak szomorú országútján, ballábam bokája merev maradt a gyógyulás után és nem lehetett rá semmi reményem, hogy bot nélkül valaha használhassam. Regina vigasztalt és bátorított. Olyan szívhez szóló, kedves igyekezettel cselekedte szegény, hogy nem volt lelkem hangosan is kimondani azt a keserűséget, mely torkomat fojtogatta.

*

Amikor egy hét múlva megérkeztem Reginával régen elhagyott erdészházamba, volt egy naiv örömem is. Nem két lusta erdőkerülőm megnyúlt pofája okozta ezt az örömet, akiknek hosszú tunyálkodását megérkezésemmel nyakonszegtem, hanem a »Zsandár« kutyám. Az a magánkívüli öröm, amit ez az állat mutatott! Vinnyogott, szűkölt, eszeveszettül forgott maga körül, csakhogy épen fel nem döntött nagy boldogságában, hogy itthon a gazda és ő ismét hozzátartozónak érezheti magát.

Cseppbe múlt, hogy a kis Regina el nem pityeredett ennyi ragaszkodás láttára. Megszorította kezemet és mélázva így szólt:

[Pg 394]

—Ez az állat is szeret téged...

Éreztem a célzást és elnémítottam ajkait egy hálás csókkal.

Amikor néhány nap mulva valamennyire rendbe jöttünk és kijelentettem neki, hogy feleségül veszem, komolyan bólintott. Jól van. Legyen úgy, ahogy akarom.

Csodálatos! Még a hangja is egészen más volt, mint régen. Dallamos, komoly, meleg. Valamikor cérnavékony volt és többnyire bántóan éles. Hát csak mondják nekem, hogy csodák pedig ezen a világon nem történnek. Dehogy nem történnek! Hová sorozzam a kis vörös Reginát, ha nem a csodák közé?

Azonnal átvette a háztartás vezetését és hónapról-hónapra ezt a feladatát is a legnagyobb

komolysággal töltötte be. Egész napja el volt foglalva. Csak estefelé ért rá, hogy odahúzzon egy széket az erdőre nyíló ablak mellé és szorgalmasan varrogasson. Sokszor megleptem így munkája fölé hajolva, amint elmélyedve dolgozott és alig látszott megjelenésemet észrevenni.

Egyszer jobban odanéztem és akkor láttam, hogy mi az, amin ily nagy buzgalommal dolgozik.

—Nini, Regina szívem, hiszen ez babakelengye!

Mosolyogva emelte rám szégyenlős tekintetét.

—Kelleni fog... mondotta csendes hangon és ismét belemélyedt a munkájába.

(Vége.)

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK A VÖRÖS REGINA: REGÉNY ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before

downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in

writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-

6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.